karanlıklar prensi

BAUDELAIRE

hazırlayan

erdoğan alkan

evrensel kültür kitaplığı

karanlıklar prensi BAUDELAIRE / erdoğan alkan
evrensel kültür kitaplığı: 15
Mart 1995, Ceylan Matbaacılık

ISBN 975-7837-49-0

EVRENSEL BASIM YAYIN
Piyerloti Cad. No: 41-B/9 Çemberlitaş / İstanbul
Tel: (0212) 517 82 37- 638 29 34
Fax: (0212) 516 27 53

karanlıklar prensi
BAUDELAIRE

yaşamı, sanatı ve temel yapıtları

erdoğan alkan

evrensel kültür kitaplığı

BAUDELAIRE'İN YAŞAMI, SANATI VE TÜRK ŞİİRİNE ETKİLERİ

KENDİNİ SÜRGÜN EDEN YASAKLI YAŞAM

Lanetli Tohum

Kötülük Çiçekleri'nin en güzel şiirlerinden biri olan "Bénédiction" şu dizelerle başlar:

Karşı konmaz güçlerin buyruğu üzre ozan
Geldiğinde bu tatsız, can sıkıcı dünyaya
Dehşet içinde, kargışlar yağdırıp annesi
Şöyle dedi kaldırıp yumruğunu Tanrıya:

–"Nasıl düştü karnıma bu garip varlık benim
Lanet olsun bir anlık arzu gecelerine
Nasıl beslerim onu, nasıl emzireceğim
Engerek doğuraydım bu gudubet yerine

Madem hazin kocamın çöplüğü olmam için
Bunca kadın içinden beni seçmişsin, tamam
Ve madem ki bu cılız, çelimsiz canavarı
Bir aşk mektubu gibi alevlere atamam

Öyle buracağım ki bu pis, sefil ağacı
Kokmuş tomurcukları asla açılmayacak
Yanına kalmayacak bana verdiğin acı
Lanetli eserinin üstüne fışkıracak"

Yumruğunu gökyüzüne kaldırıp Tanrıya bağıran, kargışlar yağdıran bu kadın kim? Caroline Archenbaut-Defayis. 1793 Londra doğumlu. Babası göçmen bir subay. Babasını ve annesini yitirdiğinde Paris'e gelir ve geleceğin baronu, avukat Pierre Perignon'un vesayetinde büyür. Pierre Perignon, François Baudelaire'in "hazin baba"nın dostu. François Baudelaire Perignonlara gidip geldiği günlerde Caroline adlı bu sofu kızı tanır ve kendisi de eski bir papaz olduğundan ona ilgi duyar.

Caroline'in karnına lanetli tohumunu atan "hazin baba"yı biraz yakından tanıyalım. François Baudelaire kasaba kökenli ve orta halli bir bağcı ailesinin çocuğu. Dinsel bir eğitimle yetiştirilmiş. Papaz olduktan sonra cübbeyi atıp, Choiseul-Praslin dükünün çocuklarına mürebbiyelik yaparak geçiniyor. Güzel sanatlara, özellikle resme düşkün. Kendi de resim yapıyor. Dostları da sanatçı; yontucu Romey, ressam Nargen ve Prudhon. Felsefeyi seviyor. Bayan Helvetius'un evindeki toplantılara katılıyor, Condorcet ve Cabanis'yle tanışıp dost oluyor. 1789 Fransız Devrimi'nde devrimciler safında yer alıyor. Bir tanrıtanımaz mı? Kuşkusuz değil. Jansenis bir eğitim görmüş olmasına rağmen yobaz ve bağnaz değil. Kiliselere uğramıyor, vaktini atölyelerde, sergilerde, filozofların yanında geçiriyor. Parlak zekası sayesinde ve biraz da Choiseul-Praslin dükünün yardımıyla Senato yönetiminde onurlu bir göreve kadar yükselmiş. Memurluğu ekmek parası için yapıyor, asıl amacı ressam olmak. Nitekim herhangi bir nedenle kendisine uğraşısı sorulduğunda "ressamım" diye yanıtlıyor. Ressam François Baudelaire ilk evliliğini, otuz sekiz yaşında, amatör bir ressam olan Rosalie Vanin'le yapmış ve on yedi yıl sonra, 55 yaşında iken karısını yitirmiş. Bilindiği gibi katolik rahiplerin evlenmesi yasak. Ancak Kilise, Devrim zamanının koşullarını göz önüne alarak o dönemde evlenen rahiplerden yardım elini çekmiyor ve dul François Baudelaire'e hem Kilisece, hem de Choiseul-Praslin düklüğünce emekli aylığı bağlanıyor. Senato'dan tanıştığı avukat ve baron Pierre Perignon'un evine gittiği sıra-

larda sorduğu ve beğendiği Caroline Archenbaut Defayis ile 60 yaşında iken ikinci evliliğini yapıyor. Karısı Caroline'in yaşı ise 26. Ve bu evlilikten, 9 Nisan 1821 tarihinde, Paris'in Hautefcuille sokağında, şairimiz Charles Pierre Baudelaire dünyaya geliyor: Hazin kocanın oğlu, lanetli tohum.

Mutlu bebeklik ve çocukluk yılları. Çıkmaya başlayan ilk dişler.. annesinin kollarını, yanağını ısırıyor. Yerde sürünme dönemi. İlk sözcükler, önce anlamsız, sonra anlamlı, hece hece: "mama", "papa" "Hazin kocanın ilk karısından da bir oğlu var, ama şimdi daha bir mutlu. Gecikmiş yılların yeni bir armağanını almış. Küçük Baudelaire yürümeye başlıyor. Büyüyor. Bir şeyler öğrenme çağına geliyor. Ressam ve aydın baba ona kendi eliyle resimli bir alfabe hazırlıyor, oğlu harfleri ve sözcükleri böylece daha kolaylıkla öğrenecek. Baudelaire beş yaşlarında. Baba, elinden tutup oğlunu resim sergilerine götürüyor. Baudelaire altı yaşında... baba sevgisini tam tadamadan, "hazin koca" altmış yedi yaşında gözlerini kapıyor. Çocuklar ölümün ne olduğunu bilmez, dönüşü olan bir yolculuk sanar bunu. Gökte, melekler arasında, cennette geçen bir yolculuk.

"Bénédiction"da annesini konuştururken Baudelaire:

"Öyle buracağım ki bu pis sefil ağacı
Kokmuş tomurcukları asla açılmayacak"

der. Oysa fransız ve dünya şiirinin en güzel çiçekleri bu ölümle açılmaya başlar. Ozanların şiirlerini çocukluk günlerinden bilinçaltında kalan duygular yönlendirir. En mutlu günlerinde babasını yitirmesi bir haksızlıktı, ona karşı işlenmiş bir kötülüktü. Güzelliği bu kötülükten çıkardı, aşama aşama Baudelaire.

Dul Caroline, Neuilly'de, Boulogne ormanına yakın küçük bir eve taşınır. Yaşlı bir kocanın ölümü onu pek etkilemez.. Altı yaşındaki çocuk da ölüm acısının ne olduğunu bilmiyor zaten. Neuilly'deki küçük evde mutlu günler yaşarlar. Zaman zaman ana oğul parkta gezintiler yaparlar. Yazık ki bu mutluluğun da sonu gelir. Dul Caroline Dufayis kendisinden dört yaş büyük bir subayla, 39 yaşındaki ko-

mutan Aupick'le tanışır, ve onunla evlenir. Küçük Baudelaire sevgilisini artık bir başkasıyla bölüşüyor. Öfkesini almak için, düğün gecesi zifaf odasını kilitler ve anahtarı dışarı atar. Dindar ve sade bir kadındır bayan Caroline. Güzel sanatlardan pek anladığı yok, incelikten yoksun. Yeni evliliğine oğlunu hazırlamayı akıl etmez. Baudelaire'in şiirlerindeki yıkım ve karamsarlığın ilk tohumları böyle atıldı. Baudelaire'in yazgısındaki ayrılıklar ve yalnızlıklar da böyle başladı. Dört Aralık 1854 tarihindeki bir mektubunda Baudelaire *"Sanırım yaşantım başından beri lanetlendi ve hep lanetli kalacak"* diyor.

1830 sonundaki ayaklanmayı bastırmak için 1832 yılında, savaş bakanı mareşal Soult ve Orleans dükü ile Lyon'a görevli giden üvey baba yarbay Aupick, Baudelaire'i Lyon Koleji'ne yerleştirir. Kapıları paslanmış, güneş girmeyen, bu nemli ve kara yüzlü bina Baudelaire'in yapısındaki melankoliyi büsbütün arttırır. Sokakları kömür kokan bu kentin anısı yıllar sonra *"Balkon"* şiirine girecektir. Kent ve okul tam bir karmaşa ve kargaşa içinde: *"1930'dan sonra Lyon Koleji, öğretmenlerle, arkadaşlarla hırgür, kavga, gürültü"*

Hugo ve Lamartine'i okuyor. Gözleri biçime ve renklere duyarlı.

1836. Baudelaire on beş yaşında. Üvey babası Aupick albay ve Paris Birinci Tümen Komutanı. Üvey oğlunu bu kez Paris'teki *Louis le Grand Koleji*'ne yerleştiriyor. Aupick asker, çocuk eğitiminden pek anlamıyor. Ayrıca Baudelaire üvey evlat. Anne Caroline kendi halinde, sade bir kadın. Ancak şairimiz o günlerinden önceleri pek yakınmıyor. Tek sıkıntısı ayağının burkulması; dans edemeyecek. Bazı derslerden pek iyi not alamaması. Bir de ergenlik bunalımları. Bu sıralarda Chateaubriand'ın *Natchez*'sini, Sainte-Beuve'ün *Joseph Delorme*'unu ve *Volupté*'sini okuyor. Gizemciliğe eğilimli. Okuduğu ozanlar arasında Hugo ve Gautier de var.

1838; üvey babası Aupick ve annesiyle Pyrenée'lere yolculuk. İlk dizelerini kaleme alır. Çünkü en sevdiği varlıkla, annesiyle birlikte.

Latince şiir yarışmalarının hep birincisi. Genel bilgi sınavlarında

ise ikinci.

18 Nisan 1839. Ders sırasında bir arkadaşı ona bir kağıt verir. Belki sıkıntılarını anlatıyor, belki ders konusunda yardım istiyor. Öğretmen görür, kağıdı ister. Baudelaire ise kağıdı parçalayıp yutar. Bu yüzden de okuldan uzaklaştırılır. Lise bitirmelerine Estrapade Sokağındaki Leveque ve Bailly pansiyonlarında hazırlanır. Ağustosta liseyi bitirir. Artık onun için özgür bir yaşam başlamıştır. Bu özgür yaşama "dandy" adını verip ömür boyu "dandy"liği, yani aylaklığı savunacaktır. Ancak, bu aylaklık serserilik değil, sanat için gerekli özgür zamandır.

Baudelaire yirmi yaşında. "Hazin koca"nın ana rahmine attığı kalıtımı taşıyor: Babası gibi ikilemci. Din ve felsefe arasında bocalıyor. Ama Tanrıya inanıyor ve mistik. Babası gibi sanatçı, şiirin yanı sıra resme de ilgi duyuyor. Annesinden neler almış? Hemen hemen hiçbir şey. O sade kadından belki ona denge ve ölçülülük kalabilirdi. Ama o zaman da *"Les Fleurs du Mal"*in şairi olamazdı. Nitekim bu sade kadın, çocuğu kollarında ölünceye dek, onun sanat ökesinin ayrımında olamadı.

Dandi

Lise öğrenimini tamamlar. Paris'te özgür bir yaşam. Rüştüne erdiği için babasından kalan yüz bin frankı almaya hak kazanmış. Tüketim ekonomisinin yaygınlaşmadığı, teknolojinin henüz dev adımlarını atmadığı o günlerde bu yüz bin frank Pascal Pia'nın değerlendirmesine göre günümüzün 20 milyon frankına denk. Süse, gösterişe, zevke düşkün *"dandy"* bir yaşam. Her şeyde mükemmeli, yetkini arıyor. Giysilerinin modellerini bile kendi çiziyor. Kendine Goethe'ninki gibi, metal düğmeli, kadifeden, havalı giysiler yaptırıyor. Sevdiği betikleri maroken ciltletiyor. Lokantada bir masada oturduğunda ender şaraplar ve pahalı yemekler ısmarlıyor. Yatılı okullarda geçen yoksun günlere inat mı? Biçimde yetkinliğe düşkünlük mü? Küçük yaştan beri resim salonlarında gördüğü soyluların

giyim kuşamına özen mi? Bireysel bir başkaldırı mı? Yapısındaki ikilem ve çelişkilerin ürünü mü?

Yukardaki sorunların yanıtını Baudelaire ilerde yazacağı *Çağdaş Yaşamın Ressamı* başlıklı yazısında ayrıntılı biçimde verir. Bu "dandi" bir yaşamdır ve sanatçı güzeli ancak böyle bir yaşam içinde yaratabilir. Şairin kaleminden dandi'yi izleyelim:

"Dandi zengin, başıboş insandır, doyuma ulaşmış, bıkmış olsa da hep mutluluğun ardından koşar. Varlık içinde büyümüş, gençlik yıllarından beri başkalarının ona boyun eğmesine alışmıştır. Zarafetten başka uğraşısı yoktur, farklı bir görünüme sahip olmaktan zevk duyar. Dandilik düello kadar acayip ve garip bir toplumsal kurumdur. Çok eski bir tarihi vardır, ***Cesar, Catilina*** *ve* ***Alcibiade*** *bu kurumun çarpıcı tipleridir. Çok geneldir, dandi yaşam biçimi her yerde uygulanabilir, örneğin Chateaubriand bu yaşamı ormanlarda ve Nouveau-Monde göllerinin kıyılarında sürdürdü. Yasalarda olmayan bir kurumdur, ama kendine özgü katı yasaları vardır, dandiler, ne kadar değişik ve bağımsız bir kişiliğe sahip olurlarsa olsunlar bu yasalara titizlikle uyarlar.* ***Yüksek yaşam*** *romanını daha çok ingiliz romancıları işleyip ürettiler. Fransa'da ise de, Coustine gibi özellikle aşk konusunu işleyen romancılar haklı olarak önce belli bir servete sahip olmaya çalıştılar, fantezilerinin giderlerini ancak bu servete sahip olduktan sonra karşılayabilirlerdi. Dandi yaşam biçiminin temel amacı güzeli üretmek ve işlemek, kendi tutkularını doyurmak, duymak ve düşünmektir. Dilediklerı gibi ve geniş ölçüde zaman ve paraya sahip olurlar, zaten zaman ve parasız fantezi geçici bir hayalden öteye gidemez, eyleme dönüşemez. Yazık ki, boş zaman ve para olmazsa aşk da amacına ulaşamaz, ya kaba bir zevk ya da evlilik aracı olur, yakıcı ya da hülyalı bir tutku değil de iğrenç bir yarar halini alır.*

Aşk derken söylemek istediğim şu: Sevda yalnızca başıboş insanların doğal uğraşısıdır, boş zaman ister, dandi'ye uygun bir duygudur, ancak, dandinin temel amacı değildir. Aynı şey para için de söz konusu. Dandi para denen kaba tutkuyu sıradan ölümlülere bırakır. Onun

için para sadece din haline getirdiği tutkularını doyurmak için zorunludur. Dandilik kıt düşünceli bazı insanların sandığı gibi, aşırı bir giyim-kuşam ve maddi zarafet düşkünlüğü de değildir. Giyim-kuşam ve zarafet, yetkin bir dandi için, zihnin soylu yüceliğini yansıtan simgelerdir. Farklılık'a tutkun olan dandinin gözünde giyim-kuşam yetkinliği salt sadelik demektir ve onu başkalarından farklı kılan da gerçekte bu salt sadelik.

Bir öğreti halini almış olan ve müritlerini egemen kılan bu tutku, böylesine yüksek bir sınıf oluşturan bu yazısız kurum nedir? Dandilik bir özgünlük yaratma gereksinimidir ve bu gereksinim görgü kurallarının, beğeninin dış sınırlarını içerir. Kişinin kendine tapmasıdır, varlığını, mutluluğu aramak ve bir başkasında, örneğin bir kadında bulmakla, hatta yanılsamalarla sürdürür. Şaşırtmak zevkidir ve asla şaşmamaktan duyulan onurlu doyumdur. Dandi herşeyden bıkmış biri olabilir, acı çeken biri olabilir, acı çektiğinde ise duyduğu acı tilkinin dişlerindeki Lacédémonien gibi yamandır

Görülüyor ki, bazı yanlarıyla dandilik tinselcilik ve stoacılığa benzer ve dandi asla sıradan bir insan değildir. Suç işlemişse bile işlediği suçun günahkarı sayılmaz, yeter ki suçu bayağı bir nedenden kaynaklanmasın, bu takdirde dandi onarılması imkansız bir onursuzluk içinde kalır. Ciddiyetsizlik içindeki bu ciddiyet öfkelendirmesin siz okurları, bütün çılgınlıklarda bir büyüklük ve bütün aşırılıklarda bir güç bulunduğunu anımsayın. Acayip tinselcilik! Aynı zamanda hem rahip hem kurbandır dandiler, günün ve gecenin her saatinde, giyim-kuşamlarına, dış görünümlerine büyük özen gösterirler, en tehlikeli spor eğitimini uygularlar. Bunlar, dandilerin uyduğu karmaşık maddi koşullar, onların iradelerini güçlendirmeye ve ruhlarını disiplin altında tutmaya yarayan bir cimnastiktir. Aslında dandilik bir tür dindir. Bu zerafet ve özgünlük gösterisinin tutkulu ve alçak gönüllü müritlerine, o, coşku, tutku, cesaret ve enerji dolu insanlara dayattığı kurallar, en katı manastır kuralları ve esrik müritlerine intiharı buyuran Hasan Sabbah'ın çetin düzeni kadar zorbadır ve itaati gerektirir.

Onlara hangi ismi verirseniz verin, zarif insanlar deyin, yaman insanlar deyin, aslan ya da dandi deyin, sonuç değişmez, hepsi aynı kökenden gelmedir, karşıt ve başkaldıran bir yapıları vardır. Onurun temsilcileridir onlar, günümüz insanında çok az rastlanan bir üstünlüğe sahiptirler, bayağılıkla savaşma ve bayalığı ortadan kaldırma gereksinimini duyarlar. Dandideki, soğukluğunda bile kışkırtıcı olan, yüksek sınıf davranışı burdan doğar

Dandilik, özellikle demokrasinin henüz çok güçlü olmadığı ve aristokrasinin gücünü yitirip sallantıda olduğu geçiş dönemlerinde ortaya çıkar. Kargaşa içindeki bu dönemlerde, toplumdaki yerini yitirmiş, horlanmış, işlevsiz kalmış ama öte yandan da zengin bir doğal güce sahip bazı insanlar bir tür yeni bir aristokrasi kurmayı tasarlar. Çok değerli, yıkılamaz, emek ve paranın sağlayamadığı yetiler ve tanrı vergisi ihsanlara dayandığı için bu yeni aristokrasiyi yıkmak güçtür. Dandilik çöküntü dönemlerinin son yiğitlik parıltısıdır. Seyyahlarca Kuzey Amerika'da yeniden bulunmuş dandinin tipi bu fikri hiçbir şekilde geçersiz kılamaz. Zira vahşi adını verdiğimiz aşiretlerin aslında kaybolmuş uygarlıkların kalıntıları olduğunu varsaymamıza hiçbir şey engel olamaz. Batan bir güneştir dandilik; kayan bir gök cismi gibi yücedir, ısısızdır ve melankoli doludur. Ama yazık ki, herşeyi kuşatan, herşeyi aynı düzeye getiren demokrasinin kabaran denizi, insan onurunun bu son temsilcisini günbegün sulara gömüp üstüne unutuşun dalgalarını boşaltıyor. Fransa'da gittikçe ender hale geldi dandilik, oysa komşumuz İngiltere'de sosyal durum ve anayasa (geleneklere dayalı gerçek anayasa), Sheridon, Brummel ve Byron'un mirascılarına, bu mirasa layık oldukları sürece daha uzun zaman yer ayıracak."

Yazıdan anlıyoruz ki:

* Dandi, zengin, çalışmayan ve başıboş insandır. Zira para ve boş zamana sahip olmayan insan fantezileri gerçekleştiremez.

* Aşk bile yalnızca başıboş insanların doğal uğraşısıdır, boş zaman ister.

* Dandi varlıklı olmalıdır, ancak para dandinin temel amacı değil-

Ünlü fotoğrafçı Nadar'ın krokisiyle Baudelaire

dir, bu kaba tutkuyu sıradan insanlara bırakır.

* Dandinin zarafetten başka bir uğraşısı yoktur, farklı bir görünüme sahip olmaktan zevk duyar. Dandiler giyim-kuşamlarına, dış görünümlerine büyük özen gösterirler, giyim-kuşam onların iradelerini güçlendirmeye ve ruhlarını disiplin altında tutmaya yarayan bir cimnastiktir.

* Dandinin karşıt ve başkaldıran bir yapısı vardır.

* Dandi yaşam biçiminin temel amacı; güzeli üretmek ve işlemek, kendi tutkularını doyurmak, duymak ve düşünmektir.

* Dandilik şaşırtmak zevkidir ve asla şaşmamaktan duyulan

onurlu doyumdur.

Gösterişli elbiseler giyen ve bazan saçlarını bile yeşile boyayan Baudelaire, tüm yaşamı boyunca, yalnız dış görünümüyle değil, sohbetleriyle, yanıtlarıyla ve yapıtlarıyla da hep insanları şaşırtmaya uğraşacaktır. Bir kahveye girince yüzü kızaracak kadar, konferanslarında elindeki yazılı metni okurken sık sık kekeleyecek kadar utangaç olan Baudelaire, öte yandan salt insanları şaşırtmak için başını usturayla kazdırıp dazlak dolaşır.

Dandi kavramına uygun olarak, genç Baudelaire lüks içinde ve şık bir yaşam sürmeye başlar.

Tek tip giysiye alışmış, disiplin düşkünü general Aupick, Baudelaire'in bu özgür yaşamına el koymakta gecikmez. Zaten Baudelaire'in sanatçı çevresinden de hoşlanmıyor, onu diplomat yapmaya uğraşıyor.

İlk Sanat Çevresi

Kimlerden oluşuyordu Baudelaire'in ilk sanat çevresi? *Notes Bio-Bibliographiques*'de, özyaşamıyla ilgili kendi verdiği bilgilerde şu satırları görüyoruz: *"Paris'te özgür yaşam, ilk yazınsal ilişkiler; Ourliac, Gérard, Balzac, Le Vavasseur, Delatouche"*

Türk yazınında biz bu isimlerden sadece Gérard de Nerval ve Balzac'ı tanıyoruz. Nerval romantikler içinden çıkma. Ama öte yandan "supernaturalisme"in, dolayısıyla "surréalisme"in kurucularından. Romancı Balzac, kralcı Balzac, fransızlar'a göre gelenek ve görenekleri, Lenin'e göre ise gerçekleri yansıtan bir yazar. Le Vavaseur, Baudelaire'in okul çağlarından dostu. Baudelaire, Seine kıyısında yürüyor, Balzac da Le Vavasseur ile karşıdan geliyor. Yüzyüzeler. Şairimiz durur, gülümser, kırk yıllık dostmuş gibi Balzac'a elini uzatır. Kıyıda birlikte dolaşıp sohbet ederler.

Gérard de Nerval'i ise *L'Univers* dergisinde tanır. Sonunda kurtuluşu kendini bir direğe asmakta bulan Nerval, çağının lanetlenmiş ozanlarından. İlk ününü Faust çevirileriyle yaptı. Gautier' nin arka-

daşı. Tıp Fakültesine girdi, bıraktı. Bir komployа adı karıştığı için gözaltına alındı, Sainte-Pélagie hapishanesinde yattı. Fransa'nın güneyini, İtalya'yı, Belçika'yı, İngiltere'yi dolaştı. Çeşitli tiyatro çalışmalarına katıldı. Avusturya'da bulundu. Birkaç kez delilik krizleri geçirip tımarhanede yattı. Baudelaire'le tanıştığı yıllarda işte bu durumda.

Baudelaire zamanını daha çok, Bailly'den tanıdığı Ourliac ve Levavasseur ile geçirir: Sanat çevresi henüz dar.

Bir Deniz Yolculuğu

Şairin sürekli borçlanmasından ve yaşadığı "dolça vita"dan korkan üvey babası, belki karısının da etkisiyle onu Paris'ten uzaklaştırmayı düşünür. Genç Baudelaire, Hindistan'a giden bir gemiyle yolculuğa çıkar. 1841 yılının eylül ayında Maurice adasına gelir. Özgeçmişinde Colombo ve Calcuta'ya kadar gittiğini yazar. Kimilerine göre bu, şairin fantezisi, aslında Maurice adasında gemiden inip Bourbon adasına gelir ve orda bir aile dostunun evine konuk olur. Şairin Bourbon adasında geçirdiği günleri Théodore de Banville şöyle anlatır: *"Aile dostunun evinde, Afrika ülkesinde şairin canı çabuk sıkılmış. Ev sahipleri sıradan insanlarmış. Fransızca bilmeyen yerli bir zenci kızla dağlara uzanmış. Kız kalaylı bakır bir kazanda ona acı mı acı bir yahni hazırlamış. Kazanın yöresinde küçük ve çıplak zenci çocuklar şarkılar söylüyor, dans ediyorlarmış. O yahniyi, onun tadını anlatıp dururdu hep"*

Bourbon adasından, Maurice adasında kaldığı ev sahibesine yazılmış *Sömürgeli bir kadına* şiirini gönderir dergilere. Bu bir aşk şiiri değil, bir konukseverliğe şükrandır. *A une Malabraise* adlı şiiri de Bourbon adasında yazar. Kimi araştırmalara göre *Albatros* ve *Burdan çok uzak* adlı şiirler de bu yolculuk sırasında kaleme alınır. *Kötülük çiçekleri*nde yer alan *Önceki Yaşam, İnsan ve Deniz, Alıp Götüren Koku, Saçlar, Moesta et errabunda* ve *Yolculuk* da o günlerin anılarını taşır.

Jeanne Duval

1842 Mart ayında, bütün bir yaşam boyunca onu etkileyecek olan, *Kötülük Çiçekleri*'ndeki dizelerin pek çoğunun esin kaynağı, tiyatro oyuncusu melez Jeanne Duval ile tanışır. Önce, şairin kadın ve aşka değgin düşüncelerini görelim.

Füzeler-I:

"Aşk, fuhuş tadıdır. Tek bir soylu haz yoktur ki fuhuşa vardırılmamış olsun."

Aşk cömert bir duygudan türeyebilir: Fuhuş tadından; ama sahip olma arzusu aşkın tadını kaçırdı.

Aşk kendinden çıkmak ister, yenenin yenilenle karışması gibi, kurbanla karışmak, ama yine de, yenenin ayrıcalıklarını elinde tutmak ister. Kapatması olanın şehvet duyguları meleğe ve malsahibine benzer. İyilikseverlik ve kundakçılık, bunlar seksten, güzellikten ve hayvan türünden bağımsızdır."

Füzeler-III:

"Aşkın işkenceye ya da ameliyata çok benzediğini sanırım notlarımda yazmıştım. Ve bu düşünce en acı bir biçimde geliştirilebilir. İki aşık birbirlerine çok tutkun ve karşılıklı arzularla öylesine dolu olduklarında bile, biri ötekinden hep daha sakin, ya da daha az sevdalı olacaktır. Ya erkek, ya da kadın, ikisinden biri ameliyatçı veya cellattır; öteki hastadır veya kurbandır. Bir onursuzluk ağlatısının giriş müziği olan şu iç çekişleri, şu inlemeleri, şu hırıltıları duyuyor musunuz? Kimler iç çekmedi, kimler inlemedi, kimler hırıldamadı? Ve dayanılmaz bir şekilde kimler zorla koparıp çıkarmadı onları bağırlardan. Şu allak bullak olmuş uyurgezer gözler, şu cereyan çarpmış gibi kasları fışkıran ve kasılan kol ve bacaklar; esriklik, sayıklama ve afyon, en korkunç sonuçlarıyla bile böylesine ürpertici ve garip örnekler yaratamazlar. Ovide'in, yıldızları yönetmek için yapılmış sandığı insan yüzü

işte artık yalnızca çılgın bir vahşeti söylüyor ya da, yalnızca bir ölüm türünde gevşeyip yatışıyor. Bu türden bir çözülmeye "coşku" diyebilseydim, kuşkusuz günaha girmiş olurdum.

–Oyunculardan birinin kendini yönetemez hale gelmesini gerektiren korkunç bir oyun!

Benim de bulunduğum bir yerde, aşkın en büyük zevki nedir? şeklinde bir soru atıldı ortaya. Biri doğal olarak; almak, –bir diğeri; vermek dedi. Kimi gurur zevki, kimi alçakgönüllülük şehveti dedi. Bütün bu çöplükler İsa'nın kopyası gibi konuşuyorlardı.– Sonunda iş öyle hale geldi ki, ütopyacı dangalağın teki de aşkın en büyük zevkinin yurt için yurttaşlar yetiştirmek olduğunu söyledi.

Ben şunu söylüyorum: Aşkın tek ve yüce cinsel zevki, onun kötülük yapmak gerçekliğinde yatar. –Ve erkek de, kadın da, her cinsel arzunun kötülükte bulunduğunu daha doğuştan bilir."

Füzeler-VI:

"Kadınları bize daha bir yabancı oldukları ölçüde seviyoruz. Aydın kadınları sevmek oğlancı bir zevktir. Böylece hayvansallık oğlancılığın dışında kalıyor."

Füzeler-XVII:

"Sevişmede işkenceye, ya da ameliyata benzer büyük yan var."

"Pisi pisim, minik kedim, aslanım, minik maymunum, koca maymun, seni gidi boğa, hüzünlü sıpam.

Dilde yinelenip duran bu tür kaprisli sözler, sevgiliye çok zaman hayvan adlarının takılması, aşktaki şeytan bir yanın tanığıdır. Şeytan da hayvan biçiminde değil mi? Gazotte'un devesi, –deve, iblis ve kadın.

Bir adam karısıyla atış pavyonuna gider. Bir kuklaya nişan alır ve karısına şöyle der: bu kuklayı senin yerine koyuyorum. –Gözlerini yumup tetiğe basar, kuklayı vurur.– Sonra karısının elini öperek ekler: Nişancılığımı sana borçluyum meleğim!"

"Evrensel tiksinti ve iğrençliği esinlediğim zaman, yalnızlığı fethetmiş olacağım."

Füzeler-XVIII:

"Harcamaya haklı olmak için iki yere para ödenir: yüznumaralara ve kadınlara."

"İspanya, dine aşkın doğal vahşetini koyuyor"

Soyunmuş Yüreğim-V

Kadın dandinin zıddıdır. Demek, tiksindirmeli.
Kadın açtır, yemek ister; susuzdur, içmek ister.
Şehvetten kudurmuştur, perişan olmak ister.
Ona yaraşan da bu.
*Kadın **doğal**'dır, yani iğrenç.*
Ve hep bayağıdır, yani dandinin zıddı.

Soyunmuş Yüreğim-XIV:

"Kadınlara karşı duyulan aşk ve hayvanlarla, köpekler, kedilerle falan özden konuşma şeytan işi olsa gerek. Bu iki aşktan doğan kıvançlar, bu iki aşkın doğasına uygundur."

Soyunmuş Yüreğim-XX:

Vahşet ve şehvet: Aşırı sıcak ve aşırı soğuk gibi özdeş duyumlar.

Soyunmuş Yüreğim-XXX:

***"Comte de Chesterfield'in Kulakları'**nda Voltaire, dokuz ay dışkıyla sidik arasında oturan o ölümsüz ruhla alay ediyor. Tüm tembeller gibi, Voltaire gizemden nefret ediyordu. Bu dışkıyla sidik içinde kalışta, en azından, Tanrının sevişmeye karşı huysuzluğunu ya da yergisini, ve üreme şeklinde ilk günahın bir işaretini sezebilirdi. Gerçekten de ancak dışkı organlarıyla sevişebiliyoruz.*

Sevişmeyi ortadan kaldıramayınca, Kilise, hiç değilse, onu mikroplardan kurtarmak istedi ve evliliği yarattı."

Soyunmuş Yüreğim-XXXIV:

"Niçin zeki insan, sosyete hanımlarından çok yosmalardan hoşlanır, hepsi de hayvan olduğu halde?

-Araştırmalı.

Soyunmuş Yüreğim-XXXV:

"Bazı kadınlar vardır, Légion d'Honneur madalyalarının kordonlarına benzerler İstenmezler, çünkü bazılarınca lekelenmişlerdir.

Aynı nedenle ben de pisin birinin donlarını giymek istemezdim.

Sevişmede berbat olan yan, suç ortağı olmadan suçun işlenememesi."

Soyunmuş Yüreğim:XLV:

Aşk nedir?

Kişinin kendinden çıkma gereksinimi.

İnsan tapıcı bir hayvandır.

Tapmak kendini adamak ve fuhuştur.

Ve her aşk fuhuştur.

Soyunmuş Yüreğim-XLVIII:

"Kadınların kiliseye girmesine izin verilmesi hep şaşırtmıştır beni. Ne konuşabilirler Tanrıyla?

Ölümsüz Venüs (kapris, isteri, fantezi) iblisin ayartıcı şekillerinden biri."

Soyunmuş Yüreğim-L:

Kadın, ruhu bedenden ayırmayı bilmez. Hayvanlar gibi darkafalıdır. –yergiciye kalsa şöyle der: bu yüzden değil mi ki kadının yalnızca bedeni var.

Soyunmuş Yüreğim-LV:

"Hemen tüm insansal işlerde olduğu gibi aşkta da, özden anlaşma bir yanlış anlamanın sonucudur. Bu yanlış anlama, zevktir. Erkek bağırır: "Ah meleğim!" Kadın guruldar: "Anneciğim! anneciğim!" Ve bu iki budala birlikte düşündüklerini sanırlar. Birbirleriyle ilişkisizliği yaratan aşılmaz uçurum yine aşılmamış olarak kalır."

Soyunmuş Yüreğim-LXI:

"Yayıncıların genç kızı.

Başyazarların genç kızı.

Suratsız genç kız, canavar, sanatın katili.

Genç kız, onun gerçekte ne olduğu.

Küçük bir aptal, küçük orospu; en büyük budalalıkla en büyük yozlaşmanın karışımı.

Serserinin ve okullunun her türden iğrençliğine genç kızda rastlarsınız."

Soyunmuş Yüreğim-LXIX:

"Kadınları dövmek zorunluluğu.

Sevilene acı çektirilebilir. Çocuklar da böyledir. Ama bu sevileni horgörme acısını da içerir."

Soyunmuş Yüreğim-LXXI:

"İnsanın sanata ilgisi ne kadar çok artarsa, organı da o kadar az kalkar.

Yalnızca hödüğün organı iyi kalkar ve çiftleşme halkın lirizmidir.

Çiftleşmek bir başkasına girmeye can atmaktır; sanatçı kendinden asla çıkmaz.

Şu kaltağın adını unuttum... Dert mi! Ahrette yeniden bulurum onu.

Soyunmuş Yüreğim-LXXXVII:

"Bir boşalımdan sonra kişi kendini daha bir yalnız, daha bir terkedilmiş duyar."

Baudelaire, kadın ve sevgili konusunda genç yazıncılara, genç ozanlara şu öğütü veriyordu: *"(...) yazıncılara, -özgür ve mağrur ruhlara, yedinci gün dinlenmek gereksiniminde olan yorgun ruhlara,- ancak iki tür kadın önerebilirim: yosmalar ya da aptallar, -sevişme ya da çorba. -Nedenini açıklamaya gerek var mı kardeşlerim?"*.

Kötülük Çiçekleri'nin şairi yosmayı, sevişmeyi seçti, çorbayı evinde değil, dışarda içti.

Küçük bir tiyatroda figüran oyuncu olan melez Jeanne Duval'i tanıdığında ozan, 21 yaşındaydı ve birliktelikleri Baudelaire ölünceye dek, tam yirmi beş yıl sürdü. Kendisi işsizken, hastayken bile sevdiği kadına yardımcı olmaya, onu maddi sıkıntılardan kurtarmaya çalıştı. **Kötülük Çiçekleri**'ndeki ve özellikle, yasaklanan şiirlerin çoğunun esin kaynağı Jeanne Duval'dir.

Nasıl bir kadındı Jeanne Duval? Baudelaire'in arkadaşı ozan Théodore de Banville, onun fiziksel görünümünü şöyle betimler: *saçları maviye çalan parlak bir siyahlıkta, gözleri iri ve kara, dudakları etli ve dişi. Baudelaire'in şiirlerinde anlattığına göre de göğüsleri dik ve dolgun.*

Bu melez esmer kadının karakterine gelince, değer yargıları değişik. Banville'e ve zamanın ünlü fotoğrafçısı Nadar'a göre: *Güzel, çekici, zarif. Kendi yağıyla kavrulan biri. Lokantada yediği yemeğin parasını kimseye ödetmeyecek kadar gururlu, onurlu.* Kimilerine göre ise: çirkin, aptal, savurgan, açgözlü, sadakatsız. Gerçek yeri, Baudelaire'in yatağından çok kaldırımlar olmalı. Ona ateş püskürenlerden biri de Baudelaire'in annesi. *"Oğlumu yeyip bitirdi"* diyor.

Baudelaire'e gelince, zaman zaman o da kızar Duval'e. Kavga eder, evden ayrılır. Ama sonra yeniden barışır. Ozanın ölümüne dek, birçok kez darıldılar, ama yine barıştılar. Zaten geçim sıkıntısı çeken ozanı kızdıracak garip şeyler oluyordu. Örneğin Jeanne Duval eve bir erkek getirmişti, onun kardeşi olduğunu söylüyordu. Baudelaire kuşkulanıyordu ama onuruna yediremediği için altını kurcalamak da istemiyordu. *"Dürüst Oyunlar ve Romanlar"* yazısındaki şu

satırlar acaba bu kuşku ve üzüntüyü mü dile getiriyor: *"Ozanların sevgilileri mi? Çoğunun eteği bokludur. Önüne bir çorba koyuyor ve paranı bir başka aşığına yedirmiyorsa şükret."*

Baudelaire, her şeye karşın, ölünceye dek Jeanne Duval'den kopmadı. Şiirlerinin çoğunda onu anlattı. Peki bu melez kadın ona ne veriyordu? Belki de acı, tinsel ve fiziksel anlamda. **Kötülük Çiçekleri**'nin ozanı acı çekmekten hoşlanıyordu sanki. Sartre, Baudelaire'in "mazoşist" olduğunu yazar. Gerçekten de, Baudelaire'in sevişmeye ve kadına bakış açısı gariptir. Yazdıklarına bir kez daha bakalım: *"Aşkın işkenceye ya da ameliyata çok benzediğini sanırım notlarımda yazmıştım (...) Ya erkek, ya da kadın, ikisinden biri ameliyatçı ve cellatdır, öteki hastadır, ya da kurbandır (...) Ben şunu söylüyorum; aşkın tek ve yüce zevki onun kötülük yapma, acı çektirme gerçeğinde yatar. Ve erkek de, kadın da, her cinsel arzunun kötülükte bulunduğunu daha doğuştan bilir."*

Baudelaire'e göre aşk fuhuştadır. *"Aşk fuhuşta vardır. Fuhuşa ulaşmadan gerçekleşmiş tek bir soylu haz yoktur." (Füzeler). "Kötüye duyulan zevk de kişiyi mesteden aksoylu bir hoşlanmama zevkidir. (Füzeler)". "Evrensel tiksinti ve iğrençliği esinlediğim zaman yalnızlığı fethetmiş olacağım. (Füzeler)". "Yüz ne kadar melankolik olursa o kadar çekici ve kışkırtıcıdır. (Füzeler)". "Aşk kendinden çıkmak ister (...), kurbanla karışmak ister. (Füzeler)"*

Ozanın *"Aşk üstüne avutucu özdeyişler seçkisi"* adlı yazısında da şu satırlarla karşılaşıyoruz:, *"İnsanlar vardır, sevdikleri kadının budala, aptal olduğunu anladıklarında, böyle bir kadını nasıl sevmişim diye yüzleri kızarır. Bu tipler burnu havada dangalaklardır(...) Aptallık genellikle güzelliğin süsüdür; gözlere kara göllerin donuk saydamlığını veren bu aptallıktır; kadınlar tropikal denizlerin yağlı durgunluğunu bu aptallıktan alır. Güzelliği koruyan, saklayan bu aptallıktır; tenin kırışmasını önler. Aptallık, putlarımızı, düşüncenin yalnızca bizlere, biz çirkin bilgelere layık gördüğü diş izlerinden ve çürüklerden koruyan tanrısal allık, tanrısal süstür."*

Baudelaire'in deseniyle Jeanne Duval

Bu yazısındaki "kadınlar tropikal denizlerin yağlı durgunluğunu bu aptallıktan alır" tümcesini Baudelaire, Jeanne Duval için yazdığı *"Takılar"* şiirinde dizeleştirir: *"Kuğu gibi kıvrımlı, sıvı yağ gibi kaygan/Kolları, bacakları, kalçaları, her yeri."*

Baudelaire'in yukardaki satırlarını okuyanlar Jeanne Duval'in de aptal, pasaklı, koca memeli, yalnızca şehvet arzularını gidermeye yarayan bir kadın olduğunu sanır. Baudelaire'in yakın arkadaşları, ozan Banville ve zamanın ünlü fotoğrafçısı Nadar, Duval'in "güzel, çekici, zarif ve onurlu bir kadın" olduğunu yazıyor. Baudelaire gibi üstün bir zeka ve çetin ceviz, ne kadar dişi olursa olsun, aptal bir kadınla ömrünün yirmi beş yılını geçirebilir miydi? İşin gerçeği şu: Baudelaire, aydın, entellektüel, sanatçı kadınları evinde ve yatağın-

da istemiyordu. Çünkü onlar ne sevişmesini, ne de çorba yapmasını bilirler. Güzellikleri mermer güzelliğidir, soğuktur. Onlarla yalnızca platonik aşk yaşanır. Onlar, saygı duyulan ve tıpkı bir nostalji gibi uzaktan uzağa özlenen "anne"nin simgesidirler.

Mutlu ve Özgür Yıllar

Paris meyhanelerinde, atölyelerde, Jeanne Duval'in yanında mutlu, ve özgür, annesi Bayan Aupick'e göre ise gideri büyük yıllar. Üvey babası Baudelaire'in diplomat olmasını istiyor. Baudelaire Hukuk Fakültesine kaydını yaptırıyor, salt annesinin, babasının arzusunu yerine getirmek için. Onun tek amacı var: İyi bir şair olmak. "Özgür yıllar" diyor. Gerçekten özgür mü? İç esenliği var mı? Güncelerinde sık sık ev değiştirme hastalığının anlamını arıyor. Aslında bu hastalığın adı "nevrasteni". Nevrastenikler sık sık yer değiştirirler. Özünde yalnız bir insan. Bir şiirinde:

"Oynamasını sevmem çizgilerin yüzümde
Bunun için yıllardır ne güler ne ağlarım"

diyor ama kurtuluşu sürekli evden eve taşınmakta arıyor.

Yazıyor, yayınlamıyor. Eski arkadaşı Ernest Prarond'la koşuk bir tiyatro kaleme alıyorlar: **Ideolus.** Tamamlamıyorlar. Bazı makalelerini **Tintamarre'**a gönderiyor, dergi çağın erdem ve aktöre anlayışına ters düşeceği gerekçesiyle yayınlamıyor. Bu arada, ilerde **"Kötülük Çiçekleri'nde"** yer alacak şiirlerinin on beşini bitirmiş durumda. Ama henüz hiçbir şey yayınlamıyor ve yazından eline geçen beş kuruş yok. Ekmek parası uğruna edebiyattan başka şeylerle uğraşmaya da karşı. **"Genç bir şaire öğütler"** de biraz da ironiyle, şiirin en verimli uğraş olduğunu, ancak ürününün geç toplanabileceğini söylemiyor mu: *"Kendini başarıyla şiire adamışlara gelince, onlara şiiri asla bırakmamalarını salık veririm. Şiir, en çok getiren sanatlardan biridir; ama uzun dönemde yarar sağlayan bir yatırım türüdür."* 1844'te annesine yazdığı mektupta da *"İnan anne, hele bir iki roman yazayım bak nasıl değerlendireceğim onları. İki ay çalışmam yeter.*

Gazetede on tefrikalık bir roman ortalama 500, dergide on sayı yayınlanacak bir roman ise 1.000 frank getiriyor", der.

Sade bir kadın olan annesi, belki de daha çok asker kocasının etkisiyle Baudelaire'in ya yüksek öğrenim yapmasını, ya da bir devlet dairesine kapılanmasını ister. Baudelaire ise bir sanatçının ekmeğini sanatın dışındaki bir alanda kazanmasına ta başından karşıdır.

Yıllar sonra **"Théophile Gautier"** üstüne yazdığı bir yazıda şunları söyleyecektir: *"Bir insanın dehası ne kadar geniş olursa olsun, iyi niyeti ne kadar büyük olursa olsun, resmi görev her zaman insan dehasını biraz azaltır, özgürlüğünü kısıtlar, ileriyi görmesini engeller."*

Ozanın "özgeçmişinde" bu yılları özgürlük yılları olarak nitelemesi nedensiz değildir. Bu özgürlük sanat için gerekli olan özgürlüktür, başıboşluktur, Baudelaire'in kendi deyimiyle "dandy"lik, aylaklıktır.

Ne var ki, kuruntulu anne, özgür ozana, oğluna prangayı vurmakta gecikmez. Babasından alması gereken mirasa engel olur. Mahkeme kararıyla onu vesayet altına aldırır. Bundan böyle Baudelaire artık babasından kalan mirastan payını, Paris Noteri Ancelle aracılığıyla ve ayda 200 frank olarak alabilecektir. Bu yargı kararını ömür boyu unutmaz ve onu yalnız özgürlüğüne değil, onuruna da vurulmuş bir zincir olarak duyumsar. Babasızdı, bir aile evinin sıcaklığından uzaktı. Ve şimdi, öz babasından kalan mirası bile kullanmak hakkından yoksun. Bütün bunları yaptıran da tek varlığı, çok sevdiği annesi. Kendini büsbütün kimsesiz, yalnız duyumsar ve doğuşuna kargışlar yağdırıp kendini lanetler. Şimdi artık noter Ancelle'in aylıklarıyla yaşamak zorunda kalan yirmi üç yaşındaki bir delikanlı var. Ve bu delikanlı, edebiyattan başka bir şeyle uğraşmamak için, ölünceye dek, annesinden ek para yardımı isteyecek, mahkemenin atadığı Ancelle'in avucuna bakacak.

Baudelaire, Verlaine ve Rimbaud babasız büyüdüler. Kişiliklerinde bir yan hep eksik kaldı. Anneleri onları sevdiler, hep ilgi gösterdiler, ama babanın yerini tutamadılar, aşırı kuruntularıyla onların

çocuk kalmasına neden oldular. Baudelaire'in annesi Bayan Aupick ikinci evliliğinden bir çocuk sahibi olsaydı belki durum değişir, hep Baudelaire'in geleceğiyle uğraşmazdı. Onun aşırı tedbirliliği şairin ayaklarına pranga vurdu ve belki de zamansız ölümüne neden oldu. Jeanne Duval'e sonuna dek bağlılığı biraz da, aile yuvasının mutluluğunu ancak onun yanında tadabilmesindedir.

İlk Yapıt: Resim Eleştirisi

Baudelaire'e ressam babasının kromozomlarından iki miras kaldı: Resim ve felsefe. Daha küçük yaşlardayken babası onu resim sergilerine, atölyelere götürüyordu. Baudelaire'in ilk yayınladığı yapıt da, şiirleri değil, resim üstüne yazdığı eleştiriler, yetmiş iki sayfalık **1845 Salon**'u oldu. Birçok ressamların yapıtları üstünde durur, Eugène de la Croix'nın büyüklüğünü ilk kez o vurgular. Aynı yılın mayıs ayında, **Artiste**'de ilk şiiri **"Sömürgeli Bir Kadına"** yayınlanır.

Güneşin okşadığı kokulu ülkedeydim.
Gözlere tembellik yağan kızıl ağaçların
Ve palmiyelerin altında bir kadın gördüm,
Albenisi gizli kalmış, sömürgeli kadın (...)

Sen, güzelliği şatolara yaraşır bayan,
Dillere destan bir ülkeyi onurlandırsan
Seine Nehri ya da Loire kıyısına gelseydin

Ozan kalplerde nice şiirler yeşertirdin,
Gölgeli çardaklarında, zencilerinden daha
Uysallaşmış şiirler, tatlı bakışlarında.

"Güzelliği şatolara yaraşır bayan" diyor. Bu şiirinde antik çağlara özlem duyan Gautier ya da Banville şiirinden, daha doğrusu "plastik güzellikçilerden" etkilenmiş görünüyor.

İntihar Girişimi

Savurgan, öte yandan para sıkıntısı çeken bir Baudelaire. Babasından kalan mirasa kısıtlamalar konmuş. Annesine mektuplar yazıyor, vesayetin kaldırılmasını istiyor. Çabaları sonuçsuz. Üstelik Jeanne Duval'e rağmen kendini yalnız duyumsuyor. Aile yuvasından, sevgili annesinden uzak. Nerde olursa olsun sık sık yinelediği melankoliyi, iç sıkıntısını her yere beraberinde götürüyor. Nedeni bilinmedik korkular, karanlık bir ruh dünyası, nevrasteni.. Kurtuluşu kendini öldürmekte arayıp bıçakla damarlarını kesiyor. Kurtarıyorlar, çünkü daha çekeceği acılar, dökeceği yaşlar ve kötülüğün açacağı yeni çiçekler var. Sevdiği şairlerden Gérad de Nerval:

"Tek yıldızım da öldü, yaldızlı sazım
Söylüyor Melankolinin Kara güneşini"

demiyor muydu? Melankolinin kara güneşleri bekliyor Baudelaire'i de.

İntihardan önceki vasiyetinde, varlığını da Jeanne Duval'e bırakır. Melez kıza sevgisinin büyüklüğünü bu vasiyet göstermeye yetmez mi?

Otuz haziran daki intihar girişiminden sonra temmuz ayını, general Aupick'in resmi ikametgahı olan Place Otelinde, annesinin yanında geçirir. Onlarla bir arada olamayacağını bir kez daha anlar. Lafitte Sokağındaki bir otele taşınır. Oğlunun intihar girişimine rağmen annesi, üstündeki vesayeti kaldırmaz. 24 Kasım'da **Corsaire-Satan** dergisinde Balzac üstüne imzasız bir yazı yazar. 1846'da, Michel Levy'de **"1846 Salonu"** başlığıyla resim üstüne eleştirilerini yayınlar. Kitabın sonunda bir de bildiri var: Yazarın şiirleri **"Les Lesbiennes"** adı altında yayınlanacak. Aynı yılın eylül ayında **"Artiste"** dergisinde bir şiiri çıkar: **Cehennemlerdeki Don Juan.** Burada bir noktanın üstünde durmak gerekir. Resim üstüne iki betik yayınlayan Baudelaire'in dergilerde ancak iki şiiri çıkmış durumda. **1846 Salonu**'nun arka kapağındaki duyuruya bakıldığında ise ozanın elinde hayli şiir bulunduğu ve Baudelaire'in bunları yayınlamakta hiç de

acele etmediği görülür. Kendine güvensizlik mi? Hayır. Şiirleri üstünde titizlikle çalışıyor, dizeleri, hatta başlıkları sürekli değiştiriyordu. Belki bu arada diğer ozanların yazdıklarını kolluyor, fransız okurunun önüne çok çarpıcı çıkmak istiyor. Değişik ve garip olandan yana. Güzelliği, başkaları gibi iyilikten değil de kötülükten yaratma çabası belki de bu garipten, şaşırtıcıdan kaynaklanıyordu. Baudelaire şiir üstüne yazdığı yazıların pek çoğunda garib'i savunur.

1846 yılının on üç aralığında **Artiste** dergisi üçüncü şiirini yayınlar: **"A une Indienne"**. Bu şiir daha sonra **Kötülük Çiçekleri**'nde **"A une Mallabraise"** adıyla çıktı.

1847'de öyküye, romana değgin ilk çalışma olan **"Fanfarlo"**yu yayınlar. Bu uzun öyküdeki kahraman Samuel Cramer, Baudelaire'in kendisidir.

Şair Baudelaire, tek bir öykü yazmasına rağmen öyküye ve romana her zaman eğilim gösterdi. Günceleri, **"Füzeler"** ve **"Soyunmuş Yüreğim**'de onun roman tasarılarıyla sık sık karşılaşırız. Ancak Baudelaire'de öykü, hele de roman yazacak sabır hiç yoktur. O, tümceleri dizeleştirme, formülleştirme sanatına sahipti. Dizeler ona yetiyordu.

1847 yılları şairin eviyle, annesiyle arasının biraz daha açıldığı yıllar. Zaman zaman Jeanne Duval'in yanında kalır ve avuntuyu onun yanında bulur.

Marie Daubrun

Bu günlerde yaşamına bir başka kadın girer: Marie Daubrun. Jeanne Duval gibi o da bir tiyatro oyuncusu. **"Genç Bir Şaire Öğütler"**de genç şairlere nasıl bir kadın öneriyordu?

"Tüm gerçek edebiyatçılar zaman zaman edebiyattan nefret ettiklerinden, ben de edebiyatçılara, -özgür ve mağrur ruhlara, yedinci gün dinlenmek gereksiniminde olan yorgun ruhlara-, ancak iki tür kadın önerebilirim; yosmalar ya da aptal kadınlar, -sevişme ya da çorba-. Nedenini açıklamama gerek var mı kardeşler?

"Yosmalar ya da aptal kadınlar, sevişme ya da çorba" diyor. Belki Jeanne Duval ve Marie Daubrun'de iki özelliği birden buluyor. Çünkü başka kadınlardan korkuyor. Kimdir bu korktuğu başka kadınlar? Aydınlar, yani bilgi kumkumaları. Özden güncelerde, aydın kadınla sevişmenin oğlanla sevişmek olduğunu söyler. George Sand'a olan öfkesi biraz da onun yazar olmasından, aydın olmasından gelir. Yaşamında bir üçüncü kadın tipi daha var: annesinin yaradılışında olanlar. Onlara doğuştan aşık ve onlardan ürküyor. Tıpkı annesinin onu bırakıp bir subayla evlenmesi gibi, yeniden terkedilmekten korkuyor.

Anneye karşı olan bu Freudien sevgi çok geçmeden kendini Bayan Sabatier'ye karşı olan sevgide gösterir.

Apollonie Sabatier: Platonik Aşk

General Aupick'in üvey oğlu, şık giyimli, antika düşkünü, miras yedi Baudelaire, geç saatlerde ve hep sarhoş, afyonlu geldiği evde, cinselliği halk kadını, sade yapılı Jeanne Duval'le tadar ama akşamlarını Bayan Sabatier'in salonunda platonik aşkla süsler.

Apollonie Sabatier, Baudelaire'le aynı yaşta, otuzunda. Yüksek sosyeteden. Tüm giderlerini bir bankerin oğlu karşılıyor. Montmartre'daki büyük evinin salonu çağın sanatçılarının, yazarların, şairlerin, ressamların toplantı yeri. Kadınları hor gören Baudelaire Bayan Sabatier'nin yanında sanki bir çocuk. Ona şiirler yazıp imzasız mektuplarla gönderiyor. **Kötülük Çiçekleri**'ndeki bir düzine kadar şiirin esin kaynağı bu güzel kadın. Onunla konuşuyor, Baudelaire hayranlık duyuyor, ne ki, sevgisini olup açıklayamıyor. Kızıyor kendine. Güncelerinde şunları yazar: *"Aydın kadına karşı duyulan sevgi bir tür oğlancılıktır." "Bazı kadınlar vardır, madalyon kordonuna benzerler. İstenmezler, çünkü bazılarınca lekelenmişlerdir. Aynı nedenle ben de pisin birinin donlarını giymek istemezdim. Sevişmede berbat olan yan, suç ortağı olmadan suç işlenememesi. (Soyunmuş Yüreğim)"*

Nasıl bir kadın Bayan Sabatier?

Geniş yüzü ve geniş alnıyla fransızdan çok bir italyanı andırıyor.

Sağlıklı, düzgün bir teni var. Güzel ve neşeli. Ancak, edasında, havasında dişilikten çok bir mermer güzelliği, bir naturemorte güzelliği yansıyor. Baudelaire **"Pek Neşeli Kadına"** şiirinin hemen girişinde onu şöyle betimler: *"Güzel bir manzara gibi güzel / Başın, edan, her halin, davranışın"*

Sabatier'in kişiliğinde Baudelaire aslında annesine olan sevgi ve hayranlığını dile getirir. Bir sevgili değil, bir koruyucu, ana kucağı arıyor. Nitekim, ona yazdığı şiirlerinden birinde bu özlemi anlatır: *"Mutluluk dolu, ışık dolu, kıvanç dolu Melek/Sayrı Davut esenliği büyülü bedeninden/Yayılan ergen sıcaklıkta aradı ölürken/Dualarındır senden benim istediğim tek/Mutluluk dolu, ışık dolu, kıvanç dolu Melek."*

Şiirlerle süslenmiş sevda dolu imzasız mektuplar, sonunda yüreğini fetheder Sabatier'nin. Geceyi birlikte geçirirler. Ertesi gün bir mektupla Baudelaire bu ilişkiye son verir: *"Dün sana şöyle demiştim: Beni unutacaksınız, hoşunuza giden insandan da bir gün usanacaksınız. Bugün de sözlerime şunu ekliyorum: Gönül işini budalalık edip ciddiye alma, acı çekersin. Görüyorsunuz ya, sevgili güzelim, kadınlar hakkındaki önyargılarım hiç de hoş değil. Kısacası, inanmam onlara. Güzel bir ruh taşıyorsunuz ama, ne de olsa bir kadın ruhu bu. (...) Sen, birkaç gün öncesine kadar, güzel, kirletilmez, esenlik veren bir tanrıçaydın; ama şimdi artık yalnızca bir kadın oldun."*

Babası öldüğünde küçüktü, annesi bir subayla evlenip onu hemen yatılı okula vermişti. Terkedilmenin acısını unutamıyordu. Tıpkı annesi gibi Sabatier'nin de bir gün onu terketmesinden korktu. Aynı acıyı yeniden duymamak için ilişkiye kendi son verdi. Ayrıca, bu kopuş, acı çekmekten hoşlanan, suçluluk duygusu içindeki mazoşist Baudelaire'e, acı çekme ve kendini cezalandırma olanağı da verecekti.

Kötülük Çiçekleri'nin ozanı, Jeanne Duval'de şehveti, ten aşkını, Apollonie Sabatier'de koruyucu platonik sevgiyi, özlemini duyduğu anne sevgisini aradı. Bir melez işçiyle bir kentsoylu el ele verdi-

ler, **Fleurs du Mal**'in ırmağı kollarının altından akıp günümüze ulaştı. Kötülük Çiçekleriyle birlikte onlar da ölümsüzleştiler.

Hangi kadın olursa olsun, Baudelaire'de aşk mutluluk değil, acı kaynağıdır. *"Cinsel arzu kötülükte bulunur"* ya da *"Aşk fuhuştadır"*, derken özünde hep acıyı dile getirir: *"Aşkın işkenceye ya da ameliyata çok benzediğini sanırım notlarımda yazmıştım (...) ya erkek, ya da kadın, ikisinden biri ameliyatçı ve cellattır; öteki hastadır veya kurbandır (...)*

Ben şunu söylüyorum; aşkın tek ve yüce cinsel zevki, onun kötülük yapma gerçeğinde yatar. Ve erkek de, kadın da, her cinsel arzunun kötülükte bulunduğunu daha doğuştan bilir."

"Aşk fuhuştadıdır, tek bir soylu haz yoktur ki fuhuşa vardırılmamış olsun"

14 Kasım 1847, Champfleury, **Corsairei-Satan**'da Baudelaire'in **"Kediler"** şiirini yayınlar.

Baudelaire yeniden ev değiştirir, Clichy Sokağına taşınır. Baudelaire'in sık sık ev değiştirdiğine daha önce değinmiştik. Yer değiştirmek onda sürekli bir hastalıktı. Bu yer değiştirmelerden hoşnut da değil. *"Baykuşlar"* adlı şiirinde şöyle diyor:

"Kişi bir tutkuyla şaşkınlaşır
Yer değiştirmek ister ve bunun
Yıllarca pişmanlığını taşır"

Ama yine de sürekli yer değiştiriyor, devinim arar gibi.

1848 Paris Devrimi

Fransa çalkantılar içinde. Soylularla kentsoylular arasında sürekli savaşım var. Seçim yasası, kentsoyluların Meclise girmesini güçleştiriyor. Yasayı değiştirmek için kentsoylular ayaklanıyor. Cumhuriyetçilerden bir grup onlara önderlik ediyor. Louis Philippe yönetimi devriliyor. Geçici hükümetin, devrimin başına bir romantik şair getiriliyor. Devrimi yapan işçiler, başlarında burjuvalar. Sosyalistler, ellerinde kızıl bayraklarla geliyor ama Lamartine, söyleviyle

onları saf dışı bırakıyor. Lamartine, zengin bir burjuva, sosyalist düzene karşı. Mülkiyetin kutsallığını savunuyor, işçilerin yönetimi ele geçirmelerinden korkuyor. Uyutucu ve uyuşturucu bir önder. Baudelaire coşku ve heyecan dolu, barikatlar arasında, elinde bir tüfek, yüzü gözü barut içinde.

Bağırıyor:

- Gelin, general Aupick'i kurşuna dizelim!

General Aupick, üvey babası. Paris devriminde yer almasının tek nedeni üvey babası, kralcı general Aupick'i öldürmek. Baudelaire tüm örgütlü davranışlara karşı. Onun için her şey bireysel. Başkaldırısı bile bireysel. **"Özden Günceler"**deki yazılarda devrim karşısındaki coşku ve tutumunun bireysel olduğunu açıkça söyler:

"(...) Gerçek aziz, halkın yararı için halkı kırbaçlayan ve öldürendir."

"Her değişimde hoş olduğu kadar alçakça bir şeyler vardır"

"1848'deki esrikliğim.

"Nasıl bir şeydi o esriklik? Öcalma tadı. Yakıp yıkmanın doğal zevki (...).

15 Mayıs, hep o yakıp yıkmanın tadı. Yasal tad, doğal olan her şey yasalsa.

Haziran dehşetleri, halkın çılgınlığı ve burjuvazinin çılgınlığı. Suç işlemenin doğal aşkı."

Çok az şeylere inanır ve inançsızlığıyla övünür. **"Soyunmuş Yüreğim"**de şunları yazar:

"Çağımın insanlarının anladığı anlamda bir inancım yok, çünkü tutkum yok.

Belli bir gevşeklik, ya da, daha çok, bütün dürüst insanlarda görülen kayıtsızlık var.

Yalnız haydutlar inanmış insanlardır, -neye inanmış?- başarmaları gerektiğine. Başarırlar da.

Neden başaracakmışım, denemeye niyetim bile olmadıktan sonra?

Cinayet üstüne görkemli imparatorluklar, suç üstüne soylu dinler

kurulabilir.

Yine de, çağımın insanlarının kavrayamayacağı anlamda bazı inançlarım var."

Din'e, hıristiyan dinine inanmaz.

Tanrı olmadığı zaman da, din yine aziz ve kutsal olurdu . **(Füzeler-XVII)**

Tanrı bir rezilliktir, -bir şeyler veren rezillik. **(Soyunmuş Yüreğim-VI)**

Karşı-dinlerin incelenmesi, kutsal fuhuş.

Kutsal fuhuş nedir?

Sinirsel uyarma.

Çoktanrıcılığın gizemliliği. Gizemcilik, çoktanrıcılıkla hristiyanlık arasındaki birleşme çizgisi.

Çoktanrıcılık ve hristiyanlık karşılıklı birbirlerini kanıtlar.

Devrim ve Akıl dini özveri fikrini kanıtlar.

Boşinan tüm gerçeklerin sarıcıdır. **(Soyunmuş Yüreğim-LVII)**

Dünyada dinlerden ilginç bir şey yok.

Evrensel din nedir (Chateaubriand, de Maistre, Alexandrin'ler, Cape)?

Düşüncenin simyalarınca konmuş evrensel bir din, kutsal andaç gibi kabul edilen insandan kurtulmuş bir din var.

Aktöre'ye (ahlâka) karşıdır:

"Sürekli, sanatta aktöreye aykırı, aktöreye aykırılık, aktörellik gibi sözler ve diğer kazca şeyler söyleyip duran Burjuvazinin hödüklerini düşündükçe, bir seferinde bana eşlik ederek, daha önce hiç görmediği Louvre'a gelen ve o ölümsüz yontuları ve tabloları gördükçe kızarıp yüzünü kapayan, beni sürekli kolumdan çekip duran, böyle rezilliklerin açıkça nasıl gösterilebildiğini soran beş franklık sokak orospusu Louise Villedieu'yü anımsarım." **(Soyunmuş Yüreğim LXXXIV)**

Burjuvaziye karşıdır:

"Ozan Devletten, ahırına birkaç burjuva tıkma hakkı istese çok şa-

şarlar, ama burjuva kızarmış bir şair istese bunu pek doğal bulurlar." **(Füzeler-XVII)**

"Her değişimde alçakça birşeyler" olduğuna inandığı için devrimlere de karşıdır:

"Her değişimde, hoş olduğu kadar alçakça birşeyler vardır, vefasızlığa, taşınmaya benzer birşeyler, Fransız Devrimini açıklamaya yeter bu." **(Soyunmuş Yüreğim-VII)**

"Siyasada da böyledir, gerçek aziz, halkın yararı için, halkı kırbaçlayan ve öldürendir" diyerek demokrasiyi de yadsır. Kısaca, "ben komünistim" demesine rağmen Baudelaire, bireyci bir anarşist olarak karşımıza çıkar. 1848 Paris ayaklanmasına katılmasının nedeni de bireyseldir, üvey babası general Aupick'den ve zengin kentsoylulardan öc almak ister. Bir ara barikatlarda görülür, sonra ayaklanmaya kayıtsız kalır. 1848 devrimine yalnız Baudelaire değil, çağın bütün ünlü yazarları kayıtsız kaldı. Romantik gerçekçiliği savunan Victor Hugo bile. Devrim başarılıydı. İşçi hareketini burjuvalar öldürdü. Lamartine cumhurbaşkanlığına aday gösterildi. Gerçekçi Hugo ise seçimde kralcılar safındaydı ve Meclise onların adayı olarak girdi. Alfred de Musset adaylığını koydu, seçilemedi. Alfred de Vigny de siyasete atıldı. Charent Bölgesinin adayı. O kadar az oy aldı ki üzüntüsünden ülsere yakalandı. Aslında bütün bu sanatçılar Fransa'daki sosyal değişimlere karşı yabancıydılar. Hepsinin tuzu kuruydu. İşçi sorunları hakkında bilgileri yoktu. Marx'ın adını bile duymamıştılar. Onlara göre sosyalizm yoksulun korunması, fukaraya ekmek vermek gibi bir şeydi. Düşün alanındaki sosyalist görüşleri felsefi düşünceler gibi görüyorlardı. Zaten, zamanın toplumcu fransız düşünürleri de sınıf bilincini işlemiyordu. **Saint-Simon** (1760-1825) verimlilik kavramı üstüne kurulmuş yeni bir düzen savunuyor, emek sanayinindir diyordu. **Fourrier** (1772-1837) bireylerin uyumlu bir toplum oluşturacağı yeni bir sosyal hücrenin, phalange'ların kurulmasını istiyordu. Başlangıçta, dinsel bir toplumculuğu savunan **Lamennais,** daha sonra Kilise ile bağlarını koparıp sosyalizmi seçti.

"Mülkiyet hırsızlıktır" diyen **Prudhon** (1809-1865) bireyciydi ve her tür devlet sosyalizmine karşıydı.

Baudelaire'e gelince, kendisi burjuva ve bir burjuva gibi yaşamak istiyor. Karşısındaki tek engel babasından kalan gelir üstündeki vesayet ve bu vesayetin konmasında baş rolü oynayan üvey babası. Bir de annesi. Burjuva yasalarını yıkamıyor. Baudelaire'in başkaldırısı işte burada, yasalara karşı öfkesinde. Nitekim, yasaklanan şiirlerinden **"Lesbos"**da bu öfkesini, bu yakınmasını bir tek dizeyle şöyle dile getirir:

"Doğru, eğri, bizimle zoru ne yasaların?"

Ona göre, doğru da, yanlış da, kötülük de, iyilik de insanın kendisiyle ilgili sorunlardır. Bireyin eğilimlerini yasalar saptayamaz. Bireyin eğilimlerini dinsel inançlar, aktöre saptayamaz.

"Şeytanmış, Tanrıymış, Melekmiş ya da Su perisi
Ey kadife gözlü peri, sen bunlara boşver,
Ey uyum, koku, ışık, -ey tek ecem, kuluna
Daha az kötü evren, daha hafif yük yeter."

Poe Çevirileri

Fransa'da ilk Poe çevirisini 1847 yılında Isabelle Meunier yaptı ve Baudelaire böylece 1847'den itibaren Poe'nun yapıtıyla ilgilenmeye başladı. Annesi ingilizce biliyordu ve Baudelaire'e de öğretmişti. **Düşünce Özgürlüğü** (La Libérté de Penser) 1848'in 15 Temmuzunda Baudelaire'in Poe'dan ilk çevirisini yayınlar. Ekim ayında, **Indre Temsilcisi** adlı, yeni çıkan haftalık yayın organını yönetmek için, başyazar olarak Chatearoux'ya gider. Bu tutucu yayın organının çizgisiyle taban tabana zıt yazılar yazdığı için derginin ortaklarını da, diğer yazarlarını da rezil eder. Görevine son verilir, Paris'e döner. Aralık, **L'Echo des Marchands de Vins** (Şarap Tüccarlarının Sesi)'nde **Katilin Şarabı** şiiri. Haziran, 1850; **Aileler Dergisi**'nde **Şarabın Ruhu** ve **Gururun Cezası** şiirleri. Dergi bu şiirlerin **Les Limbes** adı altında yayınlanacak şiirlerden olduğunu belirtir. Görülü-

yor ki Baudelaire betiğine **Les Lesbiennes** adını vermekten vaz geçmiş. Sonra yine fikir değiştirip şiirlerini **Kötülük Çiçekleri** adı altında toplayacak. 1851, aynı dergide ozanın **Les Limbes** başlığı altında on bir şiiri daha yayınlanır. 1852'nin mart-nisan aylarında Baudelaire'in Edgar Allan Poe üstüne, yaşamı ve yapıtlarından örnekler içeren uzun bir incelemesi çıkar.

9 Aralık: Bayan Sabatier'ye ilk imzasız mektubunu ve bu mektuba iliştirilmiş olarak **Pek Neşeli Kadına** (A celle qui est trop gaie) şiirini gönderir. Sanat salonlarında sık sık görünen bu sanatsever kadına platonik bir aşkla tutkundur.

1853: **Artist**'de Poe'den yaptığı **Corbeau** (Karga) çevirisi yayınlanır. Mayıs ayında Apollonie Sabatier'ye gönderdiği imzasız aşk mektubuna **Reversibilité** (Dönüşümlü) ve **Confession** (İtiraf) şiirlerini ekler. Temmuzda **le Pays** (Ülke) dergisi Poe'dan yaptığı öykü çevirilerini yayınlamaya başlar.

1 Haziran 1855: Baudelaire'in on sekiz şiiri ilk kez **Kötülük Çiçekleri** (les Fleurs du Mal) adıyla **Revue des deux Mondes** dergisinde çıkar. İsim babası romancı ve gazeteci dostu Hippolyte Babou. Zira, belirttiğimiz gibi Baudelaire daha önce hep **Lesbiennes** ve **Limbes** adları üstünde duruyordu.

Kötülük Çiçekleri ve Muzır Davası

Yayıncı Poulet-Malassis cesur ve işini, değerleri seçmesini bilen bir insan. Bir anlaşma yaparak **Kötülük Çiçekleri**'nin yayın hakkını satın aldı ve 25 Nisan 1857'de betik bin üç yüz adet olarak piyasaya çıktı.

Kötülük Çiçeklerinin piyasaya çıkmasından on gün sonra **Le Figaro**'da, Gustave Bourden adlı cahil ve gericinin teki, yazdığı bir yazıyla yapıtı karaladı ve İçişleri Bakanlığı'nın dikkatini betiğin üstüne çekti. Özetle şunları yazıyordu: *"Betiği okudum, amacım ne bir yargıda bulunmak, ne de bir karara varmak; sadece kendi kanımı söylüyorum ve bunu da başkalarına zorla kabul ettirmek gibi bir niyetim*

yok (...) Öyle anlar oluyor ki insan, bay Baudelaire'in usundan şüpheye düşüyor. Öyle anlar oluyor ki şüphelenmeye bile gerek kalmıyor: Aynı sözcükleri, aynı düşünceleri tekdüzen ve bile bile yinelemesi gerçek amacını kuşkuya yer kalmayacak biçimde ortaya çıkarıyor. İğrençlik rezillikle dirsek dirseğe; kokuşmuşlukla çirkeflik kol kola girmiş. Bu kadar az sayfada bu kadar çok memenin ısırıldığı ve çiğnendiği hiçbir betikte görülmemiştir; bu kadar iblis, dölüt, şeytan, kemirgen, kedi ve kurtların cirit attığı başka hiçbir betik yoktur. Bu yapıt, aklın tüm delilik ve saçmalıklarına, yüreğin tüm kokuşmuşluklarına açık bir hastanedir; amacı elbette ki delilik ve kokuşmuşlukları iyileştirmek değil, çünkü onları iyileştirmenin çaresi yoktur."

Le Figaro'daki bu muhbir yazıya karşılık, yarı resmi devlet organı olan **le Moniteur**'de **Edouard Thierry** Baudelaire'i ve **Kötülük Çiçekleri**'ni öğüyor, göklere çıkarıyordu:

"Prens Prospéro'nun sarayına benzeyen bir saray düşünün, koridorun yanında, ışık saçan pencerelerin aydınlattığı yedi büyük salon ve bu salonların bitiminde, kış bahçesi olarak kullanılan camdan bir sera... Bu sera bir başka bahçe. Bu sarayı yaptıran ev sahibi, değişik zevkine uygun olarak, orada, değerli bitkileri, kokusuyla duyumlara, bakınca gözlere kıvanç veren çiçekleri, tatlı ve gümüşsü yeşillikteki yaprakları, güzel palmiyeleri, büyük yelpazeleri, Antillerde yetişen bitkilerin dalgalanan sorguçlarını toplamak istememiş. Barışçı doğa en zengin ürünlerini uzun yıllardan beri vereceği kadar vermiş zaten. Ev-sahibi vahşi doğanın da, kıyıcı doğanın da neler verebileceğini öğrenmek istiyor. İçinde kötülüğün imge ve işaretlerini taşıyan ürkütücü bitkileri büyütmeye, geliştirmeye kalkmış. Tehlikeli özsularını damıtan meyve kabuklarını, baş dönmesi ve ateş yayan gölgeleri araştırmış. Tüm köpüklerden, tüm yosunlardan, tüm tortulardan, bitkisel çürümenin bütün yeşilimsi incilerinden dokunan bataklıklar yaratmış. Binlerce renkteki sineklerin, vızıldayıp, ölü hayvanların karnında soluma devinimine iğrenççe öykündüğü basık ve bunaltıcı yerlerin bakımına uğraşmış. Nasıl güzel kokular başkaldırır ve şaşkın duyular yangıya

hoş görülmekten korkarsa, bu korkunç bahçede de, bir uçtan bir uca kadar, hem çürümüşlüğü yansıtan, hem de birbirine karışan, duyulara sızan kokular üstünde kuluçkaya yatmış, yaslı, tasalı bir sıcaklık var. Bu korkunç bahçede yine de, her yandan görkemli sarmaşıkların, varlığından aslak kuşku duyulamayacak bir üretim gücünün, sevimsiz olduğu kadar yüce biçimlerin, ürkütücü olduğu kadar yanında her türden rengi soluklaştıran bir pırıltının renkleri açılıyor. Evsahibi cehennemden bir Eden, Cennet bahçesi yaratmış. Bu bahçede ölüm, kızkardeşi olan Şehvetle birlikte geziniyor. (...) Eski yılanın soyu, ezilmiş, örselenmiş, yara bere içinde, ağaçlı yollarda tırmanıyor ve bilim ağacının ortasında ateş püsküren tahtından bir mucize sonucu fışkırmış son filizini veriyor. (...) Betik herkes adına konuşuyor, ancak, Kötülük Çiçekleri *gibi bir yapıt onu okuyan herkese seslenmez (...) Yapıtta zaman zaman gözüpeklik, karanlık bir sanrı, olağanüstü güzellikler ve her zaman hüzün var. Onu doğrulayan, suçunu bağışlatan, suçsuzluğunu kanıtlayan da işte bu hüzündür. Şair, kötünün görüntüsü, görünümü önünde kıvanç duymuyor. Kötülüğe, çirkinliğe doğrudan ve tam karşıdan saldırıyor mu, iyi tanıdığı ve meydan okuduğu çirkinlik ve kötülükten hâlâ korkuyor mu, korkmuyor mu, bilemem, ama kendi bozgunlarını dile getiren yenilmiş bir insanın acısıyla, hüznüyle konuşuyor. Hiçbir şeyi saklamıyor, hiçbir şeyi unutmamış. Boşboğaz bir edebiyatın halka, bohem yaşamın törelerini, barones Ange'ın ve Marguerite Gautier'nin serüvenlerini anlattığı bir dönemde, eğlendirici öykülerin ardından, sırası geldiğinde, o, kırlardaki çoban türkülerini, ölü bir hayvanın yanındaki kır deyişini, katledilmiş yosmanın odasını söylemek için geldi, ilk ve son kişi oldu. Son gerçeği yazdı. Kendine bile yalan söylemedi. Kimseye yalan söylemedi.* Kötülük Çiçekleri*'nin başdöndüren bir kokusu var. O bu kokuları soludu. Anılarına kara çalmadı ve çalmıyor. Esrikliğini seviyor ve bu esriklik korkutacak kadar hüzünlü. Başka türlü suçlamıyor, başka türlü yakınmıyor, alabildiğine üzgün. Ortaya koyduğu yapıt onu yeteriyle aydınlatacak bir ışıktan, anlamını belirleyecek bir tür masaldan*

yoksun. Betiğine, Dante'nin yaptığı gibi Kutsal Güldürü *(la Divine Comédie) adını verseydi, en gözüpek günahkar kadınlarını Cehennemin bölümlerinden birine yerleştirseydi, Lesbiennes'ler tablosu bile rötüşa gerek duymazdı (...)"*

Yarı resmi devlet organı olan **le Moniteur**'deki Edouard Thierry'nin Baudelaire'i öven bu yazısı dinci ve gerici çevreleri büsbütün ürküttü. Ertesi gün katolik **Journal de Bruxelles**'de Baudelaire ve **Kötülük Çiçekleri**'ni suçlayan imzasız bir yazı çıktı. Bu yazıda özetle şunlar söyleniyordu:

"Daha yakınlarda size Madame Bovary*'den, yazınsal bir alçaklık, ahlak yıkımı, toplumsal bir yara olan o rezil başarıdan söz etmiştim. Şu günlerde,* Kötülük Çiçekleri *adı altında yayınlanan şiir betiğinin yanında* Madame Bovary *denen o iğrenç roman bile ağzı süt kokan çocuk kalır. Yazarı, Edgar Poe'yu çeviren, başıbozuk ve gerçekçi basının çirkefleriyle beslenmiş küçük bir toplulukta on yıldır büyük adam yerine konmuş Baudelaire adında biri. Bu betiğin nice alçaklıklar ve çirkeflerle bezendiğni anlatacak sözcük bulamıyorum. Yazarın dostları bile korkuya ve dehşete kapılmış durumdalar. Polisin harekete geçmesinden endişelenerek, telaş telaşa yazarının ruhsal bir çöküntü içinde olduğunu savunmaya çalışıyorlar. Dürüst bir kalem için bu betikten alıntılar yapmak bile çok zor. Kendine saygı duyan her okuru Baudelaire'i kırbaçlamaktan alıkoyan tek şey, ancak, ona karşı duyduğu tiksinti olabilir."*

Sonunda İmparatorluk Savcısı, Baudelaire'e ve yapıtı Kötülük Çiçekleri'ne karşı, genel aktöreye ve dinsel inançlara saldırdığı gerekçesiyle dava açtı. Savcı, İmparatorluk Savcısı adına M. Pinard'dı. Baudelaire'i savunmayı ise, Madame Bovary davasında Flaubert'i savunan, zamanın ünlü avukatı Gustave Chaix d'Est-Ange üstlendi.

Baudelaire, gerekirse savunmada kullanması için, avukatına yazılı olarak şu önerileri verdi:

"Yapıt bir bütün olarak yargılanmalıdır, o zaman betiğimde müthiş bir aktörenin bulunduğu ortaya çıkar. Yüz şiirin tamamı ele alınacak

yerde yalnızca on üç'ü ele alınıp suçlanıyor, ne hoşgörü! Böyle bir hoşgörüden elbette kendime övünme payı çıkaracak değilim. Betiğimin yetkin bütünlüğünü vurgulayarak, sorgu yargıcına da şunları söylemiştim: Tek hatam, evrensel zekaya güvenmek ve bu yüzden de betiğime yazınsal ilkelerimi, aktöre üstüne düşüncelerimi açıklayan bir önsöz koymamam oldu. (Sanat yapıtlarındaki aktöre konusunda Bay Honoré de Balzac'ın La Semaine *güncesinde, Bay Hippolyte Castille'e yazdığı ilginç mektupları araştırmanızda yarar var.)*

Betiğim piyasadaki diğer betiklerden daha yüksek bir fiyatla satılıyor. Bu da önemli. Demek ki amacım geniş kitlelere seslenmek değil.

Betikte suçlanan şiirlerden ikisi, Lesbos *ve* Le Reniement de Saint Pierre, *dergilerde uzun zaman önce yayınlanmış ve haklarında hiçbir soruşturma yapılmamıştı.*

Bazı hatalarım olduğu konusunda ille de diretiyorlarsa, ben de bunların zamanaşımına uğradığını ileri sürüyorum. Ayrıca, kovuşturmaya uğramamış ve benimki gibi KÖTÜLÜK YILGISINI, DEHŞETİNİ solumayan bir kitaplık dolusu çağdaş yapıt da düzenleyebilirdim. Otuz yıldan beri yazınımız özgürlüğe sahipti, bu özgürlüğün acısını şimdi birden bire benden çıkarmak, beni cezalandırmak istiyorlar. Doğru mu bu?

Çeşit çeşit aktöre var. Herkesin uymak zorunda olduğu, pratik yarar sağlayan bir aktöre var elbette.

Ama sanatın da bir aktöresi var. Bu aktöre bambaşka, ve dünyanın başlangıcından beri sanatlar onun başkalığını iyice kanıtladılar.

Ayrıca, Özgürlük'ün de pek çok çeşitleri var. Deha'nın özgürlüğü başka, haylaz çocukların kısıtlanmış özgürlüğü başkadır. Béranger'ye tanınmış olan haklar (zira tüm yapıtlarının yayınlanmasına izin verildi) Charles Baudelaire'den niçin esirgeniyor? Aynı şeyler Béranger için de söz konusu olmuştu. Hangisini yeğliyorsunuz: Acılı şairi mi, yoksa kıvançlı ama yüzsüz, yırtık bir şairi mi, kötülükteki yılgıyı mı, yoksa eğlenceyi mi, vicdan azabanı mı, yoksa yüzsüzlüğü mü? (Bu kanıttan yararlanırken ölçüyü taşmak belki de sağlıklı olmayabilir.)

Bir kez daha yineliyorum, bir betik bütünüyle ele alınıp yargılanmalıdır.

Amacım sövgünün karşısına Tanrıya doğru yönelen sevgiyi, müstehcenliğin karşısına platonik çiçekleri koymaktır.

Şiirin başlangıcından beri, bütün şiir betikleri böyle yapıldı. AKLIN KÖTÜLÜK ARACILIĞIYLA UYARILMASINA yönelik bir yapıt başka türlü de yapılamazdı.

İçişleri Bakanını asıl kızdıran, öfkelendiren Le Moniteur*'deki yazıdır, betiğimin övüldüğünü görmek onu çileden çıkardı, böyle bir tersliğin yinelenmemesi için de önlemlerini aldı.*

Bay d'Aurevilly (dindarlığına kimsenin toz konduramayacağı saygın yazar) bağlı bulunduğu yayın organı Pays'ye Kötülük Çiçekleri *üstüne yazdığı bir yazıyı götürdüğünde kendisine,* Pays*'de Charles Baudelaire'den sözetmenin yasaklandığı söylenmiş.*

Birkaç gün önce endişemi sorgu yargıcına açıkladım, kendisine, hakkımda koparılan bu gürültü betiğimde övgüye değer yanlar bulan iyi niyetli insanları da ürkütüyor, dedim. Bay yargıç (Charles Camusat Busserolles) şu yanıtı verdi: Herkes BÜTÜN güncelerde sizi savunma HAKKI'na sahiptir bayım.

Oysa, Revue Française*'in yöneticileri, en bilge ve en ılımlı yazarlarımızdan Bay Charles Asselineau'nun yazısını yayınlamaya cesaret edemediler. Söz konusu derginin yöneticileri, İçişleri Bakanlığına danışmışlar ve onlara, böyle bir yazıyı yayınlamak sizin için tehlikeli olur denmiş.*

Görüldüğü gibi yetkilerini kötüye kullanıyor ve savunmayı köstekliyorlar:

Yeni napolyoncu sanat, savaş betiklerinden sonra sanat ve yazın yapıtlarına da el atıyor. Horozdan bile kaçan, eteğini göstermez, namusluluk taslayan, düş kuranların sessiz dünyasında bile fesatçı aramaya kalkan bu garip aktöre neyin nesidir? Bu garip aktöre bir gün işi şunları söylemeye kadar vardıracak: BUNDAN BÖYLE YALNIZ VE YALNIZ, AVUTUCU VE İNSANIN DOĞUŞTAN İYİ, TÜM İNSAN-

LARIN MUTLU OLDUĞUNU KANITLAMAYA YARAYAN BETİKLER YAZILACAK.

- İğrenç bir ikiyüzlülük!

(Sorgulamanın özetini ve yasaklanan parçaların listesini de gözden geçiriniz)"

Baudelaire'i ve **Kötülük Çiçekleri**'ni suçlayan İmparatorluk Savcı Yardımcısı Pinard şunları ileri sürüyordu: *"Bir betik hakkında, genel aktöreye aykırılıktan soruşturma açmak dikkat isteyen, nazik bir olay. Suçluluk kanıtlanamazsa, yazar, haksızlığa uğramış gibi görünür, açılan davayı basamak yapıp haksız bir üne kavuşur. Şunu hemen ekleyeyim ki, açtığımız davada önünüze getirdiğimiz şair, değerli yazarların, ciddi eleştirmenlerin savunduğu bir kimse. Bu durum, İçişleri Bakanlığı'nın görevini daha da güçleştirip karmaşık bir hale getiriyor.*

Bütün bunlara rağmen baylar, böyle bir görevin yerine getirilmesi gerektiğine yüzde yüz inanıyorum. Burada yargılamamız gereken yazar değil, yapıtıdır; üstünde ciddiyetle durduğum husus, kovuşturmanın sonucu değil, gerekliliğidir.

Charles Baudelaire bir sanat okuluna bağlı değil, kendi göbeğini kendi kesmiş. İnandığı ilke ve kurama gelince, her şeyi dile getirmek, her şeyi bütün çıplaklığıyla ortaya koymak. Yani, insan doğasını en ince ayrıntılarına dek kurcalayacak, en sert ve çarpıcı deneyimlerle onu yansıtıp anlatacak, insan doğasını özellikle iğrenç yanlarıyla ele alarak abartacak, böylece etkili bir izlenim ve coşku yaratmış olacak, ve sözüm ona, klasiğin, tekdüzenliğin, alışılmışın dışına çıkacak.

Yargıç, eleştirmen değildir, dolayısıyla, görevi de, karşıt akımlar konusunda karar vermek, sanata değer biçmek, sanatı dile getirmek değildir. Yargıç sanat akımlarının yargıcı mı? Yasa koyucu yargıcın görevlerini saptamış, tüzeye, genel aktöreye saldırıyı cezalandıran yargılar koymuş, bu suça karşı cezalar koymuş, yargıcı görevlendirmiş, ona bir yetki vermiş, aktöreye saldırı olup olmadığını, sınırın aşılıp aşılmadığını gözetle, denetle demiş. Yargıç bu sınırın bekçisidir,

onun aşılmasına izin vermez"

İmparatorluk Savcı Yardımcısı bu sözlerden sonra, Baudelaire'in **"Takılar", "Léthé", "Pek Neşeli Kadına", "Lesbos", "Lanetlenmiş Kadınlar"** ve **"Vampirin Değişimleri"** şiirlerindeki bazı dizelerden örnekler verir ve bunların aktöreye aykırı olduğunu ileri sürerek şöyle devam eder: *"Sanırım, genel aktöreye saldırıldığını kanıtlayan yeter sayıda örnek gösterdim, baylar, ya utanma diye bir duygu kalmamış, ya da utanç duygusunun sınırları küstahça aşılmış durumda. Genel aktöreye olduğu kadar, dinsel aktöreye de saygı gösterilmiyor. Şair, insanın değil münkirlerin, Habil'in değil Kabil'in, Azizlerin değil Şeytan'ın yanında yer alıyor. Törelerimizin, toplumumuzun tek dayanağı olan büyük hristiyan aktöresine saldırdığı için aslında Baudelaire'i ceza yargıcının önüne çıkarmak gerekirdi (...)*

Bana şöyle bir itirazda bulunmaya kalkanlar olacaktır: Efendim, bu betik acıların betiği; adından bile belli, yazar, kendimizi korumamız için kötülüğü ve onun aldatıcı okşayışlarını resmetmek istemiş. İsmine bakın, Kötülük Çiçekleri *değil mi? Eğitim amacı güden bir betikte ne diye saldırı arıyorsunuz? diyeceklerdir.*

Eğitimmiş! Bu sözü daha önce de duyduk. Gerçek, hiç de bu değil. Başdöndürücü kokudaki bazı çiçeklerin koklanmasında fayda mı var yani? Taşıdıkları zehir onlardan asla uzaklaşmaz; bu zehir insanın başına vurur, sinirleri uyuşturur, usu bulandırır, başdöndürür, hatta öldürebilir.

Kötülüğü yalnız esrikliğiyle değil, aynı zamanda sefih ve utanç verici yanlarıyla resmediyorum, diyeceksiniz! Ne çıkar; binlerce betik bastırıyor, düşük fiyata satıyorsunuz, kendileri için yazdığınız bu çok sayıdaki okur, her düzeyden, her yaştan, her koşuldan okurlar nice övgüyle sözünü ettiğiniz zehirlere karşı panzehire sahip mi? Hatta eğitilmiş okurlarınız, yetiştirdiklerinizin çoğunun iyiyi kötüden ayırabildiğine, tam anlamıyla dengeli bir kafaya, dengeli bir imgelem ve duyguya sahip olduğuna inanıyor musunuz? (...) İnsan az çok güçsüz, az çok zayıf, az çok hastadır, varlığını yadsısın yadsımasın, ilk günahının

ağırlığını taşır. Asıl doğası buysa; bu doğa, güçlü bir erdem savunusunca keskin hatlarla ortaya konmadığı, yazılmadığı sürece, kişi, yazarın vermek istediği eğitimle ilgilenmeksizin şehvetli havailiklerden kolayca zevk alır."

Görüldüğü gibi, Baudelaire'i yargılayan bağnaz düşünce, insanı daha doğuştan suçlu ve aldatılmaya elverişli zavallı bir yaratık olarak görüyor ve "muzır yasası"nı uygularken bu sakat düşünceden kalkıyor.

Zamanın ünlü avukatı **Gustave Chai d'Est-Ange**'ın güçlü savunmasına rağmen, yargıçlar **"Lesbos", "Lanetlenmiş Kadınlar", "Léthé", "Pek Neşeli Kadına", "Takılar"** ve **"Vampirin Değişimleri"** şiirlerinin, yani 299 dizenin kitaptan çıkarılmasını kararlaştırdılar, ayrıca Baudelaire'i ve yayıncıyı para cezasına çarptırdılar. Ozan **Kötülük Çiçekleri**'ne yıllarını vermişti. 299 dizenin çıkarılması yapıtın bütünlüğünü bozdu ve sonraki yıllarda Baudelaire bu boşluğu doldurmak için hep çırpınıp duracaktır.

Sartre'a göre "muzır davası" sırasında Baudelaire'in tutumu, ikiyüzlü bir tutumdur. Baudelaire'e değgin incelemesinde şu saptamayı yapar Sartre: *"Yargılama sırasındaki davranışı gariptir. Betiğinin içeriğini bir kez olsun savunmaya kalkışmaz, yargıçlara, aynasızların ve gammazların aktöresini benimsemediğini bir kezcik olsun açıklamaya kalkmaz. Tersine, onaylamadığı mevcut aktöreye sahip çıkmaya, savunmasını bu temel üstüne oturtmaya çalışır, betiğinin anlamı üstüne yalan söylemenin gizli utancını kabullenir. Kimi zaman sıradan bir eğlence gibi tanıtır betiğini, kimi zaman günah tiksintisi yaratma amacı güden yapıcı bir yapıt olarak gösterir (...) Kendisini yargılamalarına göz yumar, yargıçlarını onaylar, hatta Kraliçeye "mahkemece hayranlık verici bir incelikle yargılandığını" yazar, dahası, toplumsal bir aklanma ister."*

Gerçekten de Baudelaire, sanatında çok güçlü, inatçı ve kararlı olmasına karşın özel yaşamında güçsüz, iradesiz ve kararsızdır. Belki, çocukluğu bir aile yuvasının sıcaklığından, sevgisinden, bir

baba önderliğinden yoksun geçtiği için kişiliğini bulamamış. Şarap ve afyon da iradesini daha bir zayıflatıyor. Paranoya derecesine varacak kadar kuşkucu, kendisini övenlerden bile ürker. Genç Verlaine onu öven bir yazı yayınlayınca hemen işkillenir ve dostlarına "beni bu saçma gençlerden kurtarın" diye yalvarır. Savurgan ve tembeldir, çalışmaz, babasından kalan miras ve annesinden aldığı parayla geçinir. Aylaklığı kuramlaştıracak kadar savunur. Evet, sanatçı sanatından başka iş yapmamalıdır, ancak Baudelaire'in "dandy"liği, aylaklığı savunmasında biraz da tembel yapısının etkisi vardır. Savaşımcı değildir, üvey babası general Aupick'in kişiliği altında ezilirken gücünü sadece onu çok seven zavallı annesinde dener, onu üzmek, para koparmak için intihar girişiminde bile bulunur. Bir engelle karşılaşınca pes eder, Akademiye adaylığını koy, sonra ürküp adaylıktan çekilir. Kendisine güvensizdir, cinsel yaşamında bile. Bu yüzden de kadınları küçük görür, sevişmeyi ameliyata benzetir. Mantığından çok duygularıyla davranır. Kinci ve ikiyüzlüdür. Hem mektuplarında Hugo'ya iltifat eder, hem arkasından konuşur. Metresi Marie Daubrun'e rol verilmesini sağlamadı diye George Sand'ı yerin dibine batırır. Annesine şöyle çıkışır *"Eğer istersem seni yıkamaz mıyım, yaşlılığını yoksulluk içinde geçirtemez miyim sanıyorsun? Bunu yapabilecek kadar kurnaz olduğumu bilmiyor musun? Ama tutuyorum kendimi."*

Baudelaire'in kişiliğine değgin bu değer yargılarımda yanılmış da olabilirim. İnsanların davranışlarını içinde bulunduğu yaşam koşulları belirler. Bu koşullara karşı gerçek tepkiyi ancak onları yaşayanlar belirler.

YAPAY CENNETLER

24 Ağustos 1857: **le Présent** dergisi **Gece Şiirleri** adı altında Baudelaire'in altı düz yazılmış şiirini yayınlar. Bunların tamamı ise ancak şairin ölümünden sonra **Paris Sıkıntısı** adıyla okura sunulacak.

18 Ekim: **Artiste**'de Flaubert üstüne bir incelemesi çıkar. 15 Ka-

sımda **le Présent,** Kötülük Çiçekleri'nin ikinci ve üçüncü baskılarında yer alacak olan, Baudelaire'in yeni şiirlerini yayınlar.

Ocak 1858. Bacaklarında sızılar. Karın ve mide ağrıları. Nefes darlığı. Yürüyüşte güçlükler, yorgunluk. Ağrılara karşı afyon ve eter. Hastalıkların yanı sıra geçim sıkıntıları. Eğitim Bakanlığı, kültürü destekleme fonundan yüz frank para yardımı yapar. Aynı zamanda vasisi olan hukuk danışmanı Ancelle'in hataları onu daha da güç durumlara düşürür.

Nisan'da Poe'dan yaptığı çeviri, **Arthur Gordon Pym'in Serüvenleri,** eylülde **Duellum** adlı şiiri ve **Yapay Cennetler**'in (Paradis Artificiels) birinci bölümü, **Haşhaş** yayınlanır.

1859. Ocakta iki yeni şiiri, **Cinli** ve **Hiçliğin Tadı** çıkar. Honfleur'e, annesinin yanına gider, kısa bir süre sonra döner. Poe'dan yaptığı **Yeni Olağanüstü Öyküler**'i destek gerekçesiyle Eğitim Bakanlığı 300 franklık para yardımı yapar. Mart başlarında yeniden Jeanne Duval ile yaşamaya başlar. **Artiste** dergisinde şair Théophile Gautier'ye değgin incelemesi, **Revue Contemporaine,** de **Danse macabre** şiiri yayınlanır. Nisan başında Jeanne Duval'e inme iner, sağlıkevine yatar ve 19 Mayısta sağlıkevinden çıkar. **Revue Française**'de üç şiir: **Sisina, Yolculuk, Albatros** ve Poe çevirileri. **1859 Salonu** adıyla resim eleştirileri. **Revue Contemporaine**'de **Paris Hayaletleri** adı altında iki şiir. Kasımda aynı dergide **Maske, Güz Şarkısı** ve **Güz Sonesi.**

1860. Ocak ayında Poulet-Malassis ile yaptığı anlaşmaya göre Baudelaire'in dört betiği yayımlanacak: **Kötülük Çiçekleri** (ikinci baskı), **Yapay Cennetler, Estetik İlginçlikler** ve **Edebiyat Yazıları.** Yayıncı, yazara betik başına 300 frank verecek, bu paranın yarısı el yazmaları teslim edildiğinde, kalan yarısı ise yazar basılabilir kaydını koyduğunda ödenecek. Betiklerin her biri 1500 adet basılacak.

Sağlığı Gittikçe Bozuluyor

13 Ocak: Baudelaire bir beyin krizi geçirir, bilinç yitimi olmaz. **La**

Revue Contemporaine'de afyon üstüne bir denemesi (15-31 Ocak), **La Causerie**'de üç şiiri, **A une Madone, Kuğu, Hamarat İskelet** yayınlanır (22 Ocak). Wagner'in konserlerini izler. 300 franklık devlet yardımı. Poe'dan çeviri: **Acayipliğin Meleği. Yapay Cennetler** piyasaya sürülür. **Artiste**'de sekiz şiiri çıkar. Şair Dieppe otelinde, yarı-inmeli sevgilisi Jeanne Duval Neuilly'de kalıyor. Kasım, 200 franklık devlet yardımı. Aralık: Baudelaire yeniden Neully'deki daireye, Jeanne Duval'in yanına taşınır.

1861. **Kötülük Çiçekleri**'nin ikinci baskısı. Baudelaire otuz yedi şiir eklemiş.

Ekim'de Fransız Akademisi'ne adaylığını kor. Ancak **"fosiller"**den oy alamayacağını anlayınca Sainte-beuve ve Alfred de Vigny'nin önerisiyle adaylığını çeker. Şiirlerinin yayını sürer.

1862. Dergilerde şiir ve makalelerinin yayını. Eğitim Bakanlığının para yardımları.

Paris Sıkıntısı

Ağustos ayında **La Presse, "Düzyazılmış Küçük Şiirler"** adıyla Baudelaire'in on dördü daha önce hiç çıkmamış yirmi düzyazılmış şiirini yayımlar. Bu betiğe tamamını aldığımız için, Baudelaire'in ölümünden sonra **Paris Sıkıntısı** (Le Spleen de Paris) adıyla bütünü yayınlanacak olan bu düzyazılmış şiirler üstünde biraz duralım. Düzyazılmış şiirlerini **La Presse**'i yöneten Arsène Houssaye'e gönderirken, özetle şu bilgileri verir Baudelaire: *"Sevgili dostum, bu yapıttaki her şey art arda ve karşılıklı olarak hem baş, hem son bölümü oluşturur. Bu düzen hem yayıncıya, hem yazara, hem de okura kolaylık sağlar. Yayıncı yayını, yazar düşünü, okur okumasını istediği yerden kesebilir. Bir bölümü aradan alsanız da diğer iki parça bir çaba göstermeden hemen birleşir. Küçük bir giz vereceğim size, Alaysius Bertrand'ın* Gaspard de la Nuit*'sini belki yirminci kez karıştırırken, buna benzer bir şey denemek geldi usuma. Bu çalışmaya başlar başlamaz gizemli ve parlak örneğimden pek uzak kaldığımı, son derece*

farklı bir şey yaptığımı da anladım, bu da beni derinden derine yaraladı."

Görülüyor ki Baudelaire, Aleysius Bertrand'ın bir yapıtından esinlenerek o yapıttakilere benzer parçalar yazmak için işe başlar, ancak çok farklı şeyler ortaya çıkar, bu da Baudelaire'i üzer. İçerik olarak ise şairin amacı kent yaşamından kesitler sunmaktır. Yayıncısı Poulet-Malassis bir basımcıya borçlarını ödeyemediği için 1862 Kasımında tutuklanıp hapse girince Baudelaire, 1863 başında (13 Ocak) yeni bir anlaşma yaparak yeni şiirlerle desteklenecek **Kötülük Çiçekleri**'nin üçüncü baskısının ve **Paris Sıkıntısı**'nın ilk baskısının yayın haklarını Hetzel'e satar. Anlaşma gereğince **Paris Sıkıntısı** yüz düzyazılmış şiirden oluşacak. Ancak, Baudelaire bu sayıyı gerçekleştiremez. İki yıl sonra annesine yazdığı mektubu okuyalım: *"Evet, düzyazılmış şiirler'i sürdürüyorum, zaten sürdürmem de gerek, iki yıl önce yaptığım anlaşmaya göre* Kötülük Çiçekleri*'nin yeni baskısı ancak düzyazılmış şiirlerin yayınlanmasından sonra gerçekleşebilecek. Ne var ki kalemim ağır yürüyor, çok ağır yürüyor. Bu ülkenin havası çok ağır. (...) Ayrıca bunları yazmak çok yoğun bir zihinsel çabayı gerektiriyor. Herşeye karşın, özgün,* Kötülük Çiçekleri*'nden daha özgün, en azından daha kararlı bir yapıt üretmeyi başaracağım ve bu yapıtta ürkünçle maskaralığı, sevgiyle kini birleştireceğim."*

Eleştirmen Saint-Beuve'e ise şunları yazar: *"Yazık ki tamamlanması gecikti. Yüz parçayı yazmak için insanın keyfinin yerinde olması (acıklı konular bile insan ancak keyfi yerindeyken yazılabiliyor), görüntüler, insan içine girmek, müzik dinlemek, hatta sokak lambalarına ihtiyaç duyan acayip bir dürtü gerekiyor."*

Baudelaire **Paris Sıkıntısı**'nı yüze tamamlayamaz. Betiği yayınlamak böylece Hetzel'e değil de, şairin ölümünden sonra, 1869'da Michel Levy kardeşlere nasip olur. Bir ilginç noktaya daha değinelim. Michel Levy Kardeşler'in (yayınevinin) elinde yetmiş tane düzyazılmış şiir vardır, yirmisini yayınlamaya değer bulmazlar, ancak ellisini yayınlarlar. Diğer yirmi şiir ise hâlâ kayıp.

Düzyazılmış küçük şiirlerde Baudelaire, kent yaşamının gelip geçici enstantanelerini şiirsel sözden yararlanarak bir biçim, bir çerçeve içinde ölümsüz kılmak ister. Ne kadar başarılıdır? Övenlerin yanı sıra, André Gide gibi, yerenler de var. Poèmes en prose'un, düzyazılmış şiir'in en başarılı örneklerini ileriki yıllarda **Illuminations** yapıtıyla Rimbaud verecek.

Son Yıllar

İki Oda adlı düzyazılmış şiirinde *"Bu dar ve öylesine tiksintiyle dolu dünyada tanıdık tek bir nesne gülümsüyor bana: Afyon şişesi"* der. Günlüklerini oluşturan **Soyunmuş Yüreğim'**in son bölümlerinde, sık sık, şairin kendine verdiği sağlık öğütlerine rastlarız. Şifalı otlardan derdine derman umar.

Baudelaire gençlik yıllarında frengiye yakalanmış, tedavi görüp iyileştiğini sanmıştı. Frengi, cinsel ilişkiyle bulaşan bir sayrılık. Baudelaire'i efsaneleştiren kimi araştırmacılara göre o bir mazoşisttir ve bedenine acı çektirmek için bu hastalığı bilerek kaptı. Bir şiirinde *"O gece bir cesedin yanında yatar gibi / Gudubet bir yahudinin yanına uzandım / Hiçbir haz uyandırmayan hazin güzelliği / Satlık bedenini seyredip düşünceye daldım"* diyor. Şairin frengiyi işte bu yahudi orospudan kaptığı ileri sürülür. Bir başka şiirindeki, **"Kendini Cezalandıran Kişi"**deki şu dizeler ilginçtir: *"Yara ben'im, bıçak ben'im / Hem tokat, hem tokat yiyen / Çarmıh da ben, İsa da ben / Hem cellatım, hem kurbanım."*

Gerçekten de Baudelaire hem cellat, hem kurban mıydı? Bunu bilemeyiz, ancak, bilinen bir şey var ki, bir yandan eski frenginin nüksetmesi, bir yandan midesindeki rahatsızlık nedeniyle 1862 başlarından itibaren Baudelaire'in sağlık durumu çok bozulur. Afyon şurubu ve uyuşturucu şifalı otlarla ağrılarını dindirmeye çalışırken öte yandan yeni yapıtlar üretmeye çabalar. Dergilerde yeni şiirleri, yazıları ve Poe'dan yaptığı çeviriler yayınlanır. Bu arada Louise Deschamps adlı, tiyatro oyuncusu genç bir hanımla yakından ilgilen-

diğini görüyoruz.

10 Haziran 1863. **Revue Nationale** dergisinde iki düzyazılmış şiiri yayımlanır: **Eğilimler** ve **Güzel Dorothée.** Yayın yönetmeni metinlerde bazı değişiklikler yapmış. Güzel Dorothée'de şu dizeler var: *"Bedenine yapışan açık pembe ipek entarisi, teninin yoğun karanlıklarını yansıtarak sarıp sarmalıyor selvi boyunu, çukur sırtını ve sivri memelerini." "Dorothée, on bir yaşındaki, ama şimdiden olgunlaşmış güzel kardeşini satın almak, kölelikten kurtarmak için (...)."* Yayıncı işte bu dizeleri değiştirmiş. Baudelaire çok sinirlenir ve dergi yönetmeni Charpentier'ye şu mektubu yazar: *"Bayım,* Revue Nationale'*de çıkan iki şiirimi okuyunca çok şaşırdım, zira olağanüstü değişiklikler yapılmış. Dergiler ve gazetelerden kaçmaya çalışmakta ne kadar haklı olduğum bir kez daha ortaya çıkıyor. Size, şiirdeki bir virgül bile hoşunuza gitmezse, virgülü çıkarmak yerine şiirin tamamını yayınlamayın, çünkü o virgülü gerekli olduğu için koymuşum, demiştim. Bütün bir ömrüm tümce kurmayı öğrenmekle geçti, bir yazıyı basılmaya sunmuşsam, bu, o yazı artık en iyi halini alarak bitmiş demektir.* ***Gövdesinin biçimleri*** *deyiminin çukur sırtın ve sivri göğüslerin yerini tutabileceğine gerçekten inanıyor musunuz?*

- Hele de doğu kıyılarının siyah soyu söz konusu olduğunda. On bir yaşındaki bir kızın olgunlaşmış olduğunu söylemek ahlâksızlık mı sizce? Ayşe, Muhammetle evlendiğinde on bir yaşından da küçüktü."

Elbette haklıdır Baudelaire. Ancak, ben bu konu üstünde bir başka nedenle durdum. Dergi yönetmeni Charpentier'ye *"Bütün bir ömrüm tümce kurmayı öğrenmekle geçti, bir yazıyı basılmaya sunmuşsam, bu, o yazı artık en iyi halini alarak bitmiş demektir"*, diyor. Oysa Baudelaire provalara, "basılabilir" olurunu koyduktan sonra, hatta yayınlandıktan sonra bile şiirlerini yeniden ve yeniden gözden geçirip gerekirse değiştiren, sözcüklere sürekli kafa yoran titiz bir şairdir.

7-14 Şubat 1864; Le Figaro'da **Paris Sıkıntısı** adıyla altı düzyazılmış şiiri yayınlanır. "Sürecek" kaydına rağmen Le Figaro yayına

son verir ve yönetmen Baudelaire'e şunları yazar: *"Düzyazılmış şiirleriniz herkesi sıkıyordu."*

Nisan: Yurttaşlarının anlayışsızlıklarından gına getirir. **Füzeleri**'nde (LXII) şu satırlarla karşılaşırız: *"Fransız, kümes hayvanıdır, öyle evcilleşmiştir ki hiçbir çiti aşmaya cesaret edemez. Sanat ve edebiyat zevklerine bir bakın. Latin soyundan bir hayvan; evindeki çöplüğe aldırmaz, edebiyatta da pislik düşkünü. Dışkıya bayılır (...)"* **Bir Şakacı** adlı düzyazılmış şiirinde *"Bu bir numara hödüğe karşı korkunç bir öfke uyandı içimde, fransız zekasının dört dörtlük örneğiydi"*, **Köpek ve Şişe**'de *"Ah! Sefil köpek, önüne bir çıkın dışkı koysaydım zevkle koklar, belki de yalayıp yutardın. Yazık ki sen de, bu hazin yaşantımın hazin yoldaşı olan sen de tıpkı halka benziyorsun, önlerine güzel kokular korsan öfkelenir, kızarlar, özenle seçilmiş çöplük isterler"* diyor. Belçikaya yerleşmek ister. Mayıs ve haziran aylarında, Brüksel'de ressam Delacroix, şair ve romancı Théophile, Gautier ve **Paradis Artificiels** (Yapay Cennetler) üstüne beş konferans verir. Umduğu ilgiyi bulamaz, Belçikayı yeren notlarını yazmaya başlar. Aslında bu notlar da burjuva ve Voltaire'ci bir fransız karikatüründen başka bir şey değildir.

2 Haziran-25 Aralık: Fransa'da **Paris Sıkıntısı**'nın (Küçük Düzyazılmış Şiirler) yedi şiiri yayınlanır.

1865. **Artist** dergisinin şubat sayısında Mallarmé'nin **Edebiyat Senfonisi** yazısı çıkar, yazının ikinci bölümü Baudelaire üstüne. **Indépendance Belge**'de (Belçika bağımsızlığı) Jules Vanin'in Baudelaire'i öfkelendiren yazısı. Yazıya yanıt hazırlar, ama göndermez.

Kasım-Aralık: Verlaine **Art** dergisinde Baudelaire'i över. Bu övgüden hoşnut olacağı yerde telaşlanır, Belçika'dan yazdığı bir mektubunda *"Bu gençler köpekçe bir korku salıyorlar yüreğime. Gölge etmesinler başka ihsan istemem"* der.

1866: Annesine ve dostu Asselinau'ya yazdığı mektuplarında gittikçe artan ağrılarından yakınır. 15 Martta, Brüksel'in Namur semtindeki Saint-Loups kilisesini gezerken, Baudelaire'e inme iner

ve düşer. Yarı inmeli şairin zekası yerinde, ama artık konuşamıyor. Temmuz başında annesi onu Paris'e getirip doktor Duval'in hastanesine yatırır. Şair Banville ve Leconte de Lise, edebiyatçı ve ünlü fotoğrafçı Nadar, eleştirmen Sainte-Beuve sık sık ziyaretine gelir, bayan Palu Meurice ona çok sevdiği Wagner'i çalar.

31 Ağustos 1867: Uzun bir cançekişmeden sonra annesinin kollarında ölür. **Reuve Nationale** aynı gün **Paris Sıkıntısı**'nın (Küçük Düzyazılmış Şiirler) son bölümünü yayınlamaya başlar.

2 Eylül'de Baudelaire Montparnasse'daki aile mezarlığına, yaşamı boyunca nefret ettiği babalığı general Aupick'in yanına gömülür.

BAUDELAİRE'İN SANATI

Baudelaire'in şiir yazdığı yıllarda fransız yazınında Klasizmi yıkan Romantizm ve Parnasse Okulu egemendi. Özellikle Nerval'in şiirleriyle de Sembolizm tohumlarını atmaya başlamıştı, daha sonra bazı şiirleriyle Baudelaire de bu akımın öncülerinden oldu.

Baudelaire'in sanatını daha iyi değerlendirebilmek için önce Romantizm ve Parnasse Okulu'nun özelliklerini tanıyalım.

Klasizm'den Romantizm'e

Fransız Devrimi'ne kadar edebiyata soylular ve soyluların beğenilerini yansıtan "klasizm" egemendi:

Bu okul, şiirin kaynağını eski çağda, yunan ve roma uygarlığında arıyor, ozanlar komedya, trajedya, epik, satir, fabl gibi yapıtlar veriyordu.

- Şiir dili tumturaklıydı.
- Şiir, yüce kavramları işliyordu.
- Dizeye yunan ölçü ve uyakları egemendi. Biçim çabası başta geliyor, ozanlar şiirlerini eski (antique) biçimlerle yazıyorlardı.
- Şiir soylunun, derebeyinin, kralların, soylular içinden çıkan yiğitlerin yaşamına övgüler yağdırıp duruyordu. Halkın acılarına, so-

runlarına kapalıydı.

• Yazın, soylular ve din adamlarının, ruhban sınıfın propaganda aracıydı.

Fransız Devrimi soyluların (aristokratların) ve din adamlarının (ruhban sınıfın) saltanatına son verdi. Egemenlik, soyluların (burjuvazinin) ve din adamlarının (ruhban sınıfın) elinden kentsoyluların (burjuvazinin) eline geçti. Toplumsal ve siyasal değişimler beraberinde kültürel değişimleri de getirdi. Klasizmin yerini Romantizm aldı.

• Artık yalnız soyluların yaşam öyküleri değil, her şey şiirin konusu haline geldi.

• Tumturaklı, klasik şiir dilinin yerini, gelişigüzel bir sesle yazılmış, kişisel duyguları, kentsoyluların duygularını yansıtan diri ve canlı bir halk dili aldı.

• Soylu kişilikler sürüldü, şiirde bireyin imgelemi, düşgücü ve duyarlığı, bireyin kendinden geçişi, coşkusu ve bireysel lirizm egemen oldu.

• Ozanlar biçime değil, öze ağırlık verdiler.

• Yunan ölçüsünün yerini on iki heceden oluşan ulusal fansız ölçüsü, Alexendrin'ler aldı.

• Zengin uyaklar gözden düştü.

• Romantik şiirin lirizminde doğa ve insan kaynaştı.

• Sanat özgürleşti, tiyatro klasik trajedinin kurallarını bir yana attı.

• Tekdüze kuralcılığın yerini düzgün anlatım aldı.

• Şiir, insanın duygularına olduğu kadar, bir ölçüde toplumsal sorunlara da eğildi.

Parnasse Okulu

Fransız Devrimi'nin ardından karşı devrimler geldi. Devrimin yaşaması için öncülüğünü yapan genç aydınlar, Robespierre'ler, Danton'lar, Saint Just'ler birbirlerini giyotine gönderdiler. Ama devrimin

başını önce bir general yedi: Napolyon... Ayrıca, Avrupa'daki hızlı sosyal ve siyasal değişim kralları korkuttu. Napolyon yenildi, tahta yeniden eski krallık hanedanı Bourbon'lar oturdu. Ne var ki fransız devrimcilerinin yaydığı düşünce öldürülemedi. Bütün ondokuzuncu yüzyıl Fransa ve Batı Avrupa ülkelerinde soylularla (aristokrasi) kentsoylular (burjuvazi) arasındaki siyasal çatışmalarla geçti. Kralın ve soyluların erkini sürdürmek isteyenler "tutucular" (conservateurs), soyluların ve kralların erkini sınırlandırmak, halkın söz sahibi olmasını sağlayacak bir yönetim kurmak isteyenler "liberaller" adı altında kamplara ayrıldılar.

Siyasal erki ele geçirme savaşı sürüyordu ama kentsoylular terazinin kefesine giderek ağırlıklarını koyuyorlardı. Malvarlığı gittikçe azalan soylular ise rahatlarını sürdürmek için, evlilik yoluyla burjuvaziyle kaynaştılar. Burjuvalar da böylece, soylu luk sanı kazandıran büyük topraklar satın alarak sınıf değiştiriyorlardı. Bu kaynaşma şiir sanatında da geriye dönüşe yol açtı ve "Klasizm" yeni görünüm ve adlar altında yeniden ortaya çıktı. Sloganları "güzellik" ve "sanat sanat içindir" idi. Parnasse adı altında toplanan bu şairlerin sanat ve şiir görüşlerini Gautier, Banville ve Leconte de Lisle'in yazılarından oluyoruz.

Gautier: *"Sanat sanat içindir. Doğasıyla sanat yarar gözetmeyen bir uğraştır. O halde sanattan yararlı hiçbir amaç beklememek gerekir. Sanatçının bir tek tanrısı vardır: güzellik. Sanatçının düşünü yalnız güzellik gerçekleştirir, kaygılarını güzellik dindirebilir. Ölümsüz olan yalnızca güzelliktir. Güzellikten başka amacı olmadığı için ozan plastik sanatlarla bağlantısını güçlendirmeli, güzeli elde etmek için bütün çabaları göstermeli, işi rastlantıya bırakmamalıdır. Biçim ve Teknik zorunludur. Bir yapıt ne kadar teknik bir çalışmanın ve yenilmiş güçlüklerin ürünü ise o kadar güzeldir. Sanatçı kolaylığı sürgün etmeli."*

Baudelaire yirmi bir yaşında iken yirmi yaşında **Banville** hayli ün yapmıştı. Biçimsel ve plastik güzelliği savunuyor, *"müzikten kaçın,*

resme yer verin şiirlerde", "uyak dizenin ta kendisidir" diyor ve yapıtlarında Helen ve Roma yiğitlerini, Helen ve Roma sanatını işliyordu.

Romantiklere karşı çıkanlar arasında bir de yirmi dört yaşlarındaki **Leconte de Lisle** vardı. O da şunları söylüyordu: *"Kişisel temalar ve onun çok yinelenen çeşitlemeleri dikkati yordu, tüketti. Nesneli aramalıyız, kişisel olmayana yönelmeliyiz. Bu duygusuzluk anlamına gelmez. Lirizmi artık bir yana bırakalım. Şiir bireysel bir destanda kanatlanamaz. Bilge bir kuşaktanız. Çağın aydınlık yoluna girmek için geçmişe yönelmeliyiz, geçmişten günümüze gelmeliyiz. Bilimin yoluna, pozitivizmin yoluna böyle girebiliriz. Artık geçmişi, imgelemelerle, ya da yerel renklerle çağrıştırmak değil de, en yeni belgesellerin yardımı ile, fikirleri, olayları, özden yaşamı, var olma, inanma, düşünme, davranma nedenini, eski soyları oluşturan her şeyi yeniden yaşatmak söz konusudur. Uzun zamandan beri birbirinden ayrılmış olan bilim ve sanat birbiriyle kaynaşmasa bile birleşmek zorundadır."*

Görüşünde "pozitivizm", "bilim" gibi sözcükler yer alıyor. Ancak amaç geriye yönelik, geriye, Klasizme dönüş. Öz değil biçim başta geliyor. Kişi arka plana atılıyor. Kurtuluş ileri bir gelecekte değil, kralların, imparatorların egemen olduğu yunan ve roma döneminde aranıyor.

Romantik Gerçekçilik

Bir de, ilkelerini Victor Hugo'nun **Cromwel, Les Voix Intérieures** (İç Sesler), **Les Rayons et les Ombres** (Işınlar ve Gölgeler) adlı betiklerinin önsözünde açıkladığı Romantik Gerçekçilik var. Hugo'nun koyduğu kurallar şöyle özetlenebilir:

- İlk Çağın şiiri türkü (ode), Eskil Çağın şiiri destan, Modern Çağın şiiri dramdır.
- Şiir, doğanın, insanın ve olayların sesini yansıtmalı.
- Şiirin özel bir sözlüğü yoktur. Dilde kullanılan her sözcük şiirde de yerini almalıdır.
- Dize düşüncenin görüş şeklidir, özgür, özden ve cesur olmalı-

dır. Cromwel'in önsözündeki şu tümceler ilginçtir: *"Görüyoruz ki, şiirin her biri toplumun bir dönemiyle örtüşen üç çağı var: ode (türkü), destan ve dramı (...) Lirik şiir, ode sonsuzluğun şarkısını söyler, destan tarihi kutlar, dram yaşamı resmeder. İlk şiirin karakteri, özelliği doğallık, ikincisinin özelliği sadelik, üçüncüsünün özelliği ise gerçekçiliktir."*

Hugo'nun anladığı gerçekçilik ne idi: *"İnsanın sesi varsa, doğanın sesi varsa, olayların da sesi var. Yazarın görevi bu üç sesi aynı potada eritmektir (...) Olaylar gerçekten önemli olaylarsa, bu siyasal olayları tarih katına çıkarmak şairin görevidir. Ancak şair, bunu yaparken tarihi ve tarihin durmuş oturmuş olaylarını kendine örnek almalıdır Yanılgılara düşmemeli, yalancı düşlere kapılmamalı, gelip geçici, köksüz olaylardan etkilenmemelidir. Olaylar gerçek boyutlarıyla değerlendirilmelidir. Küçük görünen olaylar aslında büyük, büyük görünen olaylar aslında küçük olabilir.*

• Şair yansız, nesnel ve özden olmalıdır (...) Yansızlık zor şey, sürekli yansızlık daha da zor. Şair yüreğinde devrimlere karşı o sevimli anlayışı, kavrayışı taşımalı, ancak her ayaklanmanın devrim olmadığını da bilmeli; halka saygılı olmalı ama her kalabalığın da halk olmadığının bilincine varmalı; zekası küçük öfkelere, başıboş gururlara kapılmamalı, üç renkli bayrağı selamlamalı ama, öte yandan zambak çiçeklerini de incitmemeli (...) şair her şeye karşı dikkatli, her şey karşısında özden ve nesnel olmalıdır."

Bu satırlar Hugo'nun gerçekçiliğini, yani Romantik gerçekçiliğin gerçek çizgilerini de ortaya koyuyor. Örgütsüz ve bireysel bir gerçekçilik: *"Şair yüreğinde devrimlere karşı o sevinçli anlayışı, kavrayışı taşımalı, ancak her ayaklanmanın da devrim olmadığını bilmeli; halka saygılı olmalı ama her kalabalığın da halk olmadığının bilincine varmalı (..); üç renkli bayrağı selamlamalı ama öte yandan zambak çiçeklerini de incitmemeli."*

Baudelaire'in ilk dizelerini yazdığı 1842 yıllarında Marx romantizmi ve romantik gerçekçiliği şöyle eleştiriyordu: *"Hristiyan-*

şövalye, çağdaş-derebeysel, kısaca romantik ilkeyi destekleyenler, nasıl olur da, özgürlüğün 'belli kişiler ve belli sınıfların bireysel ayrıcalığı' olduğunu, egemenliğin, bir kralın fiziksel varlığında cisimleşmesi gibi, toplumsal insanın özgür olma hakkının da 'belirli insan bireylerinde' cisimleştiğini kavrayamadıkları için ***tansıksal*** *olana,* ***gizemli*** *olana sığınmak zorunda kalırlar. Çünkü onlar* ***gerçekçilik'in*** *dışındaki bir dünyada yaşıyorlar, çünkü kafaları ve yürekleri yerine imgelemlerini kullanıyorlar. Dolayısıyla bir kurama, bir öte dünya kuramına sarılıyorlar. Gerçekte kuru ve yavan olan bir şeyi bile romantizm allayıp pullayıp önümüze getirir. Romantizmin ikiyüzlülüğü bundan ötürüdür"*

Chateaubriand'ın **Atala ve René**'si hakkında da şunları söyler Marx: *"Yalancı bir derinlik, Bizanslı bir abartma, duygucu bir kırıtkanlık, çok renkli bir pırıltı, sözcükle resim, oyunsallık,* ***yücelik,*** *kısacası daha önce ne biçim, ne de içerikte var olmamış bütün yalanların bir karışımı."*

Romantiklerden Eugène Sue'nün toplumsal sorunlara değinen ve Avrupa'da büyük ün yapan **"Paris Esrarı"** adlı yapıtını da eleştirir. Marx'a göre, bu romanda anlatılan gerçekçilik yazarın ülkücü bir tutumla ortaya koyduğu soyut bir gerçekçiliktir. Kişiler, yazarın soyut düşüncelerini kanıtlamak için tasarlanmış uydurma varlıklardır.

Marx ve Engels, Avrupa ve Fransa'daki romantizmi şöyle özetliyorlardı: *"Burjuvazi şairi 'yevmiyeli, ücretli işçi' durumuna soktu, edebiyat böylece satılık mal düzeyine indirgendi"*

Demek ki, Baudelaire'in şiire başladığı yıllarda önce Romantikler var. Bunlar da üç ayrı kuşak halinde. Chateaubriand'ın, Vigny'nin, Musset'nin, Sainte-Beuve'ün ve de Maistre'in egemen olduğu gizemci romantikler: Maddi doğayı gizemli bir doğaya dönüştürmek isteyenler. Hugo'nun önderliğini yaptığı romantik gerçekçiler: popülizm ve yoksulluk edebiyatı. Bunlardan etkilenen üçüncü bir romantik kuşak. 1830 devrimine bel bağlamış, sonra başarısızlık karşısında düş kırıklığın uğramışlar: Petrus Borel, Lassailly,

Théophile Dondey, Hogesippe Moreau gibi, kendilerine "Genç Fransızlar" adını verenler. Cumhuriyeti özlüyorlar ama herbiri cumhuriyete kendine göre anlamlar veriyor. Yoksul sanatçıların, kimi hastalıktan ölüyor, kimi çıldırıyor, kimi kendini öldürüyor. Gizemci romantikler sokaktaki adamın yoksulluğuna sırt çevirip acılı aşkları dile getiriyorlardı. Cromwel'de Hugo'nun kurallarını koyduğu "Romantik Gerçekçilik" gerçek sanatçının bireysel değerlendirmesine bırakılmış, halkın bilinçsizliği üstüne dayanıyor.

Parnasse Okulu'nun şairleri, Gautier'ler, Banville'ler ve Leconte de Lisle'ler içinde yaşadıkları toplumun ve insanın sorunlarına sırt çevirip yönlerini geriye, eski Helen, Roma ve Pagan uygarlıklarına dönmüşler. İnsanı dışlayan bir güzelliğin, biçimin ve resmin peşindeler. Yunan, roma, pagan tanrı ve tanrıçalarının yontuları, acı çeken, aç kalan, sömürülen insanın sorunlarından daha çok ilgilendiriyor onları.

Bir de işçi şairler var. 1830 devrimini övmüşler, şarkılaştırmışlar. Ancak çağın bütün yazarları onlara ilgisiz kalmış.

Şair, elbette ki içinde bulunduğu ortamın görüşlerinden etkilenerek yetişir. Baudelaire'in görüşleri ve sanatı da gizemci romantiklerle, **sanat sanat içindir** diyen ve salt güzelliğe, plastik güzelliğe yönelen Parnasse'cıların bir sentezi gibidir. Konuyu daha ayrıntılarla incelemek için önce Baudelaire'in şiir ve sanat görüşlerini açıkladığı yazılarından bazı aktarmalar yapalım.

FÜZELER'DEN:

"Güzel'in, -benim Güzelimin-, tanımını buldum. Bu güzel yakıcı ve hazin bir şey, anlaşılmayı zamana bırakan, biraz kapalı bir şey. Dilerseniz fikirlerimi; duyarlı bir nesneyi, diyelim, toplumun en ilginç bir nesnesini, bir kadın yüzünü örnek alarak açıklayayım. Bir baş, ayartıcı güzel, yani bir kadın başı, aynı zamanda, -ve karmaşık bir biçimde, -hem cinsel arzu, hem hüzün uyandıran bir baştır bu; melankoli, bıkkınlık, hatta doyumsuzluk fikrini içeren, -ya da tam tersine, bir

fikri, yani yoksunluktan veya umutsuzluktan doğar gibi ters akan bir acıyla birleşmiş bir yakıcılığı, bir yaşama arzusunu içeren bir baş. Güzel'in başka nitelikleri de var: gizem ve özlem gibi.

Kadınların gözündeki durumu bir yana, güzel bir erkek başı, bu şehvet fikrini içermeye gereksinim duymaz. Oysa aynı şehvet fikri, kadın yüzünde, ve kuşkusuz erkeklerin gözünde, yüz ne kadar melankolik olursa o kadar çekicidir, o kadar kışkırtıcıdır. Ama baş, öte yandan, yakıcı ve hazin bir şeyler, -ruhsal gereksinimler, öylesine bastırılmış arzular, -homurdanan ve kullanılmamış bir güç fikrini, -bazan intikamcı bir duygusuzluk fikrini (bu konuda ideal Dandi tipini yabana atmamalı), bazan da, -ki bu Güzelliğin en ilginç niteliklerinden biridir, -gizemi, ve son olarak da (estetik alanında kendimi ne derece modern gördüğümü açıklamak cüretine sahip olmam için) mutsuzluğu içerecektir. Güzellik Kıvanç ile bağdaşamaz gibi bir şey ileri sürmüyorum, ama, diyorum ki (onun) Kıvanç en bayağı süslerinden biri, Melankoli ise görkemli sevgilisidir. Öyle ki, (bilmem beynim büyülü bir ayna mı?) içinde Mutsuzluk olmayan bir Güzellik tipi aklımın köşesinden bile geçmez. Bu fikirlere inanmış -başkalarına bakarsan, bu fikirlere saplanıp kalmış- olan ben, özetle, -ve Miltonvari, -en canlı güzellik tipi Şeytan'dır demekten kendimi alıkoyamam."

"Edebiyatta iki temel nitelik: doğaüstücülük ve acı alay. Bireysel bir göz atış, olayların yazar önündeki haliyle durumu, sonra sözcüklerin şeytanca bir biçimde yan yana gelişi. Doğaüstü genel rengi ve vurgulamayı, yani mekanda ve zamanda yoğunluğu, uyumu, açıklık ve sadeliği, titreşimi, derinliği ve tınıyı içerir.

Yaşamın öyle anları vardır ki, bu anlarda zaman ve mekân daha bir derinleşir ve varoluş duygusu sonsuzca çoğalır. (...)

Esin hep, insan onu isteyince gelir, ama her istenende gitmez. (...)

Ruhun doğaüstü diyebileceğimiz belli durumlarında yaşamın derinliği, bütünüyle, gördüğümüz bir şeyde ortaya çıkar, ve gördüğümüz o şey, ne kadar sıradan olursa olsun, yaşamın simgesi halini alır. (...)

Ozan Devletten ahırına birkaç burjuvayı tıkabilme hakkını istese

çok şaşarlar, ama burjuva, kızarmış bir şair istese bunu pek doğal bulurlar. (...)

Evrensel tiksinti ve iğrençliği esinlediğim zaman yalnızlığı fethetmiş olacağım."

"Düş halini Almanya çizgiyle, İngiltere derinlikle açıklar"

SOYUNMUŞ YÜREĞİM'DEN

*"**Ben**'in buharlaşması ve merkezileşmesi. Sorun burda."*

"Yararlı bir insan olmak bana hep iğrenç geldi."

"Saygıdeğer yalnızca üç varlık var: rahip, savaşçı ve şair. Bilmek, öldürmek ve yaratmak. Ötekiler ahıra tıkılmak, yani uğraş denen şeyler için yaratılmış konuşan katırlar."

"Sanatta, aktöreye aykırı, aktöreye aykırılık, aktörellik gibi kazca şeyler söyleyip duran burjuvazi hödüklerini düşündükçe, hiç görmediği Louvre'a götürdüğüm, o ölümsüz çıplak yontu ve resimlere baktıkça kızarıp yüzünü kapayan, beni sürekli kolumdan çekip 'bu rezilliklere nasıl izin veriyorlar' diyen beş franklık sokak orospusu Louise Villedieu gelir aklıma hep."

Şimdi, kendi yazılarının ışığı altında Baudelaire'in şiir görüşünü özetleyelim:

• **Şiirin amacı "gerçek" değildir:** *"Gerçek", bilimlerin temelinin ve amacının oluşmasına hizmet eder (...) Öykünün bir Esin Perisi var, öykücü için zorunlu niteliklerinden bazıları Esin Perisinden kalkar. Roman, az çok büyük bir bölümü bazan Gerçek'e, bazan Güzel'e göre oluşabilen karmaşık türlerden biridir"* (1)

Baudelaire şunu söylemek istiyor. Gerçek yalnızca bilimin dalıdır. Edebiyatta ise, öykü ve roman gerçeğe ilgi gösterebilir. Ama şiirin amacı gerçek değildir.

• **Şiirin amacı iyi değildir:** *"İyi, aktörel (ahlaki) araştırmaların te-*

1- OEUVRES COMPLETES DE BAUDELAIRE (BAUDELAIRE'İN BÜTÜN YAPITLARI), Bibliothéque de la Pléiade yayınları, Théophile Gautier Üstüne Eleştiri III, s: 684.

meli ve amacıdır" (2)

"Sürekli, sanatta, aktöreye aykırı, aktöreye aykırılık, aktörellik gibi sözler ve diğer kazca şeyler söyleyip duran Burjuvazinin hödüklerini düşündükçe, bir seferinde bana eşlik ederek, daha önce hiç görmediği Louvre'a gelen ve o ölümsüz yontuları ve tabloları gördükçe kızarıp yüzünü kapayan, beni sürekli kolumdan çekip duran, böyle rezilliklerin açıkça nasıl gösterilebildiğini soran beş franklık sokak orospusu Louise Villedieu'yü anımsarım" (3)

Baudelaire, şiirin amacı iyi'yi ya da kötüyü tanıtmak, öğretmek değildir: bunlar aktörenin ilgi alanına girer, diyor.

• **Şiir bir tutkuyu dile getirmek için yazılmaz:** *"Romantizmin düzensiz, dağınık döneminde, o hararetli içdöküşler döneminde, sık sık ileri sürülen bir formül vardı: Yüreğin şiiri: Böylece tutkuya geniş haklar tanınıyordu: Bir tür yanılmazlık tanınıyordu ona. Neler yapmıyor estekik bir yanılgı, nice yanlış yorumları, nice kuşkulu görüşleri dayatıyor dilimize! Yürekte tutku vardır, yürekte özveri vardır. Yürekte suçluluk vardır, ama şiir, şiir yalnız ve yalnız imgelemdedir."* (4)

Romantizmden önceki Klasik Okul'un şairleri tumturaklı bir şiir diliyle yazıyorlardı ve biçim çabası başta geliyordu. Klasik Okula bir tepki olarak doğan Romantizmin şairleri ise, Victor Hugo'nun önderliğinde, şiir dili olarak sokaktaki insanın dilini savundular. Şiirin teması ise insanın dertleri, sorunları, yoksulluğu, acıları, kıvançları olmalıydı, şiir yüreğin sesi'ni yansıtmalıydı. Baudelaire işte bu düşüncelere karşı çıkıyor:

"Yürek duyarlığı şiirsel çalışmaya ille de gereklidir" diye bir şey yok. Hatta aşırı bir duyarlık zararlı da olabilir. İmgelemin duyarlığı ise bambaşka bir yapıdadır; bu duyarlık, çabuk ve kendiliğinden seçimlemeyi, yargılamayı, karşılaştırmayı, falandan kaçıp falancayı araştırmayı bilir." (5)

2- BÜTÜN YAPITLARI, s.: 684
3- BÜTÜN YAPITLARI, Soyunmuş Yüreğim, XLVI, s: 1300
4- BÜTÜN YAPITLARI, Théophile Gautier III, s: 687
5- BÜTÜN YAPITLARI, Théophile Gautier III, s: 687

"Yalnız dize tutkusuyla yazılmış dizenin, güzel olmak konusundaki şansı, bir öfke'yi dile getirmek için yazılmış dizeden daha fazladır. Dünyamız hoşnutsuz, öfkeli insanlarla dolu, ama güzel dizeler yaratamıyorlar" (6)

• **Şiirin amacı öğretmek değildir:** *"Bir başka sakat düşünce daha var... yedi canlı bir yanılgı. Öğretim safsatasından söz etmek istiyorum. Bu safsatanın üç de yapışık kardeşi var: tutku, gerçek ve aktöre. Şiirin amacının şunu ya da bunu öğretmek olduğunu düşünen bir yığın insan var. Şiir gelenekleri yetkinleştirmeliymiş, şiir bilinci güçlendirmeliymiş, hasılı şiir yararlı olanı göstermeliymiş... Kişi kendine eğilmek, ruhunu sorgulamak, coşkulu anlarını anımsamak istesin yeter ki, o zaman Şiir'in şiirden başka amacı olmadığını görür; başka bir amacı olamaz da. Yalnız ve yalnız şiir yazmak uğruna kaleme alınmış şiirden daha büyük, daha soylu, şiir adını gerçekten taşımaya değer başka şiir olamaz."* (7)

Baudelaire, günlüklerinde *"Yararlı bir insan olmak bana hep iğrenç geldi"* (8) der.

• **Şiirin ilkesi yüce bir Güzelliktir:** *"Güzel, Zevkin tek tutkusu, tek amacıdır."*(8)

"Şiirin ilkesi yalnız ve yalnız, yüce bir güzellik'e karşı duyulan insani bir özlemdir. Ve bu ilke kendini, ruhun kanatlanışında, coşkuda, yüreğin esrikliği olan tutkudan, aklın otlağı olan gerçekten tümüyle bağımsız bir coşkuda ortaya kor." (9)

Baudelaire, **Füzeler**'de, Güzellik'ten ne anladığını şöyle açıklar: *"Güzel'in -benim Güzelimin- tanımını buldum. Bu güzel, yakıcı, hüzün veren bir şey, anlaşılmayı zamana bırakan, biraz kapalı bir şey (...) Bir kadın yüzünü örnek alarak açıklayayım. Bir baş, ayartıcı güzel, yani bir kadın başı, aynı zamanda -ve karmaşık bir biçimde- hem cin-*

6- BÜTÜN YAPITLARI, Auguste Barbier Üstüne Eleştiri, s: 716.
7- BÜTÜN YAPITLARI, Théophile Gautier, s: 685
8- Charles Baudelaire, Özden Günceler ve Kötülük Çiçekleri, Alaz Yayıncılık, s: 74
9- BÜTÜN YAPITLARI, Theophile Gautier, s: 687

sel arzu, hem hüzün uyandıran bir baştır bu; melankoli, bıkkınlık, hatta doyumsuzluk fikrini içeren, -ya da tam tersine bir fikri, yani, yoksunluktan ve umutsuzluktan doğar gibi ters akan bir acıyla birleşmiş bir yakıcılığı, bir yaşama arzusunu içeren bir baş. Güzelin başka nitelikleri de var; gizem ve özlem gibi (...) Kıvanç en bayağı süslerinden biri, Melankoli ise görkemli sevgilisidir. (...) En canlı güzellik tipi Şeytandır." (10)

Baudelaire'in Güzellik'i yakıcı ve ayartıcıdır. Hem cinsel arzu, hem hüzün uyandırır. Bu güzellik, Kıvanç ile de bağdaşır ama onun asıl görkemli sevgilisi Melankoli'dir. Bıkkınlık, doyumsuzluk, acıyla birleşmiş bir yaşamak arzusu, mutsuzluk, gizem ve özlem, Güzel'in diğer nitelikleridir.

• **Öz ve biçim birbirini tamamlar:** Baudelaire'e göre öz ve biçim birbirinden ayrı düşünelemez. Çağdaşı Auguste Barbier üstüne yazdığı yazıda şunları söyler:

"Yanlış zihniyetlerin, ya da en azından, şiirsel olmayan zihniyetlerin kalkış noktaları ve şiire kabul ettirmek istedikleri şu: Fikir en önemli şeydir diyorlar. Oysa, fikir ve biçim bir bütünü oluşturan iki varlıktır demeleri gerekir. Doğal olarak, kaçınılmaz sonuç olarak şunu demeye getiriyorlar: Madem ki fikir her şeyden önce gelecek kadar önemli şeydir, o halde şekil rahatça gözardı edilebilir. Sonuç şiirin yok edilmesidir." (11)

• **Siyasa şiirin özgün karakterini yıkar:** Baudelaire'e göre şiir siyasayla uğraşırsa, her şiir birbirine benzer ve şiirin özgün karakteri yıkılır, ezilir:

"Güzel, Fransız'ın midesini bozuyor. bu durum sanırım yalnızca, Fransa'nın Güzel'e yeğ tuttuğu Gerçek'i aramak için yaratılmış olmasından doğmuyor, ülkedeki tüm beyinlerin ütopyacı, komünist, simyacı karakteri, onun sadece aşırı bir tutku, toplumsal formüller tutkusu beslemesine elveriyor. Burada herkes herkese benzemek istiyor, kuşkusuz

10- BÜTÜN YAPITLARI, Füzeler X, s: 1255
11- BÜTÜN YAPITLARI, Auguste Barbier, s: 715

herkesin de kendisine benzemesi koşuluyla. Bu zorba çelişkiden ancak, toplumsal biçimlere (forme), toplumsal kalıplara uygulanabilen bir savaşım, ve dolayısıyla, bir düzey, bir genel benzeşim doğar. Her özgün karakterin yıkılması ve ezilmesi bu durumun sonucudur" (12)

• **Şair dili ustaca kullanmalıdır:** *"Sözcükte, söz'de , bizi zar atıp işi şansa bırakmaktan koruyan kutsal bir şey var. Bir dili ustaca kullanmasını bilmek, bir tür ruh çağırmak, büyücülük yapmaktır. Derin ve dokunaklı bir ses gibi, renk işte o zaman konuşur: Anıtlar işte o zaman ayağa kalkıp bir kabartma gibi derin uzayda varlıklarını kanıtlarlar (..) koku, kendisiyle örtüşen düşünce ve anıyı işte o zaman uyarır."* (13)

• **Şiirde egemen olan imgelemdir:** *"Şiir yalnız ve yalnız imgelemdir."* (14) *"İmgelemin duyarlığı (..) çabucak ve kendiliğinden seçimlemeyi, yargılamayı, karşılaştırmayı, falandan kaçıp falancayı araştırmayı bilir."* (15)

• **Şiir bireyi, şairini anlatır:** Baudelaire, **Soyunmuş Yüreğim**'de (Mon coeur mis à nu) *"**Ben**'in buharlaşması ve merkezileşmesi, sorun burada"*(16) der. Şiirin bireyi, şairini anlattığını, gerek şiir üstüne yazılarında, gerek günlüklerinde sık sık yineler ve şiirin gerçekçi olması, bir fikri savunması gerektiğini söyleyen Hugo'nun görüşlerine karşı durur.

Sentezci Baudelaire

Baudelaire'in sanat görüşüne girerken "Baudelaire'in görüşleri ve sanatı da gizemci romantiklerle, **sanat sanat içindir** diyen ve salt güzelliğe, plastik güzelliğe yönelen parnasse'cıların bir sentezi gibidir" demiştik. Şairin aşağıdaki yazısı bunu çok iyi kanıtlıyor:

12- BÜTÜN YAPITLARI, Théophile Gautier, s: 697
13- BÜTÜN YAPITLARI, Théophile Gautier, s: 690
14- BÜTÜN YAPITLARI, Théophile Gautier, s: 688
15- BÜTÜN YAPITLARI, Théophile Gautier, s: 688
16- Charles Baudelaire, Özden Günceler ve Kötülük Çiçekleri, Alaz Yayıncılık, s: 71

"Şu son zamanların keşmekeşliğine bir bakın, az sayıda romantik kaldı, çünkü sanatçıların çoğu özden ve dürüstçe romantizmi aradıkları halde ancak çok azı onu bulabildiler. Bazıları kendilerini, seçtikleri konuların ateşi ve coşkusu yerine yalnızca konuların seçim ve türüne kaptırdı. Katolik bir topluma inanan diğerleri, yapıtlarında katolikliği yansıtma yolunu aradılar. Kendine romantik deyip sürekli geçmişe bakmak çelişki halinde olmak demektir. Bunlar romantizm adına yunan ve roma sanatını yadsıdılar Oysa bir kimse romantikse roma ve grek sanatından da romantizmi yaratabilir. Sanatta gerçekçilik ve yerel renk pek çoklarını yolundan saptırdı. Gerçekçilik, bu büyük savaştan önce de uzun yıllardan beri vardı (...).

Romantizm, belirginlikle ne konuların seçiminde, ne kesin gerçektedir, romantizm duyumsama tarzındadır. Bunu yalnız içerde bulmak varken dışarda aradılar. Bana göre romantizm, güzelin en yeni ve en güncel anlatımıdır. Ne kadar mutluluk arama biçimi varsa o kadar da güzellik vardır. Gelişimin felsefesi bunu açık seçik açıklar, şöyle ki ne kadar ülküsel olan varsa, halklar için de o kadar aktöreyi, seviyi, dini ve bunun gibi şeyleri anlama tarzları vardır, romantizm yetkin bir yapıcılığa değil çağın aktöresine benzer bir kavrama bağlı olmalı (...). Demek ki, her şeyden önce, doğanın görünümlerini ve insanın durumlarını bilmek, tanımak gerekiyor, oysa geçmiş sanatçılar bunları ya hor gördüler, ya da tanımadılar. Romantizm demek çağdaş sanat demektir, yani, sanatların sahip olduğu tüm araçlarla ortaya konmuş, içtenlik, tinsellik ve sonsuza doğru esinleme demektir"

Aynı yazının "Renk" başlığı altında da şu satırları okuyoruz:

"Uyum, renk kavramının temelidir. Melodi renkle ya da genel renkle birliktir!"

Görülüyor ki Baudelaire Romantizm ile Parnasse'cılık arasında bir senteze ulaşmak isterken öte yandan kendini de arıyor.

Sembolizmin öncüsü

Şairin güncelerinde, **Füzeler**'de yazdığı şu sözleri anımsayalım: *"Edebiyatta iki temel nitelik: Doğaüstücülük ve acı alay. Bireysel bir*

göz atış, olayların yazar önündeki haliyle durumu, sonra, sözcüklerin şeytanca bir biçimde yanyana gelişi. Doğaüstü genel rengi ve vurgulamayı, yani, mekânda ve zamanda yoğunluğu, uyumu, açıklık ve sadeliği, titreşimi, derinliği ve tınıyı içerir.

Yaşamın öyle anları vardır ki, bu anlarda zaman ve mekân daha bir derinleşir ve varoluş duygusu sonsuzca çoğalır. (...)

Ruhun doğaüstü diyebileceğimiz belli durumlarında yaşamın derinliği, bütünüyle, gördüğümüz bir şeyde ortaya çıkar, ve gördüğümüz o şey ne kadar sıradan olursa olsun, yaşamın şimgesi halini alır."

"Sanatçının Günah Çıkarma Duası"nda da şunları söyler: *"Bazı tatlı duygular vardır, nasıl doğdukları bilinmez, ama öylesine yoğun etkilerler insanı; Sonsuzluk bunların başında gelir (...) Düşgücünün büyüklüğünde **ben** çabucak yitip gider, tüm bu nesneler düşünüyorlar, ama onlar müzikli, özgün biçimde (...) düşünüyorlar."*

Bu satırlarıyla Baudelaire gerçeküstücülüğün ve varoluşçuluğun habercisi, bu satırların yanı sıra, **İleşitimler** (Correspondances), **Akşamın Uyumu, Deniz ve Müzik, Saplantı** (Obsession) ve **Albatros** gibi şiirleriyle Sembolizm'in öncüsüdür.

Etkiler

Baudelaire **Füzeler'**inde *"Mantıklı düşünmeyi bana Maistre ve Poe öğretti"* diyor. "Gökyüzünün koca bir insan olduğunu, her şeyin, biçimin, devinimin, sayının, rengin, kokunun doğada olduğu gibi ruhda da olduğunu, karşılıklı bir uyum içimde bulunduğunu" Swedenbourg'dan öğrenir. Şiirleri başlangıçta Ronsard, Agrippa d'Aubigne, Du Bartas, Mathurin Régnier, Boileau'nun etkilerini taşır. Bir Nerval hayranıydı, **Cythére'e Yolculuk** şiirini Nerval'in aynı adı taşıyan bir düzyasından etkilenerek yazar. Ancak, bütün akım ve okulların dışındaki Baudelaire giderek tümüyle, kendine özgü bir şiirin, çağdaş fransız şiirinin kurucusu olur.

Biçim ve Teknik

Sanatta, Romantizmin yanı sıra Parnasse Okulu'nun da egemen olduğu bir dönemde yetişen Baudelaire, şiirlerinde biçim ve teknik yönünden parnasse'cıların soğuk plastik güzelliğine büyük önem verir. Hatta, bu konuda aşırıya kaçmakla bile eleştirilir. Nitekim Rimbaud'ya göre *"Baudelaire görülmeyeni gören gerçek bir bilici, şairler kralı, gerçek bir Tanrı. Ne var ki, çok sanatçı bir ortamda boy verdi, o pek övülen biçimciliği önemsiz* (Paul Demeny'ye mektubundan)." Goncourt Akademisi üyesi Robert Sabatier'ye göre de dizelerinde *"bazan, zorunluluktan çok, dizeyi tamamlamak ya da akıcılığı sağlamak için konmuş izlenimini veren sözcük ve sıfatlara da rastlanır."*

Baudelaire Şiirinde İçerik

Sabatier, Baudelaire'in sanatını ve şiirini şöyle değerlendirir: *"Maistre'den, onu göksel düzenin buyruğu altına iten, daha da çok, sözcük kuyumculuğunu, sözcükleri işleme tekniğini, hızlı tümceler, çarpıcı imgelemler, düşün'ün (fikrin) hizmetine sunulmuş aytaçlık (hitabet) sanatını öğreten bükülmez bir diyalektik aldı. Poe'dan süslemeyi, renklendirmeyi, iklimi, yaratıcı zekâ ve istemin üstünlüğünü, önceliğini, şiirin kaynağı olan şiir üstüne sürekli düşünmeyi öğrendi. Baudelaire'de düşünceyi formülleştirme yetisi var. Mazoşisttir, başarısızlıkta eylemlerine, davranışlarına kılavuzluk eden bir suçluluk duygusu arar. Kendini intellectuel şeytancılığa, kötülüğün buruk kıvancına, bilincinin işkencelerine, vicdan azaplarının eline bırakır. Söyleşisi bilgece, disiplinli ve düzenlidir. Sembollerin tatlı bir biçimde kullanımı, temaların bilgece bölüşümü, ölçülü ilişkiler ve zıtlıklar sayesinde yetkin bir kurguya ulaşır. Baudelaire'de kadın sereserpedir, soyut değil, etli butludur, sözcük değil, şehvetli bir varlıktır. İğrençlik ya da sapıklık denen cinsel davranışı inceler. Arzunun şiirini, tutkuyu, seviyi söylerken bunları bedenin, yüreğin en özden gizleriyle birleştirir. Hiçbir heyecan, coşku önünde gerilemez, kişinin büyüyle, kendisi kalarak*

öteki de olabileceğini bilir. ***Kötülük Çiçekleri*** *korkunun da betiğidir, geceden ve kapatılmaktan doğan korkunun:*

Gök! Görünmeyen ve geniş insanlığı
Kaynatan büyük tencerenin kapağı!

TÜRK YAZININDA BAUDELAİRE

Les Fleurs du Mal'i (Kötülük Çiçekleri) türkçeye ilk kez, 1927 yılında Alişanzade İsmail Hakkı bütünüyle çevirdi. Ancak, bu çeviriler düzyazı biçimindedir, ölçü ve uyak koşuluna uyulmaz. Adı bile yanlıştır: **Elem Çiçekleri.** Sabahattin Eyüboğlu *"Baudelaire'i Türkçeye ilk çevirenlerden Alişanzade İsmail Hakkı'nın kitabını okuduğum zaman ilk işim, kaba yanlışlıklarıyla, kelime kelime çevirmeden doğan tuhaflıklarıyla eğlenmek olmuştu."* der. Kötülük Çiçekleri'ni daha sonra bütün halinde Vasfi Mahir Kocatürk **Elem Çiçekleri** adıyla yayınladı. Adı bile yanlış ve düzyazıdan farksız olan bu çevirilerde de Baudelaire'i bulmak olanaksızdı. 1959'da Şükran Kurdakul çeşitli çevirileri **İçe Kapanış** adını taşıyan bir betikte topladı. Bu betikte **Kötülük Çiçekleri**'nden 26 şiir, **Paris Sıkıntısı**'ndan 3 düzyazılmış şiir ve güncelerinden de iki bölüm var. Seçkilerden oluşan bir betiği de 1961'de Abdullah Rıza Ergüven yayınladı. 1984'te "Charles Baudelaire, Özden Günceler, Kötülük Çiçekleri" adıyla Baudelaire'i okura ilk kez en geniş biçimde ben sundum. Betikte Kötülük Çiçekleri'nden yapılmış bir seçkinin yanı sıra, şairin **Füzeler** ve **Soyunmuş Yüreğim** adları altında topladığı güncelerinin tamamı, "Genç Edebiyatçılara Öğütler" yazısı ve şiir üzerine yazdığı çeşitli yazılarından önemli bölümler yer alıyor.

Cahit Sıtkı Tarancı, Orhan Veli Kanık ve Ahmet Muhip Dranas gibi cumhuriyet dönemi şairleri Baudelaire'in bazı şiirlerini çevirip yayınladılar. Yahya Kemal, Ahmet Hamdi, Necip Fazıl gibi şairlerimiz ise Baudelaire'i okudular, ondan etkilendiler ama tek bir dizesini bile yayınlamadılar.

Baudelaire'den etkilenen, esinlenen şairler arasında Cahit Sıtkı,

Necip Fazıl ve Ahmet Muhip Dranas ilk sırada yer alır. Daha çok bir Nerval hayranı olan Tanpınar da parsadan payını aldı.

Şimdi bazı şairlerimiz üstündeki Baudelaire esin ve etkilerini araştıralım.

AHMET HAMDİ TANPINAR, BAUDELAIRE VE NERVAL'İ YANSITAN AYNA

Tanpınar'ın edebiyat yazılarında sık sık adı geçer Baudelaire'in. Bazı örnekler verelim: "*Bende asıl büyük tesir Fransız şiirinden ve bu tesirin Baudelaire-Mallarmé-Valery kolundan gelir. Fakat bu çizgi de tam değildir. Gérard de Nerval diye çok mühim bir Fransız şairinin (...) payını da ayırmak lazım (Antalyalı Genç Kıza Mektup)" "Louvre'da bazı büyük psikolojik vaziyetler gibi yıkılış ve çöküş fikrinin tam ifadesi ancak "Ben" ile kabil. Rembrandt'ın ihtiyarlık devrinde yaptığı (1660) kendi portresinde bu çok iyi görülüyor ( ) Baudelaire'e gelince, şiirlerini o kadar keskin ve azaplı yapan nefis hesaplamalarını Rembrandt'ın bakışlarında muhakkak tanırdı. Çünkü bu tablonun korkusunda ihtiyarlıktan başka bir şey, kendisini suçlandırma var. Korku ve kendini suçlandırma (Paris Tesadüfleri, III)" "Şiirde musiki aşkı, onunla (musikiyle) rekabet arzu ve ihtirası Baudelaire ile başlar (Edebiyat Üzerine Makaleler). "Baudelaire'in ve Stephane Mallermé'nin büyüklükleri burada, sanatı alelade bir iş yahut hülya olarak değil, müsbet ve şuurlu bir şey olarak kabul etmelerindedir (...) Valéry'ye göre, Baudelaire'in en büyük şerefi, Mallarmé, Verlaine, Rimbaud gibi büyük şairleri yetiştirmesindedir (...) Verlaine ve Rimbaud, Baudelaire'i his ve ihsas sahasında devam ettirirlerken, Mallarmé, onu, şiirin mükemmeliyet ve safiyet sahasına kadar ilerletmiştir. (Edebiyat Üzerine Makaleler)"*

Tanpınar Şiirinde Baudelaire dizeleri

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiir betiğinde bağımsız şu üç dize var:

Bu azap ta hilkatten beri bizimle ve bizde
Geçinir, kurt nasıl ölüyle, tırtıl neşeyle
Beslenirse biz de öyle besleriz onu.

Önce bir yanlışlığı düzeltelim. "Tırtıl neşeyle beslenirse"nin "Tırtıl meşeyle beslenirse" şeklinde olması gerekir. Nereden biliyorsun diyeceksiniz? Çünkü bu dizelerin gerçek sahibi Tanpınar değil, Baudelaire. İşte Baudelaire'in "L'irréparable" şiirinin ilk bağlamı:

Pouvons-nous etouffer le vieux, le long Remords
Qui vit, s'agite et se tortille
Et se nourrit de nous comme le vers des morts,
Comme du chêne la chenille?
Pouvons-nous etouffer l'implacable Remords?

Türkçesi:

Dindirebilir miyiz eski, uzun azabı?
Yaşar ve kımıldanır içimizde
Kurt nasıl ölülerle, tırtıl nasıl meşeyle
Beslenirse öyle beslenir bizle
Dindirebilir miyiz bu onulmaz Azabı?

Tanpınar, Baudelaire'in beş dizesinin özünü üç dizede emip kendine mi mal etmiş?

Peki, meşe nasıl neşe olmuş? Tanpınar Hoca'nın ölümünden sonra şiirlerini yayına hazırlayan Prof. Mehmet Kaplan ve yeni baskıları sürdüren Prof. Dr. İnci Enginün gibi edebiyat muallimlerinin azizliği yüzünden. Prof. Dr. İnci Enginün'ün imzasını taşıyan, "üçüncü baskıya Önsöz"ü okuyalım: *"Onun eserlerinin en iyi şekilde yayınlanması için, onun öğrencileri olarak elimizden geleni yapmayı bir görev saymaktayız..."* Aynı önsözden anladığıma göre, yayın işinde bir değil, birçok öğretim görevlisi var. El birliğiyle ve titiz (!) bir çalışmayla hocalarına neşeli bir süpriz hazırlamışlar. Tek yanlış

lık bu değil. Tanpınar'ın bir başka şiirindeki **"Mortofon"**un **"Mortefontaine"**, **"Ermenonvil"**in, **"Ermenonville"**, **"Ter çayı"**nın **"Théve çayı"** şeklinde düzeltilmesi gerekir.

Şimdi bir husus üstünde önemle duralım. İlk şiir betiğinin düzenlemesini Ahmet Hamdi Tanpınar sağlığında kendi yapıyor ve birinci baskı 1961'de yayınlanıyor. İkinci baskıyı ise yayına, Tanpınar'ın eski öğrencisi, zamanın edebiyat profesörü Mehmet Kaplan hazırlıyor, şairin yayınlanmış şiirlerine, dosyasında bulduğu yayınlanmamış dizeleri de ekliyor ve böylece Baudelaire'in üç dizesi **"Yayınlanmamış Şiirler, Bitmemiş Şiirler ve Mısralar"** bölümünde Tanpınar'ın şiirleri içine giriyor. Sonraki baskıları hazırlayanlar da edebiyat profesörleri, öğretim görevlileri ve Prof. Mehmet Kaplan'ın öğrencileri. Hocaları Mehmet Kaplan'a pek güvendikleri için hiçbir araştırma, hiçbir yeni çalışma yapmadan betiği aynı düzenle okura sunuyorlar. Burda iki soru geliyor usa: Tanpınar Baudelaire'in dizelerini çevirip, yazacağı yeni bir şiire sokmaya mı hazırlanıyordu? Yoksa, böyle bir niyeti yoktu da, Baudelaire dizelerini onun dizeleri sanan profesör öğrencilerinin azizliğine mi uğradı?

Her iki olasılık da mümkün. Zira yabancı bir şairin dizelerini kendi şiirlerine aktarma alışkanlığı Tanpınar'da fazlasıyla var. Birkaç örnek verelim.

Aşağıdaki şiir Nerval'in:

SİYAH NOKTA
Kim ki güneşe sürekli bakıp durur
Mor bir lekenin uçuştuğunu görür
Gözlerinde, çevresinde ve havada.

Bir zamanlar çok genç ve çok gözüpektim,
Utku'ya bir an sabit gözlerle baktım
Aç bakışımda siyah bir nokta kaldı.

O gün, bugün, bir yas işareti gibi
Görürüm her yerde o siyah lekeyi
Karışır gözümün daldığı her şeye!

Nedir bu mutlulukla arama giren!
Yazık bize! yalnız kartal bakabilen
Kazasız, belasız Utku ve Güneş'e.

Bu şiirdeki **"siyah nokta", "Kim ki güneşe sürekli bakıp durur", "Mor bir lekenin uçuştuğunu görür", "Nedir bu mutlulukla arama giren", "Yalnız kartal bakabilen/Güneşe"** sözcüklerine, imgelerine, benzetmelerine dikkat edelim.

Şimdi de Tanpınar'ın çeşitli şiirlerinden dizeler görelim:

Eşik Şiiri:

Alnında bir siyah nokta geceden

Zaman kırıntıları:

Ve benim gözlerimle bakanlar güneşe
Ancak tanır bizi
Mor çemberlerin uçuştuğu akşam sularından.

Zaman kırıntıları:

Sokma güneşle arana
İmkansızın parıltısını

Bendedir Korkusu:

Çelik gagasında fecri taşıyan
Mavi kartal benim...
Pençelerimde
Asılmış bir zümrüt gibidir hayat.

Ey Kartal Bakışlı:

Ey kartal bakışlı avcısı fecrin

Görülüyor ki Nerval'in **Siyah Nokta** şiirini tümüyle kendi şiirlerine aktarmış Tanpınar. Önemsiz, küçük değişiklikler yapmış, örne-

ğin: "Gözlerindeki mor leke, yani göz halkaları Tanpınar'da **"mor çember"** olmuş. Güneşe ve utkuya Nerval'in şiirinde yalnız kartal bakabildiği için Tanpınar *"Çelik gagasında fecri taşıyan/Mavi kartal benim"* demiş, güneş sözcüğünün yerini güneşin doğuşu **"fecir"** almış.

Başka örnekler. Şu iki dize Paul Valery'nin **"Dost Orman"** şiirinden:

Gökte ay masaldaki bir meyve
Paylaştık o sihirli meyveyi

Bu iki dize de Tanpınar'ın **Hatırlama** şiirinden:

Bir masal meyvası gibi paylaştık
Mehtabı kırılmış dal uçlarından

Tanpınar, Ahmet Kutsi Tecer'e yazdığı mektubunda bitmemiş bir şiirindeki çalışmalarından söz ediyor. Yazdığı dizeleri beğenmediğini söylüyor ve şunları ekliyor: *"Halbuki ben aynen, Mallarmé'den tercüme ettiğim şu beyiti koymak isterdim: 'Bütün bir ömürde yalnız/ Bir kere duyulan sesi', yapamadım."* Tecer'e yapamadım diyor ama yapabiliyor böyle şeyleri Tanpınar. Nitekim bir başka şiirine Mallarmé'nin başka dizelerini rahatça aktarmış.

Mallarmé'nin **İmbat** şiirinden:

"Denizde ıslanan yüreğini bu yolculuktan
Hiçbir şey durduramaz, ne gözlerin yansıttığı
O eski bahçeler, ne lambanın solgun ışığı"

Tanpınar'ın **Yolculuk** şiirinden:

"Hiçbir şey bağlamaz beni bu yere
Ne hatıraların yalvaran sesi
Ne ağaçların kuytu gölgesi
Rüya besteleyen eski bahçeler
Ne lambam ki soluk bir ışık serper..."

Tanpınar şiirinde başta Nerval olmak üzere Baudelaire, Verlaine,[1] Mallarmé ve Valery gibi Fransız şairlerinden başka dizelere de rastlayabiliyoruz. Konumuz Baudelaire olduğuna göre biz, yalnızca Baudelaire dizelerini araştıralım.

Aşağıdaki dörtlükler Baudelaire'in **L'Irrémédiable** (Çaresiz) şiirinden:

Bir Fikir, bir Şekil, bir Varlık,
Çirkin sevinin ayarttığı
Gezgin ve toy bir melek, göğü
Terk edip, kurşunlu, bataklık

Göksel bakışın ermediği
Styx Irmağının ağına
Diplerdeki karanlığına
Düşmüş ve o korkunç akışın

Karabasan'ın elinde
Çırpınıyor, ey büyük acı!
Çılgın şarkılar dilinde,
Dönüp duran o dev burgacı.

Boşuna bir yüzücü gibi
Uğraşıyor aşayım diye
Ve sürekli batıyor suya
Bırakmıyor Styx'in dibi.

Özetleyelim, Bir Düşün (Fikir), Biçim ve Varlık'ı simgeleyen toy bir melek Styx ırmağına düşüyor, çırpınıyor kurtulmak için, sürekli batıyor suya, bırakmıyor Styx ırmağının dibi.

Şimdi Tanpınar'ın **Yavaş Yavaş Aydınlanan** şiirinin dörtlüğünü okuyalım:

---

(1) Tarancı şiirindeki Verlaine dizeleri konusunda bakınız: Paul VERLAINE, SEÇME ŞİİRLER, ERDOĞAN ALKAN, YÖN YAYINLARI, 1994

"Yavaş yavaş aydınlanan
Bir denizaltı alemi
Yosunlu bir boşluktan
Çekiyor kendine beni"

Baudelaire'i özetlemiş, ilk dizeyi "Bir Fikir, bir Biçim, bir Varlık"ı da biraz değiştirerek bir başka şiirine, **"Eşik"**e şöyle aktarmış: *"Bir fikir, bir şekil dalında olgun"*

Tanpınar'da Baudelaire etkisi yüzeysel. Baudelaire'de düşünce olabildiğince yoğunlaşır, mayalanır. Tanpınar ise resim çizer. Yine de Tanpınar, dizelerine özenti olarak Baudelaire'i aktarmış: *"Ne varsa, hepsini, boyun, saç, meme/ Esîr'den dudaklar okşasın, sevsin", "Sesler, kokular, renkler,/ Bilmiyorum hangi derin/ Ve uzak hayali bekler", Çılgın mahşerinde ses ve renklerin"* gibi.

NECİP FAZIL KISAKÜREK

"Batının pırtıkları"

Necip Fazıl, **Kâbus** şiirinde:

Ve evlerde baş köşe
Batının pırtıkları
Görünmezi görmeye
Eremez mantıkları

diyor ve Batılı yazarları, Batıdan esinlenen türk yazarlarını, şairlerini küçümsüyor ama kendisi de Batıyı öykünmekten geri kalmıyor. Dörtlüğünde yer alan *"Görünmezi görmeye/ Eremez mantıkları"* sözlerinin bile gerçek sahibi kendi değil, Arthur Rimbaud'dur. Rimbaud Paul Demeny'ye yazdığı mektubunda eski ve mevcut bazı şairlerin bilici (voyant) olamadığını söylüyor ve şöyle diyordu: *"Bilici (voyant) olmak, görünmezi görmek gerekir. Kendini araştırır şair, bütün ağuları kendinde tüketir ve özünü alıkor."*

Necip Fazıl'ın, şiir üstüne görüşlerini içeren **Poetika**'da bazı fran-

sız şairlerinden söz ettiği görülüyor: *"Bodler müsbet ilim keşifleri önünde bütün dayanak ve tahakküm hakkını kaybetmiş ve malihülyaya düşmüş bedbin münevverlerin sesiydi... Rembo bu sesi, buhran ve maraziliklerle daha ileriye götürdü. Valeri ise aynı sesi, şiire sonsuz bir tecrid mizacı aşılamak yoluyla muvazeneye kavuşturmak istedi. Fakat kimse, müsbet ilimlerin atlı karıncasında sarhoş hale gelen insanın beklediği yeni ümit şarkısını besteleyemedi."* Demek ki Baudelaire, Rimbaud ve Valery gibi bazı şairleri okumuş. Okumakla da kalmamış, **"pırtıkların"** imgelerini, sözcüklerini, şiirlerinin içeriklerini kendi şiirlerine, şiir üstüne görüşlerini ise kendi **"Poetika"**sına aktarmış.

Necip Fazıl'ın Poetika'sı

Necip Fazıl **Çile**'nin önsüzünde şunları yazar: *"Şiirlerim yemişin içini, şiir hakkında düşündüklerim de kabuğunu gösteriyor. Demek ki ben, sadece şiir dokumakla kalmıyorum: Frenkçeden Türkçeleştirilmiş tabiriyle (Poetika)mı, şiir-sanatı üzerindeki fikirlerimi de örgüleştirmiş bulunuyorum. Yaptığım işin değerini bilmem ama, böyle bir işin ananemizde şimdiye kadar mevcut olmadığını belirtmek hakkımdır."*

Örneklerle göreceğiz, Necip Fazıl'ın şiir sanatı üstüne ileri sürdüğü fikirlerin çoğu kendinin değil, başta Baudelaire ve Rimbaud olmak üzere fransız şairlerinin, fransız sembolistleri ve romantiklerinin fikirleri. O halde yaptığı işin değeri de yabancı ozanların, kendi deyimiyle **"Batının pırtıkları"**nın düşüncelerini aktarmaktan öteye gitmiyor. Mal yabancı olduğuna göre türk şiir geleneğinin bir parçası da sayılamaz.

Şimdi Necip Fazıl'ın Poetika'daki şiir görüşlerini alıp Baudelaire, Rimbaud ve sembolistlerin görüşleriyle karşılaştıralım:

Necip Fazıl: *"Şair, his cephesinden, daha ilk nefeste vecd çözülüşleriyle yere seriliveren bir afyon tiryakisi; fikir cephesinden de, bu afyonu esrarlı havalarda hazırlayan ve tek miligramının tek hücre üzerindeki tesirini hesaplayan bir simyacı."*

Afyon ve **simyacı** sözcüklerinin altlarını çizelim. Frengi ve mide sancıları çeken Baudelaire hem bu acıları dindirmek, hem de yapay yoldan vecd halini yakalamak için afyon yutar, şiir ve sanat tanımlarında da bu sözcüğü sık sık kullanırdı. Hatta bu konuda **Paradis Artificiels** (Yapay Cennetler) başlığı altında bir dizi yazı kaleme aldı. Wagner'in müziğini överken Necip Fazıl'ınkine benzer bir karşılaştırma yapar:

Baudelaire: *"Wagner müziğini dinlerken insan afyon içmiş gibi hayal ve vecd içinde kendinden geçer."*

Simya'ya değğin örneği de Rimbaud'dan verelim.

Rimbaud: *"Söz simyamda şiirsel eskiliğin haylice yeri vardı (Sözün Simyası)."*

Necip Fazıl, Aristo ve Valery'ni şiir tanımlarını yeriyor ve *"Bu tariflerin başında ve sonunda, şiiri merkezileştiren haysiyetli bir muhit ile, şiir muhitini kuran ulvi merkezden bir eser yoktur"* diyor. Şiirde merkezileşme düşünü ***Baudelaire'indir:*** *"Ben'in buharlaşması ve merkezileşmesi. Sorun burda (Mon coeur mis à nu-Soyunmuş yüreğim,I)."*

Devam edelim.

Necip Fazıl: *"Bizce şiir (...) eşya ve hadiselerin en mahrem (...) nahiyesini tutarak ve nispetlerini bularak mutlak hakikati arama işi."*

Nisbet (oran) sözcüğünün altını çizelim.

Baudelaire: *"Zevk sahibi bir insanı rahatsız eden şiirin oransızlığıdır (...) Yeryüzünü ve görünümlerini, Tanrının görünümleri ve iletişimi gibi algılamamızı sağlayan Güzelliğin tapılası ve ölümsüz içgüdüsüdür."*

Görülüyor ki Necip Fazıl'ın şiir tanımındaki salt gerçek (mutlak hakikat-Tanrı) ve oran (nisbet) kavramları Baudelaire kökenli. **Necip Fazıl:** *"Şiir sırdaşlık ve laubalilikte en verimli ve en pervasız, kaba, fayda ve kuru akılda da en boynu bükük ve en korkak cehd ve onun usülü..."*

Laubalilik (abartma) ve **fayda** sözcüklerinin altını çizelim.

Necip Fazıl, şiir, gizliye, gizemliye yönelen abartmalı bir anlatım sanatıdır, amacı fayda sağlamak ve akıl vermek, öğretmek değildir diyor. Baudelaire de aynı şeyleri söyler.

Baudelaire: *"Lirik söyleme tarzının en çok sevdiği dil (anlatım) biçimleri abartmalı biçimlerdir.* (Théodore de Banville üstüne)"

"Şiirin amacının şunu ya da bunu öğretmek olduğunu düşünen bir yığın insan var, şiir gelenekleri yetkinleştirmeliymiş, şiir bilinci güçlendirilmeliymiş, hasılı şiir yararlı olanı göstermeliymiş (...) Şiirin şiirden başka amacı olamaz. Yalnız ve yalnız bir şiir yazma zevki uğruna kaleme alınmış şiirden daha büyük, daha soylu, şiir adını gerçekten taşımaya değer başka şiir olamaz (Théophil Gautier Üstüne)."

Necip Fazıl: *"Şair, belki de, ilk şairden beri bir tarafıyla dev adam, bir tarafıyla da hafif ve maskara bir havai ve ilcai bilinir."*

Dev ve **maskara** sözcüklerinin altını çizelim.

Baudelaire: *"Şair, ey bulutlardan toprağa sürgün ece! Oklara göğüs geren, dostu fırtınaların! Yuhlarlar yeryüzünde seni de gündüz, gece! Uçmana engel olur ağır, dev kanatların. (Albatros)."*

"Paris Sıkıntısı *adlı yapıtımda ürkünç olanla maskaralığı, sevgiyle kini birleştireceğim (Annesine mektubu)."*

Benzeşimler, alıntılar hayli çok. İç şekil konusundaki tanımı görelim.

Necip Fazıl: *Şiirde iç şekil, ruh gibi, bütün katı şiir maddelerinin, incele incele, gittikçe latiften latife geçe geçe en esîrî latif haline gelmiş, can özü...*

Esîrî sözcüğünün altını çizelim. Ondokuzuncu yüzyıl yazarlarından **Madame de Stael,** *"lirik şiirin gerçek büyüklüğünü duyumsamak için esîrî (çok hafif-eterli) bölgelerde hayal içinde uçmak ve kutsal uyumu dinleyerek yeryüzünün gürültüsünü unutmak gerekir"* diyordu. Baudelaire de Şair, Théodore de Banville'le ilgili yazısında benzer sözü yineler: *"Ruh lirik izlenimlerle aydınlanır, ışığa kavuşur, esîrî (eterli-daha hafif) bir bölgeye ulaşmak istercesine, hafifleyip genleşir, kanatlanır."*

Necip Fazıl, **"Batının pırtıkları"**nın söylediklerini bir daha söylemekten öteye gidemediği halde **Poetikasının** Türk şiir geleneğinde ilk örnek olduğunu ileri sürüyor.

Devam edelim:

Necip Fazıl da Baudelaire gibi teknolojik gelişime karşıdır.

Necip Fazıl: *Ondokuzuncu Asırın ikinci yarısından itibaren başlayan büyük ruh ve fikir buhranı, başını alıp dolu dizgin boşanan müsbet ilim buluşlarının şiir ve fikirle payandalaştırılamayışından doğdu."*

Baudelaire: *"Sanayi ve gelişim her tür şiirin en zorba düşmanlarıdır...* (Th. Gautier üstüne)."

Necip Fazıl, Poetika'sındaki şiir tanımlarında Sembolist'lerin ve Romantik'lerin sözlerini yineler. Yazıyı uzatmamak için örnekler vermiyorum. Bir araştırma yapmak isteyenler Necip Fazıl'ın **Çile** betiğinin sonundaki **Poetika'**yla **Sembolizm** [1] adlı betiğimde yazdıklarımı karşılaştırabilirler.

Necip Fazıl Şiirinde Baudelaire Etkileri

Bahriye Mektebinde, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde okuyan Necip Fazıl Kısakürek, 1925 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nca Paris'e gönderilir, ancak, öğrenimini yarım bırakıp döner. Fransızcayı ne kadar öğrendi, fransız şairlerini fransızcasıyla ne kadar okudu? Baudelaire'in yapıtlarını aslından mı, çevirilerden mi izledi? Bu sorulara tam karşılık bulamasak da Necip Fazıl'ın şiirlerinde, gençliğinden son yıllarına dek Baudelaire izlerinin sürüp gittiğini görüyoruz.

Renk-Koku-Ses-Uyum

Baudelaire'in şiirlerinde **renk, koku, ses** ve **uyum** sözcük ve kavramlarına sık sık rastlarsınız. Bazı örnekler verelim: *"Aydınlık gibi*

(1) Sembolizm, Erdoğan Alkan, Deyiş, Yayınları.

geniş ve gece gibi kara/ O derin birlik içinde, sesler, kokular ve renk/ Uzaktan uzağa karışan yankılara denk/ Birbirlerini işte böyle yanıtlamakta (Correspondancee-İletişimler)." *"Akşamda kokular, sesler dönüyor/ Hüzünlü vals, öldüren başdönmesi* (Akşamın Uyumu)", *"Güneşin okşadığı kokulu ülkedeydim* (Sömürgeli bir kadına)" *"Yuvarlayıp göklerin resimlerini, çalkantı/ Katıyordu saltanatla, dağdağayla, gizemle/ Zengin ezgilerin o güçlü uyumlarını/ Batan güneşin gözlerimdeki renk cümbüşüne* (Önceki Yaşam), *"Takıların alaycı sesinde raks ederken/ Madenler ve taşlarla ışıklanan şu dünya/ Coşturur yüreğimi, dehşetli düşkünüm ben/ Sesin ışıkla hemhal olduğu eşyalara* (Takılar).", *"Sıcak bir güz akşamı, kapalı iki gözüm/ Solurken kokusunu baygın göğüslerinin* (Alıp Götüren koku)," *"Ve başında kokulu bir şapkaydı saçları", "Bu odada her şey uyumun yeterli aydınlığına ve tatlı karanlığına sahip. Uykulu bir zihnin, sıcak bir limonluktaymış gibi sallandığı bu ortamda (...) usul bir koku yüzüyor* (İki Oda)."

Örnekleri uzatmayalım ve Necip Fazıl şiirlerindeki renk, koku, ses ve uyumları (ahenk) araştıralım: *"Nasıl kaynaştırılmış renkler, sesler, hacimler* (Mimari)", *"Göz kaptırdığım renkten, kulak verdiğim sesten* (Affet)" *"Ölçüden, ahenkten daha güzeller* (Sonsuzluk Kervanı)", *"Biter, her şey biter; ses, şekil ve renk/ kokular biter* (Biter)", *"Bu dünyada renk, nakış, lezzet, ne varsa küsüm* (Tebessüm), *"Renkte, seste, ışıkta, her şeyde bir ihtizaz* (İhtizaz)", *"Solmaz, solmaz; bu bir renk.../ Ölmez, ölmez; bir ahenk* (Onun ümmetinden ol)", *"Versem gözlerimi bu sonsuz renge/ Kapansam içimden gelen ahenge* (Geceye şiir)", *"Renk renk dertlerimi gözümde besle* (Gurbet)", *"Pırıltılar, nağmeler/ Renklerle eriyorum* (Yalnızlık)", *"Renk, koku, ses ve şekil, ötelerden haberci* (Visal)"

Sayılar

Doğu düşüncesine büyük ilgi gösteren Nerval'e göre insan yazgısıyla yıldızların yürüyüşü, burçlar arasında simgesel bir bağ var. Nerval'in, bir tür uzun şiir de diyebileceğimiz **Aurélia** adlı gerçeküs-

tücü öyküsünde şu satırlarla karşılaşıyoruz: *"Bir akşam, geceyarısına doğru, oturduğum mahalleye çıkarken gözlerimi rastgele kaldırdım; aydınlıktı, sokak lambasının ışığı vuruyordu; evin numarası dikkatimi çekti. Yaşımın sayısı. Başımı eğer eğmez, solgun tenli, çukur gözlü, yüz çizgileri Aurélia'nın çizgilerine benzeyen bir kadın gördüm önümde. Bu ya onun ölümü ya da öleceğim bildiriliyor bana, dedim kendi kendime." "Akşam, o öleceğim saate yakın anlarda, iki dostla bir masada, resim ve müzik üstüne konuşuyor ve renklerin soyu ve sayıların anlamı konusunda görüşümü açıklıyordum(...) yerini bildiğime inandığım yıldızı aramaya koyuldum gökyüzünde." "Bana göre sayıların genel sıralamasına bir hata karışmıştı ve insanlığın başına gelen tüm yıkımlar, kötülükler bundan kaynaklanıyordu."*

Sayıların simgesel gücüne inanç Nerval'den, bir Nerval hayranı olan Baudelaire'e de geçer. **Burgaç** şiirindeki şu ilginç dizeleri okuyalım:

Başım inatçı ağrılarla dolu, dönüyor
Yürek hiçliğe özlemle tutuşup yanıyor
-Ah, çıkmamak Sayılar, Varlıklar evreninden

Sayıların gizemine çeşitli yazılarında değinir Baudelaire:
"Kalabalıkta olmak arzusu sayının çarpımından duyulan kıvancın gizemli anlatımıdır. Herşey sayıdır. Birey sayıdır. Esriklik bir sayıdır. (Füzeler, I)", "Fizikte olduğu kadar aktörede de burgaç duygusunu içimde taşıdım hep, yanlız uykunun burgacını değil, eylemin, düş'ün, anı'nın, arzunun, özlemin, pişmanlıkların, güzelin, sayının v.b.g. burgacını (Soyunmuş yüreğim, LXXXVII)."

Baudelaire'in **Burgaç** şiirindeki *"Ah, çıkmamak Sayılar, Varlıklar evreninden"* dizesi üstüne fransız düşünür ve yazarları çeşitli yorumlar yaptılar. Bu yorumların birleştiği nokta şöyle: Dizedeki merkezi düşünce Bir ile Çok arasındaki, hiç yitmeyecek olan temel Birlik'le bu Birlik'ten doğmuş çoklukların gittikçe artan yayılışı arasındaki zıtlıktır. Demokratik ve sosyal gelişim hızlandıkça insa-

nın insan olarak değeri düşer. Zira artık niceliğin (kemiyet), istatistiğin saltanatı başlamıştır. Kişisel nitelik (keyfiyet) geçerli değildir, kitle içinde, çokluk içinde yoğunluğundan kaybeder.[1]

Şimdi Necip Fazıl Kısakürek'in sayılardan söz ettiği ve sayıları yorumladığı dizeleri görelim: *"Sayılarda çoğalmak, niçin, ne olmak için/ Bir tek hiçtir çarpısı kırk milyona bir hiçin (Hiç mi hiç).", "Bir çözülmez bilmece/ Hep sayı, harf ve hece* (Ne ileri, ne geri)*", "Sayılar yalnız Bir'in kendi dalgalanışı/ Sayılar kemiyetin keyfiyeti anışı* (Sayılar)."

Sayılara eğilen Necip Fazıl yeni bir şey mi söylüyor, yoksa Baudelaire'in söylediklerini ve bu konudaki yorumları mı yineliyor? Sorunun yanıtını okur kolaylıkla kendisi bulabilir. Bir saptama yapıp şunu da ekleyelim. Kimileri "Necip Fazıl tasavvuf felsefesinden, Tanrının birliğinden, vahdet-i vücuttan söz ediyor" diyebilir. Bu tür yaklaşımlar sonucu değiştirmez, kaynak ve model Baudelaire'dir.

Günah, Azap, Pişmanlık

Baudelaire şiirlerini günah, azap ve pişmanlık kavramlarıyla örer. Bazı örnekler verelim: *"Besliyoruz sevimli azaplarımızı* (Okura), *"Günahlarımız dikbaşlı, pişmanlıklarımız alçak* (Okura)." *"Kıvançlı Melek, bilir misin acı denen şeyi/ Nedir utanç ve azap, gözyaşı, iç sıkıntısı,* "Örnekleri çoğaltmamıza gerek yok. Aynı kavramları Necip Fazıl'ın da işlediğini görüyoruz: *"Başı görünmez hayal, sonu gelmez nedamet* (Ruh)*", "Kalmadı eşya ile aramda hiçbir uyum/ Nefes alırken bile inkisar ve pişmanlık* (Halim)." *"Annesi azabın/ Sonsuzluk şarkısı/ Annesi azabın/ Cinnetin tıpkısı* (Zaman)*", "Azap, saçlarıma akı/ Yüzüme çizgi serdi* (Azap)."

Kurtlar-Böcekler ve Ölü

Mezardaki kurtlar ve böcekleri bol bol işler Baudelaire: *"Ey kurt-*

(1) BAUDELAIRE, Gerard Conio, Oeuvres Majeures, s. 26-27

lar! gözsüz, kulaksız kara yoldaşlar/ Size gelen özgür, kıvançlı bir ölü var/ Obur filozoflar, pisliğin oğulları" (Kıvançlı Ölü)." *"Dindirebilir miyiz eski, uzun Azabı/ Kımıldayıp kıvranır, yaşar içimizde/ Kurt nasıl ölülerle, tırtıl nasıl meşeyle/ Beslenirse öyle beslenir bizle/ Dindirebilir miyiz bu onulmaz azabı?", "Besliyoruz sevimli pişmanlıklarımızı / Dilenciler bitlerini beslerse nasıl."*

Şimdi de Necip Fazıl'ın dizelerini okuyalım:

"Koklarken küllerimi mezarımda bir böcek (Ruh)." *"Bir kurdum ki sizi hep diş diş yerim/ Ve gezerim her gün elbisenizde* (Nefs)", *"Ağzıma soğuk kurtlar dolacak, gözüme kum* (Dipsiz kuyu)." *"Ufak böcekler gibi/ Gezer onların kalbi/ Üstünde döşemenin* (Takvimdeki deniz)."

Tabut

Ölüm ve tabut elbette şairlerin demirbaş konusu. Ancak dizelerdeki benzerlikler yineleme olmamalı. Baudelaire **Güz Şarkısı** şiirinde:

Tekdüzen vuruşlarla salınan bir tabut var
Sanırım, çivilenen, bilmediğim bir yerde
Ölen kim? -Dün yazdı, bugün sonbahar
Çınlar bir yolculuk gibi bu ses yüreklerde

diyor. Cahit Sıtkı aynı dizeleri şiirine şöyle aktarır: *"Nerden çıktı bu cenaze, ölen kim?"* Baudelaire'in bu dizeleri Necip Fazıl şiirine de şöyle girer:

"Tabut değildir bu, bir tahta kundak
Bu ağır hediye kime gidecek
Çakılır çakılmaz üstüne kapak" (Tabut Şiiri)

Bir kıyaslama

Bir şair başka bir şairin imge ve deyişlerini kıyaslama yoluyla da

kendi şiirine aktarabilir. Baudelaire **Vampir** şiirinde şunları yazmış:

Nasıl kumarbaz kumara
Nasıl şişesine sarhoş
Nasıl kurtlarına bir leş
Bağlandıysa -Lanet, sana
Ben de bağlandım o kadar.

Şimdi de Necip Fazıl'ın **Beklenen** şiirindeki dörtlüğünü okuyalım:

Ne hasta bekler sabahı
Ne taze ölüyü mezar
Ne de şeytan bir günahı
Seni beklediğim kadar.

Necip Fazıl en azından *"Ne taze ölüyü mezar"* dizesiyle kendini ele veriyor. Bu dizenin kökende, Baudelaire'in "Nasıl kurtlarına bir leş" dizesiyle farklı bir yanı yok. Farklı olan sözcükler.

Kendini Cezalandıran Kişi

Baudelaire'in bir şiiri **"Heautontimoroumenos"** adını taşır. Anlamı **Kendini Cezalandıran Kişi.** Şair, kendini cezalandırarak günahlarından, suçluluk duygusundan arınmaya çalışır. Peki Kısakürek **Aynalar Yolumu Kesti** şiirinde ne söylemiş: *"Benim işim kendime en büyük ceza"* demiş.

Baudelaire'in şiir adından bir başka şiirinde de yine dize üretiyor Necip Fazıl. **Yolculuğa Davet** şiirini yazmış Baudelaire.

Şu iki dize de Necip Fazıl'dan:

Yolculuk, her zaman düşündüm onu
İçimde bu azgın davet ne demek? (Yolculuk şiirinden)

Titreşim

Baudelaire'in **Akşamın Uyumu** şiirinden:

Her çiçek dalında buğulanıyor
Kemanda üzgün bir kalp titremesi;
Hüzünlü vals, öldüren başdönmesi
Bir tapınak gibi gök dinleniyor

Necip Fazıl'ın **İhtizaz** (titreşim) şiirinden iki dize:

Renkte, seste, ışıkta, her şeyde bir ihtizaz
Her şeyde bir titreşim, zikir, fikir ve niyaz

Renk, ses ve titreşim Baudelaire'e ait, bunu yazmıştık, peki bu iki dizede Necip Fazıl'a ait ne kalıyor: Zikir, fikir ve niyaz.

Şehvet

Baudelaire'in ana temalarından biri de şehvet. Birkaç örnek verelim:

"Durgun şehvetimle çok eskiden orada yurt kurdum (Önceki Yaşam)*", "Orda her şey düzen ve güzellik/ Lüks, durgunluk ve şehvet", "Derin sonsuzluklarda kıvançla uçuyorsun/ Tarifsiz, diri, canlı bir şehvetle dolusun* (Elévation). Necip Fazıl şiirinin bütününde ters düştüğü, yama gibi durduğu halde, salt Baudelaire özentisi yüzünden şehvete de yer vermiş: *"Yeşil asmalarda depreniş, şehvet (Çile)", "Bela, bela bende yakıcı şehvet (Yüzkarası)."*

Bela

Yeri gelmişken Necip Fazıl şiirindeki bu **"Bela"** sözcüğünün kökenini araştıralım. Baudelaire'in şiir betiğinin adı **Les Fleurs du Mal.** Gerçek anlamı ise Kötülük Çicekleri. Ancak Baudelaire üstüne hiçbir araştırma yapmadıkları için çevirmenlerimiz, Le mal'in gerçek anlamını da bilemediler. Bu sözcük acı, bela, şer gibi anlamlara da geliyor. **Les Fleurs du Mal**'i bir betik olarak yayınlayan Vasfi Mahir Kocatürk, yanlış bir yorumla, betiğe **Elem Çicekleri** adını verdi. Le Mal sözcüğünü yanlış yorumlayanlardan biri de Atilla İlhan. **Bela** anlamını uygun görüp kendi betiğini bile **Bela Çiçeği**

adıyla yayınladı. Yanılgı yakın zamanlara dek sürdü. Cemal Süreya da aynı hataya düştü. Görülüyor ki, yanılanlardan biri de Necip Fazıl:

"Bela... Bela bende yakıcı şehvet", "Ne var, ne var alemde bela kadar çekici **(Bela)"** diyor.

MADEN

Necip Fazıl'ın şiirlerinde zaman zaman **maden** sözcüğüyle karşılaşıyoruz: *"Ülfet, kara yalnızlık madeninde bir yaldız", "ey gönül madenin ne kadar yufka (Orada)"* gibi. Bu sözcük Baudelaire'in şiir sözlüğünden. Hayli örnekleri var Baudelaire'de: *"Ve irademizin zengin madeni/ O bilge simyacı tarafından buharlaştırılır* (Okur'a), *"Bilinmeyen madenler, denizin incileri* (Bénédiction)", *"Bu parlayan maden ve taş dünyası* (Takılar)", *"Cilalı gözleri sevimli madenlerden yapılmış"*

"Boşlukta Düşen Fikir"

Baudelaire **Çaresiz** (Irrémédiable) şiirinde

"Bir Fikir, bir Şekil, bir Varlık
Gökten hareket edip düşmüş
Çamurlu ve kurşunlu Styx Irmağının
Diplerdeki karanlığına"

diyor. Necip Fazıl da buna benzer bir dize düşürüyor:

"Ben başı ağır gelmiş boşlukta düşen fikir" (Ben)

Necip Fazıl şiirleriyle Baudelaire şiiri arasında daha pek çok benzerlikler var. Kısakürek'in şu dizelerinin benzerlerini bir araştırmacı her zaman Baudelaire'de bulabilir: *"Cinnet, korku, şüphe benim eserim/ Sıcak kalbinizde gizlidir yerim (Nefs)", "Göğsü yakut ve safir/ Karşımda bir misafir/ Sordum: Kimsin, nesin sen/ Dedi: Şeytandan sefir* (Hep Nefs)", *" Bir tatlı vehim gibi içimi bayıltacak* (Ruh)."

Diğer Etkiler

Akla şöyle bir soru gelebilir: Necip Fazıl şiiriyle Baudelaire şiiri arasındaki bu benzerlikler, esinler, etkilenmeler, örtüşmeler bir rastlantı mı? Bu soruya rahatça "hayır" yanıtını verebilirim. Dil bilen bazı şairlerimizde özellikle fransız şairlerinden, dize, kavram, imge aktarmak bir alışkanlık halini almış. Fransız şiirinden bir havuz oluşturulmuş ve bu ortak kaynaktan çoğu yararlanmaya kalkmış. Nitekim Necip Fazıl da sanıyorum daha çok dolaylı olarak, Ahmet Hamdi Tanpınar kanalıyla Nerval'den de yararlanıyor. Nerval'in **Aurélia** öyküsünden bir bölüm:

"Açık seçik belirgin, canhıraş, acı dolu bir kadın çığlığıyla sıçrayıp uyandım (...) Gecede böyle acı acı çınlayan o ses neydi? Rüyanın içinden değildi (...) Penceremi açtım (...) Bana göre bu dünyanın olayları görünmeyen dünyanın olaylarına bağlıydı (...) garip bağlantılardan biriydi bu ses"

Şimdi de Nerval'i hem düzyazılarıyla, hem şiirleriyle yağmalayan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın **Abdullah Efendinin Rüyası** öyküsünden alıntı yapalım:

"Ne oluyor diye başını kaldırdığı zaman tavanın tepesinden uçmuş olduğunu (...) gördü (...) Ses, asırlar içinden geliyor gibi boğuktu"

Ve Necip Fazıl'ın **Çile** şiirine bir göz atalım:

"Göklerden bir ses geldi: Bu adam
Gezdirsin boşluğu ense kökünde
Ve uçtu tepemden birden bire dam
Gök devrildi, künde üstüne künde...

Pencereye koştum: Kızıl kıyamet! (...)
Al sana hakikat, al sana rüya."

Bu benzerliklere raslantı diyebilir miyiz? Göklerden bir ses geliyor, evin tavanı uçuyor, şair pencereye koşuyor ve bütün bunlar bir rüya ya da bir hayal halinde oluyor. Necip Fazıl, Nerval ile Ahmet

Hamdi Tanpınar'ı özetlemiş.

Necip Fazıl'da Rimbaud'yu bulabiliyoruz. Arthur Rimbaud **"Tümceler"** şiirinde *"Teller çektim çan kulesinden çan kulesine, kurdeleler pencereden pencereye, yıldızdan yıldıza altın zincirler çektim ve dans ediyorum"* diyor. Necip Fazıl'ın şu dizesine bakalım:

İki yıldız arası göğe asılı hamak (Uyumak İstiyorum)

Şairimiz yıldızdan yıldıza ip çekip gökte hamak kurmuş. Rimbaud'nun imgesini yinelemekten öteye gitmiyor.

Necip Fazıl'ın başka dizeleri, en çok da **Açıklarda** şiiri hem Rimbaud, hem Mallarmé etkilerini taşıyor.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Necip Fazıl en çok Baudelaire'den etkilenip Baudelaire'i baş tacı etmiş. Betiğinin sonuna eklediği vasiyeti okunduğunda sanırsınız ki **Çile**'de kendisinin bir araya getirdiği şiirler onun dinsel ve tasavvufa bağlı inançlarının ürünleridir. Dindar ve *"Kalbimi ve aklımı hep sağ elime verdim/ Görevi olmasaydı sol elimi keserdim"* diyecek kadar sağcı, sol düşmanı Necip Fazıl'ın şiirine *"Tanrı bir rezilliktir, bir şeyler veren rezillik* (Füzeler, XVII)", *"Bende inanç için gerekli temel yok. Yalnız haydutlar inanmış insanlardır* (Soyunmuş Yüreğim XI) ve *"Ben komünistim"* diyen Baudelaire'in damgasını vurması kaderin garip bir cilvesi midir?

AHMET MUHİP DIRANAS

Cumhuriyet döneminin ilk şairlerinden Ahmet Muhip Dıranas, şiir yazmaya başladığında kimi örnek alacaktı? Kendinden öncekilere öykündü. **Ülkü** dergisinde ortalama şiirler yayınladı. Zaman geçince anladı, olmuyor, bir şeyler var eksik kalan. Başladı fransız şairlerini incelemeye. Şair sezgisine sahip olduğu için işe Arthur Rimbaud'yla başladı. Kendi denetiminden geçen **"ŞİİRLER"** adlı yapıtında yalnız **Baudelaire**'in değil, **Verlaine**'in, **Rimbaud**'nun, hatta, Sembolizmin son ucu olan **Apollinaire**'in etkilerini bulabiliyoruz.

Dıranas şiiriyle Paul VERLAINE şiiri arasındaki ilişkileri, YÖN

yayınevinin çıkardığı betikte açıklamıştım.[1] Dıranas'ın dize aktarmaktan çekinmediğini kanıtlamak için bazı örnekler vermekle başlayalım:

Dıranas:

"Bardaktan boşanırcasına bir yağmur
Dertli yüreğimin başına yağıyor"

Verlaine:

"Kente yağan yağmurlar
Yüreğimde ağlıyor"

Verlaine:

"Hüzün beşik gibi sallıyor yüreğimi"

Dıranas:

"Salla, salla hüzün uyuyan beşiği"

Verlaine:

"Gökyüzü öyle mavi, öylesine durgun"

Dıranas:

"Ya o gökyüzü öylesine mavi"

Rimbaud:

Ben: Gitmek ineklerin su içtiği yere

Dıranas:

Ben: Su içmek inekler içen çeşmelerden

Nerval:

"Üzgün kalbimin o kadar sevdiği çiçeği"

Dıranas:

Kalbimin o kadar sevdiği gülü

Apollinaire:

"Gel ey gece çal saatim
Günler geçer ben kalırım"

Dıranas:

"Saat çalar, zaman yürür
Ben susarım, otururum."

---

1) Paul Verlaine, seçme şiirler, Erdoğan Alkan, Yön Yayınları, 1994

Apollinaire:

"Ağlayan bir kadın
Eh, oh, ha
Geçen askerler
Eh, oh, ha (...)
Her şey değişti bende
Her şey
Aşkımı saymazsak
Eh, oh, ha

Bu " **eh, oh, ha**"ların türkçedeki karşılıkları "kah, kah, kah, ya da "ha, ha, ha"dır. Yani gülüş ve kahkaha.

Dıranas:

Ya görünmez güllerin kokuları! -Hep pusu
Hep pusu bana, kah kah kah...
(...)
Birbirinde başlamış birbirinde tükenmiş
İki ölücük... -Kah kah kah... (1)

Dıranas'ın **"Parkta Seranat"** şiiri "Cumhuriyet dönemi Türk Şiiri'nin ilginç bir aynasıdır. Bu şiirde Paul Verlaine'in **İçli Görüşme**'sini (Colloque Sentimental), Rimbaud'nun **Roman** şiirini, Baudelaire'i ve Apollinaire'in **Mutation** (Değişme)(2) şiirini bir arada bulabilirsiniz.

Başka örnekler de verilebilir. Konumuz Baudelaire olduğuna göre biz şimdi Ahmet Muhip Dıranas Şiiri ile Baudelaire şiiri arasındaki ilişkileri araştıralım.

Şu dizeler Baudelaire'den:

"Kıpırdanıp gözlerinde çiçeklendiğin
En güzel, en iyiye, en sevgiliye..."

Bu dizeler de Dıranas'dan

(1) Cemal Süreya da dalga Şiirinde, hem Apollinaire'i, hem Dıranas'ı yineliyor.
(2) Cemal Süreya'nın Dalga şiiri de daha çok Apollinare'in Mutation'una yakın.

"Hatırası kalbe ışıklarla dökülen
En sevgiliye, en iyiye, en güzele"

Şu dize Baudelaire'den:

"Soğuk karanlıkların içine dalmamız yakındır" .

Bu dize Dıranas'dan:

"Artık karanlıklar içine gömülmekteyiz"

Bazı dizeler çok yakın benzemeseler de çağrışım yapıyorlar. Ne diyor Baudelaire:

"Uslu dur ey Hüznüm, daha sakin ol
Akşam olsun diyordun, işte akşam"

Ve Dıranas:

"Gel bakalım Ahmet Muhip Dıranas
Otur
Gün batıyor görüyor musun?
Her vakit böyle hoş bir akşam olmaz" diyor.

Baudelaire'in en çok işlediği temalardan biri, vicdan azaplarının, pişmanlıkların tıpkı bir kurt gibi, bir böcek gibi insanın içini kemirmesi ve insan bedeniyle beslenmesi. Necip Fazıl ve Ahmet Hamdi Tanpınar'dan söz ederken Baudelaire'in L'Irréparable (Onulmaz) şiirine değinmiştik. Aynı dizeleri yeniden aktaralım.

Dindirebilir miyiz eski, uzun Azabı
Kımıldayıp kıvranır, yaşar içimizde
Kurt nasıl ölülerle, tırtıl nasıl meşeyle
Beslenirse öyle beslenir bizle
Dindirebilir miyiz bu onulmaz Azabı?

Ayrıca Baudelaire, "**Düşman**" Şiirinde:

"Yüreğimizi kemiren o sinsi düşman
Yitirdiğimiz kanla beslenip güçleniyor",

Kıvançlı Ölü" şiirinde:

"Ey kurtlar! gözsüz, kulaksız kara yoldaşlar
Size gelen özgür, kıvançlı bir ölü var
Obur filozoflar, pisliğin oğulları"

ve bir başka şiirinde:

"Besliyoruz sevimli pişmanlıklarımızı
Dilenciler bitlerini beslerse nasıl"

diyor.

Ahmet Muhip Dıranas da şunları yazıyor:

"Hiç kuşku yok ki sen şimdi kalbimde
Bir kış uykusuna yatan böceksin
Yalnız ateşimle ısınacak ve
Yalnız vücudumla besleneceksin"

Başka örnekler de verelim:
Baudelaire (Bénédiction):

"Bu gudubeti emzirmektense
Engerek düğümü doğuraydım keşke"

Dıranas:

"Engerek düğümü doğuran gelinler"

Baudelaire:

"Ama hayır! yalnızca bir maske gibidir
İnce bir acıyı yansıtan bu yüz"

Dıranas:

"Ya bu yüzler, ne yüzler, maske gibi"

Baudelaire'in bir şiiri var: **Yolculuğa Davet** (İnvitation au Voyage). Bu şiirin adının Necip Fazıl şiirine girdiğini görmüştük. Aynı şekilde Ahmet Muhip Dıranas da bu şiirin adını dizelerine sokar:

"Her altın kuş ve her akan su beni
Bir yolculuğa davet eder"

Tek örnek bu değil. Baudelaire'in başka şiir adlarının da Dıranas'da dizeleştiğini görüyoruz. Verlaine'in ve Baudelaire'in **Kan Çeşmesi** başlıklı birer şiirleri var. Ve işte Dıranas'ın iki dizesi:

"Kim şu vurulmuş yatan ova boyunca
Bir kan çeşmesine açık durup avcu."

Hemen anımsatalım, yukarıdaki ikilikteki birinci dize, *"Kim şu vurulmuş yatan ova boyunca"* dizesi ise Rimbaud kökenli. Bu dize Cahit Sıtkı şiirine de girecek.

Baudelaire şiirinin renk, koku, ses ve uyum sözcükleriyle, imgeleriyle dolu olduğunu biliyoruz. Dıranas da bize:

"Bizimdir bu koku, bu renk dolu sini" diyor. (1)

CAHİT SITKI

Cahit Sıtkı, esin, esinti ve etkiden de öteye gidip fransız şairlerinden bazen dize aktarmaktan bile çekinmez. Bunu, şairden şaire geçen bir mamelek (malvarlığı) olarak kabul eder. Bazı örnekler verelim.

Apollinaire (Marie şiirinden):

"Geçiyordum Seine kıyısından
Eski bir kitap koltuğumda"

---

(1) Dranas şiiriyle Fransız şiiri arasındaki esin, esinti ve etkileri Varlık Dergisinin aralık 1992 sayısında geniş bir biçimde inceledim. Daha fazla bilgi isteyenler bu yazıdan yararlanabilir.

Tarancı:

Geçtim bir akşam Sâdâbâtdan
Koltuğumda Nedim divanı

Verlaine (Nevermore Şiirinden):

"Hatıra, hatıra, ne istiyorsun benden? Sonbahar"

Tarancı:

"Bilmem ki hatıralar
Ne istersiniz benden
Gelir gelmez sonbahar"

Cahit Sıtkı Tarancı, hangi fransız şairinin şiirini çevirmişse o şiirin dizelerini, imgelerini, içeriğini kendi şiirine aktarmış. Yazdığı şiirlerde, başta Baudelaire ve Verlaine olmak üzere, Nerval, Paul Valery ve Laforgue gibi diğer şairlerin etkilerini görebiliyoruz.

Tarancı'nın en çok sevdiği şair Baudelaire'dir. Kendisiyle yapılan bir konuşmada şunları söyler:

"Baudelaire elinde tuttuğu canlı meşale ile bana tutacağım, tutmam gereken yolu gösterdi. Baudelaire, bana suyun dibine inmeyi öğretti: İçimle dışım arasındaki farkı Les Fleurs du Mal'ı okuduktan sonra anladım. Baudelaire bana kendi kendimi buldurttu, ve ben hayatımı, Baudelaire'i okuduktan önce, Baudelaire'i okuduktan sonra diye iki bölüme ayırmaktayım."

Cahit Sıtkı'ya göre Baudelaire'i okuyabilmek bile bir meziyettir. 22/6/1942 tarihli mektubunda Ziya Osman Saba'ya şunları yazıyor:

"Rimbaud'yu, yahut Baudelaire'i, Verlaine'i, Mallarme'yi tatmak için, onların ruhunu şad etmek için okur alelade kimse olmamalıdır. Mesela, onların okuru Türkiye'de Ahmet Hamdi, Nurullah Ataç, sen, ben ve daha birkaç kişi olabilir. Tabi bu kadarcık meziyetimizi söylemek böbürlenmek filan sayılmaz."

Genç ölen Cahit Sıtkı Tarancı fazla şiir bırakmadı. Az sayıdaki

şiirlerinde Baudelaire dizelerine oldukça sık rastlayabiliriz. Bazı örnekler verelim.

Baudelaire, **İçe kapanış** (Recueillement) şiirine şöyle girer: *"Uslu dur ey Hüznüm, daha sakin ol! Akşam diyordun, işte oluyor akşam."* Cahit Sıtkı'da "Abbas" şiirine şöyle girer: *"Haydi Abbas vakit tamam/ Akşam diyordun işte oldu akşam"*

Baudelaire'in **Güz Şarkısı** şiiri şöyle biter:

"Kırık dal sesleriyle salınan bir tabut var
Sanırım çivilenen, bilmediğim bir yerde
Ölen kim? -Dün yazdı bugün sonbahar
Çınlar bir yolculuk gibi bu ses yüreklerde."

Tarancı'nın **Otuzbeş Yaş** şiirinden bir dize:

"Nereden çıktı bu cenaze, ölen kim?"

Cahit Sıtkı, Baudelaire'in **"Yolculuğa Davet"** şiirini çevirdi. Şu dizeler Cahit Sıtkı çevirisiyle Baudelaire'den:

"Kardeşim, yavrum/ Sana benzeyen bir yer/ Düşünüyorum / Gidip orda beraber/ Yaşamanın, sevmenin/ Sevmenin ve ölmenin/ O yerde bir gün/ Saadetini düşün"

Bu dizeler de Tarancı'nın **"Düşündüğüm Yer"** şiirinden:

"Sevgilim, burdan uzak/ Uzaklarda yaşamak/ Sevmek ve ölmek için/ Açılıp denizlere/ Bir gün gitmek mi dersin/ Sana benzeyen yere"

Ayrıca, **Yolculuğa Davet** şiirinde Baudelaire, her bağlamının sonunda **"Orda"** sözcüğüyle başlayan bir dizeyi yineler.

Baudelaire'in **"Harmonie du Soir"** şiirini, **"Akşamın Ahengi"** adıyla türkçeye çevirdi Cahit Sıtkı. Ne demiş Baudelaire:

"Sesler ve kokular dönüyor akşamın havasında/ Hazin bir vals, bir baş dönmesidir bu rüzgar"

Ne diyor Tarancı: *"Seslerle kokular el ele dolaşır /Renklerle şekiller sevişip anlaşır/ Bir mükemmeliyet orkestrasında"*

Cahit Sıtkı gönderimde mi bulunmuş? Hayır. Şiire bir yenilik mi getirmiş? Hayır. Kendisinden yüz yıl önce yaşayan Baudelaire'e yinelemekle yetinmiş. Yaptığı işin adı, esin, esinti, etki, rastlantı

falan olamaz.

Tarancı'nın şiiri, renk, ses ve koku üçlemleriyle dolu. Yazık ki, bu üçlemi aynı dönemin, ya da daha sonraki dönemlerin bazı türk şairleri de papağan gibi yineleyip dururlar. Bu Baudelaire'i öykünmekten başka bir şey değil. **Kötülük Çicekleri**'nden tek örnek vermekle yetinelim: *"O derin birlik içinde, sesler, kokular ve renkluzaktan uzağa karışan yankılara denk/ Birbirlerini işte böyle yanıtlamakta"*

Cahit Sıtkı'daki bazı şiir biçimleri ve **Obbession, Fikri Sabit, Sanatkârın ölümü, Portre** gibi şiir adları da Baudelaire'den gelmedir.

Ne hazindir ki bu iki şairin ölümleri de birbirlerine benzer. İkisi de içkiye çok düşkündü. İkisi de aynı yaşta, 46 yaşında, içki ve yıpratıcı bir yaşam yüzünden inmeli olarak ömürlerini noktaladılar.

Antolojilerimizde Baudelaire

Bir Dünya Şiir Antolojisi, Fransız Şiir Antolojisi hazırlarken, önce, şairlerle ilgili yabancı antolojileri ve şairin ülkesinde hazırlanmış antolojileri incelemek gerekir. Bir yabancı şairin, hangi şiirleriyle okura sunulması gerektiğinin önemli bir ölçüsüdür bu. Türkiye'de antoloji hazırlayanlar, ya işin kolayına kaçtıkları ya da, şairin kendisinden çok onu çevirenin ününe önem verdikleri için hep aynı şiirleri, birkaç şiiri okurun önüne getiriyorlar: Cahit Sıtkı'nın, Orhan Veli'nin, Dıranas'ın v.b.g. çevirileriyle. Otuz yıl önce antoloji hazırlayanlar haklıydı, önlerinde sayılı, çok az çeviri vardı, bulduklarıyla yetiniyorlardı. Ama, daha sonra çeviri alanında geniş çalışmalar oldu, antoloji hazırlayanların elinin altında şimdi zengin bir malzeme var, bundan yararlanmalıdırlar. Bu yapılamıyor, örneğin salt Cahit Sıtkı çevirdi diye, Baudelaire'in annesine yazdığı Balkon şiiri bir aşk şiiri antolojisinde okurun önüne aşk şiiri olarak getiriliyor.

Bu Betik Üstüne

Bu betikte Baudelaire'in **Kötülük Çiçekleri**'inden 87 şiiri ve 50 düzyazılmış şiirden oluşan **Paris Sıkıntısı**'nın tamamı yer alıyor.

Türkiye'de şimdiye dek yayınlanmış Baudelaire yapıtlarının en kapsamlısı. Bir şairin yapıtını, şiirlerini değerlendirmek için o şairin yaşam öyküsünü, yaşam serüvenini de bilmek gerekir. Oysa çevirmenlerimiz bu önemli çalışmayı hep gözardı etmişler. Konunun önemi yeni yeni vurgulanıyor. Betikte Baudelaire'in yaşam serüvenine, yaşam öyküsüne değin oldukça geniş bir bilgiye de yer verdim. Ayrıca, **Baudelaire'in Sanatı** bölümünde,şairin kendi yazılarından kalkarak bazı yargılarda bulundum. Son bölümü, " Baudelaire'in türk şiirindeki etkisi" oluşturuyor. Baudelaire, çağdaş dünya ve fransız şair ve yazarlarını hâlâ etkilediğine göre, bu etkinin izlerine elbette bizim şairlerimizde de rastlanacaktı. En belirgin örneklerden kalkarak Necip Fazıl, Ahmet Hamdi, Ahmet Muhip Dıranas ve Cahit Sıtkı Tarancı üstünde durdum. Bu, Baudelaire'in başka şairlerimizi etkilemediği anlamına gelmez. İçinde benim de yer aldığım, 1960'lar sonrasının şair kuşağını araştırmanın dışında tuttum.

Raimbaud'nun *"Şairlerin Tanrısı"*, Yahya Kemal'in *"Gelmiş, geçmiş şairlerin kuşkusuz en büyüğü"* dediği Baudelaire hâlâ evrensel şiirin üstünde, dev bir Albatros kuşu gibi, "ağır, kanatları"nı germiş, duruyor.

Erdoğan Alkan

BAUDELAIRE'İN ŞİİR VE SANAT ÜSTÜNE YAZILARI

LİRİK ŞİİR[1]

Lir doğaüstü bir ruh halini, ruhun şarkı söylediği, ağaç, kuş ve deniz gibi şarkı söylemek zorunda kaldığı yaşam yoğunluğunu anlatır. Matematiksel yöntemleri anımsatan bir yargılamayla şöyle bir sonuca vardım. Şiiri tatlı saatleri düşündürdüğü için, lir sözcüğünün sürekli gözler önüne serdiği ve lir özellikle tatlı saatleri, ateşli bir tinsel canlılığı, hyperbolique[2] insanı çağrıştırdığı için Banville kesinlikle liriktir ve şairin değeri de burdan kaynaklanıyor.

Gerçekten de, lirik bir duyumsama tarzı vardır. Doğadan en yoksun, boş zamanlardan en yoksun insanlar bile zaman zaman lirik izlenimlere tanık olmuşlardır. Bu izlenimler öylesine zengindir ki, ruh onlarla birden aydınlanır, ışığa kavuşur. Bu izlenimler öylesine canlıdır ki, ruh havalandığını duyumsar. Bu olağanüstü yüce anlarda, her iç varlık, daha yüksek bir bölgeye ulaşmak istercesine, hafifleyip genleşir, kanatlanır.

Demek ki, zorunlu olarak, lirik bir söyleme biçimi ve lirik bir dünya, lirik bir atmosfer, hepsi de Lir'den etkilenmiş manzaralar, erkekler, kadınlar ve hayvanlar var.

Lirik söyleme tarzının en çok sevdiği dil biçimleri hyperbole[3] ve apostrophe'dur[4]. Bu dil biçimleri, doğal olarak canlılığın abartılmış halinden türerler ve bu nedenle de lirik anlatım için gereklidirler. Ruhun her lirik hali bizi, nesneleri özel ve ayrı (istisnai) görünümleriyle değil, temel, genel ve evrensel çizgiler içinde algılamaya zorlar. Lir, romanın bile bile başvurduğu tüm ayrıntılardan kaçar. Lirik ruh sentezler gibi büyük adımlar atar, romancının aklı ise analizden

---

(1) Yazının asıl başlığı THEODORE DE BANVILLE'dir. Ben yazıda lirik şiiri anlatan kısımları çevirdim ve yazıya yukardaki başlığı verdim. (Baudelaire'in Théodore de Banville adlı eleştirisinden. Bütün yapıtlar, Pleidon Kitaplığı Yayınları, s. 735-740, E.A.)

(2) Abartan insan, abartmalı anlatıma başvuran insan anlamında (E.A.)

(3) Hyperbole: Güçlü bir izlenim yaratmak için anlatımı abartmak. (E.A.)

(4) Apostrophe: Doğrudan doğruya, kişilere ya da kişileştirilmiş şeylere hitap şekli.

zevk alır. Şairin mitolojiler ve allégorie'lerde[5] nasıl bir rahatlık ve güzellik bulduğunu işte bu gözlem sayesinde anlarız. Mitoloji herkesin bildiği ve canlı bir hiyeroglifler sözlüğüdür. Onda manzara, şekiller gibi hyperbolique (anlatımda abartmalı, aşırılığa kaçan) bir büyüye bürünür; dekor halini alır. Kadın yalnızca, Havva'nın ya da Venüs'ün güzelliği gibi yüce bir güzellikteki varlık değildir. Şair kadının gözlerini en üstün yansıtaçlara benzetiyorsa (yeri gelmişken burada Banville'in değerli taşlara karşı beğenisine değinelim), doğanın en güzel billurlarına benzetiyorsa, bunu, yalnızca onun gözlerinin arınmışlığını anlatmak için yapmıyor. Amaç, kadını, zihnin yüce bir dünyadaymış gibi tasarladığı bir güzellik türüyle süslemektir. Anımsıyorum, şiirlerinin üç ya da dört yerinde, kadınları eşi benzeri olmayan bir güzellikle donatmak için, şairimiz, başları çocuk başları der. İşte bu anlatımda özellikle lirik, yani insanüstü olana aşık bir deha türü vardır. Açıktır ki bu anlatım şu düşünceyi içerir: İnsan yüzlerinin en güzeli, yaşamın, tutku, öfke, günah, içsıkıntısı ve kaygının parlaklığını solduramadığı, yüzeyini kırıştıramadığı yüzdür. Her lirik şair, doğası gereği ve zorunlu olarak yitik Eden'e[6] doğru dönüşü gerçekleştirir. Lirik dünyadaki insanlar, manzaralar, saraylar, her şey bir anlamda , olağanüstü bir şekilde onurlandırılmıştır. Bir utku ve ışık karışımını betimlemek zorunda kaldığında, doğasının bükülmez mantığı gereği (ve insanın en küçük bir zevk almaksızın) şairin kaleminin altına gelen sözcüklerden biri, bu onurlandırma sözcüğüdür. Ve eğer lirik şair kendisinden söz etme olasılığını bulursa, kendini, bir masaya eğilmiş, korkunç kara işaretler çiziktiren, yerini bulmamış bir tümceyle boğuşan ya da prova düzeltmeniyle (müsahhih) savaşan biri olarak, ölümünü, yoksul, hazin, düzensiz bir odada, ça-

---

(5) Allégorie: Bir imgeyle, bir tabloyla, bir canlıyla vb. anlatım.

(6) Eden: Cennetteki bahçe. Tevrat'a göre Tanrı, Adem ile Havva'yı Eden'e yerleştirir ve Adem'e bahçedeki bütün meyveleri yiyebileceğini söyler, ama ona insanın iyilik ve kötülüğü tanımasına yarayan bilim ağacının elmasını yasaklar. Yılan Havva'yı ayartır. Adem ve Havva bu elmayı yedikleri için ölümsüzlük yurdu olan Eden'den kovulurlar.

maşırlarının altında, tahta bir sandıkta çürüyen biri olarak anlatmaz. Çünkü bunu yapmak yalan söylemek olurdu. Korkunç olurdu: Gerçeği, yani kendi doğasını yadsımak olurdu. Ölü şair nymphe'lerde[7] iyi hizmetkarlar, huriler ve melekler bulamaz. Şair, ruhunu ancak yeşil Elysée'lerde[8] ya da, batan güneşlerin yaptığı buhar mimarilerinden daha güzel ve daha derin saraylarda dinlendirebilir.(...)

Ne kadar lirik olursa olsun, şair, esîr'li bölgelerden hiç inemez mi, çevredeki yaşamın akımını hiç duyumsamaz mı, yaşamın görünümünü, insansal hayvanın sürekli gülünçlüğünü, kadının iğrenç budalalığını vb. hiç göremez mi? diyeceksiniz... Bütün bunların ayrımındadır elbette! Yaşama inmesini bilir; ama inanın bunu da bir amaç uğruna yapar ve gerçek yaşam yolculuğundan kendisine yararlı olanı bulup çıkarır. Çirkinlik ve budalalıktan yeni bir büyüleme türü doğurur. Yaptığı bu hokkabazlık bile elbette, abartılmış (hyperboliqe) bir şeyler içerecek, aşırılık üzüntü ve acıyı yok edecek, ve yergi, şairin doğasının ürünü bir tansıkla, bütün kinini, tantanalı olduğu için masum bir kıvanç patlamasına dökecektir.

Ülküsel şiirde bile Esin Perisi, aykırı davranmaksızın, canlılarla düşüp kalkabilir, haşır neşir olabilir. Her yerden yeni bir süs devşirecektir. Onun tanrısal güzelliğine çağdaş bir yaldız, taslak halinde bir incelik, yeni (bir zamanlar kullanılan deyimle çarpıcı) bir canlılık, katacaktır. Phedre[9] Avrupa'nın en hassas zekalarını kendine hayran bıraktı; elbette ölümsüz Venüs istediği zaman Paris'i[10] ziyaret edebilir, arabasını Luxembourg'un korularına indirebilir. Bütün bunlar belki de sizi kuşkuya düşürecek ve kendinize, tarih yönünden bu uyumsuzluk (anachronisme)[11] şairin bel bağladığı kurallara, lirik inançlara ters düşmüyor mu? diyeceksiniz. Sonsuz içinde tarih uyuş-

---

(7) Nymphes: Irmak, pınar, orman ve dağ tanrıçaları ve onların kaldıkları yerler.

(8) Elysée: Mitolojiye göre yiğitler ve erdemli insanların kaldıkları yer.

(9) Phedre: Yunan mitolojisinde geçen These'nin karısı. Üvey oğlu Hippolyte'e aşık olur, sonunda kendini asarak öldür.

(10) Burada sözü edilen tanrı "Paris" değil, Paris kentidir.

(11) Anachronisme: Tarihlerin birbirine uymayışı.

mazlığı olabilir mi? (...)

Çağdaş şiire ve en iyi temsilcilerine bir göz attığımız zaman, onun çok karmaşık yapıda karma bir hal aldığını kolaylıkla görürüz, plastik deha, felsefi anlam, lirik coşku, alaycı espri bir araya gelir ve sonsuz değişik dozlarda birbirine karışır. Çağdaş şiir aynı zamanda, hem resimden, müzikten, hem de, yontudan, arabesk sanattan, alaycı felsefeden ve çözümsel (analytique) düşünceden yararlanır, ve ne kadar mutlu ve ustaca düzenlenmiş olursa olsun, çeşitli sanatlardan alınmış bir inceliğin belirgin işaretleriyle birlikte sergiler kendini. Kimse de bunda bozulma belirtileri göremiyor, ancak benim bu yazıda üstünde durmak istediğim konu bu değil. Şunu söylemek istiyorum: Şairlerimiz içinde, daha önce de belirttiğim gibi, katıksız, doğal ve bile bile lirik olan tek şair Banville'dir. Kuşkusuz amacına yeterli bulduğu ve çok uygun düştüğü için Banville eski şiirsel anlatıma dönmüştür.

Araçların seçimi konusunda söylediklerim, aşağı yukarı, konuların, temanın seçimi için de doğrudur. Çağdaş sanatın, yani şiirin ve özellikle müziğin tek amacı; önüne sonsuz mutluluk tabloları sunarak, içine daldığımız korkunç tartışmalar ve savaşımlar yaşamıyla karşıtlıklar yaratarak, zihni büyülemek oldu.

Bethoven, insanın iç göğündeki, bulutlar gibi yığılmış, onulmaz melankoli ve umutsuzluk dünyalarını sarsmakla işe başladı. Romanda Maturin, Alfred de Musset'nin iğrenççe taklit ettiği söz yığını ve boş sözlere rağmen şiirde Byron, anlatıştaki aşırı kısalığa ve özlülüğe rağmen şiir ve çözümsel (analytique) romanda Poe tutkunun sövgülü yanını çok güzel sergilediler. Her insan yüreğine yerleşmiş olan gizli Lucifer'nin[12] üstüne göz kamaştırıcı görkemli ışıklar saçtılar. Demek istediğim şu: Çağdaş sanatın şeytansı bir eğilimi var. İnsanın kendi kendine açıklamaktan zevk aldığı bu cehennemi yanı günden güne artıyor. Sanki İblis, daha lezzetli bir besin hazırlamak için kümeslerinde insan türünü semirten bir besici gibi, yapay yöntemler-

(12) Lucifer: İblisin isimlerinden biri.

le bu cehennemi yanı sürekli büyütmekten zevk alıyor.

Théodore de Banville'e gelince, o, bu kan bataklıklarına, bu çamur uçurumlarına eğilmeye karşıdır. Eski (antique) sanat gibi, yalnızca, güzel, kıvançlı, soylu, büyük ve ritmik olanı yazıyor. Yapıtlarında, sabbat[13] ezgilerinin uyumsuzlukları, tutarsızlıkları, alayın çığlıkları, yenilmişin öcü yoktur. Dizelerinde her şeyde, şehvette bile bir tören ve masumluk havası var. Şiir yalnızca bir özlem, bir nostalji değil, cennet haline isteyerek dönüştür. Bu bakımdan ona, en yürekli doğanın kökeni diyebiliriz. Tam bir şeytansı ya da romantik hava içinde, bir kargışlar konserinin ortasında, tanrıların iyiliğini şakıma ve yetkin bir klasik olma yürekliliğini gösterir. Burada kullandığım klasik sözcüğünün en soylu ve gerçekten tarihsel anlamıyla değerlendirilmesini isterim.

GÜZEL, GERÇEK VE İYİ

Bu konuda söylemem gereken (ve çok kısa bir şekilde söyleyeceğim) şeyler geçmiş çağlarda da çok bilinen şeylerdi. Sonra karanlığa gömüldüler, tümden unutuldular. Sanat eleştirisine kökü dışarda, sakat düşünceler sızdı. Cenevre'den, Boston'dan ya da cehennemin dibinden gelmiş bilmem hangi kara bulut estetik güneşinin güzel ışınlarını perdeledi. Güzel'in, Gerçek'in ve İyi'nin birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğunu savunan ünlü öğreti, (kaş yaparken göz çıkaran acayip bir salgının) çağdaş felsefe bozuntusunun buluşudur. Tinsel (spirituel) araştırmanın çeşitli nesneleri, kendilerine sonsuzca uygun düşen yetilere (faculté) gerek duyarlar; bazan falan nesne bu yetilerden yalnızca birine, bazan da, ve çok ender durumlarda ve asla tek bir dozda ve eşit derecede olmamak koşuluyla, bütün yetilere birlikte gerek duyar. Şunu da dikkatten kaçırmamalı ki, bir nesne ne kadar çok yetiye gerek duyarsa, o kadar az soyludur, o kadar az saftır, bir nesne ne kadar çok karmaşıksa, o kadar

---

(13) Büyücülerin, şeytanın başkanlığında yaptığı gece toplantısı.

çok melezdir. **Gerçek,** bilimlerin temelinin ve amacının oluşmasına hizmet eder; özellikle saf anlak'a (l'intellect) başvurur. Burada üslup saflığına hoş geldin, buyur denir, ama üslup **güzelliği**'ne kaçılınca lükse kaçılmış olur. **İyi,** aktörel araştırmaların temeli ve amacıdır. **Güzel** ise, Zevkin tek tutkusu, tek amacıdır. (...) Öykünün bir Esin Perisi var, öykücü için zorunlu niteliklerden bazıları Esin Perisinden kalkar. Roman, az çok büyük bir bölümü bazan Gerçek'e, bazan Güzel'e göre oluşabilen karmaşık türlerden biridir. **Mademoiselle de Maupin**'de güzelin payı aşırıydı. Yazar böyle yapmakta haklıydı. Romanın amacı gelenekleri, bir dönemin tutkularını açıklamak değil, çok özel, evrensel, sonsuz bir doğaya sahip tek bir tutkuyu dile getirmekti, ki bütün roman, adeta şiir ile aynı nehir yatağı içinde, ama ritim ve uyakla yazılmadığından, kesinlikle şiirle karışmaksızın, bu tek tutkunun itici gücü altında akıp gider. Bu amaç, bu hedef, bu tutku, uygun bir üslup içinde, sevinin öfkesini değil, sevinin **güzelliğini** ve sevgiye değer nesnelerin güzelliğini, tek sözcükle, güzelliğin yarattığı (ve tutkudan çok ayrı olan) coşkuyu dile getirmekti. Türlerin ve yetilerin tam bir karışımı, yanılgının modasına sürüklenmemiş bir zeka için son derece şaşırtıcı bir husus. Nasıl çeşitli uğraşlar çeşitli aygıtlara gerek duyarsa, çeşitli tinsel araştırma nesneleri de kendileriyle örtüşen yetilere gerek duyarlar. Öyle zaman olur ki, insan, gereksiz yinelemelerden kaçınmak için kendi yazdıklarına başvurmak zorunda kalır. Eski bir yazımdan aktarıyorum: ".. bir başka sakat düşünce daha var... yedi canlı bir yanılgı, **öğretim safsatası**'ından söz etmek istiyorum, bu safsatanın üç de yapışık kardeşi var: **tutku, gerçek** ve **aktöre.** Şiirin amacının şunu ya da bunu öğretmek olduğunu düşünen bir yığın insan var, şiir gelenekleri yetkinleştirmeliymiş, şiir bilinci güçlendirmeliymiş, hasılı şiir yararlı olanı göstermeliymiş... Kişi kendine eğilmek, ruhunu sorgulamak, coşkulu anılarını anımsamak istesin yeter ki, o zaman **Şiir**'in şiirden başka amacı olmadığını görür; özge bir amacı olamaz da. Yalnız ve yalnız bir şiir yazma zevki uğruna kaleme alınmış şiirden daha

büyük, daha soylu, şiir adını gerçekten taşımaya değer başka şiir olamaz.

Ben -sözüme kulak verilsin- şiir gelenekleri soylulaştırmaz demiyorum, son amacının insanı bayağı çıkarlar düzeyinin üstüne yükseltmek olduğunu yadsımıyorum; böyle bir şey ileri sürmek saçmalamak olurdu. Söylemek istediğim şu: Eğer ozan bir aktöre amacı izlemişse, şiirsel gücünü de zayıflatmış olur, hatta, denilebilir ki, yapıtı da kötüdür. Şiir, ölüm kalım savaşı vereceğim diye kendisinin bilimce ya da aktörece özümlenmesine izin veremez; şiirin amacı Gerçek değil, kendisidir, şiirdir. Gerçekleri ortaya koyma biçimleri başkadır ve şiirin dışındadır. Gerçeğin şarkılarla hiçbir alışverişi yoktur. Bir şarkıyı çekici, tatlı, büyüleyici kılan şey Gerçeğin elinden erkini ve gücünü alan şeydir. Kanıtlayıcı yapı, soğuk, dingin ve serin kanlıdır, Esin Perisinin sunduğu yakut ve çiçekleri elinin tersiyle iter; bu demektir ki, şiirsel yapıya kanıtlayıcı yapı kesinlikle ters düşer.

"Saf anlak'ın (intellect) amacı Gerçektir, Zevk bizi Güzel'e götürür ve Erdem Duygusu bize Görev'i öğretir. Elbette, ortada yer alan duyumun, zevkin her iki uçlarla da yakın ilişkileri var, ve o Erdem duygusundan çok küçük bir çizgiyle ayrılır, nitekim Aristoteles özenle işlenmiş bazı yapıtlarını erdemler arasına katmakta bir sakınca görmedi. Aynı şekilde, zevk sahibi bir insanı, çirkini gördüğü zaman rahatsız eden onun biçiminin bozukluğu, oransızlığıdır. Çirkin, doğruya ve gerçeğe saldırır, anlık'ın, bilincin tepesini attırır; öte yandan, uyuma saldırdığı için, kulağa hoş gelmeyen sesler çıkardığından özellikle bazı şiirsel ruhları da yaralayacaktır; o halde, erdemi, iyi aktöreyi çiğnemenin ritme ve evrensel sağdeyiye karşı işlenmiş bir hata olduğunu düşünmek de saçma olmasa gerek.

"Yeryüzünü ve görünümlerini Tanrının görünümleri ve **iletişimi** gibi algılamamızı sağlayan Güzelliğin o tapılası, o ölümsüz içgüdüsüdür. Erişilmez olana ve yaşamın ortaya çıkardığı her şeye karşı kanmaz susuzluğumuz ölümsüzlüğümüzün en canlı kanıtıdır. Aynı

zamanda, şiir ile ve şiir **aracılığıyla,** müzikle ve müzik **aracılığıyla** ruh mezarının ardına kurulmuş görkemleri perde aralığından görebiliriz ve güzel bir şiir göz çukurlarına göz yaşları taşımışsa, bu yaşlar aşırı bir kıvancın kanıtı değil, uyarılmış bir derin hüznün, sinirlerdeki bir boşalımın, geçmiş zamana sürülmüş ve yeryüzü cennetini hemen ele geçirmek isteyen bir yapının tanığıdır.

"Görülüyor ki, şiirin ilkesi, yalnız ve yalnız ve sadece yüce bir Güzellik'e karşı duyulan insansal bir özlemdir ve bu ilke kendini, bir coşkuda, ruhun kanatlanışında, yüreğin esrikliği tutkudan,(*) aklın otlağı gerçekten tümüyle bağımsız coşkuda ortaya kor. Çünkü tutku **doğal** şeydir, saf Güzelliğin alanına yaralayıcı, uyumsuz bir tonu sokacak kadar çok doğal; sırnaşıktır, azgındır, saf Arzuları, soylu Umutsuzlukları, ince Hüzünleri ve Şiirin doğaüstü bölgelerinde oturan soylu Umutsuzlukları incitecek kadar sırnaşık ve azgındır."

Ve başka bir yazıda da şunları söylüyordum: "Bir ülkede eğer Güzellik düşüncesinin en büyük düşmanı yarar düşüncesi herşeye ağır basıyor ve egemen oluyorsa, o ülkenin en güzel eleştirisi elbette **en geçer akça** eleştiri, yani, eğilim ve arzuları kendi kamuoyunun eğilim ve arzularına en yakın eleştiri, -üretim yetileriyle üretim türlerini birbirine karıştırıp tek bir amaç yöresinde toplayacak, - şiir betiğinde bilinci yetkinleştirme çarelerini araştıran eleştiri olacak."

Gerçekten de, birkaç yıldan beri, tiyatroyu, romanı ve eleştiriyi bir dürüstlük kudurganlığıdır kuşattı. Bu işlev karmaşasından ikiyüzlülüğün ne gibi çıkarlar sağlayacağını, yazınsal güçsüzlüğün bundan kendine uygun ne gibi avuntular bulacağını bir yana bırakıyorum. Yanılgıyı, sözde yansızlığı belirtmek ve incelemekle yetiniyorum. Romantizmin düzensiz, dağınık döneminde, o hararetli iç döküşler dö-

(*) Gerçeğin ve biraz da Güzel'in (iyinin değil) araştırılmasıyla, tutkunun öykünülmesi dramatik karışımı oluşturur, ama Güzel'in zincirinde dramı ikinci bir düzeye indiren de tutkudur. Yetilerin az çok büyük soyluluğu sorununa değinmediysem, amacım fazla uzaklara gidip konuyu dağıtmamaktı; ayrıca, yetilerin birbirlerine tümüyle eşit oldukları varsayımı da taslağını çizmeye çalıştığım genel kuramın kılına dokunamaz

neminde, sık sık ileri sürülen bir formül vardı: **Yüreğin şiiri:** Böylece tutkuya geniş haklar tanınıyordu; bir tür yanılmazlık tanınıyordu ona. Neler yapmıyor estetik bir yanılgı, nice yanlış yorumları, kuşkulu görüşleri dayatıyor dilimize! Yürekte tutku vardır, yürekte özveri vardır, yürekte suçluluk vardır, ama şiir, şiir yalnız ve yalnız imgelemdedir. Günümüzde yanılgı gittikçe artıp yeni boyutlar kazandı. Örneğin, coşkulu bir şükran anında kadın, **avukat** kocasına:

Şairim! seni seviyorum!

diyebiliyor.(...)

Duygu aklın alanına saldırıyor!(...)

Yürek duyarlığı şiirsel çalışmaya ille de elverir diye bir şey yok. Hatta aşırı bir duyarlılık zararlı da olabilir. İmgelemin duyarlığı ise bambaşka bir yapıdadır; bu duyarlık, çabucak ve kendiliğinden, seçimlemeyi, yargılamayı, karşılaştırmayı, falandan kaçıp falancayı araştırmayı bilir. Şiir konusunda, genellikle Zevk adı verilen bu duyarlıktan kalkarak **kötü**'den sakınıp **iyi**'yi arama gücünü elde ederiz. Yürek dürüstlüğüne gelince, en basit nezaket kuralı, zaten bütün insanların, **hatta şairlerin bile** yürek dürüstlüğüne sahip olduğunu peşinen kabul eder. Ozan yapıtlarında, arınmış, dürüst bir yaşamın temel ilkelerini sunmak zorunluluğuna ister inanır, ister inanmaz, bu ozanın günah çıkardığı papazı ya da mahkemeleri ilgilendirir. Bu konuda ozanın davranışı, diğer yurttaşların davranışından ayrı düşünülerek yargılanamaz. (...)

(Baudelaire'in THEOPHIL GAUTIER yazısından alıntı)

SANAT'DA, DÜRÜSTLÜK, ÖZ VE BİÇİM ÜSTÜNE

(...) Şiir "kendi kendine yeterlidir. Sonsuzdur ve asla dış bir yardıma gereksinim duymamalıdır (...) Yalnız dize tutkusuyla yazılmış dizenin, güzel olma konusundaki şansı, bir **öfke**'yi dile getirmek için yazılmış dizeden daha fazladır. Dünyamız hoşnutsuz, öfkeli insanlarla dolu ama güzel dizeler yaratamıyorlar(...)

(...) Genel yanılgıda, açıklanması çok kolay bir karışıklık var.

Falan şiir güzelmiş ve temiz duyguları dile getiriyormuş; iyi ama, güzel olmasının **nedeni** temiz duyguları dile getirmesi değil ki. Falanca şiir de, güzelmiş ama temiz duyguları dile getirmiyormuş; iyi ama, güzelliği temiz duyguları dile getirmemesinden doğmuyor ki, daha açık bir deyimle, güzel olan dürüst olmayandan daha dürüst değil ki. Biliyorum, çok zaman, an olur güzel bir şiir ruhu alıp kutsal bir acuna götürür; güzellik öyle güçlü bir niteliktir ki, ancak ruhları soylulaştırabilir o; ne var ki, bu güzellik kayıtsız şartsızdır, ve sizler, ozanlar, bahse girerim ki, önceden aktörel bir amaçla kendinizi zorlamaya kalkarsanız şiirsel gücünüzü hayli azaltmış olursunuz.

Sanat yapıtlarının önüne aktöreye uygunluk koşulunu dayatmaya uğraşanların yanı sıra, bir de, bunlardan hiç de daha az gülünç olmayan, sanatın, sanata yabancı bir dünyadan alınmış bilimsel, siyasal ve bunun gibi **fikirleri** dile getirmesini isteyen ve onu bu gibi fikirlerin boyunduruğuna sokmaya çalışanlar var... Yanlış zihniyetlerin, ya da, en azından şiirsel olmayan zihniyetlerin kalkış noktaları ve şiire kabul ettirmek istedikleri şu: Fikir en önemli şeydir, diyorlar (fikir ve biçim bir bütün oluşturan iki varlıktır, demeleri gerekirken); doğal olarak, kaçınılmaz sonuç olarak şunu demeye getiriyorlar: Madem fikir her şeyden önce gelecek kadar önemli şeydir, o halde, şekil rahatça gözardı edilebilir. Sonuç şiirin yok edilmesidir.(...)"

(AUGUSTE BARBIER yazısından alıntı)

ŞİİR VE SİYASA

"(...) Yazık! Hiç de şair değil ve olmadı Fransa. Hepimiz, en az **şoven** olanlarımız bile, yurtdışında, yabancı kıyılarda Fransa'yı savunduk; ama burda, kendi ülkemizde, biz bize, gerçeği saklamayalım. Fransa şair değil, dahası, oldum olası şiire düşman. Dize yazarları arasında hep düzyazıya en yakın olanları yeğ tutar. Esin Perisine tutkun ben, kendimde bu yazıyı yazma cesaretini, bu yazıya başlama cesaretini bulamıyordum, Fransa Güzel'i ancak siyasaya çerez olduğu zaman sindirebildi diyordum. Tersini söylemek ge-

rekiyorınuş; Çerez ne kadar siyasal olursa olsun Güzel hazımsızlık yaratıyor, daha doğrusu Güzel, Fransızın midesini bozuyor. Bu durum sanırım, yalnızca Fransa'nın Güzele, yeğ tuttuğu Gerçeği aramak için yaratılmış olmasından doğmuyor, ülkedeki tüm beyinlerin ütopyacı, komünist, simyacı karakteri, onun sadece aşırı bir tutku, toplumsal formüller tutkusu beslemesine elveriyor. Burada herkes herkese benzemek ister, kuşkusuz, herkesin de kendisine benzemesi koşuluyla. Bu zorba çelişkiden, ancak toplumsal biçimlere (forme), toplumsal kalıplara uygulanabilen bir savaşım ve dolayısıyla, bir düzey, genel bir benzeşim doğar. Her özgün karakterin yıkılması ve ezilmesi bu durumun sonucudur. Özgün karakterin yıkılması ve ezilmesi yalnızca gerçek ozanların masallardaki acayip yaratıklar gibi görüldüğü yazın alanına özgü değildir; denilebilir ki, burada, her tür buluş türlerinde, büyük insan canavardır. Başka ülkelerde tam tersinedir durum, özgürlük yaban bir otlak gibi, gür bir biçimde ürer. Çünkü başka ülkelerde gelenekler buna elverişlidir. (...)"

(Théophile GAUTIER yazısından alıntı)

ŞİİR DİLİ

"(...) Sözcükte, **söz**'de, bizi zar atıp işi şansa bırakmaktan koruyan **kutsal** bir şey var. Bir dili ustaca kullanmasını bilmek, bir tür ruh çağırmak, büyücülük yapmaktır. Derin ve dokunaklı bir ses gibi renk işte o zaman konuşur; anıtlar işte o zaman ayağa kalkıp bir kabartma gibi derin uzayda varlıklarını kanıtlarlar; çirkini ve kötüyü simgeleyen hayvanlar ve bitkiler açık hoşnutsuzluklarını işte o zaman dile getirirler; koku, kendisiyle örtüşen düşünce ve anıyı işte o zaman uyarır; tutku ya mırıldanır, ya da sonsuza dek değişmeyen diliyle kükrer."

(Th. Gautier yazısından alıntı)

Sanayi ve Gelişim

"Sanayi ve Gelişim her tür şiirin en zorba düşmanlarıdır...

(Th. GAUTIER yazısından alıntı)

Memurluk

"Bir insanın dehası ne kadar geniş olursa olsun, iyi niyeti ne kadar büyük olursa olsun resmi görev her zaman insan dehasını biraz azaltır; kah özgürlüğünü kısıtlar, kah ileriyi görmesini engeller."

(Th. GAUTIER yazısından alıntı)

Kıvanç ve eğlence

"Ne zaman, kendini gözün kıvancından, imgelem eğlencesinden yoksun kılan bir edebiyatçıyla karşılaşsam, kendi kendime, bu adam kötü olmasa bile çok eksik bir yazar derim."

(Victor HUGO yazısından alıntı)

Doğa ve fizikötesi

"Dış ve gözle görülür doğada hep, tinsel bir düzenin kıvançlarını ve izlenimlerini nitelememe yarayan örnekler ve eğretilemeler (metaphore) aramayı sevmişimdir."

(MARCELINE DESBORDES VALMORE yazısından alıntı.)

GENÇ EDEBİYATÇILARA ÖĞÜTLER

Aşağıdaki temel kurallar deneyimin ürünüdür; deneyim bazı yanılgıları da içerir; yanılgısız insan olmaz, -yanılgı çokmuş, azmış önemli değil,- benim deneyimimin de, herbirinizin deney süzgecinden geçerek doğrulanmasını umarım.

Demek ki, bu temel kuralların amacı **büyük sözler** etmek değil, **Çocuksu** ve **dürüst inceliğin** yararından başka yararı yok. Amaç işte bu büyük yarar! Kısacası, sayın ki karşınızda, iyi ve zeki kalpli Warens hanımın yazdığı incelik yasası, bir annenin öğrettiği yararlı giyinme sanatı var!- Genç edebiyatçılara adadığım bu temel kurallarla, amacım onlara kardeşçe bir sevgi sunmak.

I. BAŞLANGIÇ DÖNEMLERİNDEKİ MUTLULUK VE KARA YAZGI

Genç yazarlar, genç bir yazardan, imrenen bir dille "Ne güzel bir başlangıç, soylu bir mutluluk var avuçlarında" diye söz ederken, dü-

şünmezler mi ki, her başlangıcın da bir başlangıcı var, ve bu başlangıç, onların bilmedikleri yirmi başka başlangıçların sonucudur.

Gök hiç salt fiyaka olsun diye gürledi mi, bilmem; ama bildiğim bir şey var; başarı, yazarın gücüne göre, aritmetik ya da geometrik oranla artan, çoğu zaman ilk bakışta görülmeyen daha önceki başarıların ürünüdür.

Moleküller yavaş yavaş bir araya gelerek bir başarıyı gerçekleştirebilir, ama kuşakların başarısı asla tansıklar sonucu ve kendiliğinden olmaz.

Şansım yok, yazgım buymuş diyenler, aslında henüz yeteriyle başarıya ulaşamamış ve bunu da bilmeyen kimselerdir.

İnsan bilincini sarıp kuşatan ve kendine göre yasal nedenleri olan binlerce durumu gözden uzak tutmuyorum. Bunlar bilincin içine kapatıldığı bir dairedir. Ancak, bu daire, devingen, canlı, dönüp duran, her dakika, her saniye çemberini ve merkezini değiştiren bir dairedir. Böylece, bu daire içine kapatılmış ve onunla birlikte yer değiştiren tüm insansal istençler (iradeler) de, her an, karşılıklı olarak, oyunun koşullarını değiştirebiliyorlar ve özgürlüğü işte bu devinim oluşturuyor.

Özgürlük ve yazgı birbirine zıt iki şeydir; yakından ve uzaktan bakıldığında ikisinin de bir tek istençten oluştuğu görülür.

İşte bu yüzden yazgı diye bir şey yoktur. Yazgınız karaysa, bu demektir ki sizde eksik olan bir şeyler var: bu birşeylerin neler olduğunu araştırın, öğrenin ve çemberin yerini değiştirmek için komşu istençler oyununu inceleyin.

Binlerce örnekten biri. Sevdiğim ve beğendiklerimden bir çoğu, günümüzde ünü yaygın olanlara, Eugène Sue'ye, Paul Feval'e, sözcük kumkumalarına ateş püskürüyorlar. Ama, bu adamların değeri, ne kadar boş olursa olsun, dostlarımın sözlerinin değerinden daha az değil, çünkü dostlarımın öfkesi bir değer taşımıyor ya da **pek az değer taşıyor**, - çünkü bu, yitirilmiş bir zamandır, dünyanın en az değerli şeyidir. Sorun, yürek edebiyatının ya da biçim edebiyatının gü-

nümüz geçer akça edebiyatından üstün olup olmadığını bilmek değil. En azından bana göre bunun yanıtı pek açık. Ama Eugène Sue'nün kendi yapıtına koyduğu değer kadar, siz kendi yazın türünüze damganızı basamazsanız sorunun yarısı karanlıkta kalır. Yeni araçlarla ilgi uyandırıp çevrenizi olabildiğince aydınlatın; beğenmediklerinizin yaptığının tersini, eşit bir güçle, daha üstün bir güçle siz de gerçekleştirin; onlara denk bir yoğunlaşma elde edinceye dek, dozu iki katına, üç katına, dört katına çıkarın. İşte o zaman artık, bana burjuvaziyi çekiştirme hakkınız da olmayacak, zira o zaman **burjuva** yanınızda olacak. Tek gerçek son sözü söyleyen güç'tür.

II. ÜCRETLER

Bir ev ne kadar güzel olursa olsun, herşeyden önce, güzelliğinden önce,- eni boyu araştırılır. -Dünyanın en paha biçilmez malzemeleriyle yapılmış edebiyatta bile,- herşeyden önce söz konusu olan sütun doldurmaktır; ne var ki, adının kazanç şansı olmayan edebiyat mimarı malını her fiyata satmalıdır.

"Madem değeri çok az, bunca zahmete değer mi?" diyen gençler var. **En iyi yapıtı** verebilirlerdi, satabilirlerdi; ve bu durumda, zorunluluk nedeniyle, doğanın yasası gereği soyulmuş olurlardı; oysa kendi kendilerini soydular; -ücretleri iyi ödenmemiş mi, bunda da bir onur payı bulabilirlerdi; ücretleri iyi ödenmemiş diye onurları kırılmış.

Bu konuda söylenmesi gereken ne varsa onu, bütün filozofların, bütün tarihçilerin ve bütün işadamlarının derin düşüncesine sunduğum şu özdeyişte özetliyorum: Servete yalnız güzel duygularla sahip olunabilir!

Bu kadar az şey için **zahmete değer mi** diyenler, daha sonra, bir kez üne kavuşunca, kitaplarını, bölümü 200 franktan satmak ister de, istekleri kabul olmadığında, ertesi gün yarı yarıya zararla, 100 franka satmayı önerirler.

Aklı başında insan şöyle demeli: "Üstün bir yetenek ürünü; değerinin şu kadar olduğuna inanıyorum; ama bazı ödünler vermek gere-

kiyorsa sizlerden biri, dostlarınızdan biri olmak onuru bence daha önemli, ödün de verebilirim."

III. HOŞLANMA (SYMPATHIE) VE HOŞLANMAMA (ANTIPATHIE)

Hoşlanma (sympathie) istençle değil, ister istemez oluşur; aklın payı önceden yoktur, ama sonra, en azından aklın süzgecinden geçmeye gereksinim duyar.

Gerçek hoşlanmalar çok güzel duygulardır, iki ayrı duygu bir bütün oluşturur - sahte hoşlanmalar iğrenç şeylerdir, al birini vur birine. İlkel kayıtsızlık bile aldanışlar ve düşkırıklıkları doğuran kinden daha değerlidir.

Bu yüzden ben, aklın ve dengenin özlü ilişkileri üstünde kurulması koşuluyla, arkadaşlığı severim ve arkadaşlığa bayılırım. Doğanın kutsal bildirilerinden biridir arkadaşlık, "Birlikten güç doğar" diyen kutsal atasözünün çeşitli göstergelerinden biridir arkadaşlık.

Hoşnutsuzluklara gelince, onlar da aynı özdenlik ve doğallık yasasının buyruğu altındadır. Ancak, hayranlıklar kadar aşırı kin üreten insanlar var; çok sakat bu; düşman kazanmak -hiç uğruna. Bir, darbe hedefi bulmasa bile yine rakibi kalbinden yaralar, üstelik, sağda solda bulunan, savaşımın tanıklarından birine de rastlayabilir.

Bir gün, kılıç dersi alırken, alacaklılarımdan biri geldi, canımı sıktı; kılıçla dürte dürte dışarı attım onu. Döndüğümde, silah ustam, o dev yapılı ama barışsever insan, neredeyse soluk soluğa, çullanıp yere vuracaktı beni. Bağırıyordu: "Şuna bak, bir de şair olacak, filozof olacak, güleyim bari, bu kadar bol keseden harcanır mı hoşnutsuzluk!" - Saldıran bendim ama kaybeden ben oldum, soluk soluğa kalmıştım, utanılacak duruma düşmüştüm ve bir başkası beni ayıplamıştı,- alacaklıya değil, kendime zarar vermiştim.

Aslında, kin değerli bir içkidir, Borgia'larınkinden daha pahalı bir içki, -kanımızdan, sağlığımızdan, uykumuzdan, aşkımızın üçte ikisinden yapılır çünkü! Cimrice tüketelim onu.

IV. SERT ELEŞTİRİ

Ancak yanılgının suçluları ve suç ortakları sert eleştirilmeli. Güçlüyseniz, güçlü birine saldırmakla yanlış bir yola girmiş olabilirsiniz; çünkü, karşıtı olduğunuz konularda, bir gün o da yanınızda olabilir.

Sert eleştirinin izlediği iki yol var: biri eğri bir çizgiyi, diğeri en kısa yolu, doğru çizgiyi izler.

Eğri çizgi örneklerini J. Janin'in yapıtlarında yeteriyle görebiliriz. Eğri çizgi sanat çevresini eğlendirir ama eğitmez.

Doğru çizgi yöntemini şimdi bazı ingiliz gazetecileri başarıyla uyguluyor; Paris'te ise artık uygulanmıyor; bana öyle geliyor ki, Grenier de Cassagnac bile unuttu bu yöntemi. Doğru çizgi şunu der: "Bay Falanca ahlaksızın, hatta budalanın tekidir, neden mi, işte kanıtları," -ve başlar saymaya, bir, şundan, iki şundan, üç şundan,- vbg... Akla inanan ve yumruğu güçlü herkese bu doğru çizgi yöntemini öneririm.

Ancak, silahını iyi kullanmayı bilmeyen, gerekli tüm silahlardan yoksun, eksik bir eleştiri ise acıklı bir kazaya neden olur, silah geriye teper, en azından oku gerenin elini parçalar, hatta seken bir kurşun sizi öldürebilir de.

V. YAZI YÖNTEMLERİ

GÜNÜMÜZDE, çok çok üretmek gerekiyor; demek hızlı olmak gerekiyor; demek ivedi olmak gerekiyor, ama yavaş yavaş; demek ki her kalem vuruşu bir şeyler getirir ve yararsız tek yazı yoktur.

Hızlı yazmak için önceden çok düşünmüş olmak gerekir, bir konuyu hep yanında, gezerken, yıkanırken, lokantada, hatta metresinin yanında bile taşımak gerekir. E. Delacroix bir gün bana şunu söyledi: "Sanat öyle ülküsel, öyle kaçak bir şey ki; ne gereçler yeteriyle elverişli, ne araçlar yeteriyle ivedi..." Edebiyatta da böyle; ancak ben karalamadan, çiziktirmeden de yana değilim, düşüncenin aynasını puslandırır.

Bazıları hem de en seçkinlerinden ve en özenli, en dikkatlilerden,

-örneğin Edouard Ourliac gibi,- bazıları, işe, bir yığın kağıt doldurmakla başlar; buna tuvali örtmek diyorlar. - Bu karışık işlemin amacı hiçbir şeyin kaybolmamasını sağlamak. Sonra, her yeniden yazışta yazdıklarını buduyorlar, çıkarmalar yapıyorlar. Sonuç pek iyi olsa bile yazar zamanını tüketiyor, değerinden harcamalar yapıyor. Tuvali örtmek onu renkle bezemek değil, saydam bir boya katmanı ile kaplayıp taslak yapmak, hafif tonda ve saydam kitleler elde etmektir. Yazar, yazacağı şeyin daha adını koymak için kalemi eline aldığı anda, tuval zihninde zaten dolmuş olmalıdır.

Balzac'ın, taslaklarını, karalamaları, hayret verici bir şekilde, gelişigüzel çiziktirdiği söylenir. Böyle bir durumda, roman, yalnız tümce birliğinin değil, yapıtın da dağınıklığa uğradığı bir dizi oluşumlardan geçer. Kuşkusuz, Balzac'ın üslubuna, bilmem o hangi kopukluğu, dağınıklığı, kabarcıkları, itiş kakışları böyle bir yöntem getiriyor ve bu -bu büyük öykücünün tek kusurudur.

VI. GÜNÜ GÜNÜNE ÇALIŞMA VE ESİN

ZEVK-SAFA, ESİNİN kızkardeşi değil artık; bu aldatıcı hısımla çoktan bağları kopardık diyoruz ama- çabuk sinirlenmemiz, bazı doğal duygulardaki güçsüzlük, bu kahrolasıca önyargıyı yalanlamaya yetiyor.

Verimli bir yazar için, demek ki, en zorunlu olan şey çok besleyici ve düzenli bir beslenme. Elbette ki esin, günlük çalışmanın bacısı. Bu iki zıtlık, doğayı oluşturan bütün zıtlıklar kadar birbirine zıt, bağdaşmaz değil. Esin de, açlık gibi, sindirim gibi, uyku gibi, kişiye boyun eğer. Kuşkusuz, zihinde de, utanç duymamamız gereken tanrısal bir mekanik türü var, nasıl doktorlar bedenin mekaniğinden yarar sağlıyorlarsa, zihnin mekaniğinden de öyle yarar sağlamamız gerekiyor. Eğer, yarının yapıtını inatla gözlemleyerek yaşamak istiyorsak, günlük çalışma esine hizmet edecektir, -okunaklı bir yazının düşünceyi aydınlatmaya hizmet etmesi ve dingin ve güçlü düşüncenin okunaklı bir şekilde yazmaya hizmet etmesi gibi; kötü yazılar çağı geride kaldı çünkü.

VII. ŞİİR

Kendini başarıyla şiire adamışlara ya da adamış olanlara gelince, onlara, şiiri asla bırakmamalarını salık veririm. Şiir, en çok getiren sanatlardan biridir; ama uzun dönemde yarar sağlayan bir yatırım türüdür, -uzun dönemlidir ama çok büyüktür bu yarar.

Söylediğimin tersini ileri süren, bana, yayımcısına zarar ettiren tek bir güzel şiir göstersin.

Aktöreye gelince, şiir parlak zekalarla sıradan kafalar arasına öyle bir sınır koyar ki, en burjuva okur bile bu buyurucu etkiden kendini kurtaramaz. Öyle insanlar tanırım ki, salt Théophil Gautier **Ölümün Güldürüsü**'nü yazdı diye, onun çok zaman, ortalama değer taşıyan yapıtlarını okurlar.

Kuşkusuz **Ölümün Güldürüsü**'nün inceliklerine varamazlar, ama bilirler ki Gauiter şairdir.

Şaşılacak ne var bunda, sağlıklı her insan iki gün açlığa dayanıp da, -şiir okumadan yaşayamazsa?

En zorunlu gereksinimi karşılayan sanat, elbette hep en onurlu sanat olacak.

VIII. ALACAKLILAR

Kuşkusuz, **Düzensizlik ve Deha** adlı güldürüyü anımsarsınız. Düzensizlik bazan da dehaya eşlik etmişse, bu sadece dehanın çok mu çok güçlü olduğunu kanıtlar; ne yazık ki gençlerin çoğu, deha ve düzensizliğin bir arada bulunmasına raslantı değil de zorunluluk gözüyle bakıyolardı.

Goethe'nin de borçları var mıydı acaba? Pek sanmam; Hauffmann, sık sık bazı zorunluluklarla karşı karşıya kalan Hauffmann da, bu durumdan kurtulmaya can atıyordu, ne var ki, daha geniş bir yaşamın, dehasına daha parlak bir gelişme sunduğu anda öldü.

Asla alacaklılarınız olmasın; dilerseniz varmış gibi davranın o kadar, size vereceğim tek öğüt bu.

IX. METRESLER

Aktörel düzeni ve fizik düzeni yöneten çelişkiler yasasına saygılı olmam gerekiyorsa, genç edebiyatçılarımıza, **dürüst** kadının, yazarlık taslayan kadının ve tiyatro oyuncusu kadının kendileri için tehlikeli olduğunu söylemek zorundayım. Çünkü, dürüst kadın, zorunlu olarak, iki erkeğin malıdır ve ozanın zorba ruhunu doyuracak kadar gür bir otlak değildir. Yazarlık taslayan kadın ise tam kadın değildir, yarım erkek sayılır. Tiyatro oyuncusu kadına gelince, edebiyattan yarım yamalak anlar ve argo konuşur, yani sözcüğün gerçek anlamında kadın değildir, seyirci sevişmekten daha önemlidir onun için.

Sevdiği kadını, tiyatroda kılık değiştirmiş ve erkek rolünü oynarken seyretmek zorunda kalan bir şair düşünebiliyor musunuz? Bana öyle geliyor ki, böyle bir durumda tiyatroyu ateşe vermek gerekir.

Yine bir şair düşünün ki, sanat değeri olmayan, oyuncu kadını için piyes yazmak zorunda kalıyor, olacak şey mi? Hem sahne önündeki seyirciler, Paris'e hukuk tahsili yapmaya gelmeden önce karısının üstüne üç kilit vuran Doğulular gibi, kadına, en sevgili varlığa eza cefa etsin, hem de şair bu acıları dile getirecek oyunlar yazmak için ter döksün, olacak şey mi? Tüm gerçek edebiyatçılar zaman zaman edebiyattan nefret ettiklerinden, ben de, edebiyatçılara, özgür ve mağrur ruhlara, yedinci gün dinlenmek gereksiniminde olan yorgun ruhlara,- ancak iki tür kadın önerebilirim; yosmalar ya da aptal kadınlar, -sevişme ya da çorba- Nedenini açıklamama gerek var mı kardeşler?

EUGENE DELACROIX

Delacroix, tutkuya tutkuyla aşıktı ama tutkuyu en belirgin biçimde anlatma araçlarını araştırmaya fazla sıcak bakmazdı. En sağlam dehalara, doyurması kolay ve gevşek, cansız, yumuşak, sıradan yapıtlarda yeterli besini bulan pısırık ruhlar için yaratılmamış en uç dehalara damgasını vuran bu iki işareti işte bu çifte özellikte buluruz. Eşsiz bir iradenin eşlik ettiği büyük, koca bir tutku, böyleydi o.

Zira hep şunu söylerdi:

"Madem ki ben, doğanın sanatçıya ilettiği izlenimi, yorumu en önemli şey olarak kabul ediyorum, sanatçının da en hızlı yorum araçlarıyla önceden silahlanmış olması gerekmez mi?"

Açıktır, onun gözlerinde imgelem en değerli armağan, en önemli yetiydi, ama bu yeti, sabırsız tutkularında büyük ve buyurgan yetiyi izleyebilen hızlı bir ustalığı hizmetinde bulmasaydı güçsüz ve kısır kalırdı. Hep harlı olan imgelemini canlandırmaya gereksinimi yoktu kuşkusuz; yine de, anlatım araçlarını incelemeye yetmeyecek kadar kısa bulurdu günü.

Onun renge, renklerin niteliğine değin sürekli araştırmalarının, kimyaya ilgisinin, boya üreticileriyle konuşmalarının kaynağını bu bitip tükenmez uğraş vardır. Bu haliyle Leonarda de Vinci'ye yaklaşır, zira bu saplantılar onda da vardı. Yaşamın civcivli olaylarına hayran olmasına karşın, Eugène Delacroix *gerçekçilik* denen belirsiz ve karanlık bir sözcüğün arkasına sığınan miyop görüşlü o sıradan sanatçı ve edebiyatçılar yığınının içine karışmayacak asla. Delacroix ile ilk karşılaşmamız sanırım 1845'teydi (yıllar nasıl da hızlı ve oburcasına akıyor), uzun uzun ortak yerlerden, yani en geniş ama en sade şeylerden, konulardan söz ettik: O arada örneğin doğadan da. Burada izninizle bayım, uzun uzun açıklamalar yapmaktansa bir zamanlar, hemen hemen üstanın esiniyle yazdığım bir tümceni aktarayım:

"Doğa yalnız bir sözlüktür", deyip duruyordu sık sık.

Bu tümcedeki anlamın genişliğini iyi anlamak için sözlüğün yay-

gın kullanımının yanı sıra diğer çeşitli kullanımlarını da hesaba katmak gerek. Sözlükte sözcüklerin anlamını ararız, sözlükte sözcüklerin hangi sözcüklerden türediğini ararız, sözlükte sözcüklerin kökenini, nasıl doğduğunu ararız, ve bir tümceyi ya da bir öyküyü, bir parçayı oluşturan tüm elemanları ondan elde ederiz; ama sözlüğün de şiirsel anlamda, başlı başına bir **bütün** oluşturduğunu hiç kimse düşünmedi. İmgelemlerinin buyruğunda olan ressamlar kendi sözlüklerinde kendi kavrayışlarına uyan elemanları ararlar; dahası, belli bir ustalıkla, sanatla bu elemanlara en uygun biçimi verip onlara yepyeni bir görünüm kazandırırlar. İmgelemden yoksunlar ise sözlüğü kopya ederler, ortaya koydukları çalışma da bir zevksizlik, bayağılık örneği olmaktan öteye gidemez. Hani manzaracılar vardır, cansız denen doğayı resmederler ve kişiliklerini göstermemeyi de marifet sayarlar. Gözlem ve kopya yüzünden duyumsamayı, düşünmeyi unuturlar. İmgelemsiz ressamlar işte bunlara benzer.

Estetik Meraklar'dan

YONTUCULUK NEDEN SIKICI

Çağların gecesinde yitip gitmiş yontuculuğun kökeni; demek ki karşımızda ilkel toplumların bir sanatı var.

Nitekim, bütün halkların, düşündüren, kafa yoran, zevk alabilmek için özel bir öğrenim gerektiren resme geçmeden önce, ustaca, fetiş denen yontular yaptıklarını görüyoruz.

Yontu daha çok doğayla yakınlaşır, bu nedenle de, hünerle işlenmiş bir odun ya da taş parçasından hoşlanan köylülerimiz en güzel resme bile alık alık bakarlar. Çünkü resimde parmaklarla dokunulamayan özel bir gizem vardır.

Yontuda, kullanılan araçların zorunlu sonucu olarak hayli elverişsiz yanlar bulunur. Dağ gibi yabandır ve gerçektir, ama aynı zamanda belirsizdir, kavranılmazdır, çünkü kendini fazla cepheden sergiler. Tek bir görünüm kazandırmak için boşuna çabalar yontucu; çevresinde dönüp duran izleyici, iyi'nin dışında yüz değişik görünüm

seçebilir yontuda, ve çoğu zaman, öyle bir an gelir ki -sanatçı açısından elbette hoş değildir bu- doğal ışık ya da ışıklandırma yüzünden yontucunun hiç de düşünmediği bir güzellik bulur. Resim neyi göstermek istiyorsa onu gösterir. Görünümü tektir, izleyici onu olduğundan başka türlü göremez. Aşırı derecede buyurgandır, anlamı da çok güçlüdür.

Heykelden anlamak resimden anlamaktan daha zordur. Bir gün yontucu Preault'a şöyle söylendiğini duydum: "Michel-Angel'i anlıyorum, Jean Goujon'u anlıyorum, Germain Pilon'u anlıyorum, ama yontuları anlamıyorum." İlkel toplulukların, yerlilerin yaptığı yontuları kastediyordu.

İlkel Çağ'dan sonra heykel, görkemli bir gelişme sonucunda, başka sanatları tamamlayan bir sanat halini alır. Hünerli ellerin yaptığı taşınır yontular söz konusu değildir artık, yontu resim ve mimariye katılır, onların hizmetine girer. Katedraller gökyüzüne yükselir ve uçurumlarının binlerce derinliklerini anıtla tek beden olan yontular doldurur -boyalı yontulardır bunlar, bu hususa dikkat buyuruni- renkleri saf ve sadedir, özel bir ton içinde dizilip bütünle uyum sağlar ve büyük yapıtın şiirsel etkisini bütünler. Versailles yontularını, onlarca fon oluşturan gölgelikler ya da üstlerine ışığın binlerce elmaslarını boşaltan, canlı su koruları altında barındırır. Bütün büyük dönemlerde bir tamamlayıcıdır yontu; başlangıcında da, sonunda da soyutlanmış bir sanattır.

Yontu yakından görülmeyi kabul eder etmez yontucu da her tür hünerini cesaretle göstermeye başlar ve bu sanat tütün çubuklu ve fetişli ilkel çağları aşıp yetkinliğine kavuşur.

1846 Salonu

ANNESİNE MEKTUBU

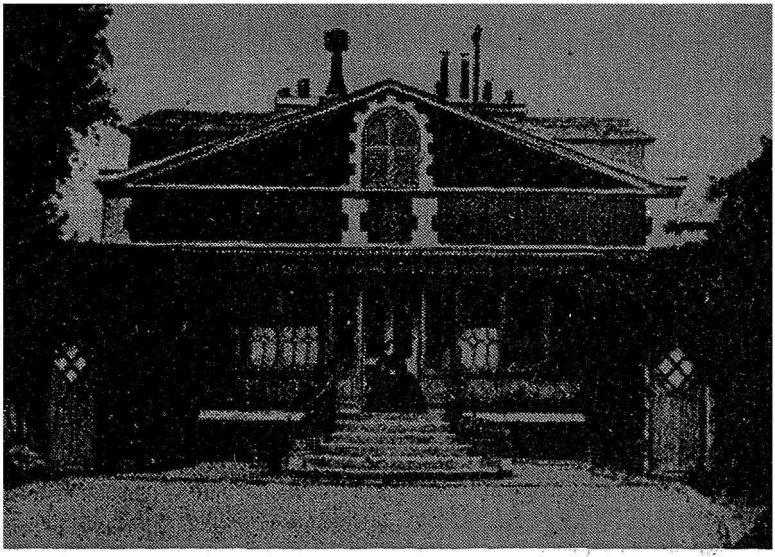
6 Mayıs 1861

Sevgili anneciğim, o yüce analık duygusuna gerçekten sahipsen, ve benden hâlâ usanmadıysan Paris'e gel, beni görmeye gel, hatta al götür beni. Birazcık cesarete, birazcık okşanmaya nice özlem duyduğum halde, bir yığın korkunç nedenler yüzünden ben yanına, Honfleur'e gelemiyorum. Mart sonunda sana *"Acaba birbirimizi yeniden görebilecek miyiz?"* diye yazmıştım, korkunç gerçeklerle karşılaşmaktan doğan o ruhsal bunalımlar içindeydim. Senin, yaşamımı bağladığım sen tek varlığın yanında birkaç gün, sekiz gün, üç gün, hatta birkaç saat geçirebilmek için neler vermezdim.

Mektuplarımı yeteriyle dikkatle okumuyorsun; umutsuzluklarımdan, sağlığımdan, yaşama karşı nefretimden söz ettiğimde yalan söylediğimi, ya da en azında olayları abarttığımı sanıyorsun. Yineleyip duruyorum, elbette seni görmek istiyorum ama Honfleur'e ha deyince gelemem. Mektupların yanılgılar, yalan yanlış düşüncelerle dolu, ciltlerce mektup yazsam değiştiremem onları, yüz yüze konuşmalıyız.

Durumumu sana açmak için ne zaman kalemi elime alsam seni kahretmekten, zayıf düşmüş bedenini incitmekten korkuyorum. Her an canıma kıydım kıyacağım, bundan hiç kuşkun olmasın. Beni çok, çok sevdiğini biliyorum; aklın kör ama yüce bir karakterin var! ben de seni çocukluğumda aşkla sevmiştim; ama sonra yaptığın haksızlıklar yüzünden, bir annenin haksızlığı böyle davranmamı haklı kılarmış gibi, saygıda kusur ettim; çoğu zaman bundan pişmanlık duydum, ama içimi de açmadım, yapım böyle. Artık o nankör ve öfkeli çocuk değilim. Kendi yazgımı, senin karakterini uzun uzun düşünüp taşınınca yanlışlarımın ayrımına vardım, ne kadar cömert bir yüreğin olduğunu anladım. Ne yapalım ki senin tedbirsizliklerin, benim yanlışlarım yüzünden olan olmuş bir kez.

Kuşkusuz birbirimizi sevmek, birbirimiz için yaşamak, ömrü mümkün olduğunca dürüst ve zahmetsiz bitirmek boynumuzun

Annesinin Honfleurs'deki evi

borcu. Yine de içinde bulunduğum şu korkunç koşullar yüzünden, inanıyorum ki, ya ben senin başını yiyeceğim ya da sen benim, ve sonunda birbirimizi bitireceğiz. Ben ölürsem sen de yaşamazsın, bu gerçek. Tek yaşam nedeninim. Sen ölürsen, hele de bunun nedeni bensem, yüzde yüz kendimi öldürürüm. Diline dolayıp durduğun şu söz, senin ölümün beni ihya mı edecek! Vesayet kurulu yine duracak (niye durmasın ki!), yine hiçbir şey ödenmeyecek, ve ben, acı üstüne acı çekip *korkunç bir yalnızlık içinde kıvranacağım.* Canıma kıymam sana saçma geliyor değil mi? "Demek yaşlı anneni yapayalnız bırakmayı düşünebiliyorsun" diyeceksin. Buna doğrudan hakkım olmasa da *otuz yıla yakın* bir süreden beri çektiğim acılar bağışlanmama yeter. "Allah korkusu da yok mu?" diyeceksin. Görünmez bir dış varlığın yazgımla ilgilendiğine inanmayı ne kadar isterdim (bu konuda nasıl özden olduğumu benden iyi kimse bilemez); buna inanmak için ne yapsam bilmiyorum ki?

(Tanrı deyince aklıma o nalet papaz geliyor. Sakın bu mektubuma üzülüp o papazdan akıl almaya kalkma. Tuhaf gelecek ama o papaz benim düşmanım.)

İntihar'a gelince, saplantı değilse de, zaman zaman kafama takılıyor, ancak canıma kıymaya kalkamam. Bütün kağıtlarım Honfleur'de karmakarışık halde. Her şeyden önce Honfleur'e gelip uzun boylu çalışmam gerekiyor, oraya gelince de kolay kolay yanından ayrılamam. Canıma kıyarak evini kirletmeyeceğimi bilirsin. Zaten sen de aklını kaybederdin. Canıma kıymayı niçin düşünüyorum? Borçlarım yüzünden mi? Evet, ama borçların altından kalkabilirim. İntiharı düşünmemin asıl nedeni içinde bulunduğum çaresiz durumun hep böyle *sürüp gitmesi* ve bundan doğan korkunç yorgunluk. Her geçen dakikayla yaşamdan zevk almadığımı yeniden anlıyorum. Gençliğimde beni çok ihmal ettin. Şimdi senin ihmalinle benim, *eski hatalarımın* yükü biniyor üstüme, perişan ediyor beni. Feci durumdayım. Önümde eğilenler var, beni pohpohlayanlar var. Belki bana imrenenler bile var. Edebiyat dünyasındaki yerim hiç fena değil. Dilediğimi yapabilirim. Ne yazsam basılacak. Sıradan insanlar gibi düşünen biri olmadığım için az para kazanacağım ama geride büyük bir isim bırakacağım, bunu biliyorum -yeter ki yaşama cesaretim olsun. Ne var ki ruhsal sağlığım berbat, -hatta kayboldu belki. Hâlâ bazı tasarılarım var: *Soyunmuş yüreğim, romanlar,* biri Théatre-Français için, iki dram, bütün bu tasarıları gerçekleştirebilecek miyim? *Hiç sanmam.* Saygınlık konusunda da korkunç durumdayım, -işin en kötüsü de bu. Huzursuzum hep, onur kırıcı şeyler, hakaretler, akla hayale gelmedik karalamalar. Doğru, biraz para kazanabiliyorum; *borçsuz ve muhtaç olsaydım* ZENGİN OLURDUM, bu sözümü atlama. Sana da para verirdim o zaman, Jeanne'a da gönül rahatlığıyla yardım ederdim, Jeanne konusuna az sonra yeniden döneceğim. Bana bunları söyleten sensin. -Elime avcuma geçen, tutumsuz, savurgan, sağlıksız (zira çok kötü bir yaşantım var) bir yaşam biçimi yüzünden uçup gidiyor; eski borçların, daha çok faizle-

rinin, onlara bağlı yan giderlerin ödenmesi, yazman parası, harç parası, pul parası falan filan.

Olumlu ne yapılabilir, günlük sorunlar nasıl çözümlenebilir, az sonra onlara da geleceğim; zira gerçekten de kurtulmaya gereksinimim var, ve beni yalnız sen kurtarabilirsin. Bugün her derdimi açmak istiyorum sana. Yapayalnızım, ne bir dostum, ne sevgilim, ne köpeğim, ne kedim var, kime yakınayım derdimi? Sahip olduğum tek şey babamın resmi, o da konuşamıyor. 1844 güzünde hani korkunç bir bunalıma girmiştim, şimdi yine o durumdayım. Kendimi öyle bir saldım ki bu delilikten de beter.

Ya fiziksel sağlığım, senin için, benim için, yapmam gereken işler için gerekli olan sağlığım! Dikkatini pek çekmese de biraz da ondan söz edeyim. Günbe gün beni yiyip bitiren, cesaretimi kıran o sinirsel rahatsızlıklardan, kusmalardan, uykusuzluklardan, karabasanlardan, bayılmalardan bahsetmek istemiyorum. Bunlarla kafanı epey şişirdim. Utanmayı, sıkılmayı bir yana bırakayım, buna gerek yok. Biliyorsun, toyluk yıllarımda frengiye tutulmuş, tümüyle geçtiğini sanmıştım. 1848'den sonra Dijon'dayken yeniden nüksetti ve yine yok oldu. Şimdi tekrar başımda ve yeni bir hal aldı, derimin üstünde lekeler, ve bütün eklemlerimde aşırı bir yorgunluk. İnan böyle, kendimi bilmez miyim. Belki de çektiğim ruhsal acılar, feci ruhsal durumum da hastalığı azdırıyor. Sıkı bir rejime girmem gerek ama böyle bir yaşam tarzında nasıl gerçekleştirebilirim bunu.

Bunları bir yana bırakıp düşlerime döneyim; daha tasarılarımı açmadan içimi sevinç kaplıyor. Kadrini bilmediğin, tanımadığın şu ruhumu, bütün ruhumu bir kez daha açsam mı sana. *Kadrini bilmediğin, tanımadığın ruhumu,* evet, hiç kuşkum yok bu konuda, gerçek olduğuna inanıyorum.

Çocukluğumda sana tutkulu bir aşkla bağlandığım bir dönem oldu; dinle ve yüreğin titremeden oku bunları. İlk kez böylesine içimi döküyorum. Faytonla yaptığımız bir geziyi anımsıyorum; tedavi gördüğün bir sağlık yurdundan çıkıyordun, hep aklında olduğumu bile-

yim diye benim için yaptığın çini resimleri gösterdin. Korkunç bir belleğim var, inanır mısın? Sonra Saint-André-des Arts ve Neuilly meydanları. Uzun gezintiler, süregiden sevgiler! Anımsıyorum, rıhtımlar akşamları insana kasvet verirdi. Ah! anne sevgisini tattığım ne güzel çağlardı. *Güzel çağlar* dediğim için beni bağışla, kuşkusuz senin için acılı günlerdi. (1)

Ama ben senin yanında hep yaşayan bir varlıktım; yalnızca benimdin artık. Hem put'um, hem arkadaşımdın. Çok çok gerilerde kalmış yıllardan böyle tutkuyla söz etmeme belki şaşacaksın. Ben bile şaşıyorum. Belki de ölümü bir kez daha arzulamamdan, geçmişin, eski olayların usumda tel tel çözülmesinden doğuyor bu.

Daha sonra, bilirsin, kocan ne acımasız bir eğitim seçti benim için; kırk yaşındayım ve hâlâ o kolej yıllarını ve üvey babamın yarattığı korkuyu acıyla anımsıyorum. Yine de onu sevmiştim, zaten bugün ona hak verecek olgunluktayım. Hasılı sakat tutumunu ısrarla sürdürmüştü. Bu konuyu geçelim, zira gözlerindeki yaşları görür gibiyim.

Sonunda kurtuldum ama tümüyle terk edildim. Hıncımı almak için kendimi zevk sefaya kaptırdım; yolculuklar, güzel eşyalar, tablolar, yosmalar falan... Bütün bunların cezasını da şimdi feci çekiyorum. Vesayet kuruluna gelince, diyeceğim tek söz şu: paranın ve parayla ilgili her şeyin ne büyük bir önemi olduğunu artık biliyorum; bu konularda becerikli olduğunu, iyiliğimi istediğini anlarım, ama bir şeyi, kafamdan hiç çıkmayan bir şeyi anlamış değilim. Niçin şöyle de düşünmüyorsun: "Oğlum yaşam tarzı bakımından bana çekmemiş ama onun da başka yönlerden dikkate değer yanları var. Bu durumda ne yapmalıyım? Çelişkili iki zıt yaşam sürüyor, bir yandan dürüst, onurlu, öte yandan iğrenç, aşağılık bir yaşam bu. Onu bu iki zıt yaşama kurban mı edeyim? Onu güçsüz kılan, ona acı çektiren, zarar veren bu kahredici yaşama ömür boyu katlanıp sürünsün mü?" Şöyle dü-

(1) Baudelaire'in babası yeni ölmüştü ve genç yaşta dul kalan anne yaslıydı (E.A)

şündünüz: "Bunu vesayet altına almazsak paranın hepsini yiyip bitirir, üstelik çalışmanın zevkine de varamaz. Peki ama, beni vesayet altına aldığınız halde *her şey yine yenildi ve ben yaşlı ve mutsuz bir insanım.*

Yeniden gençleşebilir miyim? Bütün sorun işte bu. Geçmişi böyle kurcaladıysam amacım tümüyle haklı olduğumu değil, ama kayda değer haklı özürlerim bulunduğunu göstermekti. Bütün bu yazdıklarımda bir sitem havası sezinliyorsan, şunu hiç unutma ki tüm olup bitenler senin soylu yüreğine hayranlığımdan, bana yaptığın onca özverilere karşı beslediğim şükran duygusundan hiçbir şey eksiltemez. Hep kendini feda ettin. Özveri dehasına sahipsin. İyilik mantığına ağır basıyor. Senden fazlasını istiyorum, öğüt istiyorum, bana destek olmanı, işlerin içinden çıkabilmem için ikimiz arasında tam bir anlaşma olmasını istiyorum. Yalvarırım gel, moral gücüm, cesaretim, umutlarım bitti bitecek. Korkular içindeyim. Sanat yaşamım da tehlike içinde. Beni bir yıkımın beklediğini görüyorum. Dostlarına, örneğin Ancelle'e söyleyip bir hafta konukları olabilirsin. Seni görmek, sana sarılmak için neler vermezdim. Bir yıkım korkusu sezinler gibiyim, bu yüzden yanına şimdi gelemem. Paris berbat. İki kez senin daha da ciddiye alacağın önemli bir tedbirsizlik yaptım; sonunda aklımı oynatacağım. Senden mutluluğunu istiyorum, senden *senin* mutluluğunu istiyorum, her ikimiz de hâlâ bunu tadabiliriz.

Ne düşündüğümü soruyorsun, tasarım şu: Yarı-tedbir istiyorum, örneğin on bin frank gibi önemlice bir tutarın devrine izin verilsin. Bu meblağın iki binini hemen alabileyim; iki bini bir yıllık geçim, giyim-kuşam gibi zorunlu ya da umulmadık giderleri karşılamak üzre senin tasarrufunda kalsın (Jeanne hastaneye yatacak, acil giderleri ödemek gerekecek). Zaten az sonra Jeanne'den yeniden söz edeceğim; buna da yine sen beni mecbur ettin. Evet, geriye altı bin frank kalıyor, bu para da Ancelle ya da Marin'in tasarrufunda bulunur, azar azar belli aralıklarla ve ihtiyatla harcanarak, hem belki on bin franktan fazla paranın göreceği işi görür, hem de ben Honfleur'de uğraş-

maktan ve rezil olmaktan kurtulurum.

İşte bir yıllık sakin bir yaşam. Bu fırsattan yararlanıp yeniden gençleşmezsem ya aptalın aptalı, ya alçağın tekiyim. Bu süre içinde kazanacağım bütün parayı (belki on bin, belki yalnızca beş bin) *senin ellerine emanet ederim.* Yaptığım hiçbir işi, kazandığım tek kuruşu saklamam senden. Ve bu paralar açığımı kapatmayıp borçlarıma ödenmiş olur -yıllarca hep aynı şeyi yaparım. Böylece *belki de,* senin gözlerin altında yapılan bir ameliyatın gerçekleştireceği gençleşmeyle, ana paradan on bin frank eksilmeksizin (geçmiş yılların dört bin altı yüz frankını hesaba katmıyorum elbette) belki de *tüm giderlerimi ödeyebileceğim.* Ev de satılmamış olacak, zira bu ev sorunu hiç aklımdan çıkmıyor.

Bu mutlu tasarımı onaylarsan ay sonunda, ya da belki hemen orada yeniden yerleşirim. Gelip götürürsün beni. Daha bir yığın ayrıntı var, bir mektuba hepsi sığmaz, bilirsin. Sözün kısası, istediğim tek şey her meblağın senin onayından sonra, ikimiz arasında ölçülüp biçildikten sonra bana verilmesi ve *benim gerçek vesayet kurulum* olman. Analık gibi tatlı bir düşünceyi vasilik gibi korkunç bir kurumla birlikte düşünmek zorunda kalmak, olacak şey mi?

Bu koşullarla oraya yerleşirsem, ne yazık ki, Paris'te olmanın sağladığı yüz, iki yüz frank gibi küçük meblağlara, küçük kazançlara veda etmek gerekiyor. O zaman da yazgısı koşullara bağlı, ödenmesi çok zaman alan toplu miktarlar söz konusu. Düşün, taşın, onun bunun sözüne değil, vicdanının, ve Tanrıya inanmak mutluluğuna sahip olduğun için, Allahının sesine uy. Düşüncelerini Ancelle'e açarken tedbirli ol. İyi bir insan ama anlayışı kıt. Eline düşmeye gör, önemli kişi de olsan sözünü dinletemezsin. İnatçılığıyla *çatlatacak* beni. Hep para düşüneceğine, biraz da toplumdaki yerimi, huzurumu ve *yaşamımı* düşün.

Koşullar yerine getirilirse, Honfleur'e iki haftalığına, bir aylığına değil, temelli geleceğim, ara sıra birlikte Paris'e gideriz, prova düzeltmelerini de postayla gönderirim.

Sık sık yazıp durduğun yanlış bir düşünceni de düzeltmek isterim. *Yalnızlıktan hiç mi hiç sıkılmıyorum, senin yanında da sıkılmam,* canımı sıkan yalnızca çevrendekiler, dostların olur, onlara da katlanırım.

Bazen aklıma esiyor, aile meclisini toplasam, ya da mahkemeye çıkıp, *"en kötü koşullarda bile sekiz cilt kitap yazmış biriyim, kendimi geçindirebilecek durumdayım, beni perişan eden gençlik yıllarından kalan borçlarım"* desem diyorum kendi kendime, ama sana olan saygım yüzünden yapamıyorum bunu. Haksız mıyım? Bir kez daha yineleyeyim, hep sana başvurmaktan başka şey yapmadım.

Kalan anaparanın gelirini gelecek yıldan itibaren Jeanne için harcayacağım, böylece, büsbütün yalnız kalmayıp başını sokacak bir yeri olur. Neler olmuş, anlatayım, erkek kardeşi başından atmak için bir hastaneye yatırmış onu. Hastaneden çıkıp eve geldiğinde ne görsün, kardeşi eşyaların ve elbiselerin bir kısmını satmış. Neuilly'den kaçtığımdan beri, dört ay içinde ancak yedi frank verebildim ona.

Yalvarırım sana, huzur içinde olmama, huzur içinde çalışmama yardım et, birazcık şefkat göster bana.

İşlerimin bazıları ivedi çözüm bekliyor; yine bir hata yaptım, banka dalavereleri yüzünden bana ait olmayan birkaç yüz frankı çekip harcamak zorunda kaldım. *Bunu yapmak zorundaydım,* sonradan durumu düzeltip parayı yerine koyabileceğimi sanıyordum. Londra'daki birinden dört yüz frank alacağım var, ödemiyor. Üç yüz frank bir başkasından alacağım var, ama adam şu sıra gezide. Hep böyle hiç ummadığım şeyler oluyor. -Bugün *korkunç bir cesaret* gösterip alacaklıma yazarak, suçumu açıkladım. Bakalım sonu nereye varacak? Bilemem. Bunları içimi dökmek için anlatıyorum sana. Umarım adam adıma ve toplumdaki yerime saygı gösterip bir rezalet çıkarmaz, bekler.

Elveda. Bitkin durumdayım. Sağlığımı ayrıntılı öğrenmek istiyorsan, üç gündür gözümü yummadım, ağzıma lokma koymadım, boğazım tıkanıyor sanki, yine de çalışmak zorundayım.

Ah, ne olur yazdıklarımı dikkatle oku, beni anlamaya çalış.

Hayır, elveda demiyor, seni yeniden görmeyi umuyorum.

Biliyorum mektubum çok dokunacak, ama onda tatlı bir yan, işitmeye pek fazla alışmadığın şefkat ve umut da bulacaksın. Seni seviyorum.

Charles

ÖZDEN GÜNCELER
LES FUSEES
FÜZELER

I.

Tanrı olmadığı zaman da, din yine aziz ve kutsal olurdu.

Saltanat sürmek için var olmaya gereksinim duymayan tek varlık Tanrıdır.

Zihince yaratılmış olan maddeden daha canlıdır.

Aşk fuhuş tadıdır. Tek bir soylu haz yoktur ki fuhuşa vardırılmamış olsun.

Bir gösteride, baloda, herkes herkesten hoşlanır.

Sanat nedir? Fuhuş.

Kalabalıkta olmak arzusu sayının çarpımından duyulan bir kıvancın gizemli anlatımıdır.

Her şey sayıdır. Sayı herşey'in içindedir. Sayı bireydedir. Esriklik bir sayıdır. Verimli yoğunlaştırma zevki, olgun bir insanda, yokolma zevkinin yerini almalıdır.

Aşk cömert bir duygudan türeyebilir: Fuhuş tadından; ama sahip olma arzusu aşkın tadını kaçırdı.

Aşk kendinden çıkmak ister, yenenin yenilenle karışması gibi, kurbanla karışmak, ama yine de, yenenin ayrıcalıklarını elinde tutmak ister. Kapatması olanın şehvet duyguları meleğe ve mal sahibine benzer. İyilikseverlik ve kundakçılık, bunlar seksten, güzellikten ve hayvan türünden bağımsızdır.

Güzel mevsimin nemli akşamlarındaki yeşil karanlıklar.

Halk deyimlerindeki sonsuz düşünce derinliği, karınca kuşaklarının oyduğu çukurlar.

Kan dökücülükle aşk arasındaki özden ilişkiye değgin, avcının fıkrası.

II.

Füzeler. -Gücünün nedeniymiş gibi, Kilisenin dişiliği.

Menekşe rengi (içeren, gizemli, örtülü aşk, rahibe rengi)

Rahip çok büyüktür, çünkü bir yığın şaşırtıcı şeylere inanır.

Herşey yapmak istesin, her şey olmak istesin Kilise, insan zekasının yasası budur.

Halklar güce tapar.

Rahipler imgelemin hizmetçileri ve yobazlardır.

Taht ve sunak, devrimci özdeyiş.

E. G ya da baştan çıkaran Serüvenci Kız.

Büyük kentlerin sofu esrikliği. Panteizm. Ben, bütündür, bütün ben'dir.

Kasırga.

III.

Füzeler.- Aşkın işkenceye ya da ameliyata çok benzediğini sanırım notlarımda yazmıştım. Ve bu düşünce en acı bir biçimde geliştirilebilir. İki aşık birbirlerine çok tutkun ve karşılıklı arzularla öylesine dolu olduklarında bile, biri ötekinden hep daha sakin, ya da daha az sevdalı olacaktır. Ya erkek, ya da kadın, ikisinden biri ameliyatçı veya cellattır; öteki hastadır veya kurbandır. Bir onursuzluk ağlatısının giriş müziği olan şu iç çekişleri, şu inlemeleri, şu hırıltıları duyuyor musunuz? Kimler iç çekmedi, kimler inlemedi, kimler hırıldamadı? Ve dayanılmaz bir şekilde kimler zorla koparıp çıkarmadı onları bağırlardan. Şu allak bullak olmuş uyurgezer gözler, şu cereyan çarpmış gibi kasları fışkıran ve kasılan kol ve bacaklar; esriklik, sayıklama, ve afyon, en korkunç sonuçlarıyla bile böylesine ürpertici ve garip örnekler yaratamazlar. Ovide'in yıldızları yönetmek için yapılmış sandığı insan yüzü işte artık yalnızca çılgın bir vahşeti söylü-

yor ya da, yalnızca bir ölüm türünde gevşeyip yatışıyor. Bu türden bir çözülmeye "coşku" diyebilseydim, kuşkusuz gühana girmiş olurdum.

-Oyunculardan birinin kendini yönetemez hale gelmesini gerektiren korkunç bir oyun!

Benim de bulunduğum bir yerde, aşkın en büyük zevki nedir şeklinde bir soru atıldı ortaya. Biri doğal olarak; almak, -bir diğeri; vermek dedi. Kimi gurur zevki, kimi alçakgönüllülük şehveti dedi. Bütün bu çöplükler **İsa'nın kopyası gibi** konuşuyorlardı.- Sonunda iş öyle hale geldi ki, ütopyacı dangalağın teki de aşkın en büyük zevkinin yurt için yurttaşlar yetiştirmek olduğunu söyledi.

Ben şunu söylüyorum: aşkın tek ve yüce cinsel zevki, onun **kötülük** yapma gerçekliğinde yatar. -Ve erkek de, kadın da, her cinsel arzunun kötülükte bulunduğunu daha doğuştan bilir.

IV.

Planlar. Füzeler. Tasarılar. - Silvestre vari güldürü. Barbara ve koyun.

Chenavard insanüstü bir tip yarattı.

Levaillant vari dileğim.

Önsöz, gizemlilik ve kıvançlılık karışımı.

Düşler ve Swedenborg vari düş kuramları.

Campbell'in düşüncesi (**The Conduct of Life**)

Yoğunlaşma.

Saplantı fikrin gücü.

Salt özdenlik, özgünlük aracı.

Gülünç şeyleri tantanayla anlatmak...

V.

Füzeler. Açımlamalar. -Bir insan yatağa düşünce, hemen hemen tüm dostları onun öldüğünü görmek gibi gizli bir özlem duyarlar; kimi onun sağlığının kendininkinden kötü olduğunu gözüyle gör-

mek ister, kimi de can çekişen birini incelemek umuduna kapılır.

Arabesk süsleme, süslemelerin en gizemlisidir.

VI.

Füzeler. Açımlamalar. Edebiyatçı temel sorunları sarsar ve aydınlara özgü bir cimnastik zevki yaratır.

Arabesk süsleme hepsinin en ülküseli.

Kadınları bize daha bir yabancı oldukları ölçüde seviyoruz. Aydın kadınları sevmek oğlancı bir zevktir. Böylece hayvansallık oğlancılığın dışında kalıyor.

Soytarılık iyilikseverliğin dışında kalmayabilir, ama çok enderdir bu.

Soyutlamalardan başka bir şeye uygulanan coşku güçsüzlük ve hastalık işaretidir.

Zayıflık şişmanlıktan daha çıplak ve densiz.

VII.

Acıklı gök. - Maddi bir varlığa uygulanmış soyut bir düzenlemenin tamlama sıfatı.

İnsan havayla birlikte ışığı içer. Gece havası çalışana zararlıdır demekte, halk haklı.

Ateşe tapmak halkın yapısında doğuştan var.

Yapay ateşler, yangınlar, kundakçılar.

Doğuştan bir ateşe tapıcı, doğuştan bir Parsis varsayımından kalkıp bir öykü yazılabilir.

VIII.

Yüzlerin horgörülmesi, yüzde kendi doğuşunu arayan bir sanrının gerçeği silip süpürmesinin ürünüdür.

O halde, çetin bir yaşamın kıvançlarını tanı ve dua et, sürekli dua et. Dua güç birikimidir. **(İstemin sunağı, - Aktörel dinamik. - Kutsallaştırılmaların büyücülüğü.-Ruhun sağlığı.)**

Müzik gökyüzünü oyar.

Jean-Jacques kahveye girerken bir tür heyecan duyduğunu söylüyordu. Sıkılgan bir insanla yapılan tiyatro denemesi bir tür Ahret Sualine benzer.

Yaşamın bir tek gerçek albenisi vardır: Oyun'un albenisi. Kazanmışsın, kaybetmişsin aldırmamak şartıyla.

IX

Açımlamalar. Füzeler.- Ulusların bağrından büyük insanlar uluslara rağmen çıkar, -aileler gibi. Onlar çıkmasın diye ellerinden geleni yaparlar. Demek ki büyük adamın, milyonlarca insanın geliştirdiği önleme gücünden daha büyük bir saldırı gücüne gereksinimi var.

Akşamların sinsi serüveni uyku konusunda şu söylenebilir: İnsanlar her gün öyle korkusuzca uyuyorlar ki, korksuzluklarının tehlikeyi bilmemelerinden doğduğunu sezmesek, bu denli bir korkusuzluk bize pek garip gelirdi.

X.

Derisi manda gönü insanlar var, onları aşağılayarak bile öcünü alamazsın.

Dostun ne kadar çoksa o kadar eldiven gerek. Beni sevenler, horlanmış, hatta diyebilirim ki aşağılık insanlardı, dürüstlere dalkavukluktan hoşlanmam.

Girardin latince konuşuyor: **Pecudesque locutae.**

Tansıktan vazgeçsin diye Robet Houdin'i Araplara göndermek ancak böyle kuşkulu bir toplumda görülür.

XI.

Dingin sular üstünde garipçesine salınıp yalpalamış bu güzel ve büyük gemiler, bu güçlü gemiler, şimdi işsiz güçsüz kalmış, ve denize özlem duyan haliyle, ve sessiz, demiyorlar mı bize: mutluluğa ne zaman kalkıyoruz?

Dramda en iyi yanı, büyüyü ve romansalı unutmamalı.

Bütün bir öykünün içine dalacağı çevre ve hava. (Bak **Usher**'e ve esrar ve afyonun derin duyumlarına başvur.)

XII.

Matematik çılgınlıklar ve iki kere ikinin üç ettiğini sanan çılgınlar var mı? Bir başka deyimle, şu sözcükler (bir arada kullanıldıkları için) yaygarayı basmıyorsa, -sanrı salt mantık ürünü şeyleri ele geçirebilir mi? Biri en önemli şeyleri sürekli ertesi güne bırakacak kadar tembelliği, düş kurmayı, miskinliği alışkanlık edindiğinde, bir başkası, bir sabah kırbaçla vura vura onu uyandırsa ve, bile bile çalışmayan bu kimseyi, çalışmayı zorla öğreninceye dek acımasızca kırbaçlasa, bu adam, -kırbaçlayan- onun gerçekten dostu ve velinimeti sayılmaz mı? Zaten hani aşk evlilikten sonra başlar denir ya, zevkin de sonradan kazanıldığı doğru sayılabilir.

Siyasada da böyledir, gerçek aziz, halkın yararı için, halkı kırbaçlayan ve öldürendir.

Salı, 13 Mayıs, 1856

Michelvari örnekler al.

Mann'a,

Urlici'ye,

Marie Clemm'a yaz.

Bayan Dumay'e yazıp öğren, bakalım Mirès...

Duygusuz hale biraz ters düşmeyen; -dolayısıyla düzensizlik, yani umulmadık, şaşırtıcı güzelliğin özlü bir bölümü ve niteliğidir.

XIII.

Notlar. Füzeler.-Théodore de Banville belirgin bir materyalist değil; aydın.

Şiiri mutlu saatlerin anlatımıdır.

Alacaklının her mektubuna karşılık çok dünyasal bir konu üstüne elli satır yazın, kurtulursunuz.

Güzel bir peri yüzündeki büyük gülümseme.

XIV.

Raporlarında sayılarla, tıpla ve felsefeyle gözlemlenmiş intihar ve çıldırıp-ihtihar.

BRIERRE DE BOISMONT

Şu bölümü ara: "Size karşı yalnızca tiksinti duyan bir varlıkla yaşamak..."

Sénéque'in çizdiği **Séréne portresi. Aziz Jean Chrysostome**'un çizdiği **Stagyre** portresi. Acedia, keşişlerin hastalığı.

Toedium vitae

XV.

Füzeler.- Tutku ona her şey veriyor'un çevirisi ve açımlanması.

Fırtınanın, elektriğin ve eski yılların, sevdalı, karanlık anıların tehlike çanı yıldırımın yarattığı ruhsal ve fiziksel kıvançlar.

XVI.

Füzeler.-Güzel'in, -benim Güzelimin,- tanımını buldum. Bu güzel yakıcı ve hazin bir şey, anlaşılmayı zamana bırakan, biraz kapalı bir şey. Dilerseniz fikirlerimi, duyarlı bir nesneyi, diyelim, toplumun en ilginç bir nesnesini, bir kadın yüzünü örnek alarak açıklayayım. Bir baş, ayartıcı güzel, yani bir kadın başı, aynı zamanda, -ve karmaşık bir biçimde,- hem cinsel arzu, hem hüzün uyandıran bir baştır bu; melankoli, bıkkınlık, hatta doyumsuzluk fikrini içeren, -ya da tam tersine, bir fikri, yani, yoksunluktan veya umutsuzluktan doğar gibi ters akan bir acıyla birleşmiş bir yakıcılığı, bir yaşama arzusunu içeren bir baş. Güzel'in başka nitelikleri de var: gizem ve özlem gibi.

Kadınların gözündeki durumu bir yana, güzel bir erkek başı, bu şehvet fikrini içermeye gereksinim duymaz. Oysa aynı şehvet fikri,

kadın yüzünde, ve kuşkusuz erkeklerin gözünde, yüz ne kadar melankolik olursa o kadar çekicidir. o kadar kışkırtıcıdır. Ama baş, öte yandan, yakıcı ve hazin bir şeyler, -ruhsal gereksinimler, öylesine bastırılmış arzular,- homurdanan ve kullanılmamış bir güç fikrini, bazan intikamcı bir duygusuzluk fikrini (bu konuda ideal Dandi tipini yabana atmamalı), bazan da, -ki bu Güzelliğin en ilginç niteliklerinden biridir,- gizemi, ve son olarak da (estetik alanında kendimi ne derece modern gördüğümü açıklama cüretine sahip olmam için) mutsuzluğu içerecektir. Güzellik Kıvanç ile bağdaşamaz gibi bir şey ileri sürmüyorum, ama, diyorum ki (onun) Kıvanç en bayağı süslerinden biri, Melankoli ise görkemli sevgilisidir. Öyle ki, (bilmem beynim büyülü bir ayna mı?) içinde Mutsuzluk olmayan bir Güzellik tipi aklımın köşesinden bile geçmez. Bu fikirlere inanmış -başkalarına bakarsan bu fikirlere saplanıp kalmış- olan ben, özetle, -ve Miltonvari,- en canlı güzellik tipi Şeytan'dır demekten kendimi alıkoyamam.

XVII

Füzeler.- KENDİNE TAPMA. Karakterin şiirsel uyumu. Karakterin ve yetilerin dengesi.

Tüm yetileri saklayıp korumak. Tüm yetileri artırmak.

Bir inanç (büyücülük, ruh çağırma.)

Özveri ve dilek yüce formüllerdir, ve karşılıklı ilişkilerin simgeleridir.

Edebiyatta iki temel nitelik: doğaüstücülük ve acı alay. Bireysel bir göz atış, olayların yazar önündeki haliyle durumu, sonra şeytanca bir biçimde sözcüklerin yan yana gelişi. Doğaüstü genel rengi ve vurgulamayı, yani mekânda ve zamanda yoğunluğu, uyumu, açıklık ve sadeliği, titreşimi, derinliği ve çınlamayı içerir.

Yaşamın öyle anları vardır ki, bu anlarda zaman ve mekân daha derindir ve varoluş duygusu sonsuzca çoğalmıştır.

Büyük ölülerin ruhlarını çağırmak için ya da sağlığın düzelmesi

ve yetkinleşmesi için yapılmış büyü.

Esin hep, insan onu isteyince gelir, ama her istediğinde gitmez.

Büyülü işlemler gibi, ruh çağırma gibi kabul edilmiş dil ve yazı.

Kadın halleri,

Çekici ve güzel kılan haller:
Bıkkın hal,
Sıkıntılı hal,
Uçarı hal,
Küstah hal,
Soğuk hal,
Dalgın hal,
Egemen hal,
Kararlı hal,
Yaramaz hal,
Hasta hal,
Kedi hali, çocukluk, uyuşukluk ve kötülük birarada.

Ruhun doğaüstü diyebileceğimiz belli durumlarında, yaşamın derinliği bütünüyle gördüğümüz bir şeyde ortaya çıkar, gördüğümüz şey, ne kadar sıradan olursa olsun, yaşamın Simgesi olur.

Bulvarda karşıdan karşıya geçiyordum, arabalar yüzünden biraz telaşlıcaydım, madalyonum kopup çamura düştü.

Çok şükür eğilip alacak zaman buldum; ama bu tatsız olay biraz sonra kafama takıldı, hayra işaret değil dedim, ve olup atamadım kafamdan bu düşünceyi; günüm haram oldu.

Sağlık, sağlığı koruma, giyim-kuşam -temizlik, ruh soyluluğu ve zariflik yönünden aşkta kendine tapma.

Self-purification and anti-humanity

Sevişmede işkenceye, ya da ameliyata benzer büyük yan var.

Dua büyülü bir işlem. Dua aydın dinamiğin büyük güçlerinden biri. Tersine bir elektrik akımı.

Tespih bir medyum, bir iletişim aracı; herkesin elinin erişebileceği bir dua.

Çalışma, anamal gibi, sonuçlarıyla olduğu kadar, yetileriyle de zenginleştiren, çıkar sağlayan geliştirici ve biriktirici bir güç.

Sırtını bilime dayasa da, ne kadar kazanç sağlasa da, oyun bir gün emek tarafından yenilecektir, varsın çok küçük olsun bu emek, yeter ki sürekli olsun.

Ozan, Devletten ahırına birkaç burjuva tıkma hakkı istese çok şaşarlar, ama burjuva kızarmış bir şair istese bunu pek doğal bulurlar.

Bu kitap ne kadınlarımın, kızlarımın, ne de kızkardeşlerimin kılına dokunamayacak.

Kadının batan güneşte hatlarını açıkça sergilediği o güzel bacağını öpmek için adam, bazan izin istiyor, bazan da durumdan yararlanıyordu.

Pisi pisim, minik kedim, aslanım, minik maymunum, koca maymun, seni gidi boğa, hüzünlü sıpam.

Dil'de yinelenip duran bu tür kaprisli sözler, sevgiliye çok zaman hayvan adlarının takılması aşktaki şeytan bir yanın tanığıdır. Şeytan da hayvan biçiminde değil mi? Cazotte'un devesi, -deve, iblis ve kadın.

Bir adam karısıyla atış pavyonuna gider. Bir kuklaya nişan alır ve karısına şöyle der: Bu kuklayı senin yerine koyuyorum. Gözlerini yumup tetiği çeker, kuklayı vurur.- Sonra karısının elini öperek ekler: Nişancılığımı sana borçluyum meleğim!

Evrensel tiksinti ve iğrençliği esinlediğim zaman, yalnızlığı fethetmiş olacağım.

Bu betik kadınların, kızlarım, kızkardeşlerim için değil. -Bu şeylerden nasibim az.

-Öyle manda gönlüler var ki, onları aşağılamak artık zevk olmak-

tan çıktı.

-Ne kadar çok dostum varsa o kadar eldiven gerek. -uyuz olmamak için.

Beni sevenler horlanmış insanlardı, **dürüstlere** dalkavukluktan hoşlansam, hatta beni sevenlere aşağılıktılar diyebilirdim.

Tanrı bir rezilliktir, -bir şeyler veren rezillik.

XVIII

Füzeler. -Kimsenin duyarlığını horgörmeyin. Herkesin duyarlığı aslında kendi dehasıdır.

Harcamaya haklı olmak için iki yere para ödenir: yüznumaralar ve kadınlara.

Ateşli bir metres yaşamına bakıp yeni evlilerin duyduğu kıvanç anlaşılabilir.

Kadınların turfanda tadı. Kürk kokusunu kadın kokusuyla karıştırıyordum. Anımsarım... Kısaca annemi zarif olduğu için seviyordum. Demek ki çiçeği burnunda bir dandiydim.

Atalarım, budala ya da manyak, gösterişli evlerde. Korkunç tutkuların kurbanı.

Protestan ülkeler, iyi yetişmiş bir insanın mutluluğu için yüzde yüz gerekli iki ilkeden yoksun: kibarlık ve sofuluktan.

Bıkmış kulaklara nasıl uyumsuzluk hoş gelirse, gülünç ile acıklının karışımı da zihne hoş gelir.

Kötüye duyulan zevkte kişiyi mesteden şey, aksoylu bir hoşlanmama zevkidir.

Düş halini Almanya çizgiyle, İngiltere derinlikle açıklar.

Her ince düşüncenin doğumunda, beyincikte kendini duyuran sinirsel bir sarsıntı vardır.

İspanya dine aşkın doğal vahşetini koyuyor.

ÜSLUP.- Sonsuz not, sonsuz ve kozmopolit üslup. Chataubriand. Alph. Rabbé, Edgar Poe.

XIX

Füzeler. Açımlamalar.- Demokratlar neden kedileri sevmez? Nedenini anlamak kolay. Kedi güzeldir; lüks, temizlik, cinsel istek gibi düşünleri simgeler.

XX

Füzeler.- Üç yüz altmış beş kez yinelenen küçük bir çalışma, üç yüz altmış beş kez biraz para, yani yüklü bir para kazandırır. Ayrıca utku da gerçekleşir.

Bunun gibi, damla damla küçük kıvançlar mutluluğu oluşturur.

Üstünkörü bir şey yaratmak da dahice bir şey. Üstünkörü birşeyler yaratmayalım.

- Alphonse Rabbe tonu.
- Kapatma karı tonu (Güzeller güzelim! Uçarı tatlım!)
- **Sonsuz** ton.

Açık renklerle boyama, derinlemesine ölçülüp biçilmiş desen.

Primá Donna ve kapatma oğlan.

Annem olağanüstü; korkmalı ondan, sevimli görünmeli.

Kurumlu Hildebrand.

Napoleon III'ün Sezarcılığı. (Edgar Ney'e mektup)

Papa ve İmparator.

XXI.

Füzeler. Açımlamalar.- Kendini Şeytanın eline bırakmak, nedir bu?

Madem insan, günlük olayların da kanıtladığı gibi, hep aynıdır, insandır, yaban haldedir, o halde Gelişimden daha saçma ne olabilir? Uygarlığın günlük çarpıcı olayları ve çatışmaları yanında ormanın ve kırların tehlikesi ne kalır? Kurbanını ha yol üstünde boğmuş, ha bilinmeyen ormanlarda boğazlamış, insan aynı insan, yani en gelişmiş av hayvanı değil mi?

-Otuzundaymışım, böyle diyorlar, ah her geçen bir dakikada üç dakika yaşasaydım, ..., doksanında olmaz mıydım o zaman?

... Çalışma mumyalanmış ruhları saklayıp koruyan tuz değil mi?

Bir romanın başlangıcı, konuya nerden olursa olsun girmek, ve bitirmek için de çok güzel tümcelerle başlamak.

XXII.

Füzeler.-Bir gemiyi, özellikle giden bir gemiyi izlemekten doğan sonsuz ve gizemli çekicilik, sanırım, önce, insan zihninin, karmaşıklık ve uyum kadar başta gelen gereksinimlerinden biri olan düzenlilik ve simetriden, - sonra da, mekânda nesnenin gerçek elemanlarınca gerçekleştirilmiş bütün hayali eğriler ve çizgiler kuşağından, ve birbirini izleyen çoğalmalardan ileri geliyor.

Çizgilerdeki bu devinim işleminden kurtulan şiirsel fikir, geniş, kocaman, karmaşık, ama öte yandan orantılı bir varlığın, deha dolu bir hayvanın, tüm acıların, tüm insansal tutkuların acısını çeken deha dolu bir hayvanın varsayımıdır.

Budalaca, sürekli vahşilerden, barbarlardan söz eden uygar halklar, Aurevilly'nin de dediği gibi, **siz putperest olacak düzeyde bile değilsiniz.**

Stoacılık, inandığı tek kutsallık intihar olan din!!

Akıcı ya da perisel bir soytarılık için, bir pandomim için bir taslak düzenleyip bunu ciddi bir roman haline getirmeli. Herşey olağandışı ve düşsel bir havaya bürünmeli, - büyük günler havasına. Dinlendirici bir şey olsun.- tutkuları bile dinlendirsin.- Saf şiirin bölgesi.

Anılara benzeyen bu cinsel arzularla karşılaştığı için heyecanlı, nice yanılgılarla, nice kavgalar gürültülerle, karşılıklı birbirlerinden sakladıkları nice şeylerle dolu kötü günleri düşünüp, yüreği sızlayarak ağlamaya başladı; ve sıcak gözyaşları yoğun karanlıklara aktı, o sevgili, o çekici metresinin omzunda. Ürperdi kadın, o da, o da kendi yüreğinin sesini duydu, birşeyler kıpırdandı içinde. Boş gururunu, o soğuk kadın aylaklığını yoğun karanlıklar doyuruyordu. Bu umutsuz

ama, hâlâ soylu kalıntılar taşıyan iki varlık, gözyaşlarının ve öpücüklerinin yağmurunda, geçmişin acılarını geleceğin karanlık umutlarıyla karıştırıp, birden sarmaş dolaş oldular.. Denilebilir ki, bu acı ve iyilik dolu gecede olduğu kadar tatlı gelmemişti hiç onlara şevhet; -acıya ve pişmanlıklara doymuş şehvet.

Ardından bıraktığı derin yıllara, gecenin karanlığından bakmış, ve bağışlanmanın hazzını yeniden tatmak için suçlu dostunun kollarına atılmıştı.

Hugo, sık sık Promethée'yi düşünür. Kendini beğenmişliğin tebelleş olduğu bir göğse düşsel bir akbaba kondurur. Sonra sanrı daha karmaşık bir hale gelir, doktorların söylediği gelişimci bir gidişle değişir, ve o, Tanrının lütfuyla, Jersey'in yerini Sainte-Hélène'in aldığını sanır.

Öylesine duygudan az nasipli, öylesine hantal ki bu adam, bir noteri bile çileden çıkarabilir.

Hugo-Papaz Efendi'nin başı hep önünde, hem de bir bok olmadığını sanmayacak kadar başı fazla önünde, görmüyor.

Papaz olmayan kim var günümüzde? Gençlik bile papaz, söyledikleri şeylere bakarsanız.

Peki dua olmayan ne var? -Pislemek bile dua, demokratların pislerken çıkardıklarına bakarsanız.

Bay de Pontmartin hep taşrasını üstünde taşıyan adam...

İnsan, yani herbiri, öylesine doğaüstünce sapıtmış ki, evrensel alçalmayı düşüneceği yerde mantıklı bir hiyerarşiye kafayı takıyor.

Dünya son bulacak. Sürüp gitmesi için tek neden; var olmasıdır. Ki bu neden, tersini ileri süren, tüm diğer nedenlere göre zayıf, özellikle şu nedene göre zayıf: Dünya var olup da bundan böyle, şu gök kubbesi altında ne işe yarayacak? - Tut ki maddeten varlığını sürdürecek, peki bu, adına, tarihler boyu süregelen adına yarışır bir var oluş mudur? Dünyamız, Güney Amerika cumhuriyetlerinin çözümsüz ve soytarı düzensizliğine saplanıp kalacak, ilkel hale döneceğiz, uygarlığın ot bürümüş yıkıntıları arasında elimizde tüfek, meralara

koşacağız demiyorum. Hayır; bu serüvenler için bile, ilk çağların uzantısı, belli yaşam enerjisi gerekirdi. Acımasız aktöre yasalarının yeni örnekleri ve yeni kurbanları olarak, yaşadığımızı sandığımız şu yerde geberip gideceğiz. Mekanik bizi öylesine amerikanlaştıracak, gelişim bizdeki ruhsal yanı öylesine köreltecek ki, ütopyacıların kanlı, günahkar ya da doğaya zıt hayallerinden hiçbiri, hiçbir şey, teknik ve gelişimin olumlu sonuçlarıyla kıyaslanamaz olacak. Düşünen her insandan, yaşamdan arta kalıp, varlığını sürdüren şeyi bana göstermesini istiyorum. Din mi, ondan sözetmeyi ve kalıntılarını araştırmayı gereksiz buluyorum, zira Tanrıyı yadsıma zahmetine bile girişmek başlı başına rezillik. Yaşça büyük olana tanınan hakkın kaldırılmasıyla mal sahipliği eylemli olarak ortadan kalkmıştı; ama, zaman gelecek insanlık, intikamcı bir org gibi, devrimlerin yasal olarak kendilerine miras kaldıklarını sananlardan, devrimlerin en son parçasını söküp geri alacaktır. Ve orda yüce kötülük de yok edilmiş olurdu.

İnsanın düşgücü, fazla zahmet çekmeksizin, kutsal insanlarca, belli aksoylularca yönetildikleri taktirde övgüye değer cumhuriyetler ya da diğer toplulukçu (içtimai) devletler tasarlayabilir. Ama evrensel yıkım, ya da evrensel gelişim özellikle siyasal kuruluşlarla ortaya çıkmayacak; adı da benim için pek önemli değil. Ne olacaksa yüreklerin alçalmasından olacak. Şunu söylememe gerek var mı: siyasadan arta kalan az bir şey de genel hayvanlığın kıskaçlarında acıyla çırpınacak, ve hükümetler ayakta kalmak ve yeni bir düzen hayaleti yaratmak için günümüzün şu katılaşmış insanlığını bile ürpertecek çarelere başvuracaklar. İşte o zaman oğul, obur bir erken gelişmişlikle yüzü gözü açılmış, on sekizinde değil, daha onikisinde ailesinden kaçacak; yiğit serüvenler aramak için mi, hayır, bir kulede tutsak kalmış güzelliği kurtarmak için mi, hayır, yoksul bir evi yüce düşüncelerle ölümsüzleştirmek için mi, hayır, ticari bir işletme kurmak için, zenginleşmek için, babasıyla, toplumu aydınlatmak isteyen, çağın boşinançlarını sergileyen bir gazetenin kurucusu ve orta-

ğı alçak babasıyla uğraşmak için ailesinden kaçacak. -Ve işte o zaman, kızlar, başıboş kızlar, gözden düşmüş kızlar, birkaç aşığı olan ve bazan melekler dediğimiz kızlar, varoluşlarında kötülük gibi mantıksal, rastlantısal bir ışık parlayan hoppalık nedeniyle ve buna teşekkür olarak, -evet, o zaman bu kızlar, paradan başka her şeyi, duyuların yanılmalarını bile suçlayan bir bilge, acımasız bir bilge kesilecekler. - O zaman, erdeme benzeyen şey, - diyelim ki, Plutus'a yönelik şiddet olmayan her şey, koca bir gülünçlük olarak tanınacak. Bu servet çağında hâlâ varolabilirse Adalet, servet yapmayı bilmeyen yurttaşları toplumdan atacaktır. -Karın, ey burjuva, bundan böyle karın, yasallığa dört dörtlük bir alçaklığı da katarak, karın, kasanın kilyutmaz ve sevdalı koruyucu meleği karın dört dörtlük bir kapatma olacak. Kızın, çocuksu evlenme hayalleriyle, beşiğinde, bir milyona satıldığını düşleyecek, ve sen bile ey Burjuva, bugünkünden daha da az ozan, söylecek tek söz bulamayacaksın; hiçbir şeyden pişmanlık duymayacaksın. Çünkü, insanda öyle şeyler vardır ki, bunlar ancak, başka şeyler de güzelleştiği ve azaldığı ölçüde güçlenir ve çoğalır; ve zaman böyle sürüp giderse, senden kala kala işkembelerin kalacak! Eğer gelmemişse o günler, yapımızın kalınlığı, içinde yaşadığımız çevreyi değerlendirmemizi önleyen tek engel değilse eğer, gelmesi yakın.

İçinde zaman zaman bir yalvaçın gülünçlüğünü duyan bana gelince, derdime bir lokman hekimin derman bulamayacağını biliyorum. Bu iğrenç dünyada yitik, sürünün dirsekleyip durduğu, gözü geriye, geçmiş derin yıllara baktığında, onların boşa akıp gittiğini ve acılarla dolu olduğunu, önünde ise, ne bir ders ne de acı, yeni hiçbir şey getirmeyen bir fırtınanın bulunduğunu gören bıkkın bir insan gibiyim. Akşamları felekten şöyle bir birkaç zevkli dem çaldığı zaman, bu adam, köşesine çekilmiş -mümkün olduğu kadar- geçmişi unutup halinden hoşnut ve gelecekten elini eteğini çekmiş, kayıtsızlığı ve aylaklığıyla mest, konup göçenler kadar aşağılık olmamaktan gururlu, sigarasının dumanına dalmış, kendi kendine diyor ki: "İçimi döktüm,

söyledim, sözüm yabana atılmış, atılmamış bana ne?"

Sanırım meslektaşların çerez kabilinden dediği şeye ben kendimi fazla kaptırdım. Yine de bu sayfalar benden sonra kalmalı, -öfkeme mührümü basmak istiyorum çünkü.

ÖZDEN GÜNCELER
MON COEUR MIS A NU
SOYUNMUŞ YÜREĞİM

I

Ben'in buharlaşması ve merkezileşmesi. Sorun burda.

Zırvalar toplumunda belli bir doyumsal kıvanç. Soyunmuş Yüreğim'e nerden olursa olsun, nasıl olursa olsun başlamayı, ve günün, koşulların esinine göre, günü gününe sürdürmeyi düşünüyorum, yeter ki esin canlı olsun.

II

İlk gelenin, eğlendirmeyi bilsin yeter ki, kendinden söz etmeye hakkı var.

III

Anlıyorum, ötekinden yararlanıldığında neyle karşılaşacağını anlamak için bir neden yadsınabilir.

IV

Girardin'in Kazlıkları:

"Boğayı **boynuzlarından** tutmaya alışmışız. Söyleve de **sonundan** başlayalım." (7 Kasım 1863)

"Fransız gazeteciliğinin Ptolémée'lerine öykünmeden önce, Belçika gazetecileri, otuz yıldan beri her yönüyle incelediğim, yakında Basın Sorunları adıyla çıkacak betiğin de kanıtlayacağı

sorun üstünde düşünmek zahmetini göstersinler; dünyanın döndüğü ve güneşin dönmediği kadar gerçek bir fikri tepeden bakıp gülünç bulmakta acele etmesinler."

EMILE DE GIRARDIN

Et Habet mea mentrita meatum (sic) GIRARDIN

V

Kadın dandi'nin zıddıdır. Demek, tiksindirmeli.

Kadın açtır, yemek ister; susuzdur, içmek ister.

Şehvetten kudurmuştur, perişan olmak ister.

Ona yaraşan da bu!

Kadın **doğal**'dır, yani iğrenç.

Ve hep bayağıdır, –yani dandi'in zıddı.

Madalya'ya değin. –Madalya isteyen şöyle der gibi: Görevimi yaptım, şimdi süsleyin beni, yoksa bu iş burda biter.

Bir insan değerliyse onu süslemenin ne yararı var? Değersizse süslenebilir, çünkü (bu) onu parlatır.

Süslenme, madalya gereğini duymak, Devlet'e ya da Prens'e sizi yargılamak, ve ünlü kılmak hakkını verir, v.b.g.

Zaten hıristiyan alçakgönüllülüğü haçı böbürlenmeme şartıyla savunur.

Tanrı yararına hesap. –Amaçsız hiçbir şey var olamaz.

Demek varlığımın bir amacı var.

Nasıl bir amaç? Bilmiyorum.

Bu amacı saptayan demek ki ben değilim. Benden daha bilge biri demek ki.

Beni aydınlatması için bu birine dua etmeli demek ki. En akıllı yol bu.

Sürekli, soylu olmayı yürekten dilemeli. Dandi. Bir aynanın önünde yaşayıp uyumalı.

VI

Karşı-dinlerin incelenmesi, kutsal fuhuş.

Kutsal fuhuş nedir?

Sinirsel uyarma.

Çoktanrıcılığın gizemliliği. Gizemcilik, çoktanrıcılıkla hıristiyanlık arasındaki birleşme çizgisi.

Çoktanrıcılık ve hristiyanlık karşılıklı birbirlerini kanıtlar.

Devrim ve Akıl dini özveri fikrini kanıtlar.

Boşinan tüm gerçeklerin sarnıcıdır.

VII

Her değişimde, hoş olduğu kadar alçakça bir şeyler vardır, vefasızlığa, taşınmaya benzer bir şeyler. Fransız Devrimi'ni açıklamaya yeter bu.

VIII

1848'deki esrikliğim.

Nasıl bir şeydi o esriklik? Öcalma tadı. Yakıp yıkmanın doğal zevki; yazınsal esriklik; okunanların anımsanması.

15 Mayıs. Hep o yakıp yıkmanın tadı. Yasal tad, doğal olan her şey yasalsa.

Haziran dehşetleri. Halkın çılgınlığı ve burjuvazinin çılgınlığı. Suç işlemenin doğal aşkı.

Hükümet darbesine öfkem. Kaç kez ateş altında kaldım: Yine bir Bonaparte! Ne utanç verici şey!

Yine de ortaklık yatıştı. Başkanın yardım isteme hakkı yok mu ki?

Neyin nesi İmparator Napoléon III. Değeri. Doğasına, koruyuculuğuna bir açıklama bulmalı.

IX

Yararlı bir insan olmak bana hep iğrenç geldi.

1848'in en eğlendirici yanı, İspanya'da şatolar kurar gibi, herkesin ütopyalar kurmasıydı.

1848'in tek sevimli yanı güçlünçlüğün son kerteye vardırılmasıydı.

Robespierre'in tek beğenilen yanı bıraktığı birkaç güzel tümcedir.

XI

Özveriyle yapılmış Devrim boşinanları berkitir.

XI

Siyasa. –Çağımın insanlarının anladığı anlamda bir inancım yok, çünkü tutkum yok.

Bende inanç için gerekli temel yok.

Belli bir gevşeklik, ya da, daha çok, bütün dürüst insanlarda görülen kayıtsızlık var.

Yalnız haydutlar inanmış insanlardır, -neye inanmış?- başarmaları gerektiğine. Başarırlar da.

Neden başaracak mışım, denemeye niyetim bile olmadıktan sonra?

Cinayet üstüne görkemli imparatorluklar, suç üstüne soylu dinler kurulabilir.

Yine de, çağın insanlarının kavrayamayacağı anlamda bazı inançlarım var.

XII

Yalnızlık duygusu, çocukluğumdan beri. Ailem olmasına rağmen, ve özellikle arkadaşlar içinde, -sonsuza dek bir yazgı duygusu.

Yine de çok canlı bir yaşam ve zevk tadı.

XIII

Hemen tüm yaşantımız kazca meraklar peşinde geçer. Buna karşılık, insanların en üst düzeyde meraklarını uyandırması gereken, ve günlük yaşam akışında teraziye vurulduklarında, insanlarda hiçbir merak uyandırmayan şeyler var.

Ölmüş dostlarımız nerede?

Niçin buradayız?

Bir yerlerden mi geliyoruz?

Özgürlük nedir?

Özgürlük koruyucu yasayla bağdaşabilir mi?

Ruhların sayısı sınırlı mı, sonsuz mu?

Ya oturulabilir toprakların sayısı?

v.b.g.

XIV

Ulusların bağrından büyük insanlar uluslara rağmen çıkar. Demek ki, büyük insan ulusunu da fetheder.

Çağdaş gülünç dinler:

Molière,

Béranger,

Garibaldi.

XV

Gelişime inanmak tembel öğretisi, **Belçikalı** öğretisidir. Görevini yapmak için komşularına güvenen bireydir.

Gelişim (gerçek, yani aktörel gelişim) ancak bireyde ve bireyle varolabilir.

Ama dünya ancak topluca, sürü halinde düşünebilen insanlardan oluşmuş. **Belçika toplumları** gibi.

İnsanlar da var, ancak sürü halinde eğlenebilir. Gerçek yiğit tek başına eğlenir.

XVI

Dandi'nin
ölümsüz yüceliği.
Kimdir Dandi?

XVII

Tiyatro üstüne kanılarım. Çocukluğumda ve şimdi de, tiyatroda bulduğum en güzel şey **avize** -güzel bir eşya, ışıklı, billur, karmaşık, yuvarlak ve bakışık.

Yine de, dramatik yazın'ın değerini ille de yadsımıyorum. Ancak, oyuncuların çok yüksek tahta bacaklarla yürümesini, insan yüzünden çok daha anlamlı maskeler takmalarını, borularla konuşmalarını ve de kadın rollerini erkeklerin oynamasını isterdim.

Ne var ki, dürbünün hangi yanından bakılırsa bakılsın görünen avize bana hep baş oyuncu gibi geldi.

XVIII

Çalışmak gerekiyor, şevkle olmasa da, en azından umutsuzlukla çalışmak gerekiyor, zira gördüm ki çalışmak eğlenmekten daha az can sıkıcı.

XIX

Her insanın, her saatte ve aynı anda iki dileği var, biri Tanrı'ya dönük öteki Şeytana.

Tanrıdan yardım umma, ya da tinsellik, kerte kerte yükselme arzusudur; Şeytandan medet umma, ya da hayvanlık düşünme kıvancıdır. Kadınlara karşı duyulan aşk ve hayvanlarla, köpekler, kedilerle falan özden konuşma Şeytan işi olsa gerek. Bu iki aşktan türeyen kıvançlar bu iki aşkın doğasına uygundur.

XX

İnsanlık esrikliği; yapılacak büyük tablo;

İyilikseverlik anlamında;

Dinsizlik anlamında;

Yazınsal anlamda ya da oyunculuk anlamında.

XXI

(İşkence) sorunu, gerçeği, barbar bir kazlığı ortaya çıkarma sanatı gibidir; maddi bir aracın tinsel bir amaca uygulanmasıdır bu. İşkence cezası günümüzde hiç mi hiç anlaşılmamış gizemli bir fikrin ürünüdür. Ölüm cezasının, en azından maddi açıdan, toplumu kurtarmak amacı yoktur. Amacı, toplumu ve suçluyu (manevi olarak) kurtarmak. Bu özverinin, adamanın anlam taşıması için kurbanın bu cezayı onaması ve istemesi gerekir. Bir ölüm cezalısına kloroform vermek dinsizlik olur, çünkü bu onun, kurban olarak büyüklüğünün bilincine varma ve Cenneti kazanma şansını elinden almak olur.

Dandi'ler.

Claude Gueux'nün içyüzü. Özveri kuramı. Ölüm cezasının yasallaştırılması.

Cellat eskaza işini beceremese halk da kendi haline bıraksa, ölüm suçlusu cellatla hesaplaşırdı. Ölüm cezasının yeni bir onaylaması.

İşkenceye gelince, şehvete susamış insan yüreğinin alçak yanından doğma. Vahşet ve şehvet, aşırı sıcak ve aşırı soğuk gibi özdeş duyumlar.

XXII

Oy ve seçim hakkı konusundaki düşüncem. İnsan hakları.

Herhangi bir işlevdeki iğrençlik.

Bir Dandi hiçbir şey yapmaz. Alay etmenin dışında, halka söylev çeken bir dandi, olacak şey mi?

Mantıklı ve güvenilir tek hükümet soylular hükümeti.

Demokrasi üstüne kurulmuş monarşi de, cumhuriyet de saçma ve güçsüz.

Afişlerin verdiği korkunç mide bulantısı.

Saygı değer yalnızca üç varlık var: Rahip, savaşçı ve ozan. Bilmek, öldürmek ve yaratmak. Ötekiler ahıra tıkılmak, yani meslek denilen şeyler için yaratılmış konuşan katır.

XXIII

Bakıyoruz, ölüm cezasını kaldırmak isteyenler, az çok bu cezayla ilgili kişiler.

Çoğu zaman, cellatlar bunlar: Şöyle açıklanabilir: "Başını kesebilirim, ama sen benimkine dokunmayacaksın."

Ruhu ortadan kaldıranlar (**materyalistler**) ister istemez **cehennem**'i de ortadan kaldıranlardır, ve yüzde yüz bundan **çıkarları** var.

En azından, onlar yeniden yaşamak'tan korkan insanlar tembeller.

XXIV

Prenses olmasına rağmen Bayan Metternich, onun ve Wagner hakkında yazdıklarımı yanıtlamayı unuttu.

Ondokuzuncu yüzyıl töresi.

Edgar Poe çevirimin öyküsü.

Kötülük Çiçekleri'nin öyküsü. Yanlış anlamanın alçakgönüllülüğü ve davam.

Bu çağın tüm ünlüleriyle ilişkilerimin öyküsü.

Bazı budalaların güzel portreleri:

Clément de Ris.

Castagnary.

Yargıç, işyar, gazete yöneticilerinin portreleri, v.b.g.

Sanatçının portresi, genel olarak.

Başyazar ve piyonluk. Bütün fransız halkının piyonluk ve dikta-

törlükten aldığı sonsuz tad: **"Kral olsaydım!"** sözü.

Portreler ve fıkralar.

François Buloz, -Houssaye, - ünlü Rouy,- de Calonne, - Charpentier, tüm insanlara 89'un ölümsüz ilkeleriyle verilmiş eşitlik adına yazarlarını düzelten, -Chevalier, İmparatora göre gerçek başyazar.

XXVI

George Sand üstüne. -Kadın kişi Sand, aktöresizliğin Prudhomme'u.

Her zaman aktöreciydi.

Ancak, bir zamanlar aktöreye karşıtmış gibi göründü.

Ve hiçbir zaman sanatçı olamadı. Burjuvaların pek hoşlandığı, pek ünlü **akıcı bir üslup**'u var.

Aptal, hantal, geveze. Aktöre düşüncesi yönünden kapıcı karılarının ve kapatmaların pek derin değer yargılarını ve duygu inceliklerini aynen taşıyor.

Annesi hakkında söylediği.

Şiir hakkında söylediği.

İşçi aşkı.

Birileri bu kenefle seviştiyse, çağımız erkeklerinin ne denli alçaldığını bundan iyi hiçbir şey kanıtlayamaz.

Gerçek hıritiyanların Cehenneme inanmadığını ileri sürdüğü **Mademoisselle La Quintine**'in önsözüne bir bakın.

Kadın kişi Sand, **kadıncağızların** Tanrısından, kapıcı karıların ve hırsız hizmetçilerin Tanrısından yana.

Elbette Cehennemi yok etmek ister, kendi nedenleri var.

XXVII

İblis ve George Sand. -İblisin yalnızca dahi erkekleri baştan çı-

kardığına inanmamalı. Kuşkusuz, aptalları küçümser ama onları yabana atmaz. Tersine, en çok onlara bel bağlar.

Örnek mi, George Sand. Özelikle, ve yalnız **şişko bir hayvan**'dır o; ama **cinli.** Öteki şişko hayvanları da iyi kalplilikleri ve sağduyularıyla övünmelerinin yararına inandırsın diye, **iyi kalbi** ve sağduyusuyla övünmeye **İblis** inandırdı onu.

Ne zaman bu kaz yaratığı düşünsem tüylerim diken diken oluyor. Bir gün karşıma çıkarsa kafasına kilise çanağını fırlatmaktan kendimi alamam.

XXVIII

George Sand sahneyi terketmeye yanaşmayan evde kalmışlardan biri. -En son bir önsözünü, (**Mademoiselle La Quintine**'in önsüzü) okudum, orada gerçek bir hıristiyanın Cehenneme inanamayacağını ileri sürüyor. Elbette Cehennemi yok etmek ister, kendi nedenleri var.

XXIX

Fransa'da canım sıkılıyor, özelikle, herkes Voltaire'e bezendiği için.

Emerson, **İnsanlığın Temsilcileri**'inde Voltaire'i unuttu. Şöyle güzel bir başlık atabilirdi; **Voltaire ya da karşı-ozan,** işsiz güçsüzler kralı, yüzeysellerin prensi, karşı-sanatçı, kapıcıların papazı, **Siècle**'in baş yazarlarının Giogne babası.

XXX

Comte de Chesterfield'in Kulakları'nda Voltaire, dokuz ay dışkıyla sidik arasında oturan o ölümsüz ruhla alay ediyor. Tüm tembeller gibi, Voltaire gizemden nefret ediyordu. Bu dışkıyla sidik içinde kalışta, en azından, Tanrının sevişmeye karşı huysuzluğunu ya da yergisini, ve üreme şeklinde ilk günahın bir işaretini sezebilirdi. Ger-

çekten de ancak dışkı organlarıyla sevişebiliyoruz.

Sevişmeyi ortadan kaldıramayınca, Kilise, hiç değilse, onu mikroplardan kurtarmak istedi ve evliliği yarattı.

XXXI

Edebiyat züğürtünün portresi.

Doctor Estaminetus Crapulosus Pedantissimus. Praxitèle vari yapılmış portresi.

Piposu,
Düşünceleri,
Hegel'çiliği.
Kiri,
Sanat düşünceleri.
Safrası,
Kıskançlığı.
Çağdaş gençliğin güzel bir tablosu.

XXXII

Yunanca bir satır.

ELIEN (?)

XXXIII

Tanrıbilim.
Düşüş nedir?
Birlik ikiliğe dönüşmüşse, elbette Tanrıdır düşen.
Bir başka deyimle, yaratış Tanrının düşüşü değil midir?
Dandilik — Üstün insan kimdir?
Uzman değildir.
Boş zamanı ve genel eğitimi olan insandır.
Zengin olmak ve çalışmayı sevmek.

XXXIV

Niçin zeki insan sosyete hanımlarından çok yosmalardan hoşlanır, hepsi de hayvan olduğu halde?

— Araştırmalı.

XXXV

Bazı kadınlar vardır, Légion d'Honneur madalyalarının kordonuna benzerler. İstenmezler, çünkü bazılarınca lekelenmişlerdir.

Aynı nedenle ben de pisin birinin donlarını giymek istemezdim.

Sevişmede berbat olan yan, suç ortağı olmadan suçun işlenememesi.

XXXVI

Evden iğrenme denen büyük hastalığın incelenmesi. Hastalığın nedeni. Hastalığın giderek artması.

Tüm sınıfların, erkek, dişi, her yaştan tüm varlıkların o evrensel kendini beğenmişliklerinin neden olduğu öfke.

İnsan insanı kentten kaçtığında sever, demek kalabalığı arıyor, yani kırda kenti yeniden yaratıyor.

XXXVII

Durandeau'nun Japonlar üstüne söylevi. (Herşeyden önce Fransızım ben.)

Japonlar maymun, Darjou söyledi bana.

Mathieu'nün dostu doktorun çocuk yapmama sanatı üstüne, Musa üstüne ve ruhun ölmezliği üstüne söylevleri.

Sanat uygarlaştıran bir ajandır (Castagnary).

XXXVIII

Beşinci kattaki, sütlü kahve içen bir bilgenin ve ailesinin fizyonomisi.

Peder Nacquart'ın oğlu nasıl İstinaf Mahkemesi danışmanı oldu.

XXXI

Fransızların askeri benzetmelere, aşkı, göklere çıkarma tutkusu. Her benzetmede bıyık bulunur.

Askeri edebiyat.

Ateş altında kalmak.

Bayrak çekmek.

Bayrağı göklerde, yerli yerinde tutmak.

Karışıklığın içine atılmak.

Savaş gazilerinden.

Bütün bu cafcaflı sözler genellikle türediler ve köy kahvelerindeki hımbıllar için söylenir.

XL

Askeri benzetmelere eklenecek:

Savaş ozanları.

Avant-garde yazınlar.

Bu askeri benzetmeler alışkanlığı militan değil de, disiplin için, yani uygunluk için yaratılmış kafaları, uşak doğmuş kafaları, ancak sürü halinde düşünebilen Belçikalı kafaları gösterir.

XLI

Fransızların benzetmeleri.

Adli basının askeri (Bertin)

Militan basın.

XLII

Zevkin tadı bizi şimdiki zamana bağlar. Esenliğimize özen, gelecek zamana erteler bizi.

Zevke, yani şimdiki zamana bağlanan kimse bende bir yamaçtan

yuvarlanan ve çalılara tutunmak isterken onları söküp, düştüğü yere götüren insan izlenimini uyandırır.

Herşeyden önce kendi için **büyük adam ve aziz** olmak.

XLIII

Halkın güzelliğe karşı kini. Örnekler: Jeanne ve Bayan Muller.

XLIV

Siyasa. — Kısaca, tarih önünde ve fransız halkı önünde, Napoléon III'ün büyük utkusu göstermiştir ki, ilk gelen, telgrafı ve ulusal basımevini, basını ele geçirerek büyük bir ulusu yönetebilir.

Bu gibi şeylerin, halkın izni olmaksızın gerçekleşebileceğine inananlar, —ve utkunun ancak erdeme dayanabileceğini sananlar kazdır.

Diktatörler halkın uşaklarıdır, —başka hiçbir şey değil, —berbat bir rol zaten, —ve utku zihnin ulusal aptallıkla uyumunun sonucudur.

XLV

Aşk nedir?
Kişinin kendinden çıkma gereksinimi.
İnsan tapıcı bir hayvandır.
Tapmak, kendini adamak ve fuhuştur.
Ve her aşk fuhuştur.

XLVI

En fahişe varlık, en üstün varlıktır, Tanrıdır, çünkü her birey için en yüce dosttur, çünkü aşkın suyu kurumaz sarnıcıdır.

DUA

Annemde beni cezalandırmayınız ve benim yüzümden annemi ce-

zalandırmayınız. — Babamın ve Mariette'in ruhlarını size emanet ediyorum. —Bana her gün görevimi hemen yapma gücünü ve böylece bir kahraman, bir aziz olma gücünü veriniz.

XLVII

İnsanlığın o yokolmaz, sonsuz, evrensel ve ustaca vahşeti üstüne bir bölüm.

Kanın esrikliği.

Kanın aşkı.

Kitlelerin esrikliği.

Ölüm cezasına çarptırılmışın esrikliği (Damiens.)

XLVIII

İnsanlar arasındaki büyükler yalnız, ozan, rahip ve askerdir.

Şarkı söyleyen insan, adayan insan ve kendini adayan insan.

Gerisi kırbaçlanmak için yaratılmış.

Halktan, sağduyudan, yürekten, esinden ve açıklıktan kendimizi sakınalım.

Kadınların kiliseye girmesine izin verilmesi hep şaşırtmıştır beni. Ne konuşabilirler Tanrıyla?

Ölümsüz Venüs, (kapris, isteri, fantezi) İblisin ayartıcı şekillerinden biri.

Genç yazar ilk denemesini düzelttiği gün, ilk frengi mikrobunu alan bir okullu gibi gururludur.

Suyla, elle v.b.g. kehanet sanatı üstüne büyük bir bölümü unutmamalı.

L

Kadın, ruhu bedenden ayırmayı bilmez. Hayvanlar gibi darkafalıdır. —yergiciye kalsa şöyle der: Bu yüzden değil mi ki kadının yalnızca bedeni var.

Bir bölüm giyim-kuşam-süslenme ve temizlik üstüne.
Giyim-kuşam ve süslenmenin aktörelliği, mutlulukları.

LI

Bilgicilik,
profesörler,
yargıçlar,
rahipler,
ve bakanlar.

Günün hoş büyük adamları.
Renan.
Feydeau.
Octave Feuillet.
Scholl.
Gazete yöneticileri, Buloz, Houssaye, Rouy, Girardin, Texier, de Calonne, Solar, Turgan, Dalloz.
Züğürtler listesi. Başta Solar.

LII

Kendi için büyük adam **ve** aziz olmak, işte tek önemli şey.

LIII

Nadar, en şaşırtıcı canlılık anlatımı. Adrien, bana kardeşi Felix'in bütün iç organlarının ikişer tane olduğunu söyledi. Onu soyut olmayan her şeyde öylesine başarılı görmek kıskandırdı beni.

Veuillot öylesine şişman ve öylesine sanat düşmanı, dünyanın tüm demokrasisi karnına sığınmış sanki.

Portrenin geliştirilmesi. Hıristiyanda saf düşüncenin ortadan kalkması, Babeuf'çü komünistteki gibi.

Alçakgönüllülük fanatizmi. Dini anlamaya bile yanaşmamak.

LIV

Müzik.
Kölelik.
Sosyete kadınları.
Kızlar.
Yargıçlar.
Kutsallaştırmalar.
Edebiyatçı dünyanın düşmanıdır.
Bürokratlar.

LV

Hemen tüm insansal işlerde olduğu gibi aşkta da özden anlaşma bir yanlış anlamanın sonucudur. Bu yanlış anlama, zevktir. Erkek bağırır: "Ah meleğim!" Kadın guruldar: "Anneciğim! Anneciğim!" Ve bu iki budala birlikte düşündüklerini sanırlar. Birbirleriyle ilişkisizliği yaratan aşılmaz uçurum yine aşılmamış olarak kalır.

LVI

Deniz neden öyle sonsuz ve ölümsüzce hoş görünür?

Çünkü hem sonsuzluk hem devinim fikri verir. Altı yedi mil, insan için sonsuzun ışınıdır. İşte sonsuz bir küçültme. Toplam sonsuzluk fikrini uyarabiliyorsa ne önemi var? On iki, on üç millik devinim halindeki sıvı, şu yalan dünyada kişiye sunulmuş en yüksek güzellik fikrini kişiye vermeye yeter.

LVII

Dünyada dinlerden ilginç bir şey yok.

Evrensel din nedir (Chateaubriand, de Maistre, Alexandrin'ler, Cape)?

Düşüncenin simyacılarınca konmuş evrensel bir din, kutsal andaç gibi kabul edilen insandan kurtulmuş bir din var.

LVIII

Saint-Marc Girardin kalıcı bir söz söyledi: **"Orta halli olalım!"**

Bu sözün yanına Robespierre'in şu sözünü koyalım: **"Varlıklarının ölümsüzlüğüne inanmayanlar haklıdır."**

Saint-Marc Girardin'in sözünde yüceliğe karşı sonsuz bir kin var.

S.M.G.'yi kim yürürken görse, onu, burnu havada ama şaşkın, yolda, at arabasının önünde koşturup duran koca bir kaza benzetmekten kendini alamaz.

LIX

Gerçek uygarlık kuramı. Ne gazda, ne buharda, ne de dönen masalarda. İlk günahın izlerinin azalmasındadır o.

Göçebe, hayvancılıkla geçinen, avcı, tarımcı halklar ve hatta yamyamlar, hepsi, enerjiyle, kişisel onurla Batı soylarınızdan üstün olabilirler.

Bu soylar belki ortadan kalkacaklar.

Din erki.

LX

Kısmen, boş zamanım olarak büyüdüm.

Ama kendime ettim; çünkü, servetsiz boş zaman borçları, bu borçlar sonunda da horlanmaları arttırır.

Büyük çıkarım da oldu, duyarlılık, düşünme, dandilik ve özenticilik yetisi yönünden.

Diğer edebiyatçılar çoğunlukla elifi mertek sanan çarıklı hödük.

LXI

Yayıncıların genç kızı.

Başyazarların genç kızı.

Suratsız genç kız, canavar, sanatın katili.

Genç kız, onun gerçekte ne olduğu.

Küçük bir aptal, küçük orospu; en büyük budalalıkla en büyük yozlaşmanın karışımı.

Serserinin ve okullunun her türden iğrençliğine genç kızda rastlarsınız.

LXIII

Fransız kümes hayvanıdır, öyle evcilleştirilmiştir ki hiçbir çiti aşmaya cesaret edemez. Sanat ve edebiyat zevklerine bir bakın.

Latin soyundan bir hayvan; evindeki çöplüğe aldırmaz, edebiyatta da pislik düşkünü. Dışkıya bayılır. Kahve edebiyatçıları buna galya tuzu der.

Fransız alçaklığını, bütün uluslardan önce kendisinin bağımsız olduğunu ileri süren ulusu niteleyen güzel bir örnek.

Bay de Vaulabelle'in güzel kitabından alınma aşağıdaki parça, Lavalette'in kaçışının, kralcı partinin en az aydınlanmış bölümünde yarattığı izlenim hakkında bir fikir vermeye yeter:

"İkinci Restauration'un bu dönemlerinde kralcıların davranışı neredeyse çılgınlık halini aldı. Genç kız Jasephine de Lavalette, eğitimini Paris'in başlıca manastırlarından birinde (l'Abbaye-au-Bois) yapıyordu, babasını, evini özlemiş, manastırı terketmişti. Kaçtıktan sonra manastıra döndüğü ve bu masum olay duyulduğu zaman kızcağıza karşı bir yaygaradır koptu; rahibeler ve öğrenci kızlar kaçıyorlardı ondan, ve sayıları hayli kabarık bazı aileler, bu kız manastırdan atılmadığı takdirde kendi çocuklarını da çekeceklerini bildirdiler. Çocuklarının böyle bir davranışta bulunan, kötü örnek olan bir kızla konuşmasını istemiyorlardı. Altı hafta sonra, özgürlüğüne kavuşan annesi, kızını manastırdan almak zorunda kaldı."

LXIV

Prensler ve kuşaklar. — Yönettikleri günümüz halkının değerlerini ve bayağılıklarını tahttaki prenslere maletmek aynı derecede bir

haksızlıktır.

Bu değerler ve adilikler, istatistikler ve mantığın da kanıtlayabileceği gibi, önceki hükümetlere de maledilebilecek şekilde, her zaman vardır.

Louis XIV'ün, Louis XIII'ün adamlarından devraldığı miras: utku. Napoleon I'in Cumhuriyet adamlarından devraldığı miras: utku. Louis Philippe'in Charles X'un adamlarından devraldığı miras: utku. Napoleon III'ün Louis Philippe'in adamlarından devraldığı miras: onursuzluk.

Bir hükümet şu ya da bu gibi her şeyden sorumlu olabiliyorsa, sonraki hükümetin aktöresinden de önceki hükümet sorumludur

Bu yasa her zaman kesinkes doğru olmaz, çünkü koşullar bazan saltanatlara son verir. Bir etki kesinlikle nerde biter, belirtilemez, ama bu etki, gençliğinde onunla yüzyüze gelmiş her kuşakta varlığını sürdürür.

LXXV

Gençliğin metin aktarıcılarına kini. Onlara göre metin aktarıcıları bir düşmandır.

"Yazıyı cellata bile teslim ederdim."

TH. GAUTIER

Çizilecek güzel tablo: Edebiyatçı züğürt.

Forge'un bir portresini unutmamalı. **Korsan, Edebiyat Vurguncusu.**

İnsan yüreğinde fuhuşun yadsınmaz tadı, yalnızlık korkusu da ordan doğuyor. **—İki** olmak istiyor. Dahi **bir** olmak, demek ki yalnız olmak istiyor.

Utku **bir** kalmakta, özel bir tarzda fuhuş yapmaktadır.

İnsanın kibarca sevmek gereksinimi dediği, bu yalnızlık korkusu, kendi **ben**'ini dış **ette** unutmamak gereksinimidir.

Duvarlar üsünde ölümsüz, halkın sonsuz saplantısı iki güzel din: C. (tarihi cinsel organ), öteki "Yaşasın Barbès" ya da "Kahrolsun

Philippe", veya "Yaşasın Cumhuriyet."

LXVI

Doğanın yapıtlarında, insanın yapıtlarında, bütün biçimleriyle, derecelendirmenin, azar azar'ların, **ufak ufak**'ın evrensel ve ölümsüz yasasını, mali alandaki zincirleme faizler gibi giderek artan güçlerle incelemeli.

Aynı şey **sanatsal ve edebi ustalıkta** da söz konusu, hatta, **istenç**'in değişken hazinesinde de söz konusu.

LXVII

Cenaze törenlerinde görülen, önüne gelenle tokalaşan, gidenin anısına sığınan küçük edebiyatçıların hayhuyları.

Ünlülerin gömülmesi.

LXVIII

Molière. — Tartuffe konusundaki kanım şu: Bu güldürü değil, yergi. Bir dinsiz, eğer iyi bir eğitim görmüşse bu piyes hakkında şunu düşünür: Bazı ciddi konuları ayak takımının eline vermemek gerek.

LXİX

İmgelere tapmayı yüceltmek (büyük kadınım, bir tanem, ilkel tutkum).

Serseriliği ve başıbozukluk denebilecek şeyi yüceltmek. Çoğaltılmış ve müzikle anlatılan duyum dini. Listz'e başvurarak.

Kadınları dövmek zorunluluğu.

Sevilene acı çektirilebilir. Çocuklar da böyledir. Ama bu sevileni horgörme acısını da içerir.

Boynuzluluk ve boynuzlular.

Boynuzlunun hüznü.

Gururundan doğuyor, onur ve mutluluk hakkındaki yanlış değer yargısından ve yaratıklara malolmak için Tanrıya aptalca yüz çevirmiş bir aşktan doğuyor.

Putunu şaşıran, hep, tapınıcı hayvandır.

LXX

Nobran budalalığın analizi. Clément de Ris ve Paul Perignon.

LXXI

İnsanın sanata ilgisi ne kadar çok artarsa, organı da o kadar az kalkar.

Akıllı adamla hödük gittikçe belirgin bir biçimde birbirinden kopuyor.

Yalnızca hödüğün organı iyi kalkar ve fuhuş halkın lirizmidir.

Fuhuş bir başkasına girmeye can atmaktır, sanatçı kendinden asla çıkmaz.

Şu kaltağın adını unuttum... Dert mi! Ahrette yeniden bulurum onu.

Müzik, uzay fikri verir.

Bütün sanatlar böyledir az çok, çünkü sanatlar sayı'dır, çünkü sayı uzayın çevirisidir.

Her gün, *insanların* en büyüğü olmak arzusu!

LXXII

Çocukken, bazan baba, ama asker bir baba, bazan tiyatro oyuncusu olmak isterdim.

Bu iki sanrıdan edindiğim kıvançlar.

LXXIII

Küçükken, birbiriyle çelişik iki duyguyu tattım: Yaşam korkusu ve yaşam coşkusu. Tam sinirli bir tembele özgü olay.

LXIV

Ulusların bağrından büyük insanlar uluslara rağmen çıkar.

Oyuncu ve çocukluk düşlerim konusunda, insan ruhunda oyuncunun yeteneğini, oyuncunun utkusunu, oyuncunun sanatını ve onun dünyadaki durumunu oluşturan şey üstüne bir bölüm.

Legouvé kuramı. Legouvé, Fransa'nın yeni bir saçmalığı yutup yutmayacağını deneyen soğuk bir soytarı, bir Swift mi?

Seçimi. İyi, şu anlamda ki Samson oyuncu değil.

Paryaların gerçek büyüklüğü.

Belki de paryaların büyüklüğüne erdem zarar veriyor.

LXXV

Tecim, özünde **şeytan işi.** Tecim misillemedir, üstü örtülü bir ödünçtür. **Sana verdiğimden daha çoğunu sen bana geri ver.**

Her tecimenin kafası tümüyle sakattır.

Tecim doğal'dır, yani **alçakça.**

Tüm tecimenlerin en az alçağı şunu açıkça söyleyebilendir: "Kokuşmuş budalalardan çok daha fazla kazanmak için erdemli olalım."

Tecimen için dostluk bile bir kazanç oyunudur.

Bencilliğin en alçak, en kokuşmuş biçimlerinden biri olduğu için tecim şeytan işidir.

LXXVI

"Ne mutlu açlara, çünkü doyacaklar!" dediğinde İsa ihtimaller hesabı yapar.

LXXVII

Dünya, ancak yanlış anlamalarla ayakta duruyor.

İnsanlar birbirleriyle evrensel yanlış anlama sonucu uzlaşıyor.

Zira eskaza birbirlerini anlasalardı asla uzlaşamazlardı. Zeki insan, kimselerle uzlaşamayan insan, aptalların sözlerini ve kötü

betikler okumayı sevmeye çalışmalıdır. Onlardan, yorgunluğuna fazlasıyla değecek acı kıvançlar sağlar.

LXXVIII

Herhangi bir işyar, bir bakan, bir tiyatro ya da gazete yöneticisi bazan beğenilebilecek bir varlık olabilir; ama asla yüce bir varlık değildir. Kişiliksiz insanlardır bunlar, iş için doğmuş, yani kamusal uşaklık için doğmuş, özgünlüğü olmayan varlıklardır.

LXXIX

Tanrı ve derinliği. — Bir insan zekadan yoksun değilse, yoksunluğunu her zaman duyduğu suçortağı ve dostu Tanrıda arayabilir. Herkesin başoyuncu olduğu bu trajedide Tanrı ölümsüz sırdaştır. Belki de Tanrıya şunları diyen tefeciler ve katiller var: "Tanrım, işim rastgitsin!". Adi insanlar bu tür dualar ediyorlarsa bunlar benim duamın onurunu kırıp tadını bozamaz ki.

LXXX

Kişi gibi her fikir de ölümsüz bir yaşamla donanmıştır.

Yaratılmış her biçim, isterse insan yaratsın, ölümsüzdür. Çünkü biçim maddeden bağımsızdır ve biçimi oluşturan moleküller değildir.

Emil Douay'e ve Costantin Guys'e değgin, onların yapıtlarını yokeden ya da daha çok yokettiğini sanan fıkralar.

LXXXI

Herhangi bir gazeteyi, hangi gün, hangi ay, hangi yıl elinize alırsanız alın, en şaşkınlık verici, dürüstlük, iyilik, yardımseverlik taslayan övüngenliklere, gelişim ve uygarlığa değgin en küstahça cevherlere, bunların yanı sıra, en korkunç ahlaksızlıklara rastlamamanız imkansız. Her gazete, ilk satırından son satırına dek vahşet yığını. Savaşlar, cinayetler, hırsızlıklar, edepsizlikler, işkenceler, prensle-

rin cinayetleri, uluslarası cinayetler, yurttaşların cinayetleri, evrensel bir vahşet sarhoşluğu.

Ve uygar adam, her sabah yemeğine bu iğrenç çerezle başlar. Şu dünyada her şeyden suç fışkırıyor: Gazeteden, duvardan ve insan yüzünden.

Temiz bir el nefretle titremeden gazeteye nasıl dokunabiliyor, anlamıyorum.

LXXXII

Büyünün felsefeyle kanıtlanmış gücü. Yarılmış topraklar, tılsımlar, herbirinin anıları.

Aktörel dinamik andlaşması. Kutsallaştırmaların erdemi.

Çocukluğumdan beri gizemliliğe eğilim. Tanrıyla konuşmalarım.

LXXXIII

Saplantı, Cinlenme, Dua ve İnanç.

İsanın aktörel dinamiği.

İsanın, Duanın ve İnancın gücüne, maddi gücüne bile inanmasını gülünç buluyor Renan.

Kutsallaştırmalar bu dinamiğin araçlarıdır.

Başımcılığın alçaklığı Güzel'in gelişimine büyük engel.

Yahudi soyunun kökünü kazımak için örgütlenecek güzel bir işbirliği.

Yahudiler, **kütüphaneciler** ve **İsa'nın acı çekerek insanlığı kurtarması.**

LXXXIV

Sürekli, sanatta aktöreye aykırı, aktöreye aykırılık, aktörellik gibi sözler ve diğer kazca şeyler söyleyip duran Burjuvazinin hödüklerini düşündükçe, bir seferinde bana eşlik ederek, daha önce hiç görmediği Louvre'a gelen ve o ölümsüz yontuları ve tabloları gör-

dükçe kızarıp yüzünü kapayan, beni sürekli kolumdan çekip duran, böyle rezilliklerin açıkça nasıl gösterilebildiğini soran beş franklık sokak orospusu Louise Villedieu'yü anımsarım.

Nieuwerkerke beyin asma yaprakları.

LXXXV

Gelişim yasasının varolması için herkesin bu yasayı yaratmak istemesi gerekirdi; yani insanlık ancak, her birey çaba gösterince gelişir.

Bu varsayım birbiriyle çelişik iki fikrin, özgürlük ve yazgının özdeşliğini açıklamaya yarayabilir. —Özgürlük ve yazgı arasındaki özdeşlik yalnız gelişim durumunda varolacak değil ki, bu özdeşlik zaten her zaman vardı. Bu özdeşlik, tarihtir, ulusların ve bireylerin tarihi.

LXXXVI

Soyunmuş yüreğim'de yer alacak sone. Roland üstüne yazılmış parça da öyle.

Bu gece rüyamda Philis çıkıp bana gelmişti,
Gündüz nasıl güzelse, güzeldi yine öyle,
Sevişmek istiyordu o hayal haliyle bile,
Kucakladım çıplağı, ben de Ixion gibi.

Yatağıma sokulan çırılçıplak gölgesi,
Diyor: "İşte Damon'um, döndüm, bu hazin günde
Bırak güzelleşeyim sevişerek seninle
Nicedir uzak koydu yazgım bu zevkten beni,

Geldim güzel yavuklum seninle olmak için,
Öpüşlerine doyup yeniden ölmek için!"
Ve söndürünce alevimi, o tapılası put

Diyor ki: "Elveda, ölülere dönüyorum ben,
Yaşarken cismimi düzüp nasıl övündü isen
İşte şimdi ruhumu da düzdün, övün, alkış tut.
Parnasse Satyrique'den

Bu sone sanırım Maynard'ın. **Malassis, Racan**'ın olduğunu söylüyor.

LXXXVII

Sağlık. Tasarılar. — İstedikçe istersin. Çalıştıkça çalışır ve çalışmak istersin.

Ürettikçe verimli olursun.

Bir boşalımdan sonra kişi kendini daha bir yalnız, daha bir terkedilmiş duyar.

Fizikte olduğu gibi, aktörede de girdap duygusunu içimde taşıdım hep, yalnız uykunun girdabını değil, eylemin, düşün, anının, arzunun, özlemin, pişmanlıkların, güzelin, sayının falan girdabını.

İsterimi kıvanç ve dehşetle eğittim. Şimdi yine başım dönüyor, ve bugün, 23 Ocak 1862, özel bir uyarıyla karşılaştım, aptallığın üstünde kanat vurduğunu duydum.

LXXVIII

Sağlık. Erdem. — Honfleur'e gitmeliyim! mümkün olduğu kadar erken, daha kötü duruma düşmemek için.

Tanrı eseri nice önseziler, nice belirtiler, birşeyler yapmanın tam zamanı, şu dakika dakikaların en önemlisi, anlamalıyım bunu, ve her günkü işkencemin, yani Çalışmanın sürekli şehvetine dönmeliyim.

LXXXIX

Sağlık. Davranış. Aktöre. — Her dakika, zaman fikri ve zaman duygusunun altında eziliyorum. Bu karabasandan kurtulmak, onu

unutmak için iki çare var: zevk ve çalışma. Zevk yıpratır, çalışma güçlendirir bizi. Seçelim.

Bu çarelerden birine ne kadar başvurursak ötekinden de o kadar iğreniriz.

Zaman ancak ondan yararlanılarak unutulabilir.

Her şey yavaş yavaş yapılır.

Mantıklı davranmayı bana de Maistre ve Edgar Poe öğretti.

Tek uzun yapıt başlamaya cesaret edilemeyen yapıttır. Karabasan halini alır.

XC

Yapılması gerekeni yapmamak onu artık bir daha yapamama tehlikesini de beraberinde getirir. İnançla direnilirse cehennemlik olma tehlikesi var.

Her yerde, yoksulluğa, hastalığa ve melankoliye çare bulmak için eksik olan tek şey: **çalışma zevki.**

XCI

Değerli notlar. — Her gün yapman gerekeni yap, sakınman gerekenden sakın.

Her gün çalışsaydın yaşam bu kadar ağır gelmezdi. Ara vermeden altı gün çalış.

Konu bulmak için kendi kendini tanı. (Zevklerimin listesi)

Hep ozan ol, düzyazıda bile.

Büyük üslup (ortak yerden daha güzel hiçbir şey yok.)

Önce başla, sonra mantıktan ve analizden yararlan. Hangi varsayım olursa olsun, bir sonuca ulaşmalı. Günlük çığlığı bulmalı.

XCII

Sağlık. Davranış. Aktöre. — İki kısım. Borçlar (Ancelle)

Ve dostlar (annem, dostlar, ben)

Böylece 1.000 frank, her biri 500 frank, iki kısma bölünmeli.

Honfleur —Bütün mektuplarım (iki gün) ve bütün borçlarım (iki gün) gözden geçirilip sınıflanmalı. (Dört bölüm halinde, senetler, büyük borçlar, küçük borçlar, dostlar.) Gravürlerin tasnifi (iki gün). Notların tasnifi (iki gün.)

XCIII

Sağlık. Aktöre, Davranış. —Belki çok geç! —Annem ve Jeanne.— Sağlığım, yardımseverlikle, görevle!— Jeanne'ın hastalıkları. Güçsüzlükler, annemin yalnızlığı.

—Günü gününe görevini yap, devri gün için Tanrıya güven.

— Para kazanmanın tek yolu yarar gözetmeyen bir tarzda çalışmaktır.

— Kısaltılmış bir bilgelik. Tuvalet, dua, çalışma.

— Dua: İyi yüreklilik, usluluk ve güç.

— İyi yüreklilik olmadan ben çınlayan bir çıngırağım sadece.

— Alçalmalarım Tanrı lütfuydu.

— Bencillik evrem bitti mi?

— Her dakikanın zorunluluğuna yanıt bulma yeteneği, tek sözcükle kesinlik yüzde yüz hakkı olanı almalı.

Sürüp giden mutsuzluk beden gibi ruhu da yaşlandırır: kişi kımıldayamaz olur; yatar...

Erteleme nedenlerinden aşırı bir gençlik de sağlanabilir öte yandan; harcayacak çok zaman olunca, kişi, olaylar önünde yıllarca oyalanarak bekleyebileceğini sanır.

CHATEAUBRIAND

XCIV

Sağlık. Davranış. Aktöre. — 300 Jeanne, 200 annem 300 ben, —ayda 800 frank. Sabahın altısından, açaçına, öğlene kadar çalışmak. Deli gibi, körü körüne, amaçsız çalışmak. Sonuç ne göreceğiz.

Tut ki alın yazımı saatlerce süren kesiksiz bir çalışmaya bağlamışım.

Her şey düzelebilir. Vakit geçmedi henüz. Kimbilir, belki de yeni zevkler..?

Utku, borçlarımın ödenmesi.—Jeanne'ın ve annemin **serveti.**

Gerçekleştirilmiş bir plan zevkini henüz tatmadım. Saplantının gücü, umudun gücü.

Görevi bitirme alışkanlığı korkunun üstesinden gelir.

Düş görmek istemeli ve düş görmeyi bilmeli. Esin'in çağrışımı. Büyülü sanat. Hemen yazmaya koyulmalı. Çok ölçüp biçiyorum.

Hemen başlanan bir çalışma, kötü bile olsa düş kurmaktan iyidir.

Damlaya damlaya göl olur.

Geriye atılacak her adım kaybedilmiş bir parsellik maddedir. Kararsızlık ne zararlı şeymiş! Nice yitirilenleri yeniden kazanmak için son zorunlu çabanın büyüklüğünü bir düşünün!

Akşam dua eden insan nöbetçi diken yüzbaşı gibidir. Uyuyabilir.

Ölüm üstüne düşler ve uyarılar.

Şimdiye dek anılarımdan tek başıma kıvanç duydum; bu kıvancı başbaşa duymalı. Yüreğin kıvançlarından utku yaratmalı.

Utkulu bir varoluşun ne olduğunu bildiğim için, onu gerçekleştirebileceğime inanıyorum. Ey Jean-Jacques!

Çalışma zorunlu olarak iyi töreleri, ölçülülüğü ve dürüstlüğü, bunun sonucu, sağlığı, zenginliği, başarılı ve gelişimci dehayı, ve iyilikseverliği doğurur. **Age quod agis.**

Balık, soğuk banyo, duş, liken, pastil, duruma göre; ve tüm uyarıcılara son.

İzlanda likeni ..... 125 gram.

Beyaz şeker ..... 250 gram

Likeni on iki ya da on beş dakika kadar bir miktar soğukça suda demlendir, sonra suyu at. Likeni iki litre suya koy ve hafif ateşte, iki litre su bir litreye düşünceye dek kaynat ve köpüğünü al; 250 gram şeker at ve şurup halinde yoğunlaşıncaya dek kaynat. Soğumaya bırak. Sabah, öğlen ve akşam birer kaşık, günde silme üç çorba kaşı-

ğı iç. Krizler çok sık gelirse dozu arttırmaktan korkma.

XCV

Sağlık. Davranış. Yöntem. — Bundan böyle aşağıdaki kurallara, yaşamımın ölümsüz kuralları olarak uyacağıma yemin ederim:

Her sabah, her gücün ve her adaletin sarıcı Tanrıya ve Tanrının şefaatçileri olan babamın, Mariette'in ve Poe'nun ruhuna dua; bana tüm görevlerimi yapma gücünü, bendeki değişikliği görme kıvancını tatması için anneme uzunca bir ömür versinler diye onlara yakarmak; bütün gün ya da, hiç olmazsa gücümün yettiği kadar çalışmak; tasarılarımın gerçekleşmesinde Tanrıya, yani böylece Adalete güvenmek; anneme ve bana güç ve uzunca bir ömür vermesi için Tanrıya akşam yine dua etmek; kazancımı dörde ayırmak, —biri günlük yaşam giderleri, biri borçlarım, biri dostlarım, biri de annem için; ölçülü yaşam ilkelerine titizlikle uymak, ki bu ilkelerden birincisi, hangi türden olursa olsun, bütün uyarılara son vermek.

LES FLEURS DU MAL
KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ

OKUR'A

Budalalık, pintilik, günahlar ve yanılgı
Kaplar zihnimizi, işler gövdelerimizi,
Ve, bitlerini besleyen dilenciler gibi
Besleriz biz de sevimli azaplarımızı.

Günahlarımız hoyrat, pişmanlıklar yumuşak;
Suçlarımızı cömertçe bol bol sergileriz,
Çamurlu bir yola güle oynaya gireriz,
Gözyaşları kirlerimizi yıkar sanarak.

Şeytan kötülüklerin yastığına yaklaşır,
Sallar büyülenmiş zihnimizi uzun uzun,
Ve zengin, verimli madeni irademizin
Bu bilge simyacının eliyle buharlaşır.

Birer kuklayız bizler, İbliste iplerimiz!
Çekici bir yan buluruz iğrenç nesnelerde;
Korkusuzca, pis kokan karanlıklar içinde,
Her gün bir adım daha Cehenneme ineriz.

Kurban göğüslerini eski fahişelerin
Öpüp yiyen zavallı sefihler vardır hani,
Öyle oburca arzularız gizli zevkleri
Cıvık, eski bir portakal gibi sıkmak için.

Kaynaşan bir milyon bağırsak kurdu misali
Cümbüş eder beynimizde İblis tayfası,
Soluduğumuzda, görünmez Ölüm ırmağı
Sağır yakarışlarla kaplar ciğerimizi.

Saldırı, zehir, hançer ve yangın şimdiye dek
Acıklı yazgımızın patiskasına yer yer
İşlememişse henüz nakışlarını eğer,
Heyhat! Ruhumuz daha tam bilenmemiş demek!

Çakallar ve kaplanlar, köpekler arasında,
İçinde maymunların, akrep, yılan çıyanın,
Tepinen, uluyan, sürünen canavarların,
Çirkeflerimizin o alçak dağdağasında

En çirkin, en kötü, en iğrenç olan biri var!
Çığlıklar atmasa da, sakin görünse bile
Dünyayı seve seve çevirir harabeye
Ne varsa bir solukta yok edip yalar yutar;

İç sıkıntısıdır bu! Sahte yaşlar gözünde,
Darağaçları düşler tüttürüp çubuğunu.
-İki yüzlü okur, -benzerim, -kardeşim, onu,
Bu kibar canavarı iyi tanırsın sen de!

HAYIR DUASI

Karşı konmaz güçlerin buyruğu üzre, ozan
Geldiğinde bu tatsız, can sıkıcı dünyaya
Yumruğunu dehşetle, lanetlerle kaldıran
Annesi kafa tutar rahmeti bol Tanrıya:

–"Nasıl düştü karnıma bu garip varlık benim,
Lanet olsun bir anlık arzu gecelerine!
Nasıl beslerim onu, nasıl emzireceğim?
Engerek doğuraydım bu gudubet yerine!

Madem hazin kocamın çöplüğü olmam için
Onca kadın içinden beni seçmişsin, tamam,
Ve madem ki bu cılız, çelimsiz canavarı
Bir aşk mektubu gibi alevlere atamam,

Öyle buracağım ki bu pis, sefil ağacı
Kokmuş tomurcukları asla açılmayacak!
Yanına kalmayacak bana verdiğin acı,
Lanetli eserinin üstüne fışkıracak!"

Feleğin oyununa gelip kadın, böylece
Köpük köpük hıncını, bütün kinini kusar,
Eliyle, Cehennemin yoğun derinliğinde
Suçlu anneler için darağacı hazırlar.

Terkedilmiş çocuğu bir iyilik Meleği
Gözetir, koruyucu kanatlarına alır,
Gün ışığıyla esrik, her şey, yeyip içtiği,
Tanrıların besini, tanrısal içki olur.

Rüzgarlar ile oynar, konuşur bulutlarla,
Haçın yolunda esrik, şarkılar söyleyerek.
Onu böyle kimsesiz, kutsal yolculuğunda
Kuşlar gibi neşeli gördükçe ağlar Melek.

Korkuyla bakar ona sevmek istedikleri,
Durgun, sessiz halinden cesaret alıp ya da,
Üzerine salarlar her gün birilerini,
Denerler acımasız vahşetlerini onda.

Ayak izleri vardır yürüdüğü her yerde,
Dokunduğu her şeyi, iki yüzlü, atarlar,
İçeceği şaraba, yiyeceği ekmeğe
İğrenç tükrükleriyle yoğrulmuş kül katarlar.

Evlenir. Meydanlarda karısı çığlık atıp
Der ki: "Madem tapıyor, madem seviyor beni,
Tanrılar, putlar gibi adaklarla donatıp
Şölenler sunsun bana, göstersin sevgisini.

Günnüklerle, mürlerle, etlerle, şaraplarla
Yanıp yakarışlarla kendimden geçeceğim,
Kocam olan aşığın indinde, nazarında
Bilmek için ne kadar değerli, çekiciyim.

Bu aptal tutkulardan bir gün usanacağım,
Narin, güçlü parmaklarım göğsüne konacak;
Ve kartal cırnakları gibi şu tırnaklarım
Onun kalbine doğru kendine yol açacak.

Titreyen, çırpınan küçük yavru bir kuş gibi
O kıpkırmızı kalbi sökeceğim göğsünden,
Sonra, doyurmak için değerli hayvanımı
Gülerek fırlatıp önüne atacağım ben!"

Duru, aydın usunun geniş şimşeklerinde
Öfkeli ulusların o yaban hali saklı,
Görkemli, yüce tahtı gördüğü Göğe doğru
Kaldırır dingin Ozan sofu yumruklarını:

"İffetsizliğe karşı, şükürler olsun, Tanrım,
Acıyı verdin bize, en iyi ilaç olan,
O acı ki en güzel cevherdir, inanırım,
Güçlüleri de kutsal arzuya hazırlayan!

"Bilirim, Ozana da ayırdığın bir yer var,
Kutsal sıralarında kutsal Bölgelerinin,
Çağırıyorsun onu ebedi şölenine
Tahtların, Erdemlerin, sonsuz Egemenliğin.

"Toprağın, cehennemlerin giremeyeceği
Tek soyluluğumuzdur acı, biliyorum, tek,
Ve örmek için başımdaki tacı, çelengi,
Tüm çağlar, evrenleri vergilendirmek gerek.

"Yine de, ne Palmyre'in yitik mücevherleri,
Ne deniz incileri, bilinmedik madenler,
Ozanın başındaki bu gözler kamaştıran,
Bu ışıklı ve duru tacı yapmaya yeter;

"O kutsal ocağından, çünkü, ilk ışınların,
Alınmış saf ışıktan yapılacaktır Ozan,
Ki ölümlü gözleri, tüm görkemine karşın,
Aynalardır, karanlık aynalardır yakınan!"

ALBATROS

Sık sık, eğlenmek için, acımasız tayfalar
Yakalar kanadından bu deniz kuşlarını,
Ürkütücü sularda gemileri izleyen
Yolcuların yıllardır dost arkadaşlarını.

Gökten inen tasasız, bu utangaç krallar
Güvertelerin üstüne kondukları zaman
Geniş kanatlarını sofuca bırakırlar,
Yorgun kürekler gibi sular üstünde kayan.

Sen ey kanatlı yolcu, bir zaman ne güzeldin,
Bak gaganı dürtüyor hoyrat tayfanın biri,
Ya öteki, bilir mi bu hale nasıl geldin,
Topallayıp öykünüyor uçtuğun günleri.

Ozan, ey bulutlardan toprağa sürgün ece,
Oklara göğüs geren, dostu fırtınaların,
Yuhlarlar yeryüzünde seni de gündüz gece
Uçmana engel olur, ağır dev kanatların.

YÜKSELİŞ

Üzerinde göllerin, vadilerin, dağların,
Ormanlar, bulutlar ve denizlerin üstünde,
Güneşin ötesinde, göklerin ötesinde,
Ötesinde dünyanın, yıldızlı uyduların,

Gönlüm, sabırsız, atak, devinip duruyorsun,
Suda kendinden geçen usta yüzücü gibi,
Aşıyorsun kıvançla sonsuzu, derinliği
Tarifsiz, diri, canlı arzularla dolusun.

Git, yüksek havalarda yıka, arıt kendini,
Bu marazlı yerlerde durma, uzaklara uç,
Arınmış, tanrısal bir hayat suyu gibi iç
Billur mavilikleri dolduran saf ateşi.

Ne mutlu sana! Sisli gövdemize abanan
Hüznü, bunalımları geride bırakarak
Sert bir kanat vuruşla kalkıp havalanarak
Aydın, duru kırlara doğru atılan insan;

Ne mutlu, düşüncesi tarlakuşları gibi
Sabah, göklere doğru özgür kanatlanana,
-Yaşam üstünde uçup, ne mutlu anlayana
Çiçeklerin ve dilsiz nesnelerin dilini!

İLETİŞİMLER

Bir tapınaktır Doğa, direklerinden akan
Anlaşılması güç, karışık sesler duyulur
Ve kişi, tanıdık gözleriyle ona bakan
Simge ormanlarından geçip yola koyulur.

Aydınlık gibi geniş ve gece gibi kara
O derin birlik içinde, sesler, kokular, renk
Uzaktan uzağa karışan yankılara denk
Birbirlerini işte böyle yanıtlamakta.

Kokular vardır körpe çocuk tenleri gibi
Çalgılar gibi tatlı, çayırlar gibi yeşil
- Kokular da var, leş, bozuk, zengin ve görkemli.

Büyüyüp genleşen sonsuz nesnelerdir onlar,
Amber, misk ve günnüktür, kaldırır şarkılarla
Ruhun ve duyuların göçünü o kokular.

SAYRI PERİ

Esin periciğim, yine mi! Bu sabah nen var?
Gecenin izleriyle dolu çökmüş gözlerin,
Çılgınlık ve korku; soğuk, sessiz yansıyorlar
Birbiri ardı sıra, üzerinde teninin.

Yeşil dişi şeytan mı, pembe cin midir, sana
Boşaltan ölü külünü korkunun ve aşkın?
Karabasan, zalim ve serkeş bir yumrukla
Boğdu mu seni dibinde masalsı bir ırmağın?

Sağlık kokan, güçlü düşüncelerle dolu göğsün
Dilerim yıllar yılı hep uğrak yeri olsun,
Dindar kanın uyumlu dalgalarla yayılsın,

Türkülerin babası Phoebus'ün söylediği,
Hasat kralı Pan'ın kamıştan üflediği
Eski hecelerin o çoğul sesleri gibi.

SATLIK PERİ

Ey kalbimin Perisi, sarayların sultanı,
Salınca, hüzünlü, karlı akşamlarda Ocak
Borée'leri, mor ayaklarını ısıtacak
Yanan tek bir odunun, ateşin olacak mı?

O mermer omuzlarına can verecek misin
Pancurlarından sızan gecenin ışığında?
Bir gün sarayın gibi kesen de boşalınca
Gökkubbenin altınını devşirecek misin?

Kazanabilmek için günlük ekmeğini
İnanmadığın Şükran Dualarını şakıman,
Buhurdan çalman gerek koro çocuğu gibi,

Ya da bir soytarı gibi, karnı zil çalan,
Gizli gözyaşlarıyla kırılıp dökülerek,
Şaklabanlıklar yapıp halkı güldürmen gerek.

KÖTÜ KEŞİŞ

Manastır, surlarını aşan yapılarında
Kutsal Gerçeği tablo tablo sergiliyordu,
O Gerçek ki ısıtıp dehlizleri sofuca,
Soğuk görkeme uysal bir hava veriyordu.

İsa, tohumlarının yeşerdiği yıllarda,
Bir keşişten de öte tansıklar yaratmıştı,
Cenaze alanını atölye yapıp orda
Yüceltmişti Ölümü, şanını arttırmıştı.

-Kötü bir keşişim ben, ve bir mezardır ruhum,
Ezeli bu mezarda dolaşır, otururum;
Güzellikten eser yok manastırımda benim.

Ey miskin keşiş! Söyle, aşkımı, ürünümü
Hazin sefaletimin canlı bir görünümü
Haline getirmeyi nasıl öğreneceğim?

DÜŞMAN

İçinden parlak güneşler geçse de yer yer,
Gençliğim hep karanlık bir fırtına oldu;
Öyle yakıp yıktı ki şimşekler, yağmurlar,
Bahçemde tektük kızarmış meyve kaldı.

İşte dokundum güzüne düşüncelerin,
Sular mezar açar gibi oymuş her yanı,
Kazmayla, kürekle, yeni bir hasat için
İşleyip altüst etmeli batak toprağı.

Kimbilir, düşlediğim o yeni çiçekler
Belki bu yunmuş toprakta yeşerecekler,
Gizemli, gürbüz besini buldukları an?

– Ey acı! ey acı! Zaman yaşamıyor,
Yüreğimizi kemiren o sinsi Düşman
Yitirdiğimiz kanla semirip güçleniyor!

KÖR ŞEYTAN

Bu kocaman yükü kaldırmak için
Sisyphe, sendeki o cesaret gerek,
Nice ürün vermek istiyor yürek,
Sanat uzun... ya Zaman? Kısa, niçin?

Görkemli, ünlü gömütlerden uzak
Öyle yalnız, tenha bir mezarlığa
Yüreğim davul gibi vura vura
Gidiyor hüzünlü adımlarla bak.

– Kefenler içinde nice yakut baş
Yoğun karanlıklarda unutulmuş,
Ne mezar var, ne de mezarcı orda;

– Açar pişmanlıklarla nice çiçek
Gizemli ve hoş kokular saçarak,
Orada, o derin yalnızlıklarda.

ÖNCEKİ YAŞAM

Deniz güneşlerinin boyadığı ıpıl ıpıl,
Dimdik ve saltanatlı ve uzun direklerinden
Sızan akşamla, bazalt bir mağaraya benzeyen
Geniş revnakların altında yaşadım nice yıl.

Yuvarlayıp göklerin resimlerini, çalkantı
Katıyordu saltanatla, dağdağayla, gizemle
Zengin ezgilerinin o güçlü uyumlarını
Batan güneşin gözlerimdeki renk cümbüşüne.

Durgun şehvetimle çok eskiden orda yurt kurdum,
Ufkun, dalgaların, görkemin içinde oturdum.
Alnımı palmiye dallarıyla yelpazeledi

Güzel kokular sürünmüş çıplak cariyeler.
Serinlettiler mi? Nerdee! Körüklenen alevler
Daha bir tutuşturdu yanan acımın gizini.

ÇİNGENELER YOLCULUKTA

Gözbebekleri kızgın kahinler aşireti
Sırtlarında çocuklar yine düştüler yola
Bebelerin doymayan mağrur iştahlarında
Sarkık memelerin hep hazır olan serveti.

Kadınlar, çoluk çocuk, yaşlılar ve öteki
Adamları büzülmüş, dertop, arabalarda,
Erkekler yürüyorlar parlayan silahlarla
Gökte gezdiriyorlar tasalı gözlerini.

Cırcırböceği, kumlu yuvasının dibinden
Başlıyor onlar için şarkısına yeniden;
Dost Kibele daha bir çoğaltıyor yeşili

Ve gelecekte bir gün yoğun karanlıkların
Kıralları olacak bu gezgin yolcuların
Önünde kayadan su fışkırtıp besliyor çölü.

İNSAN VE DENİZ

Özgür insan, denizi her zaman seveceksin!
Deniz aynan; görürsün kendi ruhunu orda,
O aynada, o sonsuz yayılan dalgalarda,
Senin de dipsiz, acı bir uçurumdur beynin.

Dalmayı çok seversin sen kendi görüntüne;
Gözlerin, kollarınla kucaklarsın hep onu,
Kalbin dinlenir bazan duyup uğultusunu
Vahşi yakarışların acı gürültüsünde.

İkiniz de karanlık ve ağzı sıkısınız:
İnsan! Uçurumuna hiç kimse inemedi,
Deniz! Servetlerini kimseler bilemedi,
Sırrınızı vermede ne kadar kıskançsınız!

Ve nice çağlar geçti, ve nice uzun yıllar,
İnsaf yok, pişmanlık yok, hep savaşıyorsunuz,
Kan dökmeyi, ölümü ne çok seviyorsunuz,
Siz ey düşman kardeşler, ebedi savaşçılar!

GÜZELLİK

Güzelim, ölümlüler! taştan bir düş gibiyim,
Ve ozana taş gibi dilsiz, sonsuz bir sevi
Sunmak için yapılmış, bu göğüs, bu can evi;
Her varlığın eriyip yok olduğu yüreğim.

Kar bir kalbi kuğular aklığıyla özümde
Eritir, sfenks gibi göklerde dolanırım,
Oynamasını sevmem çizgilerin yüzümde
Bunun için, yıllardır ne güler ne ağlarım.

Görkemli anıtlardan arınağan mıdır, nedir?
Yüce davranışımın gizi acep nerdedir?
Aramakla geçecek ozanların zamanı;

Bilmezler, büyüleyen uysal sevdalıları,
Baktığı nesneleri güzel kılan aynalar:
Gözlerim var, aydınlık, kocaman gözlerim var!

ÜLKÜ

Rezil bir çağdan doğmuş o süslü güzellikler,
Cılkı çıkmış, kokuşmuş ürünlerden almam haz,
O bağcıklı ayaklar, o kastanyetli eller
Şu benim kalbim gibi bir kalbi doyuramaz.

Sayrı güzellikleri şakıyan kuş sürüsü
Kansızların ozanı Gavarni'lerin olsun!
O sararmış güllerin arasında, mümkün mü,
Benim kızıl ülküme benzer çiçek bulunsun!

Uçurum gibi derin yüreğime ancak, siz,
Lady Macbeth, suçlu ruh, Eschyle'in rüzgarlara
Karşı kapalı düşü, ancak siz girersiniz;

Ya da sen, Michel-Ange'ın kızı, sen büyük Gece,
Titan'ların ağzına uyarlı kıvraklıkla
Tatlı tatlı bükülüp sen girersin bu kalbe!

DEVANASI

Doğa, hamile kalıp kocaman göbeğini
Canavar yavrularla doldurup duruyorken
Sultanın ayağında şehvetli kedi gibi
Genç bir devanasına gönlümü kaptırdım ben.

Benimle oynaşırken, gövdesinin ruhuyla
Açıp büyüdüğünü görmeye bayılırdım,
Gözlerinde yüzen şu nemli sislerle, acep
Yüreği yine hangi aleve gebe, derdim.

Dolaşırdım keyfimce o koca gövdesinde,
Yokuşu çıkar gibi tırmanırdın dizine.
Ve yaz'ın o sağlıksız sıcağı zaman zaman

Onu yorgun düşürüp çimenlere serince
Sereserpe uyurdum memeleri dibinde
Dağın eteğindeki küçük kulübe gibi.

Baudelaire'nin deseniyle Jeanne Duval

TAKILAR

Soyunmuştu bir tanem, tek kalan şey teninde
Gözalıcı takılar, çünkü beni tanırdı,
Üstünde kölelerin özgürlük günlerinde
Taşıdığı alnı dik, fatih havası vardı.

Takıların alaycı sesinde raks ederken,
Madenler ve taşlarla ışıklanan şu dünya
Coşturur yüreğimi, dehşetli düşkünüm ben
Sesin ışıkla hemhal olduğu eşyalara.

Bırakmıştı kendini koynuna sevgilerin,
Süzüyordu divandan o gülen bakışları
Bir deniz kadar tatlı, bir deniz kadar derin
Kıyıya çapar gibi ona vuran aşkımı.

Gözleri gözlerimde, sanki evcil bir kaplan
Düşle dolu, biçimden biçime giriyordu
Şehvete ve arzuya kucak açmış saflığı
Her tavrına yeni bir albeni veriyordu;

Kuğu gibi kıvrımlı, sıvı yağ gibi kaygan
Kolları, bacakları, kalçaları, her yeri
Geçiyordu duru ve keskin bakışlarımdan;
Ve karnı, ve bağımın salkımı memeleri

Kötülük meleğinden daha tatlı, daha hoş
Üstüme geliyordu bana el atmak için,
Kimsesiz, yapayalnız oturan şu ruhumu
Kristal kayalarla huzursuz etmek için.

Yepyeni bir resimde birleştirmişti bir el
Antiope'un teniyle tenini bir tüysüzün,
Dolgun kalçalarını yansıtan ince bir bel,
Vahşi, esmer yüzünde beyaz, yüce bir düzgün!

- Can çekişip dururken lambamızın fitili,
Tek ışık, ocaktaki ateş de ölüyordu,
Alevin soluyup iç çeken dumanlı dili
O amber renkli teni kanlara buluyordu.

GÜZELLİĞE İLAHİ

Derin gökten mi geldin, uçurumdan mı çıktın
Ey güzellik? o kutsal, cehennemlik gözlerin
Hem iyilik hem de suç dolduruyor kadehe,
Belki bu yüzden çarpıcı bir şarap gibisin.

Kokular taşıyan fırtınalı bir havasın;
Gözlerinde güneşin batışı, doğuşu var,
Öpücüklerin tıpkı süzgeç, ve ibrik ağzın
Yiğidi alçaklaştırır, çocuğu yiğit kılar.

Uçurumdan mı çıktın, yıldızlardan mı indin?
Sapıtıp, köpek olmuş Yazgı eteklerinde,
Hem yıkım, hem kıvanç saçıyorsun bütün gün,
Yöneten sensin, ve sensin tek söz etmeyen de.

Alay ettiğin ölüler üstünde yürüyorsun;
Daha az mı çekici takılarından Korku,
Ve Cinayet sevdiğin süslerin arasında
Mağrur göbeğinde, sevdalı dansetmiyor mu?

Susineği, gözü kamaşmış, uçuyor sana,
Cızırdayan mum diyor: Kutsayın alevimi!
Eğilmiş sevgiliye aşık, soluk soluğa
Mezarını okşayan canlı cenaze gibi.

Ha cennetten gelmişsin, ha cehennemden, boş ver
Ey güzellik! Korkunç ama kalbi temiz dev, sen
Gözünle, gülüşünle, ayağınla bana n'olur
Sonsuzun kapılarını şöyle açabilsen?

Şeytanmış, Tanrıymış, Melekmiş ya da Su Perisi
Ey kadife gözlü peri, sen bunlara boş ver,
Ey uyum, koku, ışık, -ey tek ecem, kuluna
Daha az kötü evren, daha hafif yük yeter.

ALIP GÖTÜREN KOKU

Sıcak bir güz akşamı, kapalı iki gözüm,
Solurken kokusunu baygın göğüslerinin,
Ateşleri altında tekdüzen bir güneşin
Kendinden geçmiş mutlu sahilleri görürüm.

Ve bir ada görürüm, tembel, uyuya kalmış
Benzersiz ağaçların tatlı meyvalarıyla;
Dinç erkekler görürüm dal gibi boylarıyla,
Ve kadınlar görürüm şaşkın gözleri dalmış.

Giderken kokunla ben hoş iklimlere doğru,
Sudan yorgun yelkenler ve direklerle dolu
Bir limanı, düşlerim usulca bana taşır,

Ve havada dolaşıp ciğerimi dolduran
Bir koku süzülerek yemyeşil ağaçlardan
Ruhumda tayfaların şarkısına karışır.

SED NON SATAİTA

Geceler gibi esmer, misk, havana kokulu,
Sen, acayip tanrıça, Faust'u savananın,
Ey abanoz göğüslü güzel büyücü kadın,
Siyah japon kuşağı, karanlıklar çocuğu,

Ne yapayım şarabı, ne yapayım afyonu,
İksiri bana yeter o kubaran ağzının;
Gelince sana doğru kervanı arzuların,
Bir sarnıçtır gözlerin, hüznümün içtiği su.

Ruhunun penceresi o kara gözlerinden
Daha az alev boşalt acımasız şeytan! Ben
Styx gibi dokuz kez seni kucaklayamam,

Ey çapkın öç perisi, ey Mégère, ne yazık ki
Köpeklerle kuşatıp yıldırmak için seni
Cehennem yatağında Proserpine olamam!

SOĞUK GÖRKEM

Dalgalanan sedef giysileriyle, onun
Yürürken bile dans ettiğini sanarsın,
Uzun deyneği üstünde, Hint fakirinin
Oynattığı yılanlardan biri bu, dersin.

Benziyor donuk kuma, çöllerin göğüne,
Onlar kadar acımasız, duyarsız,
Benziyor o coşkun denizlerin ağına,
Dalga dalga yayılıyor, öyle umarsız.

Hoş bir madenden yapılmış kaygan gözleri.
Erden bir meleğin sfenksle buluştuğu,
Her şeyin altın, çelik, ışıktan oluştuğu

Bu garip ve düşsel gövdenin içinde, bak,
Faydasız yıldız gibi parlıyor, sonsuza dek
Kısır, dölsüz kadının o soğuk görkemi.

DE PROFONDİS CLAMAVİ

Sen, sevdiğim tek varlık, sana yalvarıyorum,
Yüreğimin düştüğü uçurumun dibinden.
Geceleri içinde korku ve sövgü yüzen,
Ufku kurşun, donuk bir evrende yaşıyorum;

Toprağında altı ay gece ve karanlıklar,
Altı ay da ısısız bir güneş üzerinde;
Kutup bölgelerinden daha çıplak bir ülke;
-Ne hayvan, ne yeşillik, ne ırmak, ne ağaç var!

Bu buz güneşinin o soğuk işkencesinden,
Kaos'u andıran bu büyük, sonsuz geceden
Daha korkunç hiçbir şey olamaz dünyamızda;

Öyle zordur ki sarmak zamanı bir yumağa!
En iğrenç hayvanlara bile gıpta ederim:
-Aptalca uykulara dalabiliyor, derim.

VAMPİR

Sen ki bir hançer gibi
Sızlayan kalbime daldın;
Sen İblisler gibi güçlü,
Çılgın ve süslü geldin,

Horlanmış, yalnız ruhumu
Eyledin kendine yatak;
- Zincire vurulmuş gibi
Sevip bağlandığım alçak

Nasıl kumarbaz kumara
Nasıl şişesine sarhoş
Nasıl kurtlarına bir leş
Bağlandıysa. -Lanet sana!

Özgürlüğümün boynuna
Bir pala insin istedim,
Alçaldım, kalleş zehire
Bana bunu ödet dedim.

Heyhat! zehir de, pala da
Hafife aldılar beni
Dediler: "Pis bir kölesin
Kurtarmaya değmez seni,

Budala! -çabalarımız
Seni ondan kurtarsa da
Hortlayıp öpücüklerinden
Doğacak bir vampir daha!

LETHE

Vahşi ve sağır ruh, gel kalbime, gel diyorum,
Tembel, miskin canavar, sen tapılası kaplan;
Şu titreyen parmaklarımı uzun zaman
Ağır, gür saçlarına daldırmak istiyorum;

Acılı, üzgün başımı usulca sokayım
Teninin kokusuyla dolu eteklerine,
Solgun bir çiçek gibi, derinden derine,
Pis kokan ölü aşkımı içime çekeyim.

Yaşamdan çok, uyumak istiyorum, uyumak!
Kuşkulu bir uykuda, tıpkı ölüm misali,
Vicdan azabı duymadan, öpücüklerimi
Bakır gibi cilalı güzel gövdene yaymak.

Ancak senin yatağının uçurumu yutar
Şimdi artık dinmiş olan hıçkırıklarımı;
Senin ağzında unutuşun o güçlü tadı,
Léthé ırmağı öpüşlerin içinden akar.

Zevkin buyruklarına uymak boynumun borcu,
Çünkü yazgım alnıma peşin yazılmış böyle;
Ben, günahı körükleyip aşkın ateşiyle
Alevlendiren uysal kurban, ben masum suçlu,

Dinsin diye bu acı, uyuşsun diye kinim,
Yıllardır altında hiç yürek barındırmayan
Sivri göğüslerinin güzelim uçlarından
Kana kana baldıran zehrini emeceğim.

BİR CESEDİN YANINDA YATAR GİBİ

O gece bir cesedin yanında yatar gibi,
Gudubet bir Yahudinin yanına uzandım,
Hiçbir haz uyandırmayan hazin güzelliği,
Satlık bedenini seyredip düşünceye daldım.

Canlandırdım gözümde körpe kızlık halini,
Bakışı belki haşin, belki yumuşacıktı
Ve başında kokulu bir şapkaydı saçları,
Bunları hayal etmek bile mest etti beni.

O soylu bedenini nasıl öper severdim,
Serin ayaklarından siyah saçlarına dek
Seni okşar her şeyim yoluna feda derdim,

Yeter ki gözlerinden dökülen bir damla yaş
Gudubetler ecesi, karartsın yavaş yavaş
O soğuk gözlerini son ışık sönene dek!

KABİRDE AZAP

Zifiri kara güzelim, uyuduğun zaman
Bir gün, mermerleri kara mezarın dibinde,
Ve bir gün, bu yatak yerine, bu ev yerine,
Yağmurlu, oyuk bir çukura girdiğin zaman;

O tembel ve kayıtsız göğsüne abanıp, taş
Çırpınan yüreğini, bütün özlemlerini,
Serüvenlere düşkün ayağını, elini,
Bütün tutkularını ezerken yavaş yavaş,

Benim sonsuz düşümün sırdaşı olan mezar
(Zira mezar şairi hep anladı, ve anlar)
Uykunun sürüldüğü bütün geceler boyu

Sorup sana diyecek: "Ey acemi orospu
Ölüler ağlıyorken senin aklın nerdeydi?"
- Ve kemirecek kurtlar derini azap gibi.

KEDİ

Gel, güzel kedim, aşık kalbimin üstüne gel;
Şu tırnaklarını da içeri çek,
Maden ve akik alaşımı gözlerine, bir yol
Tatlı gözlerine dalayım, bırak.

Parmaklarım başını, esnek sırtını, şöyle
Dilediği gibi okşadığı an
Ve elim elektrikli gövdende coşkuyla
Hazla gezindiği zaman

Kadınım gelir aklıma. Bakışı andırıyor
Senin bakışlarını tatlı kedi
Derin ve soğuk, mızrak gibi, kesiyor, yarıyor,

Tepeden tırnağa, ince
Bir hava, tehlikeli bir koku yüzüyor
Esmer teninin yöresinde.

BALKON

Anıların annesi, güzellerin güzeli,
Sen tüm arzum, emelim, tüm çabam şu dünyada!
Sıcak okşayışları anımsarsın değil mi?
Tüten tatlı ocağı büyülü akşamlarda,
Anıların annesi, güzellerin güzeli!

Akşamlar ki gül rengi buğularla kaplıydı,
Kömürle aydınlanan akşamlar.. balkonumuz...
Yüreğin, anaç bağrın ne iyi, ne tatlıydı!
Hep ölümsüz şeylerdi sık sık konuştuğumuz
Akşamlar ki gül rengi buğularla kaplıydı.

Sıcacık akşamlarda güneşler ne güzeldir!
Nice derindir ortam! nice güçlüdür yürek!
Tanrıçalar ecesi, sana doğru eğilir
Ve kanını koklardım ciğerime çekerek.
Sıcacık akşamlarda güneşler ne güzeldir!

Gözlerim gözlerini karanlıkta bulurdu
Kalın bir duvar gibi koyulaşınca gece.
Ey tatlılık, ey zehir! içerdim soluğunu,
Uyurdu ayakların o kardeş ellerimde.'
Gözlerim gözlerini karanlıkta bulurdu.

Yaşarım hep dizinde büzülmüş geçmişimi,
Bende mutlu anları yadetme sanatı var.
Teninde, kalbindeki hazin güzellikleri
Başka kalpte, bedende aramak neye yarar?
Yaşarım hep dizinde büzülmüş geçmişimi!

O yeminler, kokular, o sonsuz öpücükler,
Nasıl, sularda yunup, denizlerin dibinden
Göklere gençleşerek çıkışıyorsa güneşler
Öyle doğacaklar mı bir gün derinliklerden?
-Ey yeminler! kokular! ey sonsuz öpücükler!

CİNLİ

Güneş tüle bürünmüş. O güneş gibi, sen de,
Ey yaşantımın Ay'ı! örtün, gölgelerle dol;
Uyu ya da puronu iç keyfince; dilsiz ol,
Sıkıntının uçurumuna dal bütünüyle;

Seni böyle severim! Ama karanlıklardan
Çıkan ışıksız yıldız gibi, bugün, kubarmak,
Çılgınlıklarla dolu yerlerde çalım satmak
İstersen, tatlı hançer, tamam fışkır kınından!

Parlak avizelerde yak gözbebeklerini!
Budala bakışlarda doyur isteklerini!
Her arzun kabulümdür: taşkın, marazlı, çarpık;

Dilediğin gibi ol, kızıl tan, kara gece;
Şu bedenim içinde haykırmayan tek lif yok
"Sevgili Şeytan sana tapınıyorum!" diye.

KARANLIKLAR

Somurtkan ev sahibim Gece ile başbaşa
Yazgımın beni sürüp içine kapattığı,
Tek bir pembe, neşeli ışığın sızmadığı
Henüz keşfedilmemiş hüzün mağralarında,

Yoğun karanlıklarda, alaycı bir Tanrının
Resim yapmaya mahkûm ettiği bir ressamım;
Ahçısı gibi orda uğursuz iştahların
Pişirip de yediğim kendi yüreğim, canım.

Bir hayal ki yoğrulmuş, zerafet, ihtişamdan,
Parlıyor, uzanıyor ve yayılıyor bir an.
O doğulu, hülyalı hali, davranışıyla

Büyüyüp de ortaya çıktığı zaman boyu,
Gerçek ziyaretçimi tanıyorum: O Kız bu!
Işıl ışıl yanıyor rengi kara olsa da.

KOKU

Kiliselerde günnük tohumunu
Ya da miski ufacık bir torbadan,
Esrikçe ve yutarca, zaman zaman
Ey okurum kokladığın oldu mu?

Yanlışlardan arınmış bir geçmişte
Şimdi bizi büyüleyen bir yan var!
Aşık, tapılası beden üstünde
Nefis çiçekleri anıdan toplar.

Canlı torba, odanın buhurdanı
Dalga dalga, esnek, ağır saçları
Vahşi, yaban bir hava yayıyordu,

İçine saf, billur gençliği sinen
İpek ya da kadife giysisinden
Bir kürk kokusu yükseliyordu.

ÇERÇEVE

Resim usta bir elden çıksa bile
Onu bu sonsuz doğadan ayıran,
Havasına garip bir büyü katan
Bir güzellik bulunur çerçevede,

Tıpkı öyle, takılar, eşyaları
Uyumlu bir kenar süsü gibiydi
Soldurmadan o yetkin ışığını
Her şey parlatırdı güzelliğini.

İçinde ipekli giysilerinin,
Maymunun çocuksu tatlılığıyla
Usul, ivedi sıçrarken odada

Derler ki: bazan da tüm nesnelerin
Ona aşık olduğunu sanarmış,
Çıplaklığının tadıyla yanarmış.

PORTRE

Bizim için yanan bütün ateşi
Hastalık ve Ölüm kül etti birden.
Yüreğimin içinde eridiği
O alevli, şefkatli gözlerinden,

Geyikotu gibi uyuşturucu
Öpüşlerden, ve ışıktan da hızlı
Taşkınlıktan -ruhum ne korkunçtur bu-
Solgun bir resimden başka nem kaldı?

Benim gibi yalnızlıkta ölüyor,
Ağzı bozuk ihtiyar, Zaman denen,
Kanadıyla bu resmi de siliyor.

Ömrün, Sanatın kara katili, sen,
Tek arzum, tek utkum o sevgiliyi
Asla silip atamazsın beynimden!

SEMPER EADEM

"Bu garip hüzün size nerden gelir, diyorsun,
Deniz gibi, kara, çıplak bir kayaya vuran?"
Yürek bir kez ürününü devşirmeye görsün,
Yaşam çekilmez, ağır bir yük olur o zaman,

Nasıl sizin coşkun kıvancınız varsa, bakın,
Benim de hüznüm var, kendiliğinden, sade, açık,
Haydi, şimdi nedenini aramayı bırakın
Meraklı güzel, tatlı seslim, n'olur, sus artık.

Sus artık bilgisiz kız, çocuk gülüşlü dudak,
Ey kıvançlı, coşkun ruh, nerden bileceksin, bak
Yaşamdan daha yakın, hep bizimledir Ölüm.

Bırak, varsın *yalanlarla* oyalansın gönlüm,
O güzel gözlerinde tatlı düşlere dalsın,
Kirpiklerinin gölgesinde uyuya kalsın!

BÜTÜNÜYLE

Bu sabah, yukarıdaki odamda
İblis ziyaretime geldi benim,
Yanıltmak, düşürmek için tuzağa,
Dedi ki: "Söyle, çok merak ettim,

Sevgilinin büyüsünü yaratan
Bütün güzel ve hoş şeyler içinde,
Çekici bedenini oluşturan
Siyah, pembe, tüm nesneler içinde

Hangisi en tatlı sence?" -Ey ruhum!
Yanıtladın İblisi: "Bu mümkün mü!
Hangisini sayam, bilemiyorum,
Her şey Onda geyikotudur çünkü.

Nasıl seçebilirim bir tekini,
Her şeyini beğeniyorsam eğer,
Işıl ışıl yanar Tanyeri gibi,
Gece gibi beni teselli eder;

Nice araştırsam, incelesem ben,
Güçsüz çabalarım işe yaramaz,
Onun güzel bedenini yöneten
Nefis uyumun gizine varamaz.

Ey tek içinde eriyip tek olan
Duyguların gizemli değişimi!
Soluğudur musikiyi yaratan
Ve kokuyu yaratan onun sesi!"

YALNIZ RUHUM
BU AKŞAM NELER DİYECEKSİN?

Kıpırdanıp gözlerinde çiçeklendiğin
En güzele, en iyiye, en sevgiliye,
Yalnız ruhum, bu akşam neler diyeceksin?
Yorgun yürek, neler söyleyeceksen söyle!

-Ömür elbet, hep onu övmekle geçecek:
Yürek dolusu, yüce buyruğuna girdik;
Teninde Melekler kokusu, çiçek çiçek,
Yalnızlığı onun gözlerinden giyindik.

Gecenin karanlığında, ya yalnızlıkta
Ya da, insanın sel sel aktığı sokakta
Oynuyor çılgın bir alev gibi hayaletin.

Konuşuyor bazan, diyor ki: "Ben güzelim,
Güzelliğim aşkına hep Güzeli sevin
Esin Perisiyim ben, koruyucu, Meryem'im.

CANLI MEŞALE

Yürürler hep önümde o ışık dolu Gözler,
İçlerinde bilge bir meleğin mıknatısı;
Benim de kardeşlerim olan göksel kardeşler,
Yürürler gözlerime serpip elmaslarını.

Onlar kurtarır beni tuzaktan, günahlardan,
Güzele giden yolda bana onlar yön verir;
O canlı meşalenin çıkmam buyruğundan ben,
Kölesiyim onların, o gözler efendimdir.

Mumlar vardır, gizemli ışıkları gündüz de
Yanar; güneş kızartır alevini, söndürmez,
Tatlı Gözler, sizler de parlıyorsunuz öyle;

Mumlar Ölümü kutsar, sizler Uyanışını
Şakırsınız ruhumun, gözler, yürüyen gözler!
Güneş doğunca bile şavkı vuran yıldızlar!

Baudeliare'in platonik aşkla sevdiği Bayan Sabatier

PEK NEŞELİ KADINA

Güzel bir manzara gibi güzel
Başın, edan, her halin, davranışın;
Yüzünde oynayıp duran gülüşün
Sanki parlak gökteki serin bir yel.

Yanından geçerken dokunsan, üzgün
İnsanın gözleri, omuzlarından,
Kollarından ışık gibi fışkıran
Sağlık ile kamaşır bütün bir gün.

Pırıl pırıl, elbisenin üstünde
Göz alıcı o renkler yanıp söner,
Sonra bir çiçekler dansına döner
Şairlerin zengin imgeleminde.

Çılgın giysilerin sanki simgesi
Türlü renklere boyanan aklının,
Uğruna çılgına döndüğüm çılgın
Sana hem kin duyuyorum, hem sevgi!

Tembel varlığımı sürüklediğim
Bir bahçede göğsümü kimi zaman
Alay edercesine tırmalayan
Güneşin hışmına boyun eğerdim;

İlkyazla birlikte yeşeren doğa
Kışkırtınca beni, yalnızlığımı,
Bir çiçekten çıkarırdım acımı,
Ezip karşı kordum bu nobranlığa.

İşte tıpkı bunun gibi, meleğim,
Arzu saati çalınca, bir gece
Sokulup alçakça, gürültüsüzce
Hazinene tırmanmak tüm dileğim,

Tüm dileğim yırtıp cezalandırmak
Bağışlanmış anaç göğsünü senin,
Üzerinde o neşeli teninin
Geniş, büyük, derin bir yara açmak.

Ve böylece, oy benim tatlı bacım!
Aydınlanıp daha bir güzelleşen
Bu yepyeni dudakların içinden
Zehrimi sana da akıtacağım!

DÖNÜŞÜMLÜ

Kıvançlı Melek, bilir misin, acı denen şeyi,
Nedir utanç, azaplar, göz yaşı, iç sıkıntısı
Gecelerin tükenmeyen o korkunç yıkıntısı
Nasıl kâğıt gibi buruşturur yüreği?
Kıvançlı Melek, bilir misin acı denen şeyi?

İyi Melek, bilir misin kin denilen duygu ne?
İşitince çağrısını divana kalan ahın,
Akar ağu gibi karanlıklardan gözyaşların,
Sıkılır yumruğun, batar tırnakların etine,
İyi Melek, bilir misin kin denilen duygu ne?

Sağlıklı Melek, bilir misin Nöbeti, ateşi?
Eski bir yetimevinin duvarları dibinden
Sürgünler gibi topallaya topallaya giden,
Arayan, birşeyler mırıldanıp, ender güneşi,
Sağlıklı Melek, bilir misin Nöbeti, ateşi?

Güzel Melek, bilir misin çökmek korkusu nedir,
Görmek, aç gözlerimizin içtiği gözlerdeki
Özverinin gizli tiksintisini? Yüzlerdeki
Bu çizgiler insanı nasıl yeyip tüketir?
Güzel Melek, bilir misin çökmek korkusu nedir?

Mutluluk dolu, ışık dolu, kıvanç dolu Melek,
Sayrı Davud, esenliği büyülü bedeninden
Yayılan ergen sıcaklıkta aradı ölürken;
Benim, dualarındır senden istediğim tek,
Mutluluk dolu, ışık dolu, kıvanç dolu Melek!

AKŞAMIN UYUMU

Vakit geldi, ürperip, tütsü gibi
Her çiçek dalında buğulanıyor;
Akşamda kokular, sesler dönüyor
Hüzünlü vals, öldüren başdönmesi!

Her çiçek dalında buğulanıyor;
Kemanda üzgün bir kâlp titremesi;
Hüzünlü vals, öldüren başdönmesi!
Bir tapınak gibi gök dinleniyor.

Kemanda üzgün bir kâlp titremesi,
Kâlp ki kara boşluğa kinleniyor;
Bir tapınak gibi gök dinleniyor;
Boğuluyor kanında güneş şimdi...

Kâlp ki, kara boşluğa kinleniyor
Topluyor geçmişten kalan herşeyi!
Boğuluyor kanında güneş şimdi...
Aşkın tütsü gibi bende yanıyor!

PUSLU GÖK

Buğularla örtülü bakışların, gizemli
Gözlerin (ki mavi mi, gri midir, yeşil mi?)
Bazan yumuşak, bazan hülyalı, yabansıdır,
Göğün solgunluğunu, donukluğu yansıtır.

Anımsarsın o beyaz, ılık, puslu günleri,
Gözyaşlarına boğar büyülü yürekleri,
Bilinmez bir acıyla burkulunca sinirler
Uyuyan zihinleri uyarır, alay eder.

Sisli, boz mevsimlerin güneşleriyle yanan
O güzel ufukları andırıyorsun bazan...
Puslu bir gökyüzünden sızılan ışıklarda
Görkemle parıldayan tatlı, ıslak manzara!

Ey ayartan iklimler, tehlikeli kadınım!
Çiğlere ve karlara bile tapacak mıyım,
Acımasız, amansız kış bana verecek mi
Buzlardan, demirlerden daha keskin zevkleri?

YOLCULUĞA ÇAĞRI

Çocuğum, kızkardeşim,
Ne hoş olurdu düşün
Gitsek ve yaşasak senle birlikte,
Hoşça vakit geçirsek,
Ve ölesiye sevsek
Tıpkı sana benzeyen o ülkede!
Hain bakışlarında
Nice gizem olsa da,
Gözyaşların arasından parlayan
O dumanlı gökleri,
O ıslak güneşleri
Hep sevdim ve hep çekici buldum ben.

Orda her şey düzendir, güzelliktir,
Görkemlidir, sakindir ve şehvettir.

Yılların birer birer
Parlattığı eşyalar
Donatırdı, süslerdi odamızı,
Ve erden çiçeklerin
Kokusu, amberlerin
Garip kokularına karışırdı;
Ve o zengin tavanlar,
Ve o derin aynalar,
Doğunun tantanalı görkemiyle
Her şey konuşur orda,
Gizem dolu bir ruhla,
Konuşurdu kendi ana diliyle.

Orda her şey, düzendir, güzelliktir,
Görkemlidir, sakindir ve şehvettir.

Bir bak şu kanallarda
Uyuyan vapurlara
Nasıl da başıboş, serseri onlar;
En küçük hevesine
Uyup baş eğsin diye
Dünyanın bir ucundan geliyorlar.
Ve şu batan güneşler
Işıklarıyla yer yer
Kırı, kenti, kanalı baştan başa
Yakutlarla kaplıyor,
Ve dünyamız uyuyor,
Uyuyor şimdi sıcak bir uykuda.

Orda her şey düzendir, güzelliktir,
Görkemlidir, sakindir ve şehvettir.

ONULMAZ

I

Dindirebilir miyiz eski, uzun Azabı?
Yaşar ve kımıldanır içimizde,
Kurt ölüyle, tırtıl nasıl meşeyle yıllar yılı
Beslenirse, öyle beslenir bizle
Dindirebilir miyiz bu onulmaz Azabı?

Hangi iksir, bitki suyunda, hangi şarapda
Boğacağız bu çok eski düşmanı?
Tıpkı bir yosma gibi yıkıcı, obur o da,
Ve tıpkı karınca gibi sabırlı.
Nasıl boğacağız? -hangi iksirde?- şarapda?

Söyle güzel büyücü, aydınlat, biliyorsan,
Yaralıların, atların ezdiği
Cançekişen, yarı ölü bir askeri andıran
Bu sıkıntılarla dolu zihni
Söyle güzel büyücü, aydınlat, biliyorsan.

Kokusunu almış kurt, çoktan dikmiş burnunu
Ve başında kargalar dönüyor bak,
Bu asker gömülmekten kessin mi umudunu?
Böyle kurda kuşa yem mi olacak?
Kokusunu almış kurt, çoktan dikmiş burnunu.

Işıtılabilir mi çamurlu, kara bir gök?
Yırtılır mı bitmeyen karanlıklar?
Ki ziftten daha yoğun, sabahı, akşamı yok,
Ne yıldızı, ne de şimşekleri var.
Işıtılabilir mi çamurlu, kara bir gök?

Hanın camlarındaki umut ışıklarını
Söndürmüşler yanmamak üzere hiç!
Aysız, fenersiz, çamurlu ve bozuk yollarda
Kaybolan kurbanları bulmak çok güç!
Şeytan söndürmüş bütün umut ışıklarını!

Güzel büyücü, hoşlanır mısın lanetlilerden?
Kalbimizi nişan tahtası gibi
Kullanan zehir yüzlü Azabı bilir misin?
Bilir misin hiç affedilmemeyi?
Güzel büyücü, hoşlanır mısın lanetlilerden?

Zavallı bir anıttır ruhumuz, onulmazlık
Kemirir cehennemlik dişleriyle,
Ve tıpkı o beyaz karıncalar gibi, sık sık
Saldırırlar yapının temeline.
Cehennemlik dişiyle kemirir onulmazlık!

II

Ezgilerle çınlayan eski bir tiyatroda
Zaman zaman gördüğüm bir nur vardı,
Bir peri tam sahnenin dibinde, yukarıda
Tanyerinin mumlarını yakardı!
Ezgilerle çınlayan eski bir tiyatroda

Som altından, ışıktan, tül kanatlı bir Varlık
Koskoca Şeytanı yere vururdu;
Kalbim de bir tiyatro, içinde tek coşku yok,
Yıllar yılı boşa bekleyip durdu,
Gelmedi hiçbir zaman o tül kanatlı Varlık!

SÖYLEŞİ

Siz aydınlık, kızıl bir güz göğüsünüz,
Benimse içimde hüzün dalga dalgadır,
Ve üzgün dudaklarımın üstünden deniz
Çekilirken buruk anılar bırakır.

- Cansız göğsümde elin boşa dolanıyor;
Yaralı.. ve sızlıyor dokunduğun o yer,
Kadınlar pençeleyip dişledi, kanıyor,
Arama, hayvanlar yüreğimi yediler.

Davul gibi gümleyen bir saray bu yürek,
Ayyaşların, canilerin hora teptiği!
- Tadıyor çıplak boynunu koku, yüzerek!..

Ey Güzellik, ruhların çakıllı düveni!
Diyorsun, bu kanlı yürek yok olup bitsin,
Kalanı alev gözlerin yakıp kül etsin!

GÜZ ŞARKISI

I

Soğuk, yoğun karanlığa dalmamız yakındır;
Güle güle, aydın ışığı doyumsuz yazın!
Duyuluyor yaslarla inişi, ağır ağır
Kaldırımlar üstüne, kırılan ağaçların.

Bütün bir kış uykuya yatacak benliğimde,
Öfkem, kinlerim, didinmem ve titremelerim,
Ve bir güneş gibi kutupsal cehenneminde
Kızıl, buzlu bir tuğla kesilecek yüreğim.

Dinliyorum kırılan her dalı titreyerek;
Yankısı beter korkusundan dar ağacının.
Ruhum güçlükle duran yorgun bir kuleye denk
Sürekli saldırdığı inatçı boynuzların.

Kırık dal sesleriyle salınan bir tabut var,
Sanırım çivilenen, bilmediğim bir yerde.
Ölen kim? -Dün yazdı; bugün ise sonbahar!
Çınlar bir yolculuk gibi bu ses yüreklerde.

II

Işığına tutkunum uzun bakışlarının
Ama almıyor artık gönlüm hiçbir şeyden haz,
Ne ocaktaki ateş, ne odan, ne de aşkın
Denizde ışıldayan güneşe denk olamaz.

Ama n'olur, yine de beni annece sevin,
İster sevimsiz bulun, ister yaramaz bulun,
Görkem dolu bir güz'ün, ya da batan güneşin
Geçici tatlılığı, sevgili, abla olun.

Herşey boş! Bekliyorum o yolculuk gününü,
Ah! alnım dizlerin üstünde dinlensin, bırak,
Tatsın özlemle solgun ışıklı güz sonunu
Beyaz, kızgın yazın geçişine yakınarak!

SÖMÜRGELİ BİR KADINA

Güneşin okşadığı kokulu ülkedeydim.
Gözlere tembellik yağan kızıl ağaçların
Ve palmiyelerin altında bir kadın gördüm,
Albenisi gizli kalmış, sömürgeli bir kadın.

Teni öyle solgun ve sıcak; esmer büyücü,
Boynunda çalımlı, ama soylu bir hava var,
Uzun, dal gibi ince, amazon yürüyüşlü,
Gülüşü rahat... kendine güvenen bakışlar.

Sen, güzelliği şatolara yaraşır bayan,
Dillere destan bir ülkeyi onurlandırsan,
Seine Nehri ya da Loire kıyısına gelseydin,

Ozan kâlplerde nice şiirler yeşertirdin,
Gölgeli çardaklarda, zencilerinden daha
Uysallaşmış şiirler, tatlı bakışlarınla.

YENİDEN GELEN

Tut ki ben gözü dönmüş bir meleğim,
Yatağına yeniden geleceğim,
Kayacağım sana doğru sessizce
Gecenin karanlık gölgeleriyle;

Ve konduracağım yüzüne, esmer,
Ay gibi soğuk, donuk öpücükler,
Sarılacağım sana, boynuna
Çukurdaki bir yılan akışıyla.

Ve kurşuni sabah doğduğu zaman
Yatağında olmayacağım o an,
Yalnız soğuklar saltanat sürecek.

Nasıl başkaları şefkatle seni
Sever ve okşarsa, esmerim, bil ki
Üzerine dehşetim tüneyecek.

GÜZ SONESİ

Billur gibi saydam, canlı gözlerin bana diyor:
"Değerim ne hoyrat yarim senin indinde şu an?"
- Çekici ol ve sus! eskil hayvanın saflığından
Başka her şey yüreğimi kışkırtıp delirtiyor.

Eli uzun uykulara beni çağıran dadı:
Anlatmaz sana kalbim, ne cehennemlik gizini
Ne de alevle yazılmış kara efsanesini.
Tutkudan iğrenirim, nükte ağrıtır başımı!

Sevişmeye bakalım. Karanlık ve kuytudaki
Kulübesinden aşk uğursuz yayını geriyor,
Silah aynı silah, kalbim çok iyi biliyor:

Kıyım, korku, çılgınlık! -Ey solgun papatyam benim!
Bir son yaz güneşi değil misin sen de ben gibi,
Ey bembeyaz, sen ey soğuk kadınım, Marguerite'im?

AY'IN HÜZNÜ

Düşler kuruyor ay bu akşam, daha bir tembel;
Nasıl, kadife yastıklar üzerindeki
Bir güzellik, düş dolu, dalgın ve usul bir el,
Uyumadan önce okşarsa göğüslerini,

Ölgün çığların yumuşacık sırtında, öyle,
Yayılmış sereserpe, ayılıp bayılıyor,
Gözleri, çiçekler ve yapraklar gibi göğe
Yükselen bembeyaz görünümlere dalıyor.

Derin bir acıyla ay kendinden geçip bazan
Dünyamıza kaçak bir gözyaşı döktüğü an,
Uykuların düşmanı bu sofu şair, hemen,

Akik gibi, sedef bir ışıkla yanıp sönen
O solgun gözyaşını alarak avucuna
Koyar güneş girmeyen yüreğinin içine.

BAYKUŞLAR

Garip tanrılar gibi baykuşlar
Kara selvilerde dizi dizi,
Sessiz, düşünmeye koyulmuşlar,
Gözleri ok gibi, kırmızı.

Kımıldamadan duracak onlar
Hüzün taşıyan saatlere dek,
Orda, ışığı sürgün ederek
Açılacak yoğun karanlıklar.

Baykuşlar bu haliyle bize der:
Yaşam bazan da durgunluk ister
Kargaşadan, devinimden korkun;

Kişi bir tutkuyla şaşkınlaşır
Yer değiştirmek ister ve bunun
Yıllarca pişmanlığını taşır.

PİPO

Bir yazarın piposuyum;
Anlar, Habeşi andıran
Bu kara yüzüme bakan,
Nice tiryaki sahibim.

Efkarlanınca efendim,
Emekçinin duman duman
Tenceresini kaynatan
Bir ocak gibi tüterim.

Ateş ağzımdan çıkıp da
Yükselen şu mavi ağda
Sarıp sallarım ruhunu,

Yanıp geyikotu gibi
Büyülerim yüreğini,
Dinlendiririm usunu.

CENAZE

Ağır ve karanlık bir gecede
Dini bütün biri, övgüye değer
Saygın gövdenizi bir mezbeleye
İyilik yapıp da gömerse eğer,

Yıldızlar ağır gözkapaklarını
Kapayıp uykuya daldığı zaman,
Örümcek orda örecek ağını
Ve orada yavrulayacak yılan;

Lanetlenmiş başınızın üstünde
İşiteceksiniz bütün bir gece
Felaket uluyuşunu kurtların

Ve sıska büyücülerin sesini,
Yaşlıların şehvet iniltisini,
Tuzağını kara düzenbazların.

KIVANÇLI ÖLÜ

Derin bir çukur kazmak istiyorum, bitek
Ve sümüklü böceklerle dolu toprakta
Yaymak için yaşlı kemiklerimi tek tek,
Suda balık gibi uyumak için orda.

Vasiyetlerden, mezarlardan iğrenirim;
Ummam tek göz yaşı bile bu dünyadan ben,
Kargaları canlıyken çağırmak isterim,
Kanlı lokmalar almaya iğrenç bedenimden.

Ey kurtlar! gözsüz, kulaksız kara yoldaşlar,
Size gelen özgür, kıvançlı bir ölü var;
Obur filozoflar, pisliğin oğulları,

Cesedimin üstünde keyifle gezinin,
Deyin bana, başka işkenceler de var mı
Bu yaşlı, bu ruhsuz ve ölü beden için!

KAÇIK ÇAN

Acı olduğu kadar tatlıdır, kış geceleri,
Dinlemek, titreşen, tüten ateşin yanında
Eski anıların usulca yükselişini
Sisteki cırcırböceklerinin şarkısıyla.

Mutlu çan, yaşlı haline rağmen, zinde, çevik,
Keskin ve tiz sesiyle sofu çığlıklar atar,
Çadırdaki yaşlı bir asker gibi hep tetik,
Gözünü kırpmadan bekler kenti, nöbet tutar.

Bana gelince, sürekli sıkılır dururum,
Soğuk geceleri, şarkılarla, kaçık ruhum
Doldurmak istese de sesi kısılıp söner,

Bir kan gölündeki cesetler altında kalan,
Nice çabalasa da kımıldamadan ölen
Yaralı bir askerin hırıltısına döner.

SIKINTI

Zemheri bütün kente öfkelenmiş yine,
Sisli mahallelere ölüm ekiyor,
Komşu mezarlığın solgun sakinlerine
Testisinden zifiri bir soğuk döküyor.

Kedim fırlanıp arık, uyuz gövdesiyle
Kendine yatacak uygun bir yer arıyor;
Olukta, bir hayaletin hazin sesiyle,
Yaşlı bir şairin ruhu dolaşıyor.

Yakınıyor çan, ve cızırtılarla tüten
Ocak nezleli saate eşlik ederken,
Kirli, pis kokularla dolu bir oyunda,

Sirozdan ölen bir kadının tek mirası,
Güzel kupa oğlanıyla maçanın kızı
Ölmüş aşklarını anıyorlar, usulca.

SAPLANTI

Ormanlar! katedraller gibi ürkütüyorsunuz;
Uluyorsunuz org gibi; ve kargınmış kâlplerde,
İhtiyar hırıltıların titreştiği, o sonsuz
Yas odaları dualarınızı perde perde

Yansıtıyor. Okyanus, nefret ediyorum senden!
Uğultundan, köpüğünden; hıçkıran, horlanmış ve
Yenilmiş insanın acı gülüşünü yeniden
Buluyor zihnim, kendinde, denizin gülüşünde.

Ne çok severdim seni, ey gece! olmasaydı bak,
Işığı bildik dili konuşan şu yıldızların!
Çünkü bütün aradığım boşluk, kara ve çıplak!

Ama, yıldızlar gibidir yoğun karanlıklar da,
Tanıdık bakışlardan uzaklaşmış varlıkların
Binlercesi, fışkırıp gözlerimden yaşar orda.

HİÇLİĞİN TADI

Ruhum, o hırçın yüzün neden şimdi donuk, mat?
Parlatırken hırsını Umut mahmuzlarıyla,
Artık terketti seni! Yat, uyu hayasızca,
Sürekli tökezleyen canı çıkmış yaşlı at.

Katlan kalbim, boyun eğ; hayvanca uykuna yat.

Sen, yenik, bitkin düşmüş yüreğim, artık sana
Aşkta ne hırçınlıklar kaldı, ne de eski tat;
Elveda saksafonlar, hoşça kal içli flüt!
Arzular! Aldırmayın bu somurtkan insana!

O eski kokular yok güzelim İlkbaharda!

Zaman bitirir beni her dakika, her saat,
Bir gövde kazık gibi nasıl donarsa karla;
Bakıyorum tepeden şu yuvarlak dünyaya,
Sığınacak kulübe kalmadı artık. Heyhat!

Ey çığ yıkıl üstüme, beni de kendine kat!

HÜZNÜN SİMYASI

Doğa! Kimi sırtını ısıtırken
Kimi de yasını sende sergiler,
Kimine "canın cehenneme!" diyen
Kimine de ömür, saltanat diler.

Gizli Hermès'im, hep yardımcım oldun,
Ama simyacıların en hazini
Zavallı Midas'a benzettin beni,
Hep yıldırdın, hep gözümü korkuttun;

Altını seninle demir ederim,
Cenneti cehenneme çeviririm;
Ve bulutların kefenlerinde

Bu yüzden hep bir ceset buluyorum,
Kutlu, göksel kıyılar üzerinde
Taş gömütler, lahitler kuruyorum.

KORKUNÇ VE SEVİMLİ

Yazgın gibi acılı, bu mor,
Bu garip gökten boş ruhuna
Hangi düşünceler iniyor?
Cevap ver dinsiz, söyle bana.

- Doymuyor yüreğim, aç sürekli,
Karanlığa, belirsize açım,
Cennetten kovulmuş Ovide gibi
Sanmayın size yalvaracağım.

Yırtılmış gökler, kumsallar gibi,
Onurum sizde yansıyor şimdi;
Yaslı, büyük bulut kümelerin

Düşlerimin cenaze alayı,
Ve solgun ışıkların, yankısı
Aşıkı olduğum Cehennemin.

KENDİNİ CEZALANDIRAN KİŞİ

Yaracağım seni bir gün
Nasıl kayaları Musa
Deyneğiyle yardı ise
Nasıl, duymadan öfke, kin

Kasap keserse koyunu
Sunmak için Çölüme ben
Alacağım gözlerinden
Büyük acının suyunu.

Göz yaşlarında yüzecek
Umutla dolu yüreğim,
Uzaklaşmak için gemim
Palamarını çözecek.

Göz yaşların o zaman, bak
Yüreğimde, esrik, özgür,
Davul gibi, gümbür gümbür
Nasıl ses verip coşacak!

İtip kakan ve ısıran
Alay öğretti: Ben neyim?
Çatlak bir ses değil miyim
Kutsal uyumları bozan?

Bu çığırtkan ses benimdir!
Kara ağu kendi kanım,
Ben bir uğursuz aynayım,
Bakan cadı bedenimdir!

Yara ben'im, bıçak ben'im!
Hem tokat, hem tokat yiyen!
Çarmıh da ben, İsa da ben,
Hem cellat'ım, hem kurban'ım.

Ben kanımın vampiriyim,
Gülümsemeyi bilmeyen,
Sonsuz gülüşü bekleyen
- Terkedilmişin biriyim!

ÇARESİZ

I

Bir Düşün, bir Biçim, bir Varlık:
Çirkin sevinin ayarttığı
Gezgin ve toy bir Melek, göğü
Terkedip, kurşunlu, bataklık,

Göksel bakışın ermediği
Styx Irmağının ağına,
Diplerdeki karanlığına
Düşmüş ve o korkunç akışın,

Karabasanın selinde
Çırpınıyor, ey büyük acı!
Çılgın şarkılar dilinde,
Dönüp duran o dev burgacı

Boşuna, bir yüzücü gibi,
Uğraşıyor aşayım diye,
Ve sürekli batıyor suya,
Bırakmıyor Styx'in dibi;

Bir mutsuz, bu kurtlu yerden
Kurtarmak için canını
Işık, anahtar arıyor
Yoklayıp dört bir yanını;

Kokusu nemli derinlikleri
Bile kendinden geçiren
Burgacın kıyısına hemen
İniyor taşlanmışın biri.

Ne elinde bir kandil var,
Ne tutacağı trabzan
Bekliyor orayı her an
Vıcık vıcık canavarlar;

Kristalden bir tuzağa
Düşer gibi, bir de gemi
Akıp uğursuz boğazdan
Düşüvermez mi bu kutba;

- Resmi net, tablosu nefis
Şu onulmaz kör talihin;
Baktıkça diyor ki insan
Yapınca tam yapar İblis!

II

Duru, loş sohbet, başbaşa
Ki, yürek olmuş aynası
Alaca Gerçek Kuyusu,
Titrer mor bir yıldız orda,

Alaycı, cehennemlik bir nur
Şeytansı lütuflar yalazı,
Rahatlama ve tek utku
- Acının içindeki şuur!

ÇALAR SAAT

Çalar saat! uğursuz tanrı, öfkelenerek
Uzatır parmağını, bizi tehdit edip, der:
"Anımsa! Biraz sonra bu titreşen Hüzünler
Hedefi vurur gibi yüreğine inecek;

Puslu, buğulu Arzu kaçacak ufuklara
Sahnenin kulisinde bunalan sylphide gibi;
Sana bir ömür boyu verilmiş nasibini
Geçen her an elinden alacak parça parça.

Saniyem, böcek gibi dinle neler söylüyor
Tam üç bin altı yüz kez, her saat'te, inceden
Fısıldıyor: *Anımsa!* Ve: Geçmiş Zamanım ben,
İğrenç hortumlarımla ömrünü emdim; diyor.

Remember! Esto memor! Savurgan ruh, *anımsa!*
(Madeni hançerem bak konuşuyor her dili.)
Bir maden cevheridir dakikalar, ölümlü!
Altını çıkarmadan sakın onları atma!

Anımsa ki Zaman bir açgözlü kumarbazdır,
Hilesiz de kazanır her eli, böyle yasa.
Gündüzler kısalırken gece uzar: *anımsa!*
Girdap susuz iken hep; su saati boşalır.

Vaden doldu, az sonra çalacağım. Ve Felek
Ve henüz kızoğlankız zevcen görkemli Erdem
Ve Pişmanlık (son yerin!) Ve her şey: Garip adem,
Yaşlı ödlek, iş işten geçti, geber! diyecek"

KÖRLER

Seyreyle, bir bak, ruhum, gerçekten korkunç bunlar
Mankeni andırıyor halleri, biraz gülünç,
Uyurgezer gibiler, gerçekten anlamak güç
Zifir kürelerini nereye fırlatırlar.

Kutsal kıvılcımların terkettiği gözleri
Uzağa bakar gibi hep göğe doğru kalkmış;
O ağır başlarının, gören kimse olmamış,
Kaldırımlara doğru düşle eğildiğini.

Ölümsüz sessizliğin kardeşi, sınırsız bir
Siyahı böyle delip geçiyorlar. Ey şehir!
Vahşete kadar varan bir zevke kapılıp, sen

Çevremizde şakırken ve gülüp böğürürken
Ben, körlerden de şaşkın, düşünüp yürüyorum,
- Bu körler Gökyüzünde neyi arar, diyorum.

GEÇEN KADINA

Yol çevremde büyük gürültüyle uluyordu.
Uzun, incecik ve kara giysiler içinde,
Bir kadın geçti, görkemli kolunun yeninde
Sallayıp, savurup fırfırını, fistonunu,

Sütun kadar düzgün bacaklarla, soylu, çevik.
Çökmüş içiyordum bir köşede, ipsiz gibi.
Fırtınaların estiği menekşe gözleri
Büyülü bir hüzünle dolu, ey öldüren zevk!

Şimşek... ve kara gece- Kaçak güzellik, beni
Ansızın yeniden doğuran, bakışlarıyla,
Ancak sonsuz zamanda mı göreceğim seni?

Başka yerde, uzakta! çok sonra! belki *asla!*
Gittiğin yeri bilmem, yerimi bilmezsin sen,
Ey aşıkı olduğum, ve sen, ey bunu bilen!

SİSLER VE YAĞMURLAR

Güz sonu, kış, çamurlu ilk yaz- Ey mevsimlerim,
Uyutan mevsimlerim, sizi sever, överim.
Çünkü şu yüreğimi ve beynimi ancak siz
Buğulu bir kefenle, mezarla örtersiniz.

Soğuk güney rüzgarı ovada eğlenince,
Gece, fırıldakların uğultusu dinince,
Daha özgür, o ılık bahar, yaz günlerinden,
Kuzgun kanatlarımı genişçe açarım ben.

Nice yıllardan beri üstüne karlar yağan
Hüzünlü bir yüreği, aysız bir gece, eğer
Sessiz, koyun koyuna yatıp uyutamazsan,

O yürek baharlarla, yazlarla avunamaz!
Ve hiçbir şey, ey uçuk, ey sararmış mevsimler,
Solgun karanlıklardan daha tatlı olamaz!

ŞARABIN RUHU

Şişelerden şakıyıp, akşam, şarabın ruhu
Dedi: "Cam hapishanem, kızıl mührüm altından,
Dinle, bu ışık dolu, dostluk, kardeşlik dolu
Şarkımı senin için söylüyorum, ey insan!

Bana yaşam, ruh vermek, biliyorum çok çetin,
Nice zahmet ve emek, nice alın teriyle
Çalıştınız üstünde o kızgın tepelerin;
Hayırsızın, nankörün teki değilim öyle.

Yorgun bir emekçinin inince boğazına
Nasıl sonsuz zevk duyar, ne kadar sevinirim!
Sıcak göğsü tatlı bir mezar gibidir bana,
Soğuk mahzenlerden çok insanları severim.

Kulak ver göğsümdeki bu tatlı cıvıltıya,
Pazar türkülerini dinle, duyuyor musun?
Sıvayıp kollarını, dirseklerini daya,
Yudumla! Hoşnut kalır, bana dua edersin.

Beni içip mest olan karının gözlerine
Canlılık ve oğlunun benzine renk veririm,
Nasıl yağ güreşçiyi kaplar, güçlendirirse
O narin atleti de öyle güçlendiririm.

Ben tanrılar besini, ben ölümsüz Çiftçinin
Serptiği kutlu tohum, düşeceğim gövdene
Aşkımızdan ender bir çiçek gibi Tanrıya
Fışkıran şiir güçle doğup yeşersin diye!"

AŞIKLARIN ŞARABI

Bugün gün pırıl pırıl, eşsiz!
Gemsiz, üzengisiz, dizginsiz,
Binip şarabın atına
Çıkalım kutsal gök katına!

Kalplerinde humma ateşi,
Perişan iki melek gibi
Billur mevsiminde sabahın
Gidelim ardından sanının!

Ve kasırganın kanadında
Usulca, nazla salınarak,
Aynı heyecanla, coşkuyla

Sürekli kulaç atarak,
Seninle, düşlerimin, bacım,
Cennetine doğru kaçalım!

YIKIM

Sürekli dolanıyor İblis, yanımda yöremde;
Yüzüyor çevremde, tıpkı görünmeyen bir hava;
Yutuyorum İblisi, alevi ciğerlerimde,
Dolduruyor içimi, sonsuz, suçlu bir arzuyla.

Büyük Sanat aşkımı bilerek, bazan giriyor
O baştan çıkaran, ayartıcı kadın şekline,
Dudağımı alçak süzgeçlere alıştırıyor,
Kendine has o sözde sıkıntı bahanesiyle.

Böylece, uzaklaştırıp beni Tanrı gözünden,
Götürüyor bitkin halimle ve soluk soluğa
Sıkıntının o derin ve kıraç ovalarına,

Ve kirli giysileri, açık yaraları birden
Öyle şaşkın bakıp duran gözlerime atıyor,
Kanlı aygıtı, Yıkım'ı üstüme fırlatıyor!

LESBOS

Annesi sahnelerin, yunan şehvetlerinin
Lesbos, sende şen ya da hüzünlü öpücükler,
Güneşler gibi sıcak, karpuzlar gibi serin,
Defneli gündüzleri ve geceleri süsler,
-Annesi sahnelerin, yunan şehvetlerinin,

Lesbos, sende öpüşler çağlayanlar gibidir,
Korkusuzca atılır dipsiz uçurumlara,
Koşar, hıçkırır, coşar sarsıntılarla bir bir,
-Fırtınalı, gizemli, kaynaşıp durur orda;
Lesbos, sende öpüşler çağlayanlar gibidir!

Lesbos, sende Phryné'ler birbirlerini sarar,
Sende iç çekişleri asla yankısız kalmaz,
Ve tıpkı Paphos gibi yıldızlar sana tapar
Sapho, ey Sapho, Venüs seni nasıl kıskanmaz!
Lesbos, sende Phryné'ler birbirlerini sarar,

Lesbos, sıcak ve üzgün gecelerin ülkesi,
Aynalarında kısır arzuları yansıtan,
Kızlar, gözleri çukur, sevdalı bedenleri,
Okşar ergenliklerin yemişlerini her an,
Lesbos, sıcak ve üzgün gecelerin ülkesi,

Varsın yaşlı Eflatun kısık, sert gözle baksın;
Çoktan bağışlandın sen taşkın öpücüklerle,
Tatlı imparatorluk ve soylu bir topraksın,
Sonsuz inceliklerin ülkesi, kraliçe,
Varsın yaşlı Eflatun kısık, sert gözle baksın.

Ölümsüz kurban zaten bağışlamıştı seni,
Göklerin kıyısında belli belirsiz yanan
Parlak gülüşün bizden uzaklara çektiği
O tutkulu, sevdalı yüreklere sunulan
Ölümsüz kurban zaten bağışlamıştı seni!

Hangi tanrı yargılar işten solmuş alnını,
Hangi tanrı yargıcın olmaya cüret eder?
Denizlere döktüğün gözyaşı tufanını
Altın terazilerle tartmamışlarsa eğer?
Hangi tanrı yargılar işten solmuş alnını?

Bu yasaların bizden istedikleri nedir?
Duyarlı, ince kızlar, onuru adaların,
Başka din gibi sizin dininiz de yücedir
Aşk, cennet, cehennemle alay edecek yarın!
-Bu yasaların bizden istedikleri nedir?

Lesbos beni kendine dost seçti şu dünyada,
Çiçekli kızlarının gizini şakı, dedi,
Çünkü çocukluğumdan beri, beni, yaşlarla
Islanmış gülüşlerin karanlığı besledi,
Lesbos beni dost seçti kendine şu dünyada.

Leucate tepelerinde beklerim yıllardır ben,
Hani gözcüler vardır, şaşmaz keskin gözleri,
Ufukta, uzaklarda şekilleri titreşen
Kadırgaları izler, o nöbetçiler gibi
Leucate tepelerinde beklerim yıllardır ben.

Denize, dalgalara bakarım uzun uzun,
Kayaları çınlatan hıçkırıklar içinde
Bir akşam tapılası cesedini Sapho'nun
Lesbos kıyılarına getirecek mi diye
Denize, dalgalara bakarım uzun uzun.

Aşık ve şair Sapho, erkekçe seven yürek,
Hazin solgunluğuyla Venüs'ten de güzel kız!
-Acılarla çizilmiş halkanın benek benek
Sardığı kara göze yenilmiş lacivert göz,
Aşık ve şair Sapho, erkekçe seven yürek!

Venüs'ten de güzel kız! Venüs ki dünyamızda
Doğrulup, boşaltırdı duru hazinesini
Ve kumral gençliğinin ışıklarını, hazla
O yaşlı Okyanusun ayağına sererdi.
Venüs'ten de güzel kız bu yalan dünyamızda!

O Sapho ki ölmüştü sövgüyle, doğduğu an,
Uydurulmuş inançla ve nice ayinlerle!
Bir gurur ki zındığı bile cezalandıran,
Güzelim bedenini otlak yapmıştı bize.
O Sapho ki ölmüştü sövgüyle doğduğu an.

Lesbos yanıp yakınır nice çağlardan beri,
Ve evrenin sunduğu o büyük görkemlere
Aldırmaz, kıyıların gökyüzüne ittiği
Acının çığlığıyla sarhoş olur her gece.
Lesbos yanıp yakınır nice çağlardan beri!

LANETLENMİŞ KADINLAR

Délphine ile Hippolyte

Hippolyte, lambaların solgun ışığı vuran
Kokulu minderlere uzanmış duruyordu,
Ve toy genç kızlığının perdesini kaldıran
Güçlü okşayışları, dalgın, düşünüyordu.

Sabah uyandığında nasıl başını yolcu
Çevirip mavi ufka bakarsa, tıpkı öyle,
Henüz uzaklardaki gökleri arıyordu
Fırtınalı bir anın ürküttüğü gözlerle.

Ölgün halkalardaki o tembel gözyaşları,
Bitkin, perişan hali, şehvetli üzgün teni,
Hurda silahlar gibi terkedilmiş kolları
Ve her şey süslüyordu narin güzelliğini.

Dişlediği avını öldürmeyip gözleyen
Güçlü bir hayvan gibi, Délphine, eteklerinde,
Dingin ve kıvanç dolu, baktıkça alevlenen
Gözlerini örtmüştü Hippolyte'in üstüne.

Güçlü güzellik ince güzellik önünde diz
Çökmüş ve şarabını içerken utkusunun,
Dermek istercesine ağzından tatlı bir söz,
Uzanıyordu ona doğru, sevdalı, tutkun.

Kurbanının gözünde arıyordu durmadan
Arzunun şakıdığı sessiz ilahileri
Ve uzun ahlar gibi gözkapağından çıkan
Şükran duygularını, o tatlı sözcükleri.

Dedi: "Nedir düşüncen, ne dersin ölanlara?
Hoyratça soldururlar, Hippolyte, tatlı yürek,
İlk güllerinin kutsal adağını o kaba,
O yaban soluklara asla sunmaman gerek.

Benim öpüşüm, akşam, büyük saydam gölleri
Okşayan susineği gibi yumuşacıktır,
Erkeklerin dudağı saban demiri gibi,
Tekerler gibi oyar, acı izler bırakır;

Atlar, öküzler gibi geçerler üzerinden,
Çiğnenirsin altında insafsız ayakların,
Hippolyte, kızkardeşim, yüzünü bana dön sen,
Ruhumsun, her şeyimsin ve öteki yarımsın,

Kutsal merhem, çevir o yıldızlı gözlerini,
Bir tek bakışın bana yeter, ey tatlı bacım,
Daha loş arzuların kaldırıp perdesini
Sonsuz düşler içinde seni uyutacağım!"

Hippolyte genç başını kaldırdı usul usul:
-"Pişmanlık duymuyorum, hiç de nankör değilim
Ama, ağır bir akşam yemeği yemiş gibi
Öyle acılı, öyle endişe içindeyim.

Sanki kanlı bir ufkun her yandan kapattığı
İşlek, uzun yollara beni sokmak isteyen
O yoğun ve o kara hayalet taburları
Çökmüşçesine ağır bir yük altındayım ben,

Diyebiliyorsan de bana, dehşetim, ruhum,
Yakışıksız, garip bir eylemde bulunduk mu?
Sen "Meleğim!" dedikçe korkudan titriyorum,
Yine de dudaklarım gidiyor sana doğru.

Kalbimin sonsuza dek sahibi, kızkardeşim,
Artık tek düşüncemsin, öyle bakma yüzüme,
Beni yakacakları ateş ve cehennemim,
Günahımın ilki, ilk nedeni olsan bile!"

Öfkeyle silkeleyip perişan yelesini,
Délphine, demir sehpada tepinir gibi, birden,
Gözleri çakmak çakmak, güçlü bir sesle, dedi:
-"Kim sözedebilirmiş aşk varken cehennemden?

Binlerce lanet olsun, o ilk hayalci kimse,
Lanet o budalaya, o dürüstlük satana,
Çözümsüz ve kısır bir sorunu benimseyip
Aşka dürüstlük denen saçmalığı katana!

Serin ile sıcağı, gündüz ile geceyi
Gizemli bir uyumda görmek isteyen bir kaz
Bir işe yaramayan inmeli bedenini
Sevda denen o kızıl güneşte ısıtamaz!

Git, istersen aptal bir nişanlı bul kendine;
Bu erden yüreğini hoyrat öpüşlere sun;
Koşa koşa, dağlanmış göğsünü, bil ki, yine
Bana getireceksin, azapla dolu, solgun...

Bu dünyada herkesin bir tek sahibi vardır!"
Çocuk birden acıyla haykırdı: -"Duyuyorum,
Şu an tüm varlığımda, benliğimde derin bir
Uçurum açılıyor; kalbimdir bu uçurum!

Volkan gibi yakıcı, sonsuzluk gibi derin!
Euménide'in elinde meşale, kanına dek
Yaktığı bu ejderin, bu inleyen yüreğin
Kanmayan susuzluğu dinmiyor, dinmeyecek.

Kopalım bu dünyadan, perdeleri çekelim,
Dinlendirsin öpüşler yorgun yüreğimizi!
Derin göğüslerinde yok olmak, tüm dileğim,
Ve bulmak mezarların uzak serinliğini!"

-İnin, durmadan inin, ey acıklı kurbanlar,
İnin, sonsuz, ölümsüz cehennemin yoluna,
Uçurumun dibine dalın, orda tüm suçlar
Kamçılanıp göklerden gelmeyen bir rüzgarla

Kaynar, fırtınaların, kasırgaların korkunç
Uğultusunda, koşun en son noktasına dek
Arzuların, ki onlar dinmek bilmeyecek hiç
Cezanız tutkunuzun karşılığı olacak,

Tek serin ışık bile ulaşmayacak size.
Ve işte, yarıklardan, sokak feneri gibi
Yanan kızgın mikroplar sızıyor içeriye,
Korkunç kokularıyla kaplıyor gövdenizi.

Kıvancınızın buruk, doyumsuz kısırlığı
Susuzluğu dindirip derinizi geriyor,
Şehvetli teninizin öfkeli rüzgarları
Etinizi bir bayrak misali titretiyor.

İnsanlardan uzakta, gezginler, hükümlüler,
Koşun aç kurtlar gibi çöllerde akın akın;
Yazgınızı kendiniz yazın, düzensiz ruhlar,
İçinizde kökleşen sonsuzluktan sakının!

KAN ÇEŞMESİ

Bazan sanki akıyor kanım dalga dalga
Çeşme gibi, o tekdüzen hıçkırıklarla,
Duyuyorum akan kanımın seslerini,
Yazık! Bulamıyorum yaranın yerini.

Akıyor, kırda gibi, kentin arasında,
Kana boyuyor sokakları ada ada,
Her varlığın susuzluğunu gideriyor,
Her geçtiği yere kızıl bir renk veriyor.

Ben hep başdöndüren şaraplarda aradım
Uykusunu yüreğimi kemiren hüznün;
Biledi duyularımı şarap büsbütün!

Unuttuğum uyku sevilerdedir sandım,
Aşk sadece iğneli bir fıçıymış oysa,
İçirmek için bu yaban, korkunç kızlara!

VAMPİRİN DEĞİŞİMLERİ

Demir köpçalı korsenin üzerindeki
Göğüslerini sıkıp kıvrıldı yılan gibi,
Çilek ağzından akan amber sözcüklerle
Dedi: "Dudaklarım nemli oldukça böyle
Eskil bilinci yitirme bilimi nedir
Yataklarda, ben bilirim, gizi bendedir.
Utkulu göğsümde acılar, yaşlar diner,
Yaşlının gülüşü çocuk gülüşüne döner.
Beni çıplak seyredenler için her şeyim,
Güneşim ve gökyüzüyüm, yıldızım, ay'ım!
Sevgili bilim adamı, dost, ah, bir bilsen
Sevişme sanatında nasıl bilgeyim ben!
Kadife bedenimi şöyle sarsalar
Göğsümü, bağrımı şöyle bir ısırsalar,
Sıkılgan ve fındıkçı, nazenin ve gürbüz,
Şu çarşaflar üstüne uzansam dümdüz,
Uğruma Melekler cehennemlik olurdu!"
Bunu söyleyip iliklerimi somurdu.
Ben de, bir sevda öpücüğü sunmak için
Ona döndüm acilarla kıvranıp, bitkin.
Yoktu o, karşımda irin dolu bir tulum
Duruyordu, dehşetle gözlerimi yumdum,
Ve gözlerimi yeniden açtığım zaman
Benden hayli kan emip depolamış olan
Manken gibi o güçlü hayalet yerine
Titreşip duran kemikler gördüm yöremde,
Boğuk, acayip seslerle sanki karşımda
Sürekli uğuldayan bir fırıldak, ya da
Demir çubuk ucunda bir tabela vardı
Rüzgarın kış gecelerinde salladığı.

ERMİŞ PİERRE'İN İSA'YI YADSIYIŞI

Her gün, Meleklerine yükselen sövgüleri
Ne yapıyor bu Tanrı, neresine koyuyor?
Homurtuların tatlı cümbüşünde uyuyor,
Etle, şarapla şişmiş zorba hükümdar gibi.

Acı hıçkırıkları, çığlığı kurbanların
Gökyüzüne coşkun bir senfoni olmuş demek,
Tanrının intikamı çünkü bilmiyor dinmek,
Şehvet uğruna akan onca kanlara karşın!

-Oy! İsa, Zeytinlikte, anımsa, nasıl içten
Çöküp dua ederdin Tanrıya, gün gelecek,
Aynı Tanrı göklerde kayıtsızca gülecek,
İğrenç cellatlar seni çarmıha çivilerken,

Yüzüne tükürürken iğrenç ahçılar, erler,
Sövgüler yağdırırken kutsallığına, sana,
İnsanlığı içine alan kafatasına
Tarifsiz acılarla gömülürken dikenler;

Gergin iki kolunu, kırılmış bedeninden,
Korkunç ağırlık çekip çekip uzattığında,
Kanın, terin o solgun alnından aktığında,
Nişan tahtası gibi diktikleri zaman, sen,

Verilen kutsal sözü gerçekleştirmek için
Geldiğin o güzelim günleri düşledin mi?
Sevimli bir eşeğe binip kaç kez geçtiğin
Çiçeklerle örtülü yolları düşledin mi?

O günler ki yüreğin umut dolu, yiğitçe
Kılıçtan geçirmiştin alçak bezirganları,
Tek efendi olmuştun. Azap saplanmadı mı
Bağrına, can verirken, mızraktan daha önce?

-Bense, eylemin düşe ablalık etmediği
Bu dünyamızdan hoşnut olarak göçeceğim;
Belki, elimde kılıç, kılıçtan geçeceğim!
Ermiş Pierre İsa'yı yadsımış.. oh, ne iyi.

HABİL VE KABİL

I

Yeyip içip uyu, Habil'in oğlu;
Tanrı gülümsüyor sana sevgiyle.

Alçaklığında, Kabil'in oğlu,
Sürünüp öl, sefalet içinde.

Sunduğun kurban, Habil'in oğlu
Ne hoş geliyor İsrafil'e bak!

Çektiğin azap, Kabil'in oğlu
Ne zaman bitip bir son bulacak?

Hasatın güzel, Habil'in oğlu
Davarın, sığırın çoğalıyor;

Karnın açlıktan, Kabil'in oğlu
Yaşlı bir köpek gibi uluyor.

Kızdır postunu Habil'in oğlu
Baba ocağından kısmetini al;

Küçük ininde, Kabil'in oğlu,
Soğuktan titre, zavallı çakal!

Sev, sevil, üre, Habil'in oğlu!
Altınların da, bak, yavruluyor,

Ey tutuşan kâlp, Kabil'in oğlu
Bu tutkulara karşı tetik dur.

Tahtakurusu, Habil'in oğlu
Kan emip büyüyorsun sürekli!

Durma, yola düş, Kabil'in oğlu,
Al götür çaresiz aileni.

II

Vah ki! Habil'in oğlu senin leşin
Bu tüten toprağı gübreleyecek!

Kabil'in oğlu, gereksininin
Yıllarca böyle sürüp gidecek;

Ne utanç! Kazanan Habil'in oğlu:
Kargı sultan oldu kılıca inat,

Çıkıp gökyüzüne, Kabil'in oğlu
Tanrıyı göklerden yeryüzüne at!

ŞEYTAN'A ÖVGÜ

Ey bütün Meleklerin en bilge, güzeli, sen,
Yazgısı dönük Tanrı, yoksun tüm övgülerden,

Sen, ey Şeytan, bu uzun sefaletime acı!

Ey sürgünler Prensi, haksızlığa uğrayan,
Yenildiğinde bile, güçlü, doğrulup kalkan,

Sen, ey Şeytan, bu uzun sefaletine acı!

Her şeyi bilirsin sen ve tüm yeraltlarının
Kralı, sıkıntıyı dindiren otacısın,

Sen, ey Şeytan, bu uzun sefaletime acı!

Bütün cüzzamlılara, lanetli paryalara
Şifayı öğretirsin sen, Cennetin aşkıyla,

Sen, ey Şeytan, bu uzun sefaletime acı!

Ölüm adlı o eski ve güçlü sevgilinden
Umudu, çılgın kızı sen doğurtacaksın, sen!

Sen, ey Şeytan, bu uzun sefaletime acı!

İdamlık, ölümünü görmeye gelenlere
Sakin, tepeden bakar senden aldığı güçle,

Sen, ey Şeytan, bu uzun sefaletime acı!

Toprağın altındaki o değerli taşları
Sen bilirsin, nereye sakladı kıskanç Tanrı,

Sen, ey Şeytan, bu uzun sefaletime acı!

Kefenlenip uyuyan madenler nerededir,
Derinlikleri gören keskin gözlerin bilir,

Sen, ey Şeytan, bu uzun sefaletime acı!

Çatının kıyısında yürürken uyurgezer
Uçurumları ondan büyük ellerin gizler,

Sen, ey Şeytan, bu uzun sefaletime acı!

Atların çiğnediği sabahçı bir ayyaşın
Yaşlı kemiklerini korur, yumuşatırsın,

Sen, ey Şeytan, bu uzun sefaletime acı!

Sen öğrettin dindirmek için sızılarımı
Kükürt, güherçileyi karıp melhem yapmayı,

Sen, ey Şeytan, bu uzun sefaletime acı!

Kurnaz ortak, damganı vuran sen değil misin
Alnına acımasız ve alçak Crésus'ün?

Sen, ey Şeytan, bu uzun sefaletime acı!

Kızların gözlerine, kalbine sokmadın mı
Yıkımdan zevk almayı, paçavra arzuları!

Sen, ey Şeytan, bu uzun sefaletime acı!

Sürgünlerin deyneği, mucitlerin lambası
Asılıp ölenlerin, suçluların papazı,

Sen, ey Şeytan, bu uzun sefaletime acı!

Baba Tanrının, kızıp yeryüzü cennetinden
Kovduğu insanların o üvey babası, sen,

Sen, ey Şeytan, bu uzun sefaletime acı!

DUA

Saltanat sürdürdüğün göğün tepelerinde,
Yenik, düşler kurduğun Cehennemin dibinde,
Övgüler olsun sana, utkun hep süregelsin!
Yardım et, şu kimsesiz ruhum bir gün dinlensin,
Senin yanında ve Bilim Ağacının altında
Dalları Mabet gibi yeşerirken alnında!

AŞIKLARIN ÖLÜMÜ

Yatağımız olacak hafif kokular saçan,
Divanımız olacak mezarlar gibi derin,
En güzel iklimlerde ikimiz için açan
Çiçekler süsleyecek üstünü konsolların.

En son ısılarını verip arzularınca,
İki kalbimiz iki büyük şamdan olacak,
Ve iki ruhumuzda, o ikiz aynalarda
Çifte ışıklarını görkemle yansıtacak.

Pembe, mavi, gizemli bir akşam saatinde
Son kez ve tek bir ışık saçacağız seninle
Ayrılık yüklü, uzun, tiz bir hıçkırık gibi;

Sadık ve şen bir Melek sonra aralayarak
Kapıları usulca, girip canlandıracak
Puslanmış aynaları ve ölmüş alevleri

YOKSULLARIN ÖLÜMÜ

Ölüm! sensin avutan, sensin yaşatan bizi;
Sensin tek umudumuz, yaşamın hedefisin,
Tıpkı bir içki gibi estirip beynimizi
Akşama dek koşturma, çaba gücü verirsin.

Fırtınalar, karlar ve çiğler içinden sızan
Titrek alevlerinle ışır kara ufkumuz;
Sensin kutsal betikte adı geçen ünlü han,
Sende yer, içer, uyur ve sende otururuz;

Meleksin, mıknatıslı parmakların hep çeker
Uykuları ve esrik düşleri teker teker,
Sensin yeniden seren yoksulun yatağını;

Ölüm! gizemli ambar, Tanrıların utkusu,
Yoksulun tek varlığı, kesesi, anayurdu,
Bilinmeyen Göklere açılan büyük kap

GÜN SONU

Yaşam uçuk bir ışığın altında,
Neden yokken hayasızca, yüzsüzce
Koşup dans ediyor çığlık çığlığa.
Birden, aynı anda şehvetli gece

Ufka doğru usulca yükseliyor
Ve açlığa varıncaya dek, bir bir
Her şeyi, utancı bile siliyor,
Ozan söyleniyor: Aman, çok şükür!

Dinlenmek tüm arzum, biraz dinlenmek,
Nasıl yorgun zihnim, omurgalarım!
Kasvetli düşlerle dolu şu yürek,

Bir güzel sırtüstü uzanacağım,
Perdelerinde yuvarlanacağım
Ey serinleten zifiri karanlık!

BİR PUTPERESTİN YAKARIŞI

Şehvet, ruhun işkencesi,
Yakaran sesimi dinle;
Isıt şu paslı kalbimi,
Isıt beni alevinle!

Tanrıçamsın havalanan,
Yerin altındaki alev!
Sana tunç bir şarkı sunan
Üzgün ruhumu koru, sev.

Ve hep kraliçem ol sen!
Teni etten, kadifeden
Perinin maskesini tak,

Ya da ağır uykunu dök
Gizemli şaraba şehvet,
Değişken, esnek hayalet!

KAPAK

Nerde olursa olsun, karada, denizlerde,
Alevli iklimlerde, beyaz güneş altında,
Görkemli Karun'uyla, kara dilencisiyle,
İsaya inananı, Cythère'e tapanıyla,

Konarı, göçeriyle, köylüsü, kentlisiyle,
Kafası hızlı ya da ağır çalışanıyla,
Gizemin dehşetini duyar insan, her yerde,
Gözleri titremeden bakamaz yukarıya,

Bakamaz Gökyüzüne! Boğucu bir mağradır,
Işıklı tabanında güldürüler oynanır,
Her palyaço kanlı bir zemin üstünde yürür;

Bütün bir İnsanlığın içinde kaynadığı
O koca tencerenin büyük, kara kapağı
Gök, inanmışa umut, dinsize dehşet verir.

ÜZGÜN TÜRKÜ

I

Neme gerek hanım hanımcık isen?
Güzel ol! hüzünlü ol! bana yeter,
Irmaklar gibi, doğaya can veren,
Gözyaşıdır yüzü güzelleştiren;
Fırtınalarla gençleşir çiçekler.

İnan, daha çok seviyorum seni,
Kıvanç gölgeli alnından kaçınca;
Ve korkular boğunca yüreğini;
Geçmişin öfkeli bulut yığını
Bohçasını önümüzde açınca.

Seni, kocaman gözlerin kan gibi
Sıcak bir su damlatınca severim;
Ellerim sallasa da beşiğini,
O büyük, o yoğun sıkıntı, derim.
Bir hırıltı gibi üstüne çökmeli.

Nice tatlı ve kutsal çığlıkları,
Nice arzuları soludum tek tek
Bilmez miyim acı hıçkırıkları
Ama inan, döktüğün gözyaşları
Bu inciler kalbini ışıtacak!

UYARAN

Taht kurup oturan bir yılan vardır
İnsan olan her insanın içinde,
insan arzulayıp: "İsterim" dese,
O hemen dikilip yanıtlar: "Hayır!"

Dalıp gitse gözlerin düş içinde,
Satyre'lerin, Nixe'lerin gözlerine,
Diş, hemen der: "Görevlerini düşün!"

Çoluk çocuk büyütsen, fidan diksen,
Mermerleri yontsan, camları silsen,
Diş der ki: Akşama çıkacak mısın?"

Boşuna düş kurar, umutlanırsın,
İnsan gönlünce yaşamaz tek bir an,
Uyarılarıyla karşılaşmadan
Kahrolası Engerek yılanının.

BURADAN ÇOK UZAKTA

Kafesi kutsal, biliyor,
"Buyurun hazırım" diyor,
Süslenmiş sizi bekliyor,

Pamuk yastık dirseğinde
Sallar, yelpaze elinde,
Sular ağlar leğeninde:

Dorothée'nin odası bu.
-Rüzgar, su ağlar uzakta,
Bu çağlayan hıçkırıkta
Bir kız sallanır kucakta.

Tepeden tırnağına dek
Teni gülsuyu saçıyor,
-Bir köşede, düşünceli,
Güller kendinden geçiyor.

ROMANTİK GÜNEŞİN BATIŞI

Terütaze doğduğunda Güneş ne kutludur,
Günaydın der ansızın belirip, diri, canlı!
-Akşam olduğu zaman, bir düşten daha şanlı
Batışını aşkla selamlayan ne mutludur!

Çiçek, kaynak, karık, her şey, çırpınan kâlp gibi
Baygın düşmüştü bakışlarıyla ... anımsarım!
-Yine kaçıyor, çabuk, ufka doğru koşalım,
Hiç değil, eğik bir ışın yakalarız belki!

Çekip gitti Tanrı, boşuna düştüm peşine;
Kuruyor saltanatını katlanılmaz Gece,
Nemli, uğursuz, ürpertilerle dolu, kara;

Karanlıklarda bir mezar kokusu yüzüyor,
Kurbağaları, soğuk salyangozları eziyor
Korkak, telaşlı ayaklarım bataklıklarda.

BURGAÇ

Nereye gitse Pascal, izliyormuş burgacı
Yazık! Herşey uçurum, -eylem, özlem, düş ve söz,
Korkudan diken diken tüylerim gece gündüz
Duyuyorum esişini yelin, acı acı.

Üstte, altta, her yanda, derinlik, kum yüzüyor,
Sessizlik, köleleştiren korkunç uzay ağı
Ve gecelerime Tanrının bilge parmağı
Hep, çok biçimli bir karabasanı çiziyor.

Uyku korkutuyor beni, yılgı dolu, dibi
Bilinmeyen karanlık, büyük bir burgaç gibi
Sonsuzu görüyorum bütün pencerelerde,

Başım inatçı ağrılarla dolu, dönüyor
Yürek hiçliğe özlemle tutuşup yanıyor
- Ah çıkmamak Sayılar, Varlıklar evreninden!

İÇE KAPANIŞ

Yeter, uslan artık Hüznüm, rahat tut yüreğini.
Akşam olsun diyordun, bak işte, kararıyor gün:
Yoğun, karanlık bir hava kaplıyor bütün kenti,
Kimine barış iniyor gökten, kimine hüzün.

Pişmanlıkları kalabalık kent, ölümlülerden,
Arzunun, insafsız cellatın kırbacı altında,
O kölece, aşağılık törenlerde toplarken,
Hüznüm, ver elini bana, gel, gel şöyle yanıma,

Onlardan uzak bir yere. Bak nasıl eğiliyor
Ölü yıllar balkona, eskimiş giysileriyle;
Özlem/suların derinliğinden çıkmış, gülüyor.

Uyukluyor batan güneş bir kemerin dibinde,
Ve, Doğuya sürüklenen uzun bir kefen gibi,
Dinle, sevgilim, yürüyen tatlı Geceyi dinle.

HÜKÜMLÜ BİR KİTAP İÇİN YAZIT

Tatlı çoban türküleri okuru,
Bu acıklı, esrik kitap sana tat
Vermez, boş yere okuma, kaldır at!
Saf yürekli, Tanrının iyi kulu,

Öğrenmedin, almadıysan dersini
Şeytan denen o yaşlı düzenbazdan;
At! Bir şey anlamazsın bu kitaptan,
Ya da bir isterik sanarsın beni.

Ama, büyüye değil de, gözlerin
Uçuruma dalmayı biliyorsa,
Oku, beni sevmeyi öğrenirsin;

Meraklı ruh, kıvranıp ıstırapla
Aramaya giderken cennetini,
Acı bana!.. Yoksa çarparım seni!

KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ ÜSTÜNE AÇIKLAMALAR

HAYIR DUASI

18inci dörtlük: Palmyre: Suriye'de, Şam ile Fırat arasında eskil (antik) kent.

İLETİŞİMLER

Bu şiirle Baudelaire Sembolizm Akımı'nın öncüleri arasına girer.

SAYRI PERİ

Phoebus: Phoebos olarak da yazılır. Eskil Yunanistan ve Roma'nın güzel sanatlar, özellikle müzik tanrısı Apollon'un bir diğer adı.

Pan: Eskil Yunanistan'ın doğa ve tarım tanrısı. Adı yunanca "çoban" anlamına gelir. Apollon gibi o da müzisyendir ve flüt çalar.

SATLIK PERİ

Dorée: Trakya kökenli rüzgar tanrısı.

Şükran Duaları: Şiirde latince olarak geçer: Te Deum

KÖR ŞEYTAN

Sisyphe: Yunan mitolojisinde Corinthe kentinin kurucusu olarak geçer. Kurnazlığı ve becerikliliğiyle ile ünlüdür.

ÇİNGENELER YOLCULUKTA

Bu şiiri **Paris Sıkıntısı**'ndaki "Herkes Kendi Canavarıyla" başlıklı düzyazılmış şiirle karşılaştırın.

Kibele (Cybèle): Anadolu'nun bereket ve doğa tanrıçası. Çorum'da yaşadığı da ileri sürülür, Türkçedeki bir diğer adı da Kıble'dir.

GÜZELLİK

Sfenks (Sphinx):: Başı kadın başı, gövdesi aslan gövdesi olan kanatlı canavar. Kahire'de, piramitlerin yolunda dev bir heykeli var.

ÜLKÜ

Lady Macbeth: Shakespeare'in Macbeth adı tiyatro yapıtında, general Macbeth karısının kışkırtmasıyla konuğu olan kral Duncan'ı öldürerek tahta oturur. Onu da Duncan'ın oğlu öldürür. Lady Macbeth Kral olan General Macbeht'in karısı, kocasını cinayet kışkırttığı için Baudelaire ondan "suçlu ruh" olarak söz ediyor.

Michel Ange: İtalyan ressam ve yontucusu.

Titan'lar: Yunan mitolojisine göre Gök'le Yer'in evlenmesinden doğan, tanrı soyundan dev yaratıklar. Başlangıçta dünyanın ilk sahipleriydiler.

TAKILAR

Antiope: Teb kenti Komutanı Nycteé'nin güzel kızı. Tanrı Zeus ona aşık olur.

ALIP GÖTÜREN KOKU

Bu şiiri **Paris Sıkıntısı**'ndaki **Saçlarındaki Yarımküre** adlı düzyazılmış şiirle karşılaştırın.

SED NON SATAITA

Faust: Birçok edebiyat yapıtında adı geçer. Ruhunu şeytana satan büyücü ya da doktor.

Megère: Öç ve tüze perisi.

LETHE

Léthé: Cehennem ırmağı.

Baudleaire'in yasaklanan altı şiirinden biri.

PORTRE

Geyikotu: Merhem yapmakta da kullanılan, ağrıları dindirici, uyuşturucu bir ot. Baudelaire'in şiirlerinde birkaç kez geçer. Belki de Baudelaire mide ağrılarını dindirmek için bu ottan yararlanıyordu.

PEK NEŞELİ KADINA

Baudelaire'in yasaklanan şiirlerinden. Şair bu şiiri platonik bir aşkla sevdiği, imzasız mektuplar gönderdiği, sosyete kadını Bayan Sabatier için yazdı.

DÖNÜŞÜMLÜ

Bayan Sabatier için yazılmış bir diğer şiir.

AKŞAMIN UYUMU

Sembolist akımın kurulmasına öncülük eden şiirlerden.

YOLCULUĞA ÇAĞRI

Paris Sıkıntısı'ndaki, aynı adı taşıyan düzyazılmış şiirle karşılaştırın.

SÖMÜRGELİ BİR KADINA

Baudelaire Hindistan yolculuğuna çıktı. Ancak yolculuğu tamamlamadı, Reunion adasında indi. Bu şiiri evlerinde konuk olduğu, ev sahibesi için yazdı.

BAYKUŞLAR

Montaigne ve Pascal gibi Baudelaire de devinimsizliği savunur. Baykuş devinimsizliği simgeler. Şair onları Asya'nın put tanrılarına benzetir: *Garip tanrılar gibi baykuşlar/Kara selvilerde dizi dizi.*

PİPO

Baudelaire koyu bir tütün tiryakisidir. Yaprak sigarası ve pipo içiyordu.

CENAZE

Tuzağını kara düzenbazların: Baudelaire papazları hiç sevmezdi. **"Kara düzenbazlar"** derken papazlardan, özellikle de annesinin dostu olan bir papazdan söz ediyor.

SAPLANTI

Dualarınızı: Şiirde **De profondis,** ölüler için söylenen bir ilahi.

HÜZNÜN SİMYASI

Hermès: Yunan tanrısı. Zeus'ün oğlu. Yolcuları korur ve onlara

uğur getirir.

Midas: Firikya kralı, dokunduğu her şey altına dönüşüyordu. Baudelaire ise kendini dokunduğu altını demire, cenneti cehenneme çevirecek kadarr şanssız görür.

ÇARESİZ

Styx ırmağı: Cehennemde akan bir ırrmak.

ÇALAR SAAT

Sylphide: Hava perisi. **Paris Sıkıntısı**'ndaki **İki Oda** adlı düzyazılmış şiirde de geçer. Şair sevdiği yazarlardan biri olan Chateaubriand'ın *"Mezarötesi Anıları"*ndan esinlenir.

Remember: İngilizce, "anımsa" demek.

Esto memor: Latince, "anımsa" demek.

Bu şiiri **Paris Sıkıntısı**'ndaki aynı adı taşıyan düzyazılmış şiirle karşılaştırın.

LESBOS

Lesbos: Ege Denizindeki yunan adası. Sevici kadın şair Sapho, İ.Ö. VI.yüzyılda bu adada doğdu ve yaşadı. Bir kıza aşık oldu, bu aşk yüzünden, kendini yalıyar'dan atarak intihar etti. Fransızca'da sevici anlamındaki **lesbienne** sözcüğü **lesbos** adasının isminden türer.

Phryné: Eskil yunan yosması İ.Ö. IV. yüzyılda yaşadı. Yontucu Praxıtéle Aphrodite heykellerini yaparken model olarak onu kullanıyordu. Dinsizlikle suçlandı, güzelliği nedeniyle suçu bağışlandı.

Sapho: İ.Ö. VI. yüzyılda yaşayan, Lesbos'lu kadın şair.

Venüs: Yunan güzellik tanrıçası.

Eflatun: İ.Ö. IV. yüzyılda yaşayan yunan filozofu.

Bu şiir de mahkeme kararıyla yasaklanmıştı.

LANETLENMİŞ KADINLAR

Baudelaire'in yasaklanmış şiirlerinden.

VAMPİRİN DEĞİŞİMLERİ

Baudelaire'nin yasaklanmış şiirlerinden.

ERMİŞ PİERRE'İN İSA'YI YADSIYIŞI

Konusunu İncil'den alır. İsa'nın havarilerinden balıkçı Pierre, İsa yakalandığında, kendini kurtarmak için, Roma askerlerine İsa'yı tanımadığını söylemişti.

Savcı bu şiirin de yasaklanmasını istedi, ancak mahkeme bu isteği yerine getirmedi.

HABİL VE KABİL

Savcının yasaklanmasın istediği şiirlerden.

ŞEYTANA ÖVGÜ

Yasaklanması istenen şiirlerden.

YOKSULLARIN ÖLÜMÜ

Bu şiirdeki, ölümden söz ederken kullanılan "yaşamın hedefisin" sözünü, **Paris Sıkıntısı**'nda yer alan **Atış Alanı ve Mezarlık** adlı düzyazılmış şiirlerle karşılaştırın. *"Yaşamın gerçek tek hedefini sizlerden yıllarca önce biz çoktan vurduk."*

GÜN SONU

Bu şiiri **Paris Sıkıntısı**'ndaki **Gecenin Saat Biri** adlı düzyazılmış şiiriyle karşılaştırın.

KAPAK

Karun (Crésus): Son Lidya kralı. Zenginliğiyle ünlü.

Cythère: Ege Denizindeki yunan adası. Bu adada Aphrodite tapınağı vardı.

UYARAN

Satyre'ler: Orman perileri.

Nixe'ler: Gece perileri.

Diş: Yılan kastediliyor.

BURGAÇ

Düşünür Pascal sol yanında bir uçurum olduğunu sanar, bu uçuruma düşmesin diye sol yanına bir iskemle kurmuş.

Bu şiirin son dizesindeki "Sayılar" sözcüğü üstüne sayısız yorumlar yapıldı.

DÜZYAZILMIŞ KÜÇÜK ŞİİRLER
SPLEEN DE PARIS
PARİS SIKINTISI

I

YABANCI

- De bana, sır kutusu adam, kimi seversin en çok? babanı mı, anneni mi, kızkardeşini mi, yoksa erkek kardeşini mi?

- Ne babam, ne annem var, kardeşim de yok.

- Dostlarını?

- Bu sözün anlamı bana yabancı.

- Yurdunu?

- Hangi enlemde olduğunu bile bilmem.

- Güzelliği?

- Severdim, tanrısal ve ölümsüz olsaydı eğer.

- Altını?

- Tanrıdan tiksindiğiniz kadar altından tiksinirim.

- Sevdiğin nedir o halde, garip yabancı?

- Bulutları severim... şu geçen bulutları... şurdaki... şurdaki... güzelim bulutları!

II

YAŞLI KADININ UMUTSUZLUĞU

Herkesin nazladığı, hoş görünmek istediği, kendi gibi ufaktefek, kendi gibi dişsiz, saçsız tatlı çocuğa bakınca yüreği sevgiyle doldu buruşuk, yaşlı kadının.

Gülücükler, mimiklerle eğlendirmek için yaklaştı.

Tiridi çıkmış zavallı kadıncağız okşamaya başlayınca çocuk deh-

şete kapılıp çığlıklarıyla doldurdu evi.

Kadıncağız o zaman ebedi yalnızlığına yeniden çekildi, bir köşede ağlıyor ve söyleniyordu: -"Oy! bizler, zavallı yaşlı kadınlar, kimseye zevk vermez olmuşuz artık, masum yavruları bile severken ürkütüyoruz!"

III

SANATÇININ GÜNAH ÇIKARMA DUASI

Nasıl da içine işler insanın güz akşamları! Nasıl da acı verir oy! Bazı tatlı duygular vardır, nasıl doğdukları bilinmez, ama öylesine yoğun etkilerler insanı; Sonsuzluk bunların başında gelir, bıçak gibi keser.

Gözlerin gökyüzünün ve denizin sonsuzluğuna dalması ne büyük zevktir! Yalnızlık, sessizlik ve eşsiz kutsallığı göğün! Ufukta, titreyen ve küçüklüğüyle, yalnız haliyle çaresiz varlığıma öykünen küçük bir yelken, çalkantının tekdüzen ezgisi, bütün bunlar benimle düşünürler ya da ben onlarla düşünürüm (zira düşgücünün büyüklüğünde **b e n** çabucak yitip gider); tüm bu nesneler düşünüyorlar, ama onlar müzikli, özgün biçimde, gereksiz ayrıntılara dalmadan, tanımlama yapmadan, bir sonuç çıkarmadan düşünüyorlar, diyorum kendi kendime.

Bu düşünceler, ister benden çıksınlar, ister nesnelerden, fazlasıyla çabucak yoğunlaşıyorlar. Haz'daki enerji tedirginlik ve olumlu bir acı yaratır. Aşırı gergin sinirlerimden hırçın ve hüzünlü titreşimler doğuyor.

Ve şu an, gökyüzünün derinliği yüreğimi yakıyor; saydamlığı çileden çıkarıyor beni. Deniz, duyarsızlığıyla, görünüm, değişmezliğiyle tepemi attırıyor... Sonsuza dek acı mı çekmeli, oy! sonsuza dek güzelden kaçmalı mı yoksa? Doğa, acımasız büyücü, hep kazanan yarışmacı, yakamı bırak! Arzularımı ve gururumu kışkırtmaktan vaz geç! Güzeli incelemek teketek bir savaştır, ve bu savaşta sanatçı daha yenilmeden önce korku çığlıkları atar.

IV

BİR ŞAKACI

Yeni yıl patırtısıydı: çamur ve kar yığını, binlerce arabalar, pırıl pırıl oyuncaklarla, kağıt şekerlerle, açgözlülükler ve umutsuzluklarla dolu; büyük bir kentin, en güçlü yalnızın bile kafasını allak bullak etmek için yaratılmış, resmi çılgınlığı.

Bu hayhuyun, bu gürültü patırtının ortasında, eli kamçılı bir hödüğün canına okuduğu bir eşek var hızıyla koşuyordu.

Hayvan tam kaldırımı dönerken, eldivenli, ayakkabıları ayna gibi parlayan, boynunda ciyak ciyak bir boyunbağı, yepyeni giysilerinin içine hapsolmuş fiyakalı bir bey zavallı eşeğin önünde nezaketle eğilip şapkasını çıkardı ve eşeğe: "Mutlu bir yıl dilerim size!" dedi, marifetini onaylamalarını istercesine, kendini beğenmiş bir edayla arkadaşlarına baktı.

Bu bitirim şakacıyı elbette görmedi eşek, hızla işine koştu.

Bana gelince, bu bir numara hödüğe karşı korkunç bir öfke uyandı içimde, fransız zekasının dörtdörtlük örneğiydi.

V

İKİ ODA

Düş gibi, ve gerçekten **ruh gibi** bir oda, hafif pembe ve mavi bir havası var.

Pişmanlık ve arzu kokan bir tembellikle yıkanıyor burda ruh. Şafak gibi bir şey bu, mavimsi, gül kurusu; güneş tutulurken görülen arzulu bir düş.

Eşyaların biçimleri uzamış, bitkin ve hantallaşmış. Düş görüyor gibi bir halleri var; bitki ve maden gibi uyurgezer bir yaşamları var sanki. Kumaşlar sessiz bir dil konuşuyor, çiçekler gibi, gökler gibi, batan güneşler gibi.

Duvarlarda sanatsal iğrençlikler yok. Saf düşle, ayrışmamış izlenimle karşılaştırıldığında, kuralları konmuş sanat, somut sanat söv-

güden başka şey değildir. Bu odada her şey uyumun yeterli aydınlığına ve tatlı karanlığına sahip. Uykulu bir zihnin, sıcak bir limonluktaymış gibi sallandığı bu ortamda, içine çok hafif bir nem kokusunun da karıştığı, ince bir zevkle seçilmiş usul bir koku yüzüyor.

Pencerelerin ve yatağın önüne sağanak bir yağmur gibi dökülüyor müslimler; düşüyorlar karlı çağlayanlar halinde. Bu yatağın üstüne yatmış Put, düşlerin ecesi. Peki ama nasıl gelmiş buraya? Kim getirmiş? Bu düş ve şehvet tahtına hangi büyülü güç oturtmuş onu? Nasıl olursa olsun. İşte burda! Bildiğim ece.

Gözler o bildiğim gözler, alevi şafağın içinden geçen; ürkütücü alayını bildiğim o ince ve korkunç **g ö z l e r !** Çekiyorlar, büyülüyorlar, parçalıyor seyreden bakışları, kaçamak olmayan bakışları. Az mı inceledim o gözleri, merak ve hayranlığı buyruğu altına alan o kara yıldızları.

Gizemle, sessizlikle, esenlik ve güzel kokularla kuşatılmış ben, hangi iyi yürekli iblise borçluyum bütün bunları? Oy mutluluk! Yaşam dediğimiz şeyin, en mutlu anında bile, şu an içinde olduğum, dakikası dakikasına, saniyesi saniyesine tattığım şu yüce yaşamla hiçbir ortak yanı bulunamaz!

Hayır! dakikalar yok artık, saniyeler yok artık! Yitti zaman; şimdi Ölümsüzlüktür saltanat süren, hazların ölümsüzlüğü.

Bu da ne, korkunç ağır darbelerle çaldılar kapımı, o cehennemlik rüyalardaki gibi sanki kazma vuruyorlardı mideme.

Sonra bir Hayalet girdi. Yasalar adına anamı ağlatmaya gelen bir mübaşir bu; ya da bir rezil kapatma kanı, Yoksulluklarıyla kafamı şişirmeye, ya da yaşamının pisliklerini acılarıma katmaya gelmiş; belki de yazımın devamını istemek için, gazete yöneticisinin gönderdiği biri balıklama daldı içeri.

Cennet oda, put, düşlerin ecesi, büyük René'nin deyimiyle **S y l p h i d e,** bütün o büyü kayboldu birden Hayaletin kapıya vurduğu sert darbeyle.

Ne korkunç! gözlerimin önünde! gözlerimin önünde artık! Evet!

bu tavuk kümesi, bu berbat yer, bu ebedi sıkıntıyla dolu gün benimdir. İşte tozlu, kırık dökük saçma eşyalar, alevsiz, korsuz, tükrük içindeki ocak; hazin pencereler, tozlu camlarına yağmur çizgiler çekmiş; karalanmış, ya da bitmemiş yazılar; kalemin uğursuz tarihlere işaret koyduğu masa takvimi!

O öylesine duyarlı büyülendiğim, bir başka dünyanın o güzel kokusunun yerini, yazık!, şimdi bilmem hangi iğrenç küflerle karışık pis bir tütün kokusu almış. Üzüncün acı kokusu var şimdi burda, soluduğum havada.

Bu dar ve öylesine tiksintiyle dolu dünyada, tanıdık tek bir nesne gülümsüyor bana: afyon şişesi; eski ve korkunç bir kadın dost; yazık! tüm kadın dostlar gibi, okşadığı kadar da hain.

Oh! evet! yeniden ortaya çıktı Zaman; sürdürüyor şimdi saltanatını Zaman; ve yaşlı gudubetle birlikte geri geldi iblisler alayı Anıların, Pişmanlıkların, Baskıların, Korkuların, Bunalımların, Karabasanların, Öfkelerin ve Nevrozların.

İnanın, saniyeleri şimdi daha güçlü, daha sesli duyuyorum içimde, ve her geçen saniye, fışkırıp saatten: -"Ben yaşamım, dayanılmaz, katlanılmaz Yaşam'ım!" diyor.

İnsan ömründe bir Saniye daha vardır, görevi iyi haberi vermektir, herkese tarifsiz bi korku salan **iyi haber**'i vermektir.

Evet! Zaman sürdürüyor saltanatını; zorba egemenliğini yeniden ele aldı. Dürtüyor beni, sanki öküzüymüşüm gibi, çifte övendiresiyle. - "Yürü, hayvan! ter dök, köle! Yaşa, nalet!"

VI

HERKES KENDİ CANAVARIYLA

Kurşuni büyük bir gök ve altında tozlu büyük bir ova, ne yol var ne yeşillik, tek bir devedikeni ve tek bir ısırgan bile yok. İki büklüm yürüyen insanlara rastladım.

Her biri, un çuvalı, kömür çuvalı, ya da bir Roma piyadesinin savaş gereçleri kadar ağır, koskoca bir canavar taşıyordu sırtında.

Bu ağırlık ölü bir hayvanın, bir eşyanın ağırlığı da değildi; onu taşıyan insanı canavar, esnek ve güçlü kaslarıyla sarıyor, eziyor, iki iri pençesini göğsünde kenetleniyordu; olağanüstü başı, eski savaşçıların düşmana dehşet salmak için giydiği miğferler gibi alnından yukardaydı taşıyıcısının.

Nereye gittiklerini sordum onlardan birine. Ne kendinin, ne de yanındakilerin bir şey bilmediğini söyledi; böyle yürüyüp durduklarına göre, elbet bir yerlere gidiyorlardı.

İşin daha da garibi: boynuna abanmış, sırtına yapışmış vahşi hayvandan hiçbiri yakınmıyordu, kendinden bir parça gibi düşünüyordu onu. Yorgun, ciddi yüzlerinde umutsuzluktan iz yoktu; sıkıntılı gökkubbenin altında, ayakları gökyüzü kadar hüzünlü bir toprağın tozuna dalmış, hep birşeyler umup duran insanların teslim olmuş yüzüyle, yürüyüp duruyorlardı.

İnsan kervanı, yanımdan geçip ufka, dünyamızın yuvarlak yüzünün meraklı insan bakışlarından kaçtığı noktaya daldı.

Bu gizemi anlamaya çalıştım bir an; kaçınılmaz bir kayıtsızlık çöktü üstüme sonra, ve o kayıtsızlığımın altında, Canavarlarını taşıyanlardan daha çok ben bitkin düştüm.

VII

DELİ VE VENÜS

Şahane bir gün! Güneşin ateşli bakışları altında koca park, Aşkın buyruğu altındaki gençlik gibi, baygın düşmüş.

Nesnelerin evrensel coşkusunu dile getirecek tek ses yok; sular bile uykuya dalmış gibi. İnsanların ayinine benzemeyen sessiz bir ayin var burda.

Sanki gittikçe artan bir ışık, nesneleri gittikçe aydınlatıyor; uyarılmış çiçeklerin renk renk enerjileri göğün mavisiyle yarışmak için yanıp tutuşuyor sanki, ve kokuları gözle görülür bir hale getirip, sıcaklık, onları duman duman güneşe yükseltmek istiyor sanki.

Evrenin bu kıvançlı cümbüşü içinde bir dertli'ye rastladım, yine

de.

Deli olmadığı halde kendini deliliğe vuranlar vardır, Vicdan azapları ya da İçsıkıntılar bastırdığında kralları eğlendiren soytarılar vardır hani, işte onlar gibi biri, sırtında ciyak ciyak gülünç bir giysi, başında boynuzlar, ziller, Venüs heykelinin kaidesinde büzülmüş, Ölümsüz Tanrıçaya bakıp gözyaşları döküyor.

Ve şunları söylüyor gözleri: "İnsanların en aşağılığı, en yalnızıyım, aşktan, dosttan yoksunum, en aşağılık hayvandan daha da aşağılığım. Oysa ben de Ölümsüz Güzelliği anlamak ve duyumsamak için yaratılmışım! Hüznüme, çılgın halime sen acı, oy! tanrıça!"

Gel gör ki insafsız Venüs, uzaklara, bilmediğim bir yerlere bakıyor mermer gözleriyle.

VIII

KÖPEK VE ŞİŞE

"Güzel köpeğim, iyi köpeğim, sevimli köpeğim, gel yanıma, yaklaş, kentin en iyi esanscısından aldığım şu güzel kokuyu kokla."

Köpek kuyruğunu sallayarak, ki sanırım bu, zavallı yaratıklarda bir gülüş ve gülücük işaretidir, yaklaşıyor ve ıslak burnunu merakla ağzı açık şişenin ütüne koyuyor; sonra dehşetle geriye sıçrayıp, sitem edercesine havlıyor bana.

"Ah! Sefil köpek, önüne bir çıkın dışkı koysaydım zevkle koklar, belki de yalayıp yutardın. Yazık ki sen de, bu hazin yaşantımın hazin yoldaşı olan sen de tıpkı halka benziyorsun, önlerine güzel kokular korsan öfkelenir, kızarlar, özenle seçilmiş çöplük isterler."

IX

KÖTÜ CAMCI

İnsanlar vardır kendi iç dünyalarına dalmayı sever, eylemden hoşlanmazlar, ama, öyle bir an gelir ki gizemli ve bilinmeyen bir iç tepkiyle, kendilerinin bile kendilerinden ummadıkları bir hızla davra-

nırlar.

Kapıcının üzücü bir haber vereceğinden korkup evine giremez, kapı önünde bir saat dolaşıp durur. Kendine gelen mektubu on beş gün açamaz. Bir yıldan beri yapılması gereken bir işi bekletir, bekletir de ancak altı ay sonunda bir şeyler yapmaya başlar. İşte bu tür insanlar, bazan bakarsınız ki yaydan fırlayan ok gibi karşı konmaz bir güçle eyleme geçerler. Her şeyi bildiğini sanan ahlakçı ve hekim, kösnülü ruhlara bu çılgın enerjinin ansızın nerden geldiğini, ve onların basit ve en gerekli şeyleri yapamazken, bir an, en saçma, hatta çoğu zaman en tehlikeli bir harekete aşırı bir cesaretle nasıl giriştiklerini açıklayamaz.

Bir dostum var, dünyanın en zararsız ve en hayalci insanı, bir kezinde salt yangının ileri sürüldüğü kadar kolayca yayılıp yayılmadığını merak ettiği için ormanı ateşe vermiş. On kez denemiş bunu olmamış, ama onbirinci denemesinde bütün ormanı yakmış.

Bir başkası, sadece, **görmek için, bilmek için, yazgıyı zorlamak için**, kendi gücünü kanıtlamak için, bir tür kumar oynamak için, ruhsal baskının zevkini tatmak için ya da hiçbir neden olmadan, iş olsun diye, aylaklık yüzünden barut fıçısının yanında sigara yakabilir.

İç sıkıntısından ve düşgücünden doğan bir enerji türüdür bu. Ve bu enerjiye sahip kimseler, söylediğim gibi, en uyuşuk ve en hayalci varlıklardır.

Adam öylesine sıkılgandır ki, biri ona baksa başını hemen önüne eğer, bir kahveye girebilmek için bütün gücünü toplaması gerekir, bir tiyatro bürosunun önünden binbir zahmetle geçer, denetçiler Meinos, Eaque ve Rhadamante hazretleriymiş gibi gelir ona. Ama, bir de bakarsın ki aynı adam yanından geçen bir yaşlının ansızın boynuna sarılıp, halkın şaşkın bakışları önünde öpmeye başlar onu.

Niçin mi? Çünkü... yaşlı adamın yüzü dayanılmaz derecede sevimli gelmiştir ona belki. Daha doğrusu: bunu niçin yaptığını kendi de bilmez.

Bu tür ani çılgınlık ve coşkular birkaç kez benim de başıma geldi. Sanki kötü iblisler içimize girer ve haberimiz bile olmadan, kendi saçma isteklerini bize yaptırırlar.

Bir sabah, tatsız, sıkıntılı, günün aylaklığıyla yorgun ve sanırım, büyük bir şeyler, ses getirecek bir şeyler yapmak hevesiyle kalkmıştım yataktan; pencereyi açtım, açmaz olaydım!

(Şunu bilmenizi isterim lütfen, birileriyle dalga geçme denilen olay bazı kimselerde bu doğrultudaki bir çabanın ya da çabaların sonucu olarak değil, beklenmedik bir esinle, hekimlerin, isteri, hekimlerden biraz daha iyi düşünenlerin ise şeytani dediği bir ateşli arzu ve ruh haliyle ortaya çıkar. İşte bu ateşli arzu ve ruh hali de bizi, tehlikeli ya da istenmeyen bir yığın şeyi yapmaya zorlar, kendimizi frenleyemeyiz.)

Pencereyi açtığımda sokakta ilk gördüğüm kişi bir camcı oldu. Cırtlak ve uyumsuz sesi Paris'in ağır ve kirli havasından bana dek uzanıyordu. Nedenini bilmeden, içimde o zavalı adama karşı ani ve hoyratça bir öfke, bir kin duydum.

-Hey! hey! diye bağırıp yukarıya çıkmasını söyledim. Bir yandan da zevk ve kıvanç içinde, karşılaşacağı durumu düşünüyordum. Odam altıncı kattaydı, merdivenler çok dardı, adam çıkarken hayli güçlük çekecek, sırtındaki camların uçları bir yığın yere takılacaktı.

İşte karşımdaydı: bütün camlarını merak ve ilgiyle inceledikten sonra sordum: "-Ne? renkli camlarınız yok mu? pembe camlar, kırmızı, mavi camlar, büyülü camlarınız, cennet camlarınız yok mu? Ne utanmaz adamsınız! hem yoksul mahallelerde cam satıyor, hem de yaşamı güzel gösterecek cam bulundurmuyorsunuz!" Bunları söyleyip adamı hızla merdivene doğru ittim, sendeleyip birşeyler homurdandı.

Balkona çıkıp saksılardan birini aldım ve adam dışkapının önünde göründüğü zaman, savaş aygıtımı camları taktığı çengellerin arka yanına denk gelecek şekilde, dimdik bıraktım: saksının çarpmasıyla birlikte camcı devrildi ve sırtındaki bütün yoksul ve gezgin serveti,

üstüne yıldırım düşmüş billur bir sarayın gürültüsüyle, kırılıp yok oldu.

Ve ben yaptığım çılgınlıkla kendimden geçmiş haykırıp duruyordum: "Yaşamı güzel gösterecek! yaşamı güzel gösterecek!"

Bu huysuz şakalar tehlikesiz değildir, çoğu zaman bedelini pahalı öderiz. Ama, kişi kıvancın sonsuzluğunu bir saniye olsun bulmuşsa, lanetlenmiş ne çıkar?

X

GECENİN SAAT BİRİNDE

Çok şükür! kendimleyim! Gecikmiş ve bitkin birkaç faytonun teker sesinden başka ses yok. Birkaç saat dinlenemesek bile, sessizliğe kavuşacağız. Çok şükür! İnsan yüzünün zorbalığından kurtuldum, şimdi artık yalnızca kendime katlanacağım.

Çok şükür! Yoğun karanlıklarla yıkanıp dinlenmeme izin verildi! Önce kapıya çifte kilit. Bana öyle geliyor ki vurduğum kilit yalnızlığımı arttırıp beni dünyadan ayıran barikatları güçlendiriyor.

İğrenç yaşam! İğrenç yaşam! Günü özetleyelim: birçok edebiyatçıya rastladım, biri de bana Rusya'ya kara yoluyla gidilip gidelemeyeceğini sordu (kuşkusuz Rusya'yı ada sanıyor); bir derginin yönetmeniyle uzun uzun tartıştım, her sözüme "burası dürüst insanların yeri", karşılığını veriyordu. Sanki öteki tüm yayınları namussuzlar çıkarıyor; yirmi kadar insanla selamlaştım, on beşini hiç tanımıyorum; bir o kadar da el sıktım, hem de eldiven satın almamak gibi bir gaflette bulunarak; yağmur yağıyordu, vakit öldürmek için havai bir kadının evine gittim, ona **Venüs** vari bir giysi çizmemi rica etti; bir tiyatro yöneticisinin gözüne girmeye çalıştım, adam beni kapı dışarı ederken şunları söyledi: "En iyisi siz Z'ye başvurun; yazarlarımın en eli ağırı, en aptalı ve en ünlüsü odur, ikiniz bir araya gelirseniz belki bir şeyin sonunu getirirsiniz. Ona gidin önce, sonra duruma bakarız"; hiç yapmadığım birçok iğrenç şeyi yapmış gibi görünüp (bilmem neden?) öğündüm ve -kendimi övme, karşımdakine yaltaklanma gibi

seve seve yaptığım bazı berbat şeyleri de, alçakça, yapmadığımı söyledim; bir dost benden basit bir şey istedi, yan çizdim, budalanın tekine de tavsiye mektubu verdim; öf be! bitti mi?

Her şeyden hoşnutsuz, kendimden hoşnutsuz, kendimi yeniden satın almak ve gecenin sessizliği, yalnızlığı içinde böbürlenmek isterdim. Sevdiklerimin ruhları, şarkısını söylediklerimin ruhları, güç verin bana, dayanak olun bana, yalan dolanı ve dünyanın ayartıcı buğularını uzaklaştırın benden ve sen ulu Tanrım, birkaç güzel dize üretmeme izin ver, izin ver ki insanların en aşağılığı olmadığımı, küçümsediğim insanlardan aşağı olmadığımı kendime kanıtlayayım!

XI

VAHŞİ KADIN VE KÜÇÜK KAPATMA

"Gerçekten de sevgilim, aşırı, acımasızca yoruyorsunuz beni; iç çekişinizi gören de başak devşiren altmışlık bir kadından, meyhane kapılarından ekmek artıkları toplayan yaşlı bir dilenci kadından daha çok acı çektiğinizi sanar.

"Ahvahlarınız hiç değil vicdan azabından olsaydı, bir ölçüde onur verirdi size; ama sizinki rahattan doğuyor. Hem, sürekli boş yere söylenip: "Çok sevin beni! buna gereksinimim var! şöyle avutun beni, böyle okşayın beni!" deyip duruyorsunuz. Bakın, sizi iyileştirmek istiyorum; belki bir çaresini buluruz, fazla uzağa gerek yok, örneğin kendimizi iki kuruşa girilen bir panayır yerinde varsayalım.

"Şimdi, lütfen, sağlam, demir bir kafes düşünelim, içinde az çok sizi andıran kıllı bir canavar olsun. Bir lanetli gibi uluyarak, ormandan koparıldığı için çileden çıkmış bir orangutan gibi parmaklıkları sarsarak, kah bir kaplan gibi döne döne sıçrayıp, kah beyaz bir ayı gibi, budalaca paytak paytak yürüyerek çabalayıp duruyor.

"İşte bu canavar, 'meleğim!' deyip durduğumuz hayvanlardan biridir, yani karıdır. Bir canavar daha var, elinde sopa, avaz avaz bağırıyor, bu canavar da, kocadır. Nikahlı karısını hayvan gibi zincire vurmuş, panayır günlerinde, ve elbette ki yargıcın verdiği izinle,

kenar mahallelere götürüyor.

"Dikkat buyurun, nasıl bir açgözlülükle (belki de yapmacıksız, içinden gelerek) bakıcısının önüne attığı canlı tavşanları, ciyak ciyak bağıran tavukları yalayıp yutuyor. Yeter bu kadar, hepsi bir günde yenmez, diyor adam, ve bu pek yerinde söz'den sonra sertçe çekip yemi alıyor ağzından, bağırsak ve et parçaları bir an dişlerinde asılı kalıyor vahşi hayvanın, yani kadının.

"Şimdi de iyi bir sopa çekmeli ki kendine gelsin! Zira ağzından alınan yeme korkunç ve obur gözlerle bakıyor. Sopa da sopa, Tanrım, oyuncak deyneklerden değil, nasıl da ses getiriyor indiği yerden, postuna rağmen canavarın teninden? Gözleri yuvalarından fırlamış, **daha bir doğal,** uluyor. Öfkeden kudurmuş, döğülen bir demir gibi kıvılcımlar saçıyor.

"Havva ile Adem'in torunları, ey Tanrım, ellerinle yarattığın o yapıtlar böyle bir evlilik düzeni içindeler! Utkunun bazı geçici hazlarını belki tatmış olsa bile kuşkusuz mutsuz bu kadın. Daha onmaz dertler de var, çekenin ancak çektiği yanına kâr kalır. Ama içine atıldığı bu dünyadan kadın bir başka yazgı da ummadı zaten.

"Gelelim ikimize değerli sevgilim! Dünyayı dolduran şu cehennemler yanında sizin o güzel cehenneminiz için ne düşünmemi istersiniz? Siz ki deriniz kadar tatlı kumaşlar üstünde dinleniyor, usta bir hizmetçinin özenle dilimlediği pişmiş etler yiyorsunuz.

"Kokulu göğsünüzü şişiren iççekişleriniz benim için ne anlam taşıyabilir civan yosmam? Kitaplarda öğretilen bu yapmacık gösterişler, nedeni acıdan bambaşka olan bu bitmez tükenmez hüzün benim için ne anlam taşıyabilir? Gerçek mutsuzluğun ne olduğunu size öğretmek geliyor bazan içimden.

"Ayaklarınız şehvet'de, buğulu gözleriniz bir kral beklercesine gökyüzüne dönmüş, sizi bu halinizle görenler, ülküye seslenen genç bir kurbağa sanar. Şu kalası (siz de biliyorsunuz, ben şimdi buyum) hor görüyorsanız eğer, turna balığından sakının, **çıtır çıtır yalayıp yutar sizi, tadını çıkara çıkara öldürür!**

Ne kadar şair olsam da sandığınız kadar enayi değilim, **o değerli** gözyaşlarınızla böyle hep yorarsanız beni, ya **vahşi bir kadına** nasıl davranılırsa öyle davranır, ya da, bir ***şişe*** gibi pencereden kaldırıp atarım sizi.

XII

KALABALIKLAR

Herkesin harcı değildir kalabalıkla yıkanmak; bir sanattır kalabalıktan hoşlanmak; bazı insanlar vardır, bir peri daha beşikte iken kılıktan kılığa girmenin, kalabalığa karışıp yüzünü gizlemenin, eve duyulan kinin ve yolculuğun zevkini üfler kulaklarına, işte yalnız o sağlar insanlığın sırtından, canlılığı, kaynaşmayı.

Çokluk, teklik: etken ve verimli, doğurgan bir ozan için aynı şey bunlar. Yalnızlığını doldurmayı bilmeyen, arı kovanı gibi işleyen bir kalabalıkta yalnız olmayı da bilmez.

Bu eşsiz ayrıcalığın tadını yalnız şair çıkarır, ister kendi, ister bir başkası olur. Bir gövde arayan o eşsiz ruhlar gibi, dilediğinde dilediği insanın kişiliğine girer. Şair için her şey, her yer açıktır; bazı yerler ona kapalı görünmüşse, girmek zahmetine katlanmıyor demektir.

Yalnız ve düşünen gezgin adam bu evrensel kaynaşmadan özgün bir esriklik payı çıkarır kendine. Kitleyle kolayca evlenen kimse, kutu gibi kapalı bir bencilin, sümüklü böcek gibi kabuğuna çekilmiş bir tembelin asla tadamayacağı ateşli hazları tadar. Tüm uğraşları, tüm kıvançları, zamanın ve koşulların tüm yıkımlarını, yoksullukları benimser.

Bu haz şöleninin yanında, kendini, ansızın ortaya çıkan umulmadık bir olaya, gelip geçen bilmediği bir kimseye, bütünüyle, bütün şiiri ve bütün yardımseverliğiyle verebilen bir ruhun bu kutsal fuhuşu yanında insanların aşk dedikleri şey son derece küçük ve zayıf kalır.

Hiç değil, o aptalca gururlarını bir an olsun kırmak için, şu dünyanın mutlularına bazan, onların mutluluklarından daha yüksek, daha

büyük ve daha ince mutluluklar olduğunu öğretmek gerek. Yabancı ülkelere gidip topluluklar kuranlar, halk önderleri, dünyanın öbür ucuna sürgün gibi giden gönüllü rahipler kuşkusuz o gizemli esriklik-lerin bazılarını tattılar. Dehalarından yoğrulmuş o geniş ailenin bağrında bazan gülmek zorunda kalıyorlar, kıt kanaat sofuca yaşadıkları için onlara acıyanlara.

XIII
DUL KADINLAR

Parklarda bazı yollar vardır, oralara daha çok düş kırıklığına uğramış sevi, mutsuz mucitler, kazanılmamış utkular, kırık yürekler, göğüslerinde hâlâ bir kasırganın son iniltileri hırıldayan, kıvançlı ve başıboş gezginlerden uzaklara çekilen o uğultulu ve kapalı ruhlar gelir, diyor Vauvenargue. Bu loş sığınaklar yaşam topallarının buluşma yerleridir.

Özellikle şair ve filozof da doyumsuz arayışlarını oralara yöneltmekten hoşlanır. Kuşkusuz bir otlak bulurlar orada. Zira, gitmekten nefret ettikleri bir yer varsa, o da, yukarda değindiğim gibi, zenginlerin sevdikleri yerlerdir. Boşluktaki bu yaygarada şair ve filozofu çeken hiçbir şey yoktur. Onlar, tersine, karşı konmaz bir duyguyla, zayıf, çökmüş, hazin ve öksüz ne varsa ona doğru sürüklenirler.

Usta bir göz asla yanılmaz orda, o sert ya da çökmüş yüz çizgilerinde, o oyuk, o donuk ya da savaşımın son şimşeklerinin parladığı gözlerde, o bir yığın derin kırışıklarda, öylesine ağır ve kısa, kesik yürüyüşlerde, kırgın aşkın, kadri bilinmemiş özverinin, karşılığı alınmamış çabaların, uysalca ve sessizce katlanılmış açlığın ve soğuğun sayısız efsanelerini okuyabilir hemen.

Parkın o yalnız kanapelerinde oturan dul kadınlara, yoksul dul kadınlara rastladığınız oldu mu zaman zaman? Siyah yas elbiseleri giyseler de giymeseler de tanımak kolaydır onları. Yoksulun yasında bile zaten eksik bir şeyler vardır her zaman, onları daha bir hazin kılan bir uyum eksikliğidir bu. Hüznünden bir şeyler yürütmek zorun-

dadır bu yas. Zengin kendi hüznünü kelli felli, eksiksiz taşır.

En hüzünlü ve en çok hüzün uyandıran dul kadın hangisidir, düşlerini paylaşamayacağı bir çocuğu, çocuğunu elinden tutan mı, yoksa, tümüyle yalnız kalmış, çocuksuz dul kadın mı? Bilemem... Bir kezinde böyle yapayalnız yaşlı bir kadını saatlerce izlemiştim; yıpranmış küçük bir şalın altında, sert, dimdik, stoacı bir gururu taşıyordu tüm varlığında.

Kesin yalnızlığı içinde, evlenmemiş yaşlı erkeklerin alışkanlığını edindiği belliydi, ve tavırlarındaki bu erkeksi yan ağırbaşlı haline, gizemli, ilginç bir hava katıyordu. Hangi hazin kahvede neler yemişti, bilemem. Okuma salonunda izledim onu, bir zamanlar göz yaşlarıyla yanmış, şimdi etken, devingen gözlerle ve büyük bir ilgiyle gazetelerdeki haberleri araştırırken uzun zaman gözledim onu.

Derken, öğleden sonra, bakışlar ve anıların yığın yığın indiği o göklerden birinin, sevimli bir güz göğünün altında, parkta, kalabalıktan uzak, askeri bandonun Parislilere bedavadan verdiği konseri dinlemek için bir kenara oturdu.

Bu masum yaşlı kadının (ya da bu arınmış yaşlı kadının) tek küçük eğlencesi, dosttan, söyleşiden, kıvançtan, dert ortağından yoksun, Tanrının belki uzun yıllardan beri, ve yılda üç yüz altmış beş kez üstüne yıktığı o ağır günlerden edinilmiş tek avuntusu kuşkusuz buydu.

Bir başka dul kadın:

Halk konseri verilen yerleri tıklım tıklım dolduran kılıksız insanlara, evrensel olmasa bile, sevecen, en azından meraklı bir gözle bakmadan edemem. Orkestradan gece, bayram şarkıları, kahramanlık ya da aşk havaları saçılır. Etekler hare hare parıldayıp sürüklenir; gözler birleşir; hiçbir şey yapmamaktan yorgun ayaklar, müziğin gamsızca tadına varıyormuş gibi ortalıkta salına salına dolaşırlar. Zenginlik, mutluluk, gamsızlık ve yaşamanın hazzını derin

derin solumanın tadı, ve bir de sırtlarını tarabalara dayayıp, bir müzik parçasını, rüzgarın keyfine göre, beleş avlayan ve içerdeki gürül gürül yanan sobaya bakan kalabalık vardır orda yalnızca.

Yoksulun gözlerinin dibinde zengine özgü kıvancın yansımasını görmek hep ilginç gelmiştir bana. O gün, ne garip, gömlek ve basma entariler giymiş o insanlar arasında, içinde bulunduğu yoksul kalabalıkla taban tabana zıt, soylu bir varlık gördüm.

Boylu boslu, yapılı, tarzı davranışıyla, havasıyla geçmişin soylu güzellikler kolleksiyonlarında gördüklerimden daha da soyluydu. Yüce bir erdem kokusu yayılıyordu tüm kişiliğinden. Üzgün ve zayıf yüzü siyah elbiselerindeki o büyük yasla tam bir uyum içindeydi. İçlerine karıştığı ama hiç görmediği yoksul köleler gibi, derin bir gözle, ışıklı dünyaya bakıyor ve başını usulca sallayarak dinliyordu.

Olmayacak şey! "Ne kirli bir tutumluluk, yoksulluk denen şey eğer varsa, bu yoksulluk böylesi bir tutumluluğu kabul etmemeli; yüzündeki şu yüce soyluluğa bir bakın. İçinde kara bir leke gibi parlayıp ters düştüğü bu çevrede işi ne?" dedim kendi kendime.

Yanından merakla geçince nedenini de anladım. Boylu boslu dul kadın, kendi gibi siyah giyinmiş bir çocuğun elinden tutuyordu; giriş ücreti ne kadar önemsiz olursa olsun çocuğu eğlendirmeye yetiyordu, dahası, çocuk bir oyuncaktan zevk alırcasına seviyordu burayı.

Yayan dönecek evine, tek başına düşünerek, tek başına düşler kurarak; zira çocuk denen varlık kabına sığmaz, bencildir, sabırsızdır, halden anlamaz; sade bir hayvan gibi, bir kedi, bir köpek gibidir, yapayalnız acıların dert ortağı olamaz.

X

YAŞLI SOYTARI

Salkım saçak her yana yayılıp keyifle dinlencenin tadını çıkarırdı halk. Kesat geçen aylardan sonra, soytarılar, gösteri yapanlar, hayvan sirkleri ve seyyar dükkanların uzun süre bel bağladıkları o

görkemli panayır günlerinden biriydi.

Bana öyle geliyor ki böyle günlerde halk, acıymış, işgüçmüş, her şeyi unutuyor; çocuklaşıyor. Küçükler için tatildir, iğrenç okul belasından yirmi dört saatlik bir kurtuluştur. Büyükler için, yaşamın kara güçleriyle yapılmış bir ateşkes anlaşması, evrensel ekmek kavgasına bir süre ara vermektir.

Sıradan olmayan, beyniyle geçinen insanlar bile bu halk eğlencesinden kendilerini kolay kolay kurtaramaz. O gamsız havadan, istemeseler de paylarını alırlar. Bana gelince, gerçek bir Parisli olarak, bu şenlik günlerinde çalımla boy gösteren kulübelerin hepsini tek tek görmeden edemem.

Sıkı bir yarış vardı aralarında. Yırtınıyorlardı, bağırıp çağırıyorlardı, ortalığı inletiyorlardı. Borazan sesleri, fişek sesleri, tam bir çığlık curcunasıydı. Kırmızı kuyruklu palyaçolar ve dümbüllüler, rüzgâr, yağmur ve güneşin kavurduğu yanık, kara yüzlerine çeşitli şekiller veriyor ve seyircide bırakacağı etkiden emin tiyatro oyuncularının kendine güveniyle, Molière oynar gibi, ciddi ve ağır bir oyuncu edasıyla parlak, gülünç sözler söylüyorlardı. Kocaman gövdelerinden, kaslı kol ve bacaklarından gurur duyan, orangutanlar gibi alınsız ve kellesiz Hercul'ler, bir önceki gün yıkanmış kispetlerinin içinde heybetle sergiliyorlardı kendilerini. Periler kadar, eceler kadar güzel dansözler, kısa eteklerini ıpıl ıpıl ışıklarla dolduran fenerlerin alevleri altında sıçrayıp takla atıyorlardı.

Her şey yalnız ışık, toz, çığlık, kıvanç ve gürültüydü; kimi para harcıyor, kimi para kazanıyordu, ama, harcayan da, kazanan da aynı şekilde hoşnuttu. Çocuklar, çubuk şeker alsın diye annelerinin eteklerine asılıyor ya da, onlara ışıl ışıl bir tanrı gibi gelen hokkabazı daha iyi görmek için babalarının omzuna biniyorlardı. Ve her yanda, bütün kokuları bastıran, bu şenliğin bir tür tütsüsü gibi, kızartma kokuları dolaşıyordu.

Bütün bu şenliklerden utanıp kendini sürmüş gibi, uçta, kulübelerin en ucunda, kambur, yıpranmış, tiridi çıkmış, insandan çok

insan iskeletini andıran, kulübesinin direklerinden birine sırtını vermiş, zavallı bir hokkabaz gördüm; kulübesine gelince, en alık bir vahşinin kulübesinden daha hazindi, akan ve tüten iki mumun ışığıyla bu kasvet daha bir belirgin sergiliyordu kendini.

Her yerde kıvanç vardı, eğlence vardı; ekmek kaygısı yoktu; her yanda çılgın bir devinim, canlılık. Ama burda, bu kulübeden, sanattan çok zorunluluk yüzünden giyilmiş yırtık pırtık, gülünç kıyafetin, yılgınlığın yanı sıra, tüm bir sefalet, gülünç bir sefalet akıyordu. Gülmüyordu zavallı! Ağlamıyordu, dans etmiyordu, elini, kolunu, başını oynatmıyordu, haykırmıyordu; ne acıklı ne neşeli hiçbir şarkı söylemiyordu, yalvarıp yakarmıyordu. Tek söz söylemiyor, kapırdamıyordu. Yadsımıştı her şeyi, elini eteğini çekmişti her şeyden. Yazgısı yazılmıştı.

Ama o nasıl bakıştı, kalabalığın üstünde duran, ölü dalgası, yürekler acısı yoksulluğunun birkaç adım ötesindeki ışıklar üstünde duran, o ne derin, unutulmaz bakıştı! Acının korkunç elini boğazımda duyumsadım, sıkıyordu ve sanki akmak istemeyen isyancı gözyaşlarım gözlerimin önüne perde germişti.

Ne yapabilirdim? Kenarları yırtık perdenin arkasındaki çürümüş zifiri karanlıklarda, hangi ilginç, hangi olağanüstü hünerler göstereceğini bu bahtsıza sormak neye yarardı? Aslında sormaya cesaret edemiyordum; çekiniyordum, nedeni sizi güldürse bile, söylemek zorundayım, onu incitmekten korkuyordum aslında. Sonunda bilmem hangi kargaşa yüzünden, bir insan seli beni önüne katıp sürüklerken, niyetimi anlasın diye, önündeki levhalardan birine biraz para bırakmayı tek çare gördüm.

Kafamda hep o soytarının hali, dönerken, beni böyle aniden üzen şeyin ne olduğunu araştırdım ve dedim ki: yaşlı bir edebiyatçının yazgısı vardı onda, bir zamanlar kendi kuşağının okurlarını gülüp eğlendirmişti; şimdi, eşsiz-dostsuz, çocuksuz, yoksulluğun ve nankör okurların aşağıladığı bir şair, ve unutkan dünya artık girmek istemiyor kulübesine!

XV

PASTA

Yolculuktaydım. Dayanılmaz görkem ve soylulukta bir görünüm ortasındaydım. Kuşkusuz o an, o soylu görünümden ruhuma da bir şeyler akmıştı. Hava gibi usul usul kanatlanıyordu düşüncelerim. Kin ve tensel sevi gibi sıradan tutkular şimdi bana, ayaklarım altındaki uçurumların dibinden geçen bulutlar kadar uzak görünüyordu. Sarılıp sarmalandığım göğün tavanı kadar geniş ve arınmıştı sanki ruhum. Bir başka dağın yamacında, uzaktan, çok uzaktan geçen görülmez sürülerin çıngırak sesi gibi zayıflamış ve azalmış olarak geliyordu ruhuma dünyamızın anıları. Küçük, durgun ve kara, sonsuz derinlikteki gölün üstünde, gökte uçan bir hava devinin mantosu yansılanırcasına, bir bulutun gölgesi geçiyordu zaman zaman. Sessiz mi sessiz bir büyük devinimin yarattığı bu görkemli ve ender duyumun beni korkulu bir kıvançla doldurduğunu anımsıyorum. Hasılı, beni kuşatan o coşturucu güzellik sayesinde, kendimle ve evrenle tam bir barış içindeydim. Öylesine mutluydum, unutmuştum dünyanın dertlerini, insanın doğuştan iyi olduğunu ileri süren günceleri bile fazla gülünç bulmuyordum artık; -doymak bilmez madde yeni isteklerini yineleyip dururken ben de yorgunluğumu onarmak ve böylesine uzun bir yükselişin neden olduğu iştahımı nasiplendirmek istedim. Cebimden büyük bir ekmek parçası, meşin bir küçük tas ve o zamanlar eczacıların, rastlarlarsa kar suyuna karıştırsınlar diye turistlere sattığı bir şişe iksir çıkardım.

Sakin sakin ekmeğimi keserken çok usul bir gürültü duyup gözlerimi kaldırdım. Önümde, giysileri yırtık pırtık, kara, vahşi olduğu kadar biraz da yalvaran çukur gözlerle elimdeki ekmeğe yutarcasına bakan küçük bir varlık vardı. Göğüs geçirip, usul ve boğuk bir sesle, **pasta!** dediğini işittim. Oldukça beyaz sayılan ekmeğimi çocuğun bu isimle onurlandırması karşısında gülmekten kendimi alamadım ve onun için de hatırı sayılır bir dilim kesip uzattım. Gözleri hep dilimin üstünde, yavaşça yaklaştı; ve sonra, onu kandırmamdan, ya da piş-

man olup vazgeçmemden korkar gibi ekmeği kapar kapmaz geriledi.

Ama aynı anda, bilmem nereden, ikiz kardeşiymişcesine ona benzeyen bir başka yaramaz vahşi yumurcak daha ortaya çıkıp ötekini devirdi. Değerli avın tamamına sahip olmak için topraklarda yuvarlanıp kavga etmeye başladılar, hiçbiri bölüşmeye yanaşmıyordu ekmeği. Birinci çocuk çileden çıkıp ikinciyi saçlarından yakaladı; o da ötekinin kulağını dişledi, taşra ağzıyla okkalı bir küfür savurup kanlı bir et parçasını tükürdü. Pastanın yasal sahibi küçük pençelerini hakkını elinden almak isteyenin gözlerine daldırmaya kalktı; öteki bir eliyle savaş ganimetini cebine sokmaya çalışırken öbür eliyle de var gücünü kullanıp hasmının gırtlağını sıkıyordu. Yenilen, umutsuzluğun verdiği yeni bir canlılıkla doğruldu, karnına kafa atıp düşmanını devirdi. Çocukların çocuksu güçlerinden umulmayacak kadar uzun zaman sürdürdükleri bu utanç verici kavgayı daha fazla anlatmak neye yarar. Pasta elden ele yolculuk yapıyor, her an cep değiştiriyordu; ve yazık ki hacmi de sürekli değişiyordu! sonunda, bitkin, soluk soluğa, kan içinde, halsiz düşüp kavgayı bıraktılar, aslında kavga etmeleri için bir neden de kalmamış, ekmek parça parça ufalanıp toz toprağa karışmıştı.

Karşılaştığım bu olay, manzarayı karartmış, küçük çocukları görmeden önce duyduğum sakin kıvançtan eser kalmamıştı artık; uzun süre, üzgün, usumda hep aynı düşünce, söylenip kalakaldım: "ekmeğe **pasta** denen, ender bir şekermiş gibi kardeşin kardeşle uğruna savaştığı yüce bir ülke varmış demek ki!"

XVI

SAAT

Çinliler saatin kaç olduğunu kedilerin gözünden anlar.

Bir gün, Nankin'in dış mahallesinde gezinen bir misyoner saatin kaç olduğunu öğrenmek istemiş, ama saatini almayı unuttuğu için ordaki küçük bir oğlana sormuş.

Kutsal İmparatorluğun küçük yaramazı, bir an düşünüp; "Bekle-

yin, şimdi söylerim." demiş. Az sonra kolunda kocaman bir kediyle dönüp kediye, daha doğrusu kedinin gözlerinin içine bakarak güvenle yanıtlamış "Öğlen olmadı henüz". Söylediği doğruymuş.

Bana gelince, ben de güzel Felin'e eğilip, bakarım, adı üstünde, kendi türünün onurudur o, ve yüreğimin gururu, zihnimin hoş kokusudur, ister gece, ister gündüz, aydınlıkta ya da loş karanlıkta, tapılası gözlerinin derinliğinde ben, saati görürüm hep belli etmeden, hiç değişmeyen saati, geniş, görkemli, ve mekan kadar büyük, dakikasız, saniyesiz bir saati, -saatlerin üstünde bulunmayan, devinimsiz, bir iç çekişi kadar usul ve kaçamak bir bakış kadar hızlı saati.

O tatlı mine üstünde bakışım dinlenirken, bir acayip yaratık beni rahatsız ederse, edepsiz ve anlayışsız bir Cin, ters bir İblis: "Ne bakıp duruyorsun böyle dikkatle oraya? Ne arayıp duruyorsun şu varlığın gözlerinde? Saatin kaç olduğunu mu görüyorsun ey savurgan, miskin ölümlü?" derse, düşünmeden şu yanıtı veririm: "Saati görüyorum, evet; şimdi vakit Sonsuzluktur!"

Şanınıza yaraşır, sizin kadar oturaklı bir aşk şiiri değil mi bu yazdıklarım ham'fendi? Doğrusu büyük bir zevkle döşendim sizi öğen bu iri, çapkın sözleri, ve karşılığında da sizden hiçbir şey ummuyorum.

XVII

SAÇLARINDAKİ YARIMKÜRE

Ko, soluyayım uzun uzun, uzun uzun saçlarının kokusunu, daldırayım bütün yüzümü içine, kaynağa kapanan susamış insan gibi, ko sallayayım saçlarını kokulu bir mendil gibi, anıları sallamak için havada.

Bir bilseydin saçlarında gördüğüm, duyumsadığım, işittiğim şeyleri! Başkalarının ruhu müzik üstünde gezerken benim ruhum koku üstünde gezer.

Saçlarında, yelkenlerle, serenlerle dolu bütün bir düş var; ve büyük denizler var, köpükleri alıp götürür beni tatlı iklimlere doğru,

ve daha bir mavidir, daha bir derindir o iklimlerde mekan, meyve kokar, yaprak kokar, ten kokar hava.

Saçlarının okyanusunda bir liman görüyorum, acıklı şarkılarla dolu, her soydan insanla dolu, her türden gemilerle dolu, usta ellerden çıkma, ince bir işçilikle yapılmış, ölümsüz sıcaklığın sereserpe yayıldığı o gemilerle dolu.

Okşarken saçlarını bir gemide oluyorum, güzel bir gemi, bir oda, divan, saksılar, serinletici içkiler, ve gemiyi, ve beni bir beşik gibi sallayan o görmediğim dalgalar, uyuşuk saatler; saçlarını okşarken, beni o dinlendiren, o tembel saatleri yeniden buluyorum.

Saçlarının o harlı ocağında, afyonla ve şekerle karışık tütün kokusunu yeniden soluyorum; saçlarının gecesinde mavi Afrika göğünü yeniden görüyorum; saçlarının tel tel kıyılarında, koka, katran ve misk kokularıyla kendimden geçiyorum.

Bırak da dişleyeyim uzun zaman ağır, kara örgülerini. O lastik gibi esnek, asi saçlarını ısırınca sanırım, anıları da yeyip tüketeceğim.

XVIII

YOLCULUĞA ÇAĞRI

Bir ülke var olağanüstü güzel, bir bolluklar ülkesi, eski bir kadın dostla gitmeyi düşlediğimiz. Kuzeyin sislerine gömülmüş eşsiz bir ülke, Batı'nın Doğu diyarı, Avrupa'nın Çin'i diyebileceğimiz bir yer, sıcak ve tutkulu bir düşler evreni öylesine sereserpe sunmuş kendini orda, öylesine donanmış bilge ve narin yeşilliklerle.

Gerçek bir bolluk diyarı, her şey güzel, her şey zengin, her şey dingin ve dürüst orda; görkem bir düzen içinde yansımaktan zevk duyar orda; yumuşaktır, tatlıdır soluduğunda yaşam; düzensizlik, taşkınlık, olağandışı sürgün edilmiş ordan; mutluluk sessizlikle evlenmiş, yemekler bile şiirsel, yumuşak, kaygan ve uyarıcı; her şey size benziyor orda sevgili meleğim.

Soğuk yoksulluklarımızda bizi saran o ateşli sayrılığı bilirsin,

görmediğimiz ülkeye karşı duyduğumuz o özlemi, merakın yarattığı o iç sıkıntısını? Bir yer var sana benzeyen, ve her şey güzeldir orda, zengindir, sakindir ve dürüsttür, Batı'nın Çin'ini kurmuş orda düşgücü, kurup donatmış, yaşamı solumak tatlı, mutluluk sessizlikle evlenmiş orda.

Gidip orda yaşamalı, gidip orda ölmeli!

Gidip orda soluk almalı insan, düş görmeli, duyumların sonsuzluğunda saatleri uzatmalı. Bir müzikçi **Vals'e Çağrı**'yı yazmış; sevilen kadına, seçkin kızkardeşe sunulabilecek bir **Yolculuğa Çağrı**'yı kim besteleyecek?

Böyle bir ortamda ancak güzel olurdu yaşamak, evet, -zamanın daha yavaş işleyip daha çok düşünce içerdiği, duvar saatlerinin daha derin ve daha anlamlı bir sesle mutluluğu çaldığı yerde güzel olurdu yaşamak.

Parlak panoların ya da yaldızlı ve loş bir zenginlikteki derilerin üstünde saf resimler yaşar gizlice, yaratan sanatçıların ruhları gibi arınmış, dingin, derin resimler. Yemek odasını ya da salonu zengin bir renk cümbüşüne boğan batan güneşler güzel kumaşlardan süzülür, kurşunun kafes kafes böldüğü, ustaca işlenmiş o yüksek pencerelerden süzülür. Mobilyalar büyüktür, gariptir, merak doludur, kilitlerle ve insan ruhları gibi ince gizlerle donanmıştır. Aynalar, madenler, kumaşlar, takılar, süs eşyaları ve fayanslar orda, dinleyeni gözler olan dilsiz ve gizemli bir senfoniyi çalarlar. Her nesneden, her köşeden, çekmecelerin çatlaklarından, kumaşların kıvrımlarından eşsiz bir koku yayılır, Sumatra'nın o ünlü, **buraya yine gelin** sözü yayılır, oturduğun evin ruhu gibidir bunlar.

Gerçek bir bolluk ülkesi demiştim sana, her şey zengin, temiz ve parlaktır orda, aydınlık bir bilinç gibi, pırıl pırıl mutfak eşyası gibi, görkemli bir süs gibi, alaca bir mücevher gibi! Çalışkan ve dünyaya bedel bir insanın evine akar gibi oraya akar dünyanın hazineleri. Nasıl, düşgücünün yeni bir biçim verdiği, düzelttiği, güzelleştirdiği ve yeniden elden geçirdiği Sanat, Doğa'dan üstünse, öyle eşsiz,

özgün, öteki ülkelerden üstün bir ülke.

Şu bahçe simyacıları, arasınlar, arasınlar bakalım, mutluluklarının sınırını sürekli daraltıp dursunlar! Tutkulu sorunlarını çözümleyeceklere altmış bin, yüz bin florin versinler! **Siyah lale'mi ve mavi yıldız çiçeği' mi** ben çoktan buldum.

Sen benzeri olmayan çiçek, yeniden bulunmuş lale, simgesel yıldız çiçeği, yaşamak ve açmak için, o öylesine güzel, o öylesine dingin, o öylesine hülyalı ülkeye gitmek gerekmez mi? Kendi benzerine çekilmez miydin, gizemcilerin diliyle, kendi uyumunda yansımaz mıydın orda?

Düş! hep düş! ruh ne kadar tutkuyla dolup incelirse düşler o denli onu olağandan uzaklaştırır. Kendi doğal afyonunun gerekli tutarını her insan kendi içinde taşır, şerbetini durmadan salgılar bu afyon ve durmadan yineler, ve doğumdan ölüme dek, olumlu bir kıvançla, başarılı ve kararlı bir eylemle dolu kaç saatimiz var? Zihnimin yaptığı bu resimde, sana benzeyen bu resimde yaşayacak mıyız dersin, bu resme biz de geçecek miyiz dersin?

O hazineler, o döşemeler, o görkem, o düzen, o kokular, o olağanüstü çicekler hep sensin. Zenginliklerle yüklü, emeğin tekdüzen şarkısının yükseldiği, sürüklenen o koca gemiler ise, göğsünde uyuyan ya da yuvarlanıp duran düşüncelerimdir benim. Güzel ruhunun saydamlığında göğün derinliklerini yansıtıp sen, götürüyorsun usulca sonsuzluk olan denize doğru bu düşüncelerimi; -ve gemiler, çalkantılarla yorgun, Doğu'nun ürünleriyle tıka basa dolu, kalktıkları limana geri döndükleri zaman, benim zenginleşmiş düşüncelerimdir yine sonsuzluktan sana doğru yeniden gelen.

XIX

YOKSULUN OYUNCAĞI

Çok az masum eğlence vardır. İşte bunlardan biri. Sabah caddede gezinmek için evden çıkarken ceplerinize ucuz, küçük oyuncaklar koyun, -örneğin tek bir telle yapılmış basit bir hacivat olabilir bu,

demir döğen demirci, atı düdük kuyruklu binici olabilir,- ve ağaçların eteğindeki lokantalar boyunca yürürken, önünüze çıkan tanımadığınız yoksul çocukları sevindirin. Gözlerinin faltaşı gibi açıldığını görürsünüz. Önce almaya cesaret edemez, kuşkulanırlar, ama sonra, insanlara güvenilmeyeceğini bildikleri için, verdiğiniz şeyi ancak siz uzaklaştıktan sonra yiyen kedilerin yaptığı gibi, armağınınızı hemen kapar elleri.

Güneşli, beyaz bir şato, şatonun önünde büyük bir bahçe, ve bahçe tarabanlarının arkasındaki yolda üstünde rengarenk kır giysileri, küçük, terütaze, güzel bir çocuk duruyordu.

Görkem, kaygısızlık ve zenginliğin o alışılmış görünümü zengin çocuklarını öylesine güzelleştirir ki, onların, orta halli ya da yoksul çocuklardan daha değişik bir hamurdan yoğrulduğunu sanırsınız.

Çocuğun hemen yanında, otun üstünde, sahibi gibi görkemli, pırıl pırıl cilalı, yaldızlı, kırmızı entarili, şapkası tüylü, incik boncuklarla bezenmiş bir saçlı bebek vardı. Ama çocuğun bu seçkin oyuncağına aldırdığı yoktu hiç, ve işte baktığı şey:

Tarabanın öte yanındaki yolda, devedikenleriyle ısırganların arasında, kirli, karakuru bir başka çocuk daha vardı, hani şu yumurcaklardan. Usta bir göz araba üstüne yapılmış olsa bile iyi bir resmi nasıl anlarsa, yoksulluğun iğrenç pasını silen tarafsız bir göz de, öyle, bakar bakmaz görürdü güzelliğini çocuğun.

İki dünyayı, yolla şatoyu birbirlerinden ayıran o simgesel barikatlar arasından yoksul çocuk zengin çocuğa kendi oyuncağını gösteriyor ve zengin çocuk ender bulunan ve bilinmeyen bir şeymiş gibi hayran ve aç gözlerle inceliyordu o oyuncağı. Küçük pasaklının kafese benzer telli bir kutu içinde gösterdiği, salladığı oyuncak ise canlı bir fareydi! Kuşkusuz, parasızlık yüzünden ailesi oyuncağı yaşamın içinden çıkarmıştı.

İki çocuk, **eşit** aklıktaki dişlerle kardeş kardeş gülüyorlardı birbirlerine.

XX

PERİLERİN ARMAĞANLARI

Büyük Periler Kurulu yirmi dört saat içinde doğan tüm çocuklara armağan vermek için toplanmıştı.

Yazgının eski, tutkulu bütün o kızkardeşleri, kıvancın ve acının bütün o acayip anneleri ne kadar farklıydı birbirlerinden: Kiminin yüzü asıktı, içi kararmış bir hali vardı, kimi şen şakraktı, gözleri fıldır fıldırdı; kimi gençti, eskiden beri gençti; kimi yaşlıydı, eskiden beri yaşlıydı.

Perilere inanan bütün babalar, kucaklarında çocuklarıyla gelmişti.

Bir ödül töreninde kürsüye konan ödüller gibi, tüm İhsan'lar, Yetenek'ler, mutlu Rastlantılar, değişmez Durum ve Koşullar periler kurulunun yanında duruyorlardı. Bu törenin değişik yanı şuydu, Armağanlar bir çaba karşılığı olarak değil, yaşamın henüz ilk basamağındaki çocuğa bir lütuf olarak veriliyordu, yazgısını belirleyebilecek, mutluluk kadar, yıkım kaynağı da olabilecek bir lütuf.

Zavallı Perilerin işi başından aşkındı; çok fazla insan gelmişti, ve, insanla Tanrı arasındaki bu aracı periler dünyası da, bizler gibi, Zamanın, ve onun sonsuz çocukları olan Günler'in, Saatler'in, Dakika'ların, Saniye'lerin o korkunç yasasının buyruğu altındaydı.

Oturumlarda bakanların, ulusal bayramlarda, devlet borçları affedip el koyduğu malları geri verirken, hazine işyarlarının kafası nasıl karışırsa, Perilerin kafası da öyle allak bullaktı. Hatta, sanırım sık sık saate bakıyorlardı, kürsüde oturmaktan canı çıkmış, sıcak çorbayı, ailesini ve sevgili terliklerini özleyen yargıçlar gibi. Doğaüstü tüzede işlerin bazen biraz aceleye gelip rastlantıya bağlı olması bizleri şaşırtmasın, aynı şeyler insanların dağıttığı tüzede de olmuyor mu?

O gün de, acayip bulacağımız bazı yanlışlıklar ve yanılgılar olmadı değil, mantıklarından çok duygularıyla davranmak Perilerin değişmez, farklı huyudur, bu yüzden, yapılan bazı gariplikleri garip bulmak da yersiz olur.

Ve böylece, serveti mıknatıs gibi çekme gücü, kimseye tek kuruş yardımı dokunmayan, yaşamın en zorunlu nimetlerine karşı hiçbir istek duymadığı için birikmiş milyonlarıyla ileride başı derde girebilecek, zengin bir ailenin tek çocuğuna, tek mirasçısına verildi.

Güzellik aşkı ve Şiir Gücü ise çocuğunun yeteneklerinin gelişmesine hiçbir şekilde yardım edemeyecek, en küçük gereksinimlerini bile karşılamaktan yoksun, içi çökmüş bir baldırı çıplağın, babası gibi hazin oğluna nasip oldu.

Söylemeyi unuttum, bu görkemli ödül töreninde armağanı alıp almamak isteğe bağlı değil, verileni herkes almak zorunda.

Artık dağıtacak hiçbir armağan, şu değersiz insanoğlunun önüne atacak hiçbir bağış kalmamıştı, bu can sıkıcı işin bittiğini sanarak Periler tam toparlanıp kalkarken, bir adam, sanırım zavallı bir küçük esnafın teki, kendisine en yakın Peri'nin renk renk buğulu entarisinin eteğine yapışıp bağırdı:

"N'oluyor, hanım! Bizi unutuyorsunuz! Eli boş dönmek için gelmedim buraya."

Verecek **hiçbir şey** olmadığına göre Peri'nin işi zordu; ama birden anımsadı, insan dostu olan, insan tutkularını hoş görüp gerçekleştirmeye çalışan Periler, Gnome'lar, Salamandre'lar, Sylphide'ler, Sylphe'ler, Nixe'ler, Ondin'ler ve Ondine'ler gibi ince ruhlu tanrıçalar ve yarı tanrıçaların doğaüstü dünyasında, pek sık uygulanmasa da, ünlü bir yasa vardı. Bu gibi durumlarda, yani bütün armağanlar tükenince kurul üyesi Peri ek olarak tek bir armağan daha verebilirdi, yeter ki bu armağını hemen düşünüp bulabilsin.

İyi yürekli Perimiz de, periliğe yaraşır bir güvenle yanıtladı: "Oğluna da... ona da... **Beğenilme Armağanı**'nı veriyorum!"

Saçma'nın mantığını kavramaktan yoksun, her şey üstünde konuşup kendince yargılara varmak isteyen, toplumda sık sık karşılaştığımız bilgiçler vardır hani, kuşkusuz küçük esnafımız da o bilgiçlerden biriydi, ısrarla sordu: "Nasıl beğenilmek? beğenilmek...? niçin beğenilmek?"

Peri kızgın bir sesle yanıtladı:

"Çünkü! Çünkü!"

Sonra sırtını dönüp arkadaşlarına katıldı ve onlara dedi ki: "Ne buyrulur kendini beğenmiş, şu bodur Fransıza? Her şeyi anlamak istiyor, oğlu armağanların en iyisini aldığı halde, hâlâ soru sormaya ve tartışılmaz olanı tartışmaya kalkıyor."

XXI
GÜNAH EĞİLİMLERİ
YA DA EROS, PLUTUS VE UTKU

İki görkemli Şeytan ve onlar kadar olağanüstü bir Dişi İblis, Cehennemin uyuyan insanı güçsüz anında bastırıp onunla gizlice haberleşmek için kullandığı gizemli merdiveninden çıktılar dün gece. Ve, bir sedir üstündeymiş gibi ayakta, karşımda utkuyla belirdiler. Gecenin donuk derinliğinden kopup gelmiş bu üç varlıktan kükürtlü bir görkem yayılıyordu. Öylesine gururlu, öylesine egemen bir halleri vardı ki, önce üçünü de gerçek tanrılar sandım.

Birinci Şeytan erkek miydi, dişi miydi, yüzünden anlaşılmıyordu, hatları eski Bacchus'lerin hatları gibi yumuşaktı. Karanlık, kararsız ve hüzünlü güzel gözleri hâlâ boranın ağır gözyaşlarıyla yüklü menekşelere benziyor, ve sıcak buhurdanlı aralık dudaklarından güzel kokular yayılıyordu; her göğüs geçirişinde mis kokulu böcekler ışıl ışıl uçuşuyordu soluğunun ateşinde.

Lâl rengi gömleğinin çevresine kuşak gibi, hare hare parıldayan bir yılan sarılmıştı, ve yılan başını kaldırıp bitkince çeviriyordu ona ateş gözlerini. Bu canlı kuşağa, ardarda, uğursuz iksirlerle dolu küçük şişeler, parlak bıçaklar ve ameliyat aygıtları asılmıştı. Sağ elinde bir başka şişe vardı ve içindeki şey kırmızı bir ışıkla parlıyordu. Üstündeki etikette ise: "İçin, bu benim kanım, kalbi güçlendiren eşsiz bir ilaç" yazıyordu. Sol elinde belli ki zevklerini ve acılarını şarkılarla söylemesine ve büyü törenlerinin yapıldığı gecelerde çılgınlığını salgın bir hastalık gibi yaymasına yarayan bir keman tutu-

yordu.

Narin ayak bilekleri kırık altın bir zincirin halkalarını sürüklüyor ve zincirin acısıyla gözlerini yere indirmek zorunda kaldığı zaman, ustaca işlenmiş değerli taşlar gibi parlak ve cilalı ayak tırnaklarını çalımla seyrediyordu. Çaresiz, üzgün, ve kurnaz bir esrikliğin dalga dalga aktığı gözlerle bakıp şakıyan bir sesle: "İste, yeter ki iste, tüm canlılara kral yapayım seni, kile can veren bir yontucudan daha çok, canlı maddenin efendisi sen ol; sürekli yinelenen zevki tadar, kendinden çıkıp bir başka ruhta kendini unutursun, tüm öteki ruhları senin ruhunda eriyinceye dek kendine çekersin" dedi.

Şu yanıtı verdim ona: "Eksik olsun, istemem! kuşkusuz şu zavallı ruhumdan daha değerli olmadıklarına göre ne işime yarar o tapon varlıklar. Anımsamaktan utanç duysam da, hiçbir şeyi unutmak istemem. Hem de, yaşlı canavar, gizemli bıçakların, şişelerin, ayaklarındaki zincirler nasıl bir dost olduğunu açıkça ortaya koyuyor. Armağanlarını kendine sakla."

İkinci Şeytan'da Birinci Şeytanın o acıklı olduğu kadar da güleç hali, yakınlık, narin ve kokulu güzellik yoktu. Geniş gövdeli, gözsüz, ablak yüzlü bir adamdı, koca göbeği kalçasına sarkıyordu, derisi yaldızlıydı ve döğmeler gibi, evrensel yıkımın sayısız biçimlerini simgeleyen bir yığın devingen küçük varlıklarla doluydu; bir çiviye isteyerek asılmış küçük, cılız erkekler vardı; biçimsiz, arık, titrek ellerinden çok yalvaran bakışları yardım dilenen eçiş bücüşler vardı; bitkin memelerine yapışmış acayip çocuklar taşıyan yaşlı anneler vardı. Bir yığın başkaları da vardı.

Şişko Şeytan yumruğuyla kocaman karnına vuruyor ve göbeğinden çıkan, uzun, çın çın madensel tıkırtılar, sayısız insan seslerinden yapılmış belli belirsiz bir iniltiyle son buluyordu. Çürük dişlerini yüzsüzce göstererek, bütün ülkelerde rastlanan bazı adamların tıka basa yedikten sonra yaptığı gibi, aptal ve ağız dolusu bir gülüşle sırıtıp duruyordu.

O da: "Her şeye sahip olan, her şeyin değerinde, her şeyin yerini

tutan şeyi veririm sana!" deyip koca göbeğini öyle bir döğdü ki karnından sözleri kadar iri gümbürtüler çıktı.

İğrenerek dönüp şu yanıtı verdim: "kimsenin yıkımından kıvanç duymam ben; bir duvar kağıdı gibi derindeki yıkımlarda yansıyan mutsuzlukların hazin zenginliği gerekmez bana."

Dişi İblise gelince, ilk görüşte onda garip bir çekicilik bulduğumu gizlemeye kalkarsam yalan söylemiş olurum. Bir karşılaştırma yapmak gerekirse, bu çekicilik, yaşlanmadıkları halde ay halinden kesilen ve güzellikleri hâlâ örenlerin gizemli büyüsünü taşıyan kadınların çekiciliğine benzer. Kurumlu olduğu kadar kırık-dökük bir hali vardı, ve ölgün gözlerindeki bakışı büyülü bir gücü yansıtıyordu. Beni en çok etkileyen şey de, sesindeki, en tatlı **kontraltiler**'in anısını ve biraz da, alkolle sürekli yıkanmış hançerelerin kısık tonunu yeniden bulduğum sesindeki gizemdi.

Çekici ve aykırı sesiyle yalancı tanrıça "Gücümü bilmek istermisin?" diye sordu bana, ve "Dinle" dedi.

Kurdelelerle bezenmiş, kamış bir flüte benzeyen kocaman bir borazanın ucunu ağzına soktu, borazanın içinden adımı haykırdı, ve adım böylece mekanda yüz binlerce gök gürültüsünün uğultusuyla yuvarlanıp en uzak uykudan yankılanarak tekrar bana döndü.

Hayli etkilenmiştim: "Vay canına! İşte bak bu değerli bir şey!" diye haykırdım. Ama beni baştan çıkaran, erkek tavırlı kadını biraz daha dikkatle inceleyince, bir yerlerde, tanıdığım acayip birileriyle kadeh tokuştururken görmüşüm gibi geldi bana; ve bakırın boğuk sesi, orospu bir borazanın bilmem hangi anısını taşıdı kulaklarıma.

Yüzümü buruşturup yanıtladım: "Defol! Adını vermek istemediğim bilmem kimlerin kapatmasıyla evlenecek adam değilim ben."

Kuşkusuz yiğitçe bir özveride bulunmuştum ve bundan gurur duymak da hakkımdı. Ama yazık ki uyandım ve bütün gücüm de tükendi. Kendi kendime söylendim: "Böyle kılı kırk yaracak ne vardı, amma da küllenmiş ruhum. Ah, uyanıkken yeniden gelseler keşke, bu kadar titiz olmazdım."

Ve yüksek sesle çağırdım onları, bağışlamaları için yalvarıp yakardım, "gelin, dilediğiniz kadar alçaltıp aşağılayın beni, yeter ki lütfunuzu esirgemeyin" dedim; ama, belli ki çok incitmiştim onları, hiç gelmediler.

XXII

AKŞAMLA GÜNBATIMI

Akşam oluyor. Günün çabası ve hayhuyuyla yorgun zavallı zihinler yumuşayıp gevşiyor ve düşünceleri şimdi batan güneşin şefkatli ve kararsız renklerine bürünüyor.

Yine de dağın tepelerinden, akşamın saydam bulutları arasından çeşit çeşit çığlıklar, mekanın kabaran bir deniz ya da patlayan bir fırtına gibi iç karartıcı bir uyuma dönüştürdüğü uğultular geliyor balkonuma.

Akşamın sakinleştiremediği, gecenin gelişini, baykuşlar gibi, uğultular, gürültüler saati sanan bu bahtsızlar kim? Bu kara uğultu dağın üstüne tünemiş o kara güçsüzler yurdundan, yaşlılar yurdundan geliyor; ve akşam, her penceresi "esenlik şimdi burda, yuvanın kıvancı burda!" diyen evlerle kaplı sonsuz vadiye sigaramı tüttürerek bakarken, rüzgar tepelerden eser ve ben cehennemin uyumlarına bu denli benzeyen şeyler karşısında şaşkın düşüncemi bir beşikte kaygısızca sallayabilirim.

Delileri daha bir delirtir batan güneş. -İki dostumu anımsıyorum, güneş batarken kafayı üşütürlerdi. Birincisi, şafakla dostlukmuş, saygıymış her şeyi unutup tıpkı bir vahşi gibi, ilk rastladığı insana kargışlar yağdırırdı. Nar gibi kızarmış bir pilici garsonun üstüne fırlattığını gördüm, neymiş, pilicin üstünde ona sövüp sayan mısır yazıları varmış. En derin hazları uyaran akşam, en tatlı, en güzel şeyleri çirkinleştiriyordu onun gözünde.

Öteki dostuma gelince, tutkulu ve gönlü kırık biriydi, gün kararmaya yüz tutunca, giderek tatsızlaşıyor, somurtuyor, yüzü koyulaşıyor ve çevresini iğneleyen biri kesiliyordu. Gündüz hoşgörülü, in-

sanlarla haşır neşir biriyken, akşamları amansızca acımasız oluyordu, yalnız başkalarına karşı mı, şafakla ortaya çıkan öfkeli manyaklığıyla kendini de perişan ediyordu.

Sözünü ettiklerimden ilki, karısı ve çocuğunu bile tanımaz hale gelerek delirip öldü: ikincisi, bu sürekli derdiyle yaşıyor, cumhuriyetlerin, krallıkların ne kadar nişanı varsa hepsini alsa da sanırım şafak'ın bu etkisinden kurtulamaz, herkesten başka görünmek arzusuyla yanıp tutuşur hâlâ. Zihinleri yoğun karanlığıyla bulandıran gece benim zihnimi ışıtır; aynı nedenden birbirine zıt iki sonucun doğması az rastlanan bir şey değil elbette, ve ben ayrıca hep kuşkulu, tetikteyimdir.

Oy gece! Oy serinleten yoğun karanlıklar! içimdeki bir şölenin işaretisiniz sizler! işaretisiniz sizler bunalımdan kurtuluşun! Ovaların yalnızlığında, başkentin taşlı geçitlerinde, siz, parlayan yıldızlar, sokak lambalarının ışığı, özgürlük tanrıçasının hava fişeğisiniz!

Ne tatlısın, ne hoşsun şafak! Gecenin utkulu ağırlığı altında günün can çekişmesi gibi ufukta hâlâ sürüklenip duran pembe ışıklar, batan güneşin son utkuları üstüne donuk bir kırmızıyı benek benek döken büyük şamdanlar, görülmeyen bir elin doğunun derinliklerinden çekip getirdiği ağır kumaşlar, yaşamın görkemli saatlerinde, insan kalbinde savaşan karmaşık duyguları yansıtıyorlar.

Dansözlerin garip giysileri vardır, yarı saydam bir tül altından görünür parlak bir kısa eteğin görkemi, şimdi o tatlı geçmişin şu karanlığı delmesi gibi. Buhardan bir giysiye saçılmış, altın ve gümüşten titrek yıldızlar. Gecenin derin yası altında yanan, düşgücünün ateşlerini yansıtıp simgeliyorlar.

XXIII

YALNIZLIK

İnsansever bir gazeteci, bana yalnızlığın insana zararlı olduğunu söylüyor; ve bütün dinsizler gibi o da savına dayanak olarak Kilise Babalarının sözlerini veriyor.

İblisin ıssız yerlerde dolaştığını, cani ve şehvetli Ruhun yalnızlıklar içinde alevlendiğini biliyorum. Ama bu yalnızlığın sadece tutkuları ve kendi canavarlarıyla yüklü başıboş ve taşkın ruhlar için tehlike taşıması da pek mümkün.

Kuşkusuz ki, bütün zevki bir kürsüden konuşmak olan geveze, Robinson'un adasında aklını oynatırdı. Gazetecimden Cruosé'nin büyük cesaretini beklemiyorum elbette, ama, en azından, yalnızlık ve gizem tutkularını suçlamaktan vazgeçsin.

Şu gevezelerden oluşan soyumuzda öyle insanlar var ki Santerre davulları zamansız çalıp sözlerini kesmeden idam sehpasından konuşmalarına izin verilse ölüm cezasını daha rahat benimserlerdi.

Kınamıyorum onları, nasıl başkaları sessizlikten ve kendi içine kapanmaktan zevk alıyorsa, onlar da konuşarak içlerini dökmekten haz duyarlar; ama bu gevezeleri küçümsüyorum.

Bütün istediğim kahrolası gazetecinin de beni kendi halime bırakması, neden hoşlanıp hoşlanmadığıma karışmaması. Burnu bir havari gibi havada, bana: "Kıvançlarınızı başkalarıyla bölüşme gereksinimi duymuyor musunuz hiç?" diyor. Şu inceliğe bir bakın! Onun kıvançlarını hiçe saydığımı bildiği halde benimkilerine burnunu sokuyor açıkgöz!

"Yalnız olamamak ne acı!.." diyor bir yazısında La Bruyère, kuşkusuz, kendine katlanmaktan korkup, kendilerini unutmak için, kalabalığa karışanlar utansın diye.

Bir başka bilge, Pascal da "Bütün yıkımların nedeni odamızda kalmayı bilmemekten kaynaklanıyor" diyor ve sanırım böylece, bir hücreye kapanır gibi kendi içine kapanıp mutluluğu deviniminde ve çağımın güzel fransızcasıyla, **kardeş kardeş** diyebileceğim bir fuhuşta arayan bütün çılgınları anımsatmak istiyor bize.

XXIV
TASARILAR

Büyük, ıssız bir parkta dolaşarak söyleniyordu: Sevdiğim kadın,

akılları durduran şatafatlı bir saray giysisi içinde ve güzel bir akşam havasında, önünde uzun çimenler ve havuzlar bulunan bir sarayın mermer merdiveninden inseydi nasıl da güzelleşirdi! Çünkü doğuştan bir prenses hali var onda."

Sonra bir sokağa girip bir gravürcünün önünde durdu, Afrikayı resmeden bir gravüre baktı, söylendi kendi kendine: "Hayır! o güzel varlığa hiç de böyle bir sarayda sahip olmak istemezdim. Kendimizi **evimizde** duyumsayamayız böyle bir yerde. Hem altın kakmalarla kalbura dönmüş bu duvarlarda sevgilimin resmini asacak yer bile bulunmazdı; bu görkemli geçitlerde insanın başbaşa kalacağı tek köşe yoktur. Yaşamın düşünü üretmek için şurda oturmalıyız."

Gravürdeki ayrıntılara bakıp onları inceleyerek kendi ruhuyla konuşuyordu: "Deniz kıyısında tahtadan güzel bir kulübe, adlarını bile unuttuğum o garip ve parlak ağaçlarla çevrili.., havada insanı kendinden geçiren tarifsiz bir koku.., kulübede güçlü bir gül ve misk kokusu..., daha ötede, küçük evimizin arkasında denizin dalgalarıyla sallanan serenlerin uçları.., perdelerden süzülüp gelen pembe bir ışıkla aydınlanmış, serin hasırlarla, baş döndürücü çiçeklerle süslenmiş bir oda ve portekiz yapısı, ağır, koyu tahtalardan (sevgilimin sakin sakin yelpazelenerek, hafif afyon karışmış tütün içerek dinlenebileceği) iskemleler, odanın ve verandanın ötesinde ışıktan esrik kuşların şamatası, ve sürekli çene çalan küçük zenci kızlar... ve gece, düşlerime eşlik eden ezgili ağaçların, Afrika ağaçlarının yakaran uğultuları, aradığım böyle bir yerdi işte. Sarayla işim ne benim?

Büyük bir caddeden geçiyordu, az ötede temizce bir otel çıktı önüne, perdeleri renk renk hint kumaşı, şen kahkahaların yükseldiği pencereden iki gülen baş sarkıyordu. Hemen kendi kendine: "Ne başıboş düşüncelerim varmış, burnumun dibindekini uzaklarda arıyorum. Mutluluk da, zevk de önüne ilk çıkan, rastladığın, arzu dolu ilk yerdeymiş. Şöyle yanan bir ocak, duvarlarda parlak çiniler, karnını doyuran bir yemek, sert bir şarap, çarşafları pamuk gibi olmasa da yeni değiştirilmiş, koskocaman bir yatak olsa, daha ne isterim ben?"

dedi.

Dış yaşamdan gelen gürültülerin Bilgelik öğütlerini artık rahatsız edemediği bir saatte, yapayalnız evine dönerken, mırıldanıp duruyordu: "Bugün düşlerimde benim tastamam üç evim oldu, üçünden de aynı ölçüde zevk aldım. Ruhum böyle kolayca bir yerden bir yere taşınıyorsa, niçin yer değiştireyim? Ve tasarının kendisi yeteriyle kıvanç veriyorsa bana, niçin gerçekleştireyim onu?

XXV

GÜZEL DOROTHEE

Dimdik ve korkunç ışığıyla kenti yıldırıyor güneş, kum göz kamaştırıyor, deniz balkıyor. Şaşkın dünya usulca yığılıp kalıyor ve uyuyanın yarı uyanık yok oluşun zevkine kandığı bir tür tatlı ölüm olan öğlen uykusuna yatıyor.

Bu sırada, güçlü ve güneş gibi mağrur Dorothée sonsuz göğün altında tek canlı olarak, ışıkta parlak, siyah bir leke bırakıp ıssız yolda geniş kalçaları üstündeki incecik gövdesini tembel tembel ırgalayarak yürüyor. Bedenine yapışan açık pembe ipek entarisi, teninin yoğun karanlıklarını yansıtarak sarıp sarmalıyor selvi boyunu, çukur sırtını ve sivri göğüslerini.

Işığı süzen kırmızı şemsiyesi gölge gölge yüzüne düşürüyor yansıttığı ışıkların kanlı düzgününü.

Gür mavi saçlarının ağırlığı narin başını arkaya doğru çekiyor ve ona utkulu ve tembel bir hava veriyor. Ağır salkım küpeleri küçük kulaklarında gizlice cıvıldıyor.

İmbat yeli zaman zaman kaldırıp dalgalanan eteğinin ucunu, o parlak ve güzel bacağını sergiliyor. Avrupanın müzelere kapattığı mermer tanrıçaların ayaklarına benzeyen ayağı ince kumun üstünde biçiminin şaşmaz izini bırakıyor. Çünkü Dorothée, alabildiğine alımlı, alabildiğine yosma, hayran gözlerin verdiği gururla, törelere aldırdığı bile yok, özgür yurttaş olduğu halde ayakkabısız geziyor.

İlerliyor böyle akar gibi uyumla, yaşamdan mutlu, ak gülücükler-

le, mekanda uzaktan uzağa yürüyüşünü ve güzelliğini yansıtan bir aynayı tutar gibi güleç bir yüzle.

Güneşin dişleri altında köpekler bile acıyla inlerken; bu tembel, güzel ve bronz gibi soğuk Dorothée'yi böyle yürüten nedir?

Öylesine alımla düzenlenmiş küçük evini, çok ucuza mal olan çiçekler ve hasırların öylesine güzelleştirdiği odasını niçin terketti; yüz adım ötede kumsalı döğen deniz, güçlü ve tekdüzen uğultularıyla kararsız düşlerine eşlik ederken, odasında o, saçlarını taramayı, tütün içmeyi, yelpazelenmeyi, avlusundan, pirinçli ya da safranlı yengeç yahnisinin piştiği tencereden iştah açıcı yemek kokuları gelirken, büyük tüylü yelpazesinin aynasında kendini seyretmeyi ne çok seviyordu oysa.

Belki de bir subay, arkadaşlarından ünlü Dorothé'nin güzelliğini duydu, ve şimdi Dorothée uzak kumsallarda o subayla buluşmaya gidiyor. Kuşkusuz sade bir kız olan Dorothée o subaydan kendisine Opera balosunun nasıl olduğunu anlatmasını ve yaşlı Cafrine'lilerin bile esrikleşip kıvançla kendilerinden geçtikleri pazar danslarına gittiği gibi bu baloya da yalınayak gidip gidemeyeceğini soracak ona; Paris kadınlarının ondan güzel olup olmadıklarını da öğrenmek isteyecek.

Herkesin hayran olduğu, çok sevdiği Dorothée, on bir yaşındaki, ama şimdiden olgunlaşmış güzel kızkardeşini satın almak, kölelikten kurtarmak için kuruşu kuruşa katmak zorunda kalmasa elbette çok mutlu olabilirdi! İyi yürekli Dorothée kuşkusuz başaracak bu işi; çocuğun sahibi çok pinti, paradan başka bir güzelliğin de var olduğunu anlamayacak kadar pinti.

XXVI
YOKSULLARIN GÖZLERİ

Oy! bugün sizden nasıl nefret ediyorum bilseniz. Nedenini anlamanız anlatmamdan daha kolay kuşkusuz; çünkü sanıyorum ki siz kadın duyarsızlığına en iyi örneksiniz.

Birlikte, bana kısa görünen uzun bir gün geçirmiştik. Bundan böyle tüm düşüncelerimizin ortak, ruhumuzun tek bir ruh olacağına değgin söz vermiştik birbirimize; herkesin söylediği, kimsenin gerçekleştiremediği düşlerden biri işte.

Akşam yorgundunuz biraz, yeni bir bulvarın köşesindeki, yeni açılmış bir kahvenin önünde oturmak istediniz, henüz tamamlanmamış bir görkemi utkuyla gösterircesine sağda solda molozlar, harç döküntüleri vardı. Işık altında, pırıl pırıldı kahve. Gaz lambaları bile ateşli bir başlangıç tutkusunu sergileyip tüm güçleriyle aydınlatıyorlardı beyaz ışıklarla kamaşmış duvarları, aynaların pırıl pırıl yüzlerini, silme çubukların ve kornişlerin altın yaldızlarını, tasmalı köpekleri gezdiren tombul yanaklı uşakları, bileklerine tünemiş atmacalara gülen kadınları, başlarında meyveler, börekler, kızarmış av hayvanları taşıyan su perilerini ve tanrıçaları, uzanmış kollarında küçük bavyera vazosu ya da alacalı dondurmaların çift renkli dikilitaşlarını sunan Hébe'leri, Ganymède'leri; oburluğun hizmetine sunulmuş bütün tarihi, bütün efsaneyi.

Önümüzde, yolda, kırk yaşlarında, yorgun yüzlü, sakalına ak düşmüş bir adam, bir eliyle küçük bir oğlan çocuğunu tutmuş, kucağında yürüyemeyecek kadar yorgun minik bir varlık, ayakta dimdik duruyor, hizmetçi gibi çocuklarına hava aldırıyordu. Hepsinin giysileri yırtık pırtıktı. Üçü de, ciddi bir yüz ve bakan altı gözleriyle, aynı hayranlıkla, ama yaşlarına göre değişen biçimde yeni kahveyi seyrediyorlardı.

Babanın gözleri: "Ne güzel! ne güzel! sanki zavallı dünyamızın bütün altını bu duvarın üstüne taşınmış" diyordu. Küçük oğlan çocuğunun gözleri: "Ne güzel! ne güzel! ama yalnız bizim gibi olmayanların girebileceği bir ev" diyordu. En küçüğün gözlerine gelince, şaşkın ve derin bir kıvançtan başka bir şey anlatmayacak kadar büyülenmişti.

Halk aşıkları türkülerinde, arzu ruha iyilik sunar, yüreği yumuşatır derler. Benim o akşamki ruh halimi yansıtma açısından şarkıda

söylenen doğruydu. O üç kişinin, o ailenin gözleri yüreğimi yumuşatmakla kalmamış, kendimden, önümüzdeki, susuzluğumuzdan çok açgözlülüğümüzü sergileyen bardaklar ve sürahilerden utanç duymuştum. **Benim** bu düşüncemi, aynı düşünceyi okumak için gözlerimi gözlerinize çeviriyordum güzelim; o öylesine güzel, o öylesine tarifsiz, tatlı gözlerinize. Tutkunun ve Ayışığının konakladığı yeşil gözlerinizin ta içine bakıyordum güzelim, ve siz o anda bana: "Şunların haline bak, ne sinir şeyler, gözlerini araba kapısı gibi koca koca açmışlar, kahveciye söyleyin de lütfen bunları uzaklaştırsınlar" dediniz.

Anlaşmak ne zormuş meğer meleğim, düşünceler ne kadar değişikmiş birbirini sevenler arasında bile!

XXVII
YİĞİTÇE ÖLÜM

Fancioulle çok usta bir soytarıydı, Prensin de dostlarından biri gibiydi. Ne var ki, kendini güldürüye adamış kimselerde en ciddi şeyler bile uğursuz bir eğlenceye dönüşür, ve garip görünse de, yurt ve özgürlük aşkı bir soytarının usuna bile zorbaca el atar, Fancioulle de, böylece, bir gün, hoşnutsuz soyluların düzenleği bir komploda yer aldı.

Prensleri tahtından devirip, topluma hiç sormadan toplumu değiştirmek isteyen öfkeli insanlar kadar, onları prenslere gammazlayan toplum sever insanlar da var olmuştur her yerde, her zaman. Komplocu soylu efendilerle birlikte Fancioulle da tutuklanıp ölüm cezasına çarptırıldı.

Prensi kızdıran şeyin, en çok da, gözde oyuncusunu asiller arasında görmek olduğuna inanmak isterdim. Prensti bütün prensler gibi, ne daha iyi, ne daha kötü; ancak bazı durumlarda, aşırı duygusallığı yüzünden, öteki prenslerden çok daha vahşi, çok daha acımasız biri kesiliyordu. Güzel sanatlara tutkuyla aşık, güzel sanatlardan çok iyi anlayan biri olarak, gerçekten de zevklere aşırı

düşkünlüğü vardı. İnsanlara aktörelere ise fazla aldırdığı yoktu, kendisi de tam bir sanatçı olan prensin en amansız düşmanı iç sıkıntısıydı, ondan kaçıp kurtulmak için gösterdiği çabayı, yalnızca zevke, ya da zevkin ince şekli olan şaşkınlığa yönelmese de, ve o topraklarda yazılmasına izin verilse, ciddi bir tarihçi canavarca, Prensi de "canavar" olarak nitelerdi. Prensin en büyük üzüntüsü dehasına yetecek genişlikte bir tiyatroya sahip olamamaktı. Çok dar alanlarda bunalan, ve gelecek çağların adlarını, iyi niyetlerini her zaman bilemediği böyle genç Neron'lar vardır. Öngörüsüz bir Felek de bu Prensi Devletlerinden daha geniş yeteneklerle donatmıştı.

Aniden bir söylenti yayıldı, Prens suçluları bağışlayacakmış. Söylenti de şurdan çıktı, Prens Fancioulle'un çok iyi oynadığı bir oyunun yeniden sahneye konmasını istemiş, komplocu soyluların bile oyunu izlemelerine izin vermişti. Olayı yüzeysel değerlendirenlere göre her şey gün gibi açıktı, iyi yürekli Prens kendisine kötülük yapanları bile yiğitçe bağışlıyordu.

Öyle ya, her şey beklenirdi bu garip adamdan, erdem de beklenirdi, suçluları bağışlaması da, hele de işin ucunda umulmadık, yeni zevkler varsa. Ancak, bu meraklı ve hasta ruhun derinliklerine benim gibi önceden sızabilenler böyle düşünmüyordu. Büyük olasılıkla, Prens, ölüm cezasına çarptırılmış bir insanın bu durumda sahnede ne derece başarılı olacağını öğrenmek istiyordu. **Hayati** önemdeki fizyolojik bir deney için, olanaktan yararlanmak, bir sanatçının, içinde bulunduğu olağanüstü durumda, yeteneklerinin nereye dek bozulabileceğini, ya da değişebileceğini saptamak istiyordu; bundan başka, ruhunda, suçluları bağışlamak gibi bir niyet de var mıydı? Bu nokta hiç aydınlığa kavuşmadı.

Büyük gün geldi sonunda, o küçük saray tüm görkemini sergiledi, küçük bir devletin, ayrıcalıklı bir sınıfın kısıtlı olanaklarla ve salt debdebe uğruna serdiği şatafatı görmeyenler hayal bile edemez. Görkem görkem üstüneydi, insanı önce o tantanalı görünüm, sonra da bu şatafattan doğan tinsel ve gizemli ilgi etkiliyordu.

Amacı yaşamın gizemini simgesel bir biçimde göstermek, kişilikleri ise periler olan bu tür oyunlarda adet olduğu üzere, Facioulle, özellikle, sessiz, ya da az sözlü rolleri oynuyordu. Sahneye hafifçe ve tam bir rahatlıkla girdi, onun bu halini gören soylu seyirciler, rehavetle, tamam, bağışlanmış, dediler içlerinden.

Bir oyuncudan, "İşte iyi bir oyuncu" diye söz ederken anlatılmak istenen şudur: Kendi kişiliğinin altında onun oyuncu yanını, yani sanatı, çabayı, istem gücünü görebiliriz. Eski çağda yapılan yontular vardır, bakınca, adeta insan gibi yaşıyor, yürüyor, görüyor deriz. Eğer bir oyuncu rolünü oynarken, oynadığı kişilikle böylesine özdeşleşirse, kuşkusuz bu çok özel ve hiç beklenmeyen bir durumdur. Fancioulle da o akşam tümüyle ülküseldi, varlığı, canlılığı, gerçekliği yadsınamaz bir ülküsellikti. O soytarı, başının çevresinde, görülmeyen, yalnız benim gördüğüm, sanat ışınlarıyla Kurban'ın utkusunun garip bir bileşimle içine karıştığı bir ışıklı hale, gidiyor, geliyor, gülüyor, ağlıyor, çırpınıp kasılıyordu. En aşırı soytarılıkların içine bile Fancioulle, kendine özgü,. bilemediğim o hangi incelikle, kutsalı ve doğastünü aktarıyordu. O unutulmaz akşamı sizlere anlatmaya çalıştığım şu anda kalemim titriyor, o akşam duyduğum aynı coşkuyla gözlerim yaşarıyor. Fancioulle, sanat esrikliğinin bütün esriklikler-den çok daha fazla, uçurumun dehşetine perde çekebileceğini, dahinin, bir mezar kıyısında mezarı görmesini engelleyecek kadar büyük bir kıvançla, tüm mezar ve yıkım düşüncelerinin sürüldüğü bir cennetteymişçesine, kendini kaybedip oyununu oynayabileceğini kanıtlıyordu bana.

Duyguları körelmiş, ne kadar sıradan olurlarsa olsunlar, tüm dinleyiciler sanatçının büyük gücüne kapılmışlardı . Ölümü, yası, suçları kimse düşünmüyordu artık. Herkes, kaygılardan uzak, canlı bir baş yapıtı görmenin kabaran hazlarına koyvermişti kendini. Kıvançlı, hayran alkışlar, sürüp giden bir gök gürültüsünün gücüyle tavanları sarstı kaç kez. Prens bile kendinden geçip alkışlarını uyruklarının alkışlarına kattı.

Yine de usta bir göz o kendinden geçişin katıksız olmadığını anlardı. Zorba yönetiminde yenilmiş mi duyumsuyordu kendini? Yüreklere dehşet saçan, zihinleri uyuşturan sanatının gücü mü tükenmişti? Deneyiminde yanılmış mıydı, umduğu çıkmamış mıydı? Karın kar üstüne binmesi gibi, Prensin, zaten solgun ve şimdi yeni solgunlukların bindiği yüzüne bakarken, doğruluğu kesinlikle doğrulanmasa bile yanlışlığı da kesinlikle doğrulanmamış yargılarım bunlardı. Dudakları gittikçe daha bir büzülüyor, eski dostunun, ölümü bu denli iyi soytarılaştıran soytarının ustalığını açıkça alkışlarken bile, gözleri, kıskançlık ve öç ateşine benzer için için bir ateşle parıldıyordu. Bir an, Prens Hazretlerinin, arkasındaki uşağa eğilip kulağına bir şeyler söylediğini gördüm. Çocuğun güzel, afacan yüzünde bir gülümseme ışıdı; hemen, ivedi, bir görevi yerine getirmek istiyormuş gibi locadan ayrıldı.

Birkaç dakika sonra da, tiz, uzun bir düdük sesi en etkili yerlerinin birinde Fancioulle'un oyununu bozup kulakları, yürekleri dele dele çınladı. Salonun bu beklenmedik tepkinin fışkırdığı yerinden bir çocuk, gülmemek için kendini zor tutarak, bir koridora sıvıştı.

Fancioulle, sarsılıp, düşünden uyanarak, önce gözlerini kapadı, sonra hemen hemen birden, ölçüsüzce büyümüş, gözlerini yeniden açtı, ardından, çırpınıp soluk almak istercesine ağzını açtı, bir öne, bir arkaya sallandı, sonra kaskatı, cansız yığıldı.

Kurbanı celladın elinden alan, kılıç kadar keskin bir düdük sesi miydi gerçekten? Bu öldürücü etkiyi bile bile mi Prens kurnazca bir yol seçmişti? belki evet, belki hayır. Sevgili ve eşsiz Fancioulle'unun ölümünden vicdan azabı duydu mu? Buna inanmak hem hoş, hem de yasal olurdu.

Komplocu soylular ise bir oyun seyretmenin zevkini son kez tattılar. Ve aynı gece yaşamdan silindiler. Sonraları da çeşitli ülkelerde ustalıklarını kanıtlamış birçok pandomim oyuncuları gelip Prensin sarayında oyun oynadılar; ama hiçbiri ne Fancioulle'un varlığına denk bir oyun sergiledi ne de onun erdiği **lütfa** erdi.

XXVIII

KALP PARA

Tütüncüden uzaklaşırken dostum da paralarını değerine göre özenle ayırıp, yeleğinin sol cebine altın paraları, sağ cebine gümüş paraları, pantalonunun sol cebine diğer bozuk paraları, sağ cebine ise dikkatle incelediği, iki franklık gümüş parayı koydu.

"Ne ilginç, bu ne özen!" dedim içimden.

Bir yoksul titreyerek şapkasını uzattı. -yalvaran gözlerin sessiz anlamı kadar insanı ürperten şey yoktur, o gözlerde, onları okuyabilen duyarlı insan için hem alçakgönüllülük, hem sitem, kamçılanan köpeğin yaşlı gözlerindeki o karmaşık duygusal derinliğe benzer bir şeyler vardır.

Dostumun verdiği para benimkinden çok çok fazlaydı. Ona: "Haklısınız, şaşırmak kadar şaşırtmaktan da zevk alır insan" dedim. Dostum, bu savurganlığın haklı bir nedene dayandığını açıklamak istermiş gibi, şakince yanıtladı: "-para kalptı."

Kılı kırk yarmaya alışmış zavallı beynimde (doğa'nın bana armağan ettiği ne yorucu bir beyindir!) birden şöyle bir düşünce doğdu: dostum kalp parayı verdi, çünkü o zavallı adamın yaşamında da ilginç bir olayın yer almasını istedi, hatta belki, kalp bir paranın bir dilenci elinde, iyi ya da kötü, doğurabileceği sonuçları öğrenmek istedi. Öyle ya, bozdurulduğunda bir hayli gerçek paraya dönemez miydi? Ya da bozduranı hapse göndermez miydi? Bir meyhaneci, örneğin bir fırıncı kalpazanlık suçuyla tutuklattırırdı belki de onu. Ya da kalp para bakarsın yoksul sahibini üç beş gün bey gibi yaşatırdı. Düş gücüm, böylece, olası tüm varsayımlardan olası tüm sonuçları çıkararak, sanki dostum böyle şeyler düşünüyormuş gibi, dolu dizgin gidiyordu.

Ama o birden, beni benim sözlerimle yanıtlayıp, düşlerimi yarıda kesti: "Evet, haklısınız; bir insana ummadığını verip onu şaşırtmaktan büyük zevk yoktur."

Gözlerinin içine baktım, bu sözleri çok safça, inanarak söylediği-

ni dehşetle gördüm. Açıkça belliydi, hem iyilik yapmak, hem kazançlı çıkmak istiyordu; kalp iki frankı verip kaybettiği iki frankı ve Tanrının yüreğini kazanacak; cenneti ucuza mal edecek; kısaca bedavadan yardımsever bir insan olacak. Az önce aklımdan geçirdiğim şeyleri düşünerek, zevk için bu suçu işleseydi bağışlayabilirdim onu; meraklı, kendine özgü, yoksulları tehlikeye atarak gönül eğleyen biri derdim; ama böyle budalaca hesaplar yaptığı için asla bağışlamam onu. Kötü olmak asla bağışlanamaz, ama kötü olan yaptığı kötülüğü bilirse bu da bir meziyettir; ve en iğrenç olanı aptalca kötülük yapmaktır.

XXIX
CÖMERT KUMARCI

Dün, bulvarın kalabalığında, tanımayı hep çok istediğim, hiç görmemiş olmama rağmen hemen tanıdığım gizemli bir varlığı yakınımda duyumsadım. Kuşkusuz benimkine benzer bir arzu onda da vardı, zira geçerken anlamlı bir şekilde göz kırptı bana, arzusuna ivedi uydum. Dikkatle izledim onu, ve onun girdiği, Paris'in yer üstündeki hiçbir evinin bir benzerine sahip olmadığı kadar büyük bir şatafatın parıldadığı ve yerin altındaki ışıl ışıl bir konuta girdim. İlginçtir, buradan sık sık geçmiş olabilirdim, ama bu görkemli yere burdan girildiği aklımın ucundan geçmezdi. Buranın, insanın başını döndürse de, yaşamın bıktırıcı tüm dertlerini neredeyse anında unutturan ince bir havası vardı; insana herşeyi unutturacak kadar tadı güzel bir efsane meyvesi vardır hani, ebedi bir öğlen sonrasının ışıklarıyla aydınlanmış, büyülü bir adaya çıkanlar, bu meyveyi yiyip, ezgili çağlayanların uğultusunda yurtlarını, yuvalarını, karılarını, çocuklarını unutur, denizin kabaran yüksek dalgalarına asla geri dönmek istemezler, buna benzer loş bir mutluluk soluyordu orda insan.

Öldürücü bir güzelliğin damgasını taşıyan garip erkek ve kadın yüzleri vardı, şimdi kesinlikle anımsayamadığım dönemler ve ülkelerde görmüş gibiydim. Tanımadığımız birileriyle olunca haliyle duy-

duğumuz o korkuyu değil de, kardeşçe bir sevgi uyandırdılar bende. Bakışlarındaki o ilginç anlamı herhangi bir şekilde tanımlamaya kalksam, derim ki, iç sıkıntısından doğan acının ve yaşadığını duyumsamadan doğan ölümsüz arzusunun bu kadar canlılıkla parladığı gözler görmedim.

Ev sahibim ve ben, oturmuş, iki eski ve candan dost olmuştuk. Yemek yedik, çeşit çeşit olağanüstü şaraplar içtik, hem de aşırı derecede. İşin garibi, birkaç saat sonra, bana öyle geliyor ki ondan daha çok esrik değildim. Yine de oyun yüzünden, o insanüstü zevk yüzünden şarap şölenimize zaman zaman ara veriyorduk, şunu da söylemeleyim ki kumar oynamış ve ardardına ellerde, yiğitçe bir gamsızlık ve hafiflikle ruhumu kumarda kaybetmiştim. Ruh, öyle ince, çoğu zaman öyle yararsız ve bazan da insanı öyle rahatsız eden bir şey ki, gezerken kimliğimi yitirsem ruhumu yitirdiğimden daha çok üzülürdüm.

Eşsiz tadı ve kokusuyla ruhta yeni ülkeler ve bilinmeyen mutluluklara özlem doğuran yaprak sigaraları içtik uzun zaman, ve bütün bu hazlarla kendimdem geçip, ağzına dek dolu bir kadehi kavradım ve ona pek aşırı gelmeyen bir özdenlikle haykırdım: "Ölümsüz sağlığınıza, yaşlı keçi!"

Evrenden, evrenin yaratılışından ve mahşerden söz ettik; Çağın büyük konusundan, yani gelişiminden, yetkinlikten ve genellikle insan coşkularının bütün biçimlerinden söz ettik. Bu konuda Hazret'leri hafif ve kesinlikle inandırıcı şakalar yapıyor ve düşüncelerini, gelmiş geçmiş hiçbir ünlü sohbet adamında rastlamadığım bir güldürü ustalığıyla, ince bir konuşma biçimiyle, sakin sakin söylüyordu. Şimdiye dek insan zihnini ele geçiren çeşitli filozofların saçmalıklarını açıkladı, hatta bana, yararlarını ve iyiliğini, her kim olursa olsun, kimseyle bölüşmem uygun olmayan bazı temel ilkelerin gizini verdi. Dünyanın hemen her yerinde yaygın kötü ününden hiçbir şekilde yakınmadı,. hatta, boş inançların yıkılmasıyla en çok ilgilenen kişinin kendisi olduğuna inandırdı beni, bir de itirafta bulundu, kendi gücüyle

ilgili ancak bir kez korkuya kapılmış, meslektaşlarından daha uz bir vaizci, kürsüde şöyle haykırıyormuş: "Sevgili kardeşlerim, şunu unutmayın ki gelişim övülürken iblisin en güzel kurnazlığı da böyle bir gelişimin bulunmadığına sizi inandırmak olacak!"

O ünlü konuşmacının anısı bizi kendiliğinden akademiler konusuna getirdi ve garip arkadaşım birçok durumlarda pedagogların kalemini, sözlerini ve bilincini esinlemeyi gereksiz saymadığını, gözle görülmese bile aslında bütün akademik toplantılarda hazır bulunduğunu söyledi.

İyiliğin böylesi cesaretimi artırdı, Tanrıdan haber sordum, yakınlarda onu gördünüz mü dedim. Biraz da hüzünlü bir kayıtsızlıkla yanıtladı: "Karşılaşınca selamlaşırız, ama, doğuştan nezaketlerinin eski kinlerini söndüremediği yaşlı beyzadeler gibi."

Sanmam ki Hazretleri bir başka sıradan ölümlüyle böyle uzun uzun konuşmuş olsun, aşırıya kaçmaktan çekindim. Zaten doğan güneşin titreyen ışıkları da camları ağartıyordu, nice şairlerin şakıdığı ve bilmeden utkusuna çalışan ve nice filozofların hizmetine girdiği o ünlü kişi bana "Hakkında nice kötü şöyler söyleyen ben, siz ölümlülerin deyimiyle bazan da iyi bir İblis'im ve sizde de iyi bir anı bırakmak istiyorum. Ruhumuzun onulmaz kaybını onarmak için, yazgınızın sizden esirgediği şeyi, yani, bütün sayrılıklarınızın ve bütün o zavallı gelişimlerinizin kaynağı olan şu Sıkıntı denen illeti bütün ömrünüz boyunca dindirip yenme olasılığını veriyorum size, şöyle ki, gerçekleşmesine yardım etmediğim bir arzuyu asla duymayacaksınız; sıradan benzerleriniz üstünde egemenlik kuracaksınız; şakşakçılarınız, hatta size tapanlar olacak; parmağınızı bile kıpırdatmadan gümüşler, altınlar, elmaslar, peri sarayları gelip sizi bulacak, kabul etmeniz için yalvaracaklar size; düşgücünüz dileyip buyurduğu ölçüde sık sık yer, yurt değiştireceksiniz; hep sıcak ve kadınların çiçekler kadar güzel koktuğu şirin ülkelerde bıkmadan, usanmadan şehvetle kendinizden geçeceksiniz, ve işte buna benzer şeyler"deyip doğruldu ve özden bir gülücükle uğurladı beni.

Böylesine büyük bir kalabalık önünde küçük düşmekten korkmasam, bu eşsiz cömertliğine teşekkür etmek için seve seve dizlerine kapanırdım. Ama ondan ayrıldıktan sonra yavaş yavaş yadsınmaz bir güvensizlik girdi içime; bu kadar aşırı bir mutluluğa inanasım gelmiyordu, ve, yatarken, aptalca bir alışkanlık eseriyle dua ediyor, yarı uykulu, yineleyip duruyordum: "Tanrım! Ulu Tanrım! yardım et de şu İblis sözünde dursun!"

XXX
İP

Edouard Manet'ye

"Yanılsamaların sayısı insanın insanla, ya da, insanın nesneyle ilişkileri kadar çoktur, diyordu dostum. Ve yanılsama bitince, yani varlığı ya da olayı bizim dışımızdaki haliyle, asıl haliyle görünce, yarı, hayal görüntünün kaybolmasından doğan esefden, yarı yenilik önündeki, gerçek olay önündeki hoş şaşkınlıktan doğan, garip ve karmaşık bir duyguya kapılırız. Açık seçik, olağan, her zaman aynı, asla yanılgıya düşmeyeceğimiz bir şey varsa o da analık duygusu, annenin sevgisidir. Anneyi anne sevgisinden ayrı düşünmek, ışığı ısısız düşünmek kadar güçtür; annenin çocuğuyla ilgili tüm davranış ve sözlerini analık sevgisine bağlamak çok doğal değil midir?Ama siz, en doğal yanılsamayla özgün bir biçimde gizemleştirdiğim şu küçük öyküyü dinleyin.

"Ressam olduğum için sokakta gördüğüm insanların yüzlerine, görünüşlerine daha bir dikkatle bakarım, yaşamı, diğer insanlara göre, daha canlı, daha anlamlı kılan bu özel yeteneğimizden biz ressamlar ne büyük bir tat duyarız, anlatamam. Oturduğum mahalle kent merkezinden uzak ve ıssızdır, evlerin arasında geniş çayırlar vardır, ve ben, sık sık, ateşli ve afacan görünüşüyle diğer çocuklardan daha çok dikkatimi çeken bir çocuğu inceler dururdum. Birkaç kez modellik etti bana, bazan küçük bir çingene, bazan melek, bazan efsanedeki **aşk** tanrısı olarak resmini yaptım, kimi zaman bir keman,

kimi zaman Dikenli Taç ve Tutkunun Çivilerini, kimi zaman da Eros'un Meşalesi'ni taşırdı bu resimlerde. Sonunda, bu yaramazın garip hallerini öyle sevmeye başladım ki, evine, o yoksul insanlara gidip babasından ve annesinden onun benim yanımda kalmasını istedim, iyi giyindireceğimi, harçlık vereceğimi, fırçalarımı temizletmekten ve alışverişten başka bir iş yaptırmayacağımı söyledim. Yüzü gözü yıkanıp açılınca çocuk daha bir sevimli oldu, kendi yoksul evine kıyasla benim evim cennet gibi geldi ona. Ancak şunu da söyleyeyim ki bazı yersiz davranışlarıyla zaman zaman üzüyordu beni, örneğin şekere ve tatlı içkilere aşırı düşkündü. Sayısız uyarılarıma rağmen, yine bu türden bir yaramazlıkta bulunca, ona, böyle devam ederse kendisini evine geri göndereceğimi söyledim. Sonra çıktım, işlerim yüzünden eve bir hayli sonra döndüm.

"Girince şaşkınlıktan dona kaldım, tüylerim diken diken oldu, küçük delikanlım, yaşamının afacan yoldaşı dolabın kapağına kendini asmıştı! Ayakları neredeyse yere dokunuyordu; kuşkusuz ayağıyla itmiş olduğu iskemle yanında yere yuvarlanmış, başı omzuna düşmüştü; şiş yüzüne, hep aynı noktaya dehşetle dikilmiş ve faltaşı gibi açılmış gözlerine bakınca bir an yaşadığını sandım. Çocuğu ipten indirmek öyle kolay olmadı. Bedeni kaskatı kesilmişti, onu hemen yere indirmek için gösterdiğim çaba nasıl tüyler ürperticiydi anlatamam. Bir kolumla onu tümüyle kavrayıp kaldırmam, öteki elimle de ipi kesmem gerekti. Bunun yapmakla da iş bitmiyordu; küçük vahşi çok ince bir ip kullanmış ve ip derin bir şekilde etine gömülmüştü; boğumlara girmiş ipi ince bir makasla kesip boynunu kurtarmak gerekiyordu.

"Söylemeyi unuttum, hemen komşuları çağırıp yardım istemiştim, ama uygar insanın alışkanlıklarını terketmek istemeyen tüm komşularım, bilmem neden bir asılma olayına adlarının karışmasını istemeyip yardıma yanaşmadılar. Doktor geldi, çocuğun çoktan ölmüş olduğunu söyledi, kefenlemek için soymamız gerekti, ceset öyle katılaşmıştı ki elbiseleri ancak keserek çıkarabildik.

Komiser, ya bile bile, zevk için, ya da, suçluları olduğu kadar suçsuzları da korkutma alışkanlığıyla iş olsun diye, yüzüme şöyle bir kuşkuyla bakıp mırıldandı: "Şüpheli, karanlık bir olay!"

Geride en güç iş, durumu çocuğun babasına, annesine söylemek kalmıştı, bunu düşünmek bile perişan ediyordu beni; nasıl gidecektim. Ayaklarım birbirine dolanıyordu. Sonunda o cesareti gösterdim. Ancak hiç ummadığım bir şey oldu, çocuğun annesi gayet soğukkanlıydı, gözünden bir damla yaş akmadı. Bir söz vardır: "En korkunç acılar sessiz çekilen acılardır" İçimden " duyduğu acının dehşeti yüzünden kadıncağız donup kaldı" dedim. Baba'ya gelince, yarı alık, yarı dalgın, söylenmekle yetindi: "Belki de hayırlısı buymuş; sonu iyi olmayacaktı zaten!"

"Çocuğun cesedi divanımda, bir hizmetçi kızın yardımıyla son hazırlıkları yaparken annesi girdi atölyeye. Cesedi görmek istediğini söyledi. Daha bir perişan olacaktı, çocuğu görmesini engelleyemezdim de, son, yüce ve hüzünlü bir avuntuydu bu onun için. Ardından oğlunun kendini astığı yeri göstermemi istedi. "Hayır, hayır, olmaz hamfendi, -perişan eder bu sizi" dedim. Ama gözlerim istemeden o uğursuz dolaba takılınca, çivinin hâlâ kapakta olduğunu ve ucundan da hayli uzunca bir ip parçasının sarktığını dehşet ve öfkeyle gördüm. Yıkımın bu son kalıntılarını da gözönünden kaldırmak için atıldım ve tam çiviyle ipi pencereden atarken kadın kolumu tutup karşı konmaz bir sesle: "oh bayım! bana verin bunu! lütfen! yalvarırım!" dedi. Kuşkusuz duyduğu acıdan ne kadar çılgına dönmüş ki oğlunun ölümüne neden olan şeye bile sevgi gösterip onu saklamak istiyor, dedim içimden. -Ve çiviyle ipi aldı.

"Evet, yapılacak her şey yapılmıştı, bu acı olayı, çocuğun gözümün önünden gitmeyen hayalini kafamdan silmek için artık eskisinden daha fazla çalışmalıydım. Ama ertesi gün bir yığın mektup aldım: kimi bizim evdeki kiracılardan, kimi komşu evlerden geliyordu: Üç mektup birinci, ikinci, üçüncü kat kiracılarından, ötekiler komşu evlerden; bazıları asıl amaçlarını latife örtüsü altında gizleye-

rek yarı şakacı bir üslupla, bazıları dil dökmeye kalkmadan doğrudan doğruya ve bozuk bir imlayla yazılmış, ama hepsi de benden çocuğun kendini astığı o ölümcül, mutlu ipin bir parçasını onlara vermemi istiyordu. Yazanların çoğu da, inanın, kadındı, ve kadın, erkek, hepsi de varlıklılardan, tuzu kurulardandı. O mektupları sakladım.

"Ve düşünüp dururken, birden kafamda bir ışık çaktı, çocuğun annesinin de, hangi amaçla, nasıl bir tecimle avunmak için ipi aldığını o zaman anladım.

XXXI
EĞİLİMLER

Altın bulutların yolculuk yapan anakaralar gibi dalgalandığı bakır çalığı bir gökyüzünün altında, güz ışınlarının göze zevk sunmak için oyalanır göründüğü güzel bir bahçede, oynamaktan yorgun düşmüş üç güzel çocuk, üç oğlan çocuğu sohbete dalmıştı.

Şunları söylüyordu biri: Dün tiyatroya götürdüler beni. Fonda deniz ve gökyüzünün göründüğü büyük ve hazin saraylar ve saraylarda yaşayan erkekler, kadınlar. Dışarda gördüklerimizden daha güzel ve daha iyi giyinmişler, canları sıkılmış, yüzleri pek ciddi, şarkı söyler gibi bir sesle birbirlerini tehdit ediyor, birbirlerine yalvarıyor, üzülüyor ve sık sık da ellerini bellerine soktukları bir hançerin üstüne dayıyorlar. Çok hoş! Kadınlar, bizi görmeye gelenlerden çok daha güzel ve çok daha yapılılar. Çukur gözleri ve kıpkırmızı yanaklarıyla korkunç bir görünüşleri var ama insan yine de onları sevmekten kendini alamıyor. Korkuyorsun, ağlamak istiyorsun, yine de hoşlanıyorsun oyundan. En ilginç yanı da, sen de onlar gibi giyinmek, onların yaptıklarını yapmak, onlar gibi konuşmak istiyorsun.

Dört çocuktan biri, arkadaşını dinlemiyor, gözlerini hayretle bir noktaya dikmiş, göğe bakıp duruyordu. Birden bağırdı: "Bakın, bakın şuraya..! Görüyor musunuz? şurdaki bulutun, yavaş yavaş giden şu ateş gibi bulutun üstüne oturmuş. Sanki o da bize bakıyor."

Ötekiler sordu: "Kim bakıyor?"

İnanmış bir dille yanıtladı çocuk: "Tanrı!" Ve devam etti "Yazık, çok uzaklaştı; artık göremezsiniz. Öteki ülkelere gidecek, yolculuk ediyor kuşkusuz. İşte yine göründü, ufuktaki şu dizi dizi ağaçların arkasından geçecek... şimdi de çankulesinin ardına iniyor... Yazık! yine görülmez oldu! "Ve çocuk, tarifsiz bir coşku ve üzüntünün pırıl pırıl yandığı gözlerini ufuk hattına dikip uzun süre kıpırdamadı.

Üçüncü çocuğun kendine özgü, cıvıl cıvıl, canlı bir kişiliği vardı,bu kez sözü o aldı: "Yalnız kendisinin görebildiği mübarek Tanrısıyla aklını bozmuş bu! Şimdi beni dinleyin, anlatacağım şey tiyatronuzdan da, bulutlarınızdan da ilginç, böyle şey başınıza hiç gelmemiştir...Birkaç gün önce ailem yolculuğa çıkarken beni de götürdü, mola verdiğimiz handa herkese yetecek kadar yatak olmadığı için dadımla yatmamı uygun buldular" deyip arkadaşlarını yanına çekti ve alçak sesle sözlerini sürdürdü: "Yalnız yatmamak, zifiri karanlıklara gömülüp bir kızla aynı yatakta olmak öyle güzel ki! O uyurken ben uyanık olduğum için tatlı tatlı eğlendim, kolumu kollarına, boynuna, omuzlarına attım. Kollarıyla boynu diğer kadınlarınkinden daha kalın, biliyor musunuz, ama teni öyle mi öyle tatlı, tıpkı mektup kağıdı, ipek kağıt gibi. Uzun uzun aynı şeyleri yapmak isterdim, korktum, uyanır diye korktum işte. Başımı saçlarına soktum, öyle gürdü ki, at yelesi gibi, sırtına dek iniyordu , ve inanın, şu çiçeklerin kokusu var ya, işte onlar kadar güzel kokuyordu. Siz de deneyin, benim yaptığımı yapın, göreceksiniz!" Bu büyük gizini açıklayan genç yazarımızı, öyküsünü anlatırken görmeliydiniz, yaşadığı olay karşısındaki şaşkınlığı hâlâ sürüyormuşçasına gözleri faltaşı gibi açıktı, ve batan güneşin ışıkları kıvrım kıvrım kızıl saçlarına kayıp, kükürt renkli bir tutku haresi gibi yanıyordu. Ömrünü Tanrıyı bulutlarda aramakla tüketeceklerden biri olmayacağı, Tanrıyı dışarda bulacağı her halinden belliydi.

Söz sırası dördüncüsüne geldi: "Evde ne kadar sıkılıyorum bir bilseniz; tiyatroya bile götürmediler hiç; velim çok pinti; Tanrının,

bana da, canımın sıkıldığına da aldırdığı yok,beni nazlayacak dadım da yok. Sanırım tüm istediğim, nereye olduğunu bilmeden, kimse bana karışmadan dosdoğru çekip gitmek, yeni ülkeler görmek. Hiçbir yerde huzurum yok, sanırım başka yerde şimdikinden daha rahat ederim. Komşu köyün panayırında üç adam vardı, tam benim istediğim gibi yaşıyorlar. Pek dikkat etmediniz onlara. İrice, esmer üç adam, eski püskü giysilerine rağmen çok gururluydular, kimseye gereksinim duymuyormuş gibiydiler. Çalgı çalarken iri, karanlık gözleri cıvıl cıvıl yanıyordu; ya müzikleri... akıl almaz bir şey, kâh dans etmek, kâh ağlamak, ya da hem dansetmek hem ağlamak istiyorsun, uzun zaman dinlese insan çıldırır. Keman çalanı yayı tellere sürterken bir acıyı dile getirmek istiyordu sanki, öteki boynuna kayışla astığı küçük piyanosunun tuşlarına küçük bir çekiçle vururken, kemancı arkadaşının acısıyla alay eder gibiydi, üçüncüsü de arada bir elindeki zilleri şiddetle vuruyordu. Hâllerinden pek hoşnuttular, halk dağıldığı halde vahşi müziklerine son vermediler. Sonra, konan bozuk paraları toplayıp çalgıları sırtlandılar. Nerde oturduklarını öğrenmek için ben de peşlerine düştüm, ormanın kıyısına geldik, bir baktım ki, yerleri yurtları yok. Biri: "Çadırı kuralım mı?" diye sordu. Öteki ""Kurma, gece çok güzel" dedi. Üçüncüsü parasını sayarken söyleniyordu: "Bu adamların müzikten anladıkları yok, karıları da ayı gibi dans ediyor. Neyse ki bir aya kalmaz Avusturya'da oluruz, oranın halkı bunlara benzemez, sevimlidir." Diğeri daha değişik düşünüyordu: "İspanya'ya doğru gidelim, mevsim geçiyor; yağmurlar başlamadan buralardan kaçalım, biz ıslanacağımıza boğazımız ıslansın."

"Bakın, konuştuklarının hepsi nasıl aklımda kalmış. Sonra birer bardak içki içip, yıldızlara karşı sırtüstü uydular. Onlara beni de birlikte götürmeleri, çalgı çalmayı bana da öğretmeleri için yalvarmak geçti içimden; ama güvenemedim kendime, karar vermek kolay değil, hem Fransa'dan çıkmadan yakalanırdım."

Ötekiler pek ilgilenmemişti söyledikleriyle, bu çocuk da **anlaşıla-**

mayanlardan biri diye düşündüm. Dikkatle baktım ona; gözlerinde ve alnında itici bir erken olgunluk vardı, bilmem neden kanım kaynadı birden, hatta, bir an acaba bilmediğim bir kardeşim mi var diye garip bir duyguya kapıldım.

Güneş batmış, yerini görkemli gece almıştı. Çocuklar dağıldılar, her biri yazgılarının çizdiği kendi yolunda yürüyecek, zamanın durum ve koşullarına göre yakınlarını ya onurlandıracaklar ya da incitecekler.

XXXII
BACCHUS'ÜN ASASI

Franz Liszt'e

Nedir Bacchüs'ün asası? Tinsel ve şiirsel anlamda, rahipler ve rahibelerin elindeki, aracıları ve bendeleri oldukları gökselliği kutsayan bir din simgesidir. Ama fiziksel açıdan yalnızca bir deynektir, düpedüz deynek, şerbetçiotu sırığı, asma hereği, kuru, sert ve dik. Bu deyneğin çevresinde, tutkulu kıvrımlarla sarmal ve kaçak saplar, çanlar gibi ya da devrik kupalar gibi eğilmiş çiçekler gülüp oynaşır. Ve bu yumuşak ya da parlak çizgi ve renk karmaşıklığından şaşılacak bir utku fışkırır. Eğri çizgiyle sarmal, doğru çizgiye cilve yapıp, sessiz bir tapınışla, çevresinde dans ediyor diyemez miyiz? Bütün o narin çiçek taçları, çiçek çenekleri, koku ve renk cümbüşleri heybetli deyneğin yöresinde gizemli bir ispanyol dansı ediyor diyemez miyiz?

Sözünü sakınmaz bir ölümlü, "Çiçekler ve asmalar deynek için yapıldıysa?" ya da "Amaç çiçekler ve salkımların güzelliğini göstermek, deynek bahane" demeye kalkarsa? Güçlü ve saygın usta, gizemli ve tutkulu Güzelliğin sevgili Bacchant'ı, asa sizde var olan o şaşırtıcı ikilemin bir simgesidir. Yenilmez Bacchus'ün çileden çıkardığı su perisi dostlarının başında asasını, dehanızı kardeşlerinizin yüreği üstünde salladığınız kadar enerji ve tutkuyla sallamadı. Deynek sizin doğru, sağlam ve sarsılmaz buluncunuzdur; çiçekler

düşgücünüzün bu bulunç çevresinde gezintisidir; erkeğin çevresinde görkemle dönen dişi ögedir. Doğru çizgi ve eğri çizgi, niyet ve niyeti anlatma biçimi, buluncun katı yalınlığı ve sözde dolambaçlık, amacın tekliği, araçların çeşitliliği, dehanın güçlü ve bölünmez karışımı, sizi bölmek ve ayırmak cesaretini, o kahrolası cesareti hangi incelemeci gösterebilir?

Sisler arasında, ırmakların ötesinde, piyanoların utkunuzun şarkısını söylediği, basın dünyasının bilgeliğinizi dile getirdiği kentler üstünde, bulunduğunuz her yerde, ebedi kentin görkemlerinde ya da Cambrinusun oynak ya da içli şarkıları dile getirip ya da anlaşılması güç düşüncelerinizi kağıda geçirip avuttuğu hülyalı ülkelerin sisleri içinde, ebedi Kösnü'nün ve ebedi Bunalım'ın ozanı, filozof, şair, ve sanatçı, sevgili Liszt, sizi ölümsüzlükte selamlıyorum!

XXXIII
ESRİKLEŞİN

Hep esrik olmalı insan. Tüm sorun burda; tek sorun budur. Zamanın, omuzlarınızı çökerten ve sizi yere eğilmeye zorlayan o korkunç ağırlığını duymamak için, sürekli sarhoş olmanız gerek.

Neyle? İster şarapla, ister şiirle, ister erdemle, bu sizin bileceğiniz iş. Ama kendinizden geçin.

Örneğin bir sarayın merdivenlerindesiniz, bir kuytunun yeşil otlarındasınız, ya da odanızda, insanın içini kararan o yalnızlık içindesiniz, ve uyandığınızda eğer sarhoşluğunuz azalmış ya da büsbütün ayılmışsanız, rüzgara, dalgaya, yıldıza, kuşa, duvar saatine, kaçan her şeye, uğuldayan ve ses çıkaran her şeye, yuvarlanan ve şakıyan her şeye saatin kaç olduğunu sorun. Alacağınız yanıt hep şu olacak: "Saat sarhoş olma saati! Zamanın o kurban kölelerinden olmamak için, içip kendinizden geçin; sürekli kendinizden geçin! Şarapla, şiirle ya da erdemle, canınızın istediği bir şeyle."

XXXIV

NE ÇABUK!

Kıyılardan ancak belli belirsiz görülebilen denizin o kocaman teknesinden, parlak ya da hüzünlü, yüz kez fışkırdı güneş, ve kıvılcımlar saçarak ya da ağlamaklı bir yüzle yüz kez daldı büyük banyosuna akşamın. Günlerdir gökkubbenin karşı yanını seyredip karşı kıyıların, karşıtlıkların kutsal alfabesini çözüyorduk. Yolcular inleyip homurdanıyordu. Sanki kara, yaklaştıkça, hiç görünmeyecekmiş gibi, daha bir çoğaltıyordu acılarını. Söylenip duruyorlardı: "Ne zaman, ne zaman, dalgalarla sallanıp durmadan, bizden daha yüksek sesle uluyan rüzgar uykumuzu bölmeden rahatça uyuyabileceğiz? Bizi taşıyan şu su gibi tuzlu olmayan eti ne zaman yiyebileceğiz? Sallanmayan bir koltukta ne zaman sindireceğiz yediklerimizi?"

Kimileri de şimdi, evlerinin, onları aldatan somurtkan karılarının, cırtlak sesli, yaygaracı çocuklarının özlemini çekiyordu. Var olmayan bir kara'nın özlemiyle hepsi öylesine şaşkına dönmüşlerdi ki önlerine ot konsa sanırım hayvanlardan daha iştahla yalayıp yutarlardı.

Sonunda kara göründü. Yaklaşınca baktık ki karşımızda çok güzel, ışıl ışıl topraklar vardı. Yaşamın ezgileri, sanki, kopup usul bir uğultuyla bizlere uzanıyor ve her tür yeşillik yönünden zengin bu kıyılardan tatlı bir çiçek ve meyve kokusu yayılıyordu.

Herkes birden neşelendi, huysuzluktan kurtuldu. Tüm kavgalar unutuldu, haksızlıklar bağışlandı, düellolar belleklerden silindi ve düşmanlıklar duman duman uçtular.

Üzgün olan yalnız bendim, akıl almaz derecede üzgündüm. Beni öylesine devce kendine çeken bu denizden, ürkütücü sadeliğinde sonsuzca değişken denizden, yaşamış bütün ruhların, yaşayan ve yaşayacak bütün ruhların yapılarını, ölümlerini ve coşkularını sanki kendi içinde taşıyıp, oyunları, davranışları, öfkeleri ve gülücükleriyle yansıtan denizden, Tanrısı elinden alınmış bir rahip gibi büyük bir üzüntüyle ayrılıyordum.

Bu eşsiz güzelliğe veda ederken kendimi ölesiye yıkılmış du-

yumsadım; ve bu yüzdendir ki, dostlarım "Çok şükür, geldik!" derken, ben "Ne çabuk!" diye haykırmıştım.

Gelmiştik, ve işte karşımızdaydı kara, gürültüleriyle, tutkularıyla, rahatlıklarıyla, bayramları ve törenleriyle, görkemli, nice umutlarla dolu, ve bize gizemli bir gül ve misk kokuları gönderen, ve yaşam ezgilerinin sevdalı mırıltılarla bize ulaştığı kara.

XXXV

PENCERELER

Dışardan, açık bir pencereye bakanlar, kapalı bir pencereye bakanlardan daha çok şey göremezler. Mum ışığını yansıtan bir pencereden daha derin, daha gizemli, daha verimli, daha karanlık ve daha aydınlık hiçbir şey yoktur. Güneşte görülebilen her şey cam ardında geçen şeyden her zaman daha az ilginçtir. O, kara ya da ışıklı oyukta yaşam, sürer, düş görür, acı çeker.

Karşıda, çatılardaki camın ardında orta yaşlı bir kadın görüyorum, teni henüz kırışmaya başlamış, yoksul, hep eğilip bir şeylerle uğraşan, ve kimseyle çıkmayan biri.

Yüzünden, giysisinden, davranışından, hemen hemen sıfırdan kalkıp bu kadının yaşam öyküsünü, daha çok efsanesini yeniden yarattım, ve zaman zaman bu öyküyü kendime anlatıp ağlarım.

Yaşlı bir adamcağız da olsa aynı şeyi kolayca yapardım.

Benden başkalarını da yaşamaktan, benden başkalarının da acısını duymaktan onurlu, yatağıma giriyorum.

Belki de soracaksınız: "Bu efsane doğru muydu?"

"Gerçek benim dışımdaymış, ne çıkar, var olduğumu ve var olan şeyin ben olduğumu yaşamama, duymama yardımcı olsun yeter."

XXXVI

RESİM YAPMA ARZUSU

İnsan mutsuzdur belki, ama arzuyla kıvranan sanatçı mutludur.

Öylesine ender gördüğüm ve geceye sürüklenmiş bir yolcunun ardında unuttuğu güzel bir nesne gibi çabucak kaçan güzelin resmini yapmak için yanıp tutuşuyorum. Kaybolalı nice yıl oldu!

Güzel, güzelden bile öte; akıl durdurur. Tepeden tırnağa kara; esinlediği her şey de gece gibi kara ve derin. Gözleri iki mağara, gizemin belli belirsiz parıldadığı, ve bakışı şimşek gibi çakıyor; yoğun karanlıklarda parlayan büyük ışık.

Işık ve mutluluk saçan kara bir gök cismi var olsaydı eğer, kara bir güneşe benzetirdim onu. Ama, ürkütücü damgasını üstüne vuran ayı anımsatıyor kuşkusuz daha çok; ay dediysem, soğuk, evli bir kadına benzeyen, sevda şiirlerinin beyaz ay ışığını değil, fırtınalı ve koşuşan bulutların sallayıp durduğu bir gecenin dibine asılmış o uğursuz ve arzulu ay ışığını anımsatıyor; arınmış saf insanlar uyurken odaya giren yumuşak ve gizli ay da değil bu, gökten sökülmüş, Teselyalı Büyücü kadınların dehşete kapılmış toprak üstünde insafsızca dans etmeye zorladığı, yenilmiş, ama baş eğmeyen bir ay!

Küçük alnında inatla direnen bir istem gücü ve kurbanın aşkı var. Yine de, kabaran burun kanatlarının bilinmeyeni ve mümkünsüzü esinlediği kaygılı yüzünün altında, tarifsiz bir incelikle tomurcuğundan açılıp çatlıyor gülücüğü bir büyük ağzın; kırmızı, beyaz, çok tatlı, bir yanardağ eteğinde açmış yüce bir çiçeğin tansığını düşleten ağzın.

Kadınlar vardır, elde edip yatmak istersin onlarla; ama bu kadın, bakışlarının altında yavaş yavaş ölmek isteği veriyor bana.

XXXVII
AYIN İYİLİKLERİ

Kendisi de tutku olan Ay sen beşiğinde uyurken pencereden bakıp "bu çocuk hoşuma gidiyor" demiş.

Ve usul usul inip bulut merdiveninden gürültüsüzce camlardan geçmiş, bir annenin yumuşak şefkatiyle uzanmış üstüne, renklerini yüzüne koymuş. Gözbebeklerin bu yüzden yeşil, yanakların aşırı

solgun kaldı. Gözlerin konuğa baka baka böyle garip bir biçimde büyüdü; seni boynundan tutup göğsüne şefkatle sıkıca bastırdığı için hep ağlamak arzusu duydun.

Kıvançla yayılan Ay fosforlu bir hava gibi, ışıklı bir ağu gibi bütün odayı dolduruyordu; canlı ışık düşünüp şunları söylüyordu: "Sonsuza dek öpücüğümün etkisinde kalacaksın. Bencileyin güzel olacak, benim sevdiğimi sevecek, beni seveni seveceksin: suyu, bulutları, sessizliği ve geceyi; o kocaman yeşil denizi, şekilsiz ve çok şekilli suyu; bulunmayacağın yeri; tanımayacağın aşıkı; devce büyük çiçekleri; çıldırtan kokuları; piyanolar üstünde kendilerinden geçip boğuk ve tatlı bir sesle kadın gibi inleyen kedileri!

"Bana aşık erkekler sevecek seni, beni öğenler seni de öğecek. Geceleri okşarken boğazını sıktığım yeşil gözlü erkeklerin, denizi, sonsuz denizi, uğuldayan yeşil denizi, şekilsiz ve çok şekilli suyu, olmadıkları yeri, tanımadıkları kadını, bilinmeyen bir dinin günnüklerine benzeyen gizemli çiçekleri, usu bulandıran kokuları, çılgınlıklarının simgesi o vahşi ve kösnülü hayvanları seven erkeklerin ecesi olacaksın.

Ve bunun içindir ki, kargınmış ve şımarık sevgili çocuğum, senin kişiliğinde, ürkütücü Kutsallığın, vaftiz anamın ve gökteki ayın evrelerine göre huyu suyu değişen tüm **aysarlar**'ın ağulu süt anasının yansımasını arayarak uzanmışım ayaklarının dibine şimdi ben.

XXVIII

HANGİ BENEDİCTA GERÇEK?

Bénédicta adlı bir kız tanıdım, ülküyle dolduruyordu havayı, gözlerinden büyüklüğün, güzelliğin, utkunun ve ölümsüzlük adına inandığımız her şeyin arzusu yayılıyordu.

Ama o rüya gibi kız uzun yaşamayacak kadar güzeldi; onu tanıdığımdan birkaç gün sonra da öldü, ben gömdüm onu o gün, baharın günnük kokusunu mezarlığa dek sürüklediği o gün. Ben gömdüm onu, kokulu ve çürümez bir ağaçtan yapılmış ve Hint sandıkları gibi

sımsıkı kapalı bir tabuta.

Gözlerim, çakılmışcasına, hep hazinemin gömüldüğü yerde olduğu için, ölen kıza şaşılacak kadar benzeyen küçük birini gördüm ansızın, isterik ve acayip bir şiddetle serin toprakta tepinip, gülmekten katılarak: "Ben'im, gerçek Bénédicta benim! Adı dillere destan rezil kız benim. Çılgınlığının, körlüğünün cezasını çekmek için beni olduğum gibi seveceksin" diyordu.

Öfkeyle, yanıtladım: "Olmaz! olmaz! olamaz!" Niyetimi iyice anlasın diye ayağımı toprağa öyle bir vurdum ki bacağım dizime dek yeni kapanmış bir mezarın içine gömüldü, ve kapana yakalanmış kurt gibi, belki de hep bu yüzden ülkünün çukurunda bağlanıp kaldım.

XXXIX

CİNS BİR AT

Çok çirkin. Ama yine de enfes!

Zaman ve Aşk, üstüne damgasını vurmuş ve acımasızca öğretmiş ona her dakikanın, her öpücüğün gençlikten ve körpelikten alıp götürdüğü şeyi.

Gerçekten çirkin; deyin ki karınca gibi, örümcek gibi, hatta iskelet gibi; ama yine de iksir, olağanüstü şurup, büyü! kısaca nefis.

Zaman yürüyüşündeki uyumlu pırtırtıyı, yapısının yıkılmaz inceliğini bozamamış. O çocukça soluğunun tatlılığını silip götürememiş sevda. Güney Fransa'nın, Nimes, Six, Arles, Avignon, Narbonne, Toulouse'un, güneşin kutsanmış, sevdalı ve çekici kentlerinin tüm perili canlılığını vahşi kokular halinde yayan gür yelesinden hiçbir şey koparamamış Zaman!

Boşuna dişlemiş onu ölesiye Zaman ve Sevda; o dumanlı ama sonsuz çekiciliğinden, oğlansı göğsünden hiçbir şey eksiltememişler.

Belki yıpranmış, ama yorulmamış hiç, ve hep yürekli; o çok cins atlara benziyor hali, bilen bir göz, kiralık bir arabaya, bir yük araba-

sına koşulsa bile soyluluğunu anlar.

Ve çok tatlı, çok coşkulu! Seviyor güzün sevenler gibi; sanki yaklaşan bir kış yüreğinde yeni bir ateş gibi tütüyor, ve kölece şefkatinde yorucu bir yan yok hiç.

XL

AYNA

Korkunç bir adam içeri giriyor ve aynaya bakıyor.

"–Aynaya niçin bakıyorsunuz, yüzünüzün sevimsiz olduğunu bile bile?"

Korkunç adam şu yanıtı veriyor: "–1789'un ölümsüz ilkelerine göre tüm insanlar eşit haklara sahiptir; ben de aynaya bakma hakkımı kullanıyorum; hoşlanmak, hoşlanmamak benim bilincime kalmış."

Ben aklın sesiyle kuşkusuz haklıydım; ama yasal açıdan adam da haksız değildi.

XLI

LİMAN

Yaşam kavgalarından yorulmuş bir ruh için tatlı bir gündür liman. Gökyüzünün genişliği, bulutların değişen mimarisi, denizin değişen rengi, fenerlerin ışığı, gözleri yormadan eğlendiren eşsiz bir prizmadır. Gemilerden çıkıp geminin tüm donanımlarında yansıyan şekiller, çalkantının uyumlu mühürler vurduğu şekiller ruhta ritim ve güzellik zevkinin sürdürülmesini sağlar. Hem meraksız ve tutkusuz insan için de gizemli, soylu başka bir zevki de var, seyretme zevkidir bu, her yanı görebilecek bir köşeye uzanıp, ya da bir dalgakıran üstünde dirseklerini dayayıp, tüm gelip gidenlerin, yüreğinde hâlâ isteme gücü, yolculuk etme ya da zengin olma gücü bulunanların koşturup durmalarını seyretmek zevkidir bu.

XLII

METRESLERİN PORTRELERİ

Erkekler odasında, yani seçkin bir kumar salonunun yanındaki sigara salonunda dört kişi tütün ve içki içiyorlardı. Belirli derecede ne genç, ne yaşlı, ne güzel, ne çirkindiler; ister genç olsunlar, ister yaşlı, ama hallerinden, kıvançtan payını almış, gün görmüş insanlar oldukları belliydi, tarz ve tavırlarında o anlatılmaz, nasıl söylesem; "Biz bu ömrü doludizgin yaşadık, şimdi de sevip beğenebileceğimiz yeni şeyler arıyoruz" diyen o soğuk ve alaycı hüzün okunuyordu

İçlerinden biri sözü kadınlara getirdi. Kadınlardan söz ederken herşeyi açık anlatmak pek filozofça değildir; seçkin insanlar bile içtikten sonra bayağı konuşmaları ayıp saymaz, konuşanı dans müziği dinler gibi dinlerler. Anlatıyordu:

Her erkeğin bir toyluk çağı vardır: Bu çağda erkek, orman perisi bulamadığı için meşe kütüğüne bile iğrenmeden sarılır. Aşkın ilk evresidir bu. İkinci evrede seçmeye başlar. Ancak, işin başka yanını düşünmez, aradığı tek şey güzelliktir. Bana gelince baylar, uzun süreden beri, güzel kokularla, süslerle falan çeşnilenmezse narin güzelliğin bile insanı doyurmadığı üçüncü evreyle onurlanmaktayım. Hatta, gerçeği söylemek gerekirse, bilinmeyen bir mutluluğu arar gibi, kesin bir sessizlik olan o dördüncü evreyi özlüyorum zaman zaman. Ama, toyluk dönemim bir yana bırakılırsa, kadınların insanın sinirini bozan, tepesini attıran aptallıklarına ve bayağı hallerine ömrüm boyunca katlanamadım hiç. Hayvanlarda en sevdiğim yan o doğal saflıklarıdır. Son metresimden çektiklerimi varın düşünün.

"Bir prensin piçiydi. Söylemeye gerek yok, güzeldi; güzel olmasa yanımda işi neydi? Ama garip, yersiz, gereksiz tutkusu güzelliğinin de canına okuyordu. Hep erkeklik taslamak isteyen bir kadındı. "Erkek değilsiniz! Ah, erkek olsaydım! Sizden daha çok erkeğim!" Şarkıların kanatlanmasını beklediğim ağzından çıkanlar işte bu dayanılmaz nakaratlardı. Bir betiği, bir şiiri, bir operayı beğendiğime değgin ağzımdan bir söz çıkmasın. İlk yanıtı: "Belki de siz onun

güçlü olduğunu sanıyorsunuz. Hem siz bu konuda gücünüze inanıyor musunuz?" deyip kanıtlarını ardardına sıralıyordu.

Günün birinde de kafasını kimyaya taktı. Öyle ki ağzımla ağzı arasında artık hep cam bir maske vardı. Bütün bunların yanı sıra pek de nazlıydı. Sevişirken bazen biraz ileri gidecek olsam, ırzına geçilmiş mimoza gibi debelenirdi...

–Ne kadar sabırlıymışsınız, peki nasıl kurtuldunuz? diye sordu biri. Yanıtladı:

–Derdi veren Tanrı dermanını da veriyor. Ülküsel güce susamış bu Minerve'i bir gün uşağımla başbaşa, öyle bir halde yakaladım ki, yüzleri kızarmasın diye ben gizlice sıvışmak zorunda kaldım. Akşam da, ellerine para verip ikisini de kapı dışarı ettim.

Sözü bir diğeri aldı:

–Bana gelince, kendim ettim, kendim buldum. Mutluluk ayağıma geldi, ama ben bunu anlayamadım. Şu son yıllarda yazgım dünyanın en tatlı, en uysal, en özverili kadınını, arzu duymadığı halde aşka her zaman hazır bir kadını karşıma çıkarmıştı. "Madem hoşunuza gidiyor, tamam" der, yanıtı hep bu olurdu. Şu duvara, şu kanapeye sopayla vursanız ses çıkar ama, aşkın en coşkulu anında bile metresimin bağrından tek ses duyulmaz. Böylece bir yıl birlikte yaşadıktan sonra, zevk denen şeyi hiç tatmadığını söyledi bir gün bana. Bu tek yanlı düellodan iğrendim, ve o eşsiz kız da evlendi. Sonraları merak edip onu yeniden gördüm, altı güzel çocuğunu gösterip: "Metresinizken olduğum kadar yine **kızoğlankız**'ım, sevgili dostum" dedi. Hiçbir şey değişmemişti. Bazen pişmanlık duyarım: keşke evlenseydim onunla."

Gülüştüler, üçüncüsü anlatmaya başladı:

"Ben belki size nasip olmayan bazı kıvançları tattım, baylar. Aşktaki gülünç yanı da tattım demek istiyorum, gülünç olmasına rağmen hayran kalmamak da elde değil. Son metresime nasıl tapardım bilemezsiniz, sizin metreslerinize karşı sevginiz de, nefretiniz de sanırım o denli güçlü olmamıştır. Benim gibi herkes hayrandı. Bir

lokantaya girdiğimiz zaman, birkaç dakika sonra herkes yemeğini unutup ona bakardı. Garsonlar ve kasadar kız bile, salgın bir hastalık gibi aynı coşkuya yakalanıp işlerini unutuyorlardı. Sözün kısası, canlı bir **vaka**'yla bir süre başbaşa yaşadım. Yiyordu, çiğniyordu, öğütüyordu, parçalıyordu, yalayıp yutuyordu, ama dünyanın en usul, en gamsız haliyle. Uzun zaman böyle bir coşku içinde tuttu beni. Tatlı, hülyalı, ingiliz vari, romantik bir edayla: "Açım!" derdi. Gece, gündüz, insanın bağrını parçalayan, öte yandan neşe de saçan, dünyanın en beyaz dişlerini göstererek hep bu sözleri yinelerdi. Panayırlarda **en çok yiyen canavar** burda! diye göstersem servet yapardım. İyi besliyordum, buna rağmen terketti beni...- Kuşkusuz bir gıda toptancısı bulmuştur? Ona benzer, çalıp çırpmayı beceren bir tür erzak memuru, sanırım kızcağız şimdi birçok askerin yediği karavanadan daha çok yemek yiyor. En azından, ben böyle sanıyorum, başka türlü olamaz."

Sıra dördüncüye gelmişti:

–Erkekler genellikle kadınların bencilliğinden yakınır, ve sizler hep metreslerinizin kusurlarını sayıp döktünüz, yakınmakta haksızsınız, şanslı sayılırsınız aslında. Bir de bana sorun, bencil olmayan bir kadın yüzünden nice acılar çektim!"

Bunları, ciddi bir sesle, tatlı ve uysal bir insan haliyle, bir din adamı haliyle söylüyordu ama açık gri gözlerindeki: "Böyle istiyorum!" ya da: "Böyle olmalı!" ya da: "Asla bağışlamam!" diyen bakışları yazık ki onu ele verip, hiç de göründüğü gibi biri olmadığını ortaya koyuyordu.

"Siz, G... tanıdığım kadarıyla sinirlisiniz, siz ikiniz, K... ve J.., yumuşak başlı, narin insanlarsınız, benim tanıdığım kadınla birlikte yaşasaydınız ya kaçıp canınızı kurtarır, ya da canınızdan olurdunuz. Bir kadın düşünün ki, duygusal yönden de, davranış ve yaşam biçimiyle de tek kusur işlemiyor; ne kadar üzücü, duru bir yapı, düşünün; zaafsız bir tatlılık; şiddetsiz bir canlılık. Aşkımın öyküsü ayna gibi saydam ve parlak bir yüzeyde yapılan ve sonu gelmeyen bir yol-

culuğa benzer, bir ayna ki başı döndürecek kadar tekdüzen, bütün duygularımı, bütün davranışlarımı bilincimin o alaycı kesinliğiyle hemen bana yansıtıyor, öyle ki mantıksız bir şey yapacak olsam, duygularım mantığa uymasa aynadaki kopmaz görüntüm hemen sessizce sitemde bulunuyor bana, mantığa uymayan hiçbir şey yapamaz, duyumsayamaz hale geldim. Aşkımı artık bir koruyucum gibi sevmeye başladım. Yapmadığıma pişman olduğum nice aptallıkları yapmama engel oldu! Bütün bunlar nelere mal oldu bana! Çılgınlıktan sağlayacağım tüm kazançlardan yoksun ediyordu beni metresim. Kaç kez "kusurlu ol, be kadın! kusurlu ol da seni tedirginlik ve öfke duymadan sevebileyim!" diye haykırarak gırtlağına yapışmak zorunda kaldım. Yıllarca, yüreğim kinle dolu, hayranlık duydum ona. Sonunda da çok şükür ölen ben olmadım!

–Vay! öldü mü?, dedi ötekiler.

–Evet! böyle sürüp gidemezdi. Aşk benim için artık öldürücü bir karabasana dönmüştü. Siyasacıların, ya yener ya ölürüm, dediği gibi, yazgının zorladığı seçenekten başka seçeneğim kalmamıştı! Bir akşam, bir ormanda... küçük bir gölün kıyısında geziniyorduk, gözleri gökyüzünün tatlılığını yansıtırken ve benim yüreğim cehennem gibi öfkeyle yanarken...

–Ne!

–Nasıl!

–Ne demek istiyorsunuz?

–Yapacak başka şey yoktu. Böylesine kusursuz bir köleyi dövüp, söğerek, evden kovarak incitmeye gönlüm razı olmadı. Bu duyguyu soyut bir şekilde değil, onun esinlediği saygın öfkeyle birlikte değerlendirmek gerek; o varlıktan saygıda kusur etmeden kurtulmalıydım. Başka ne yapabilirdim onu, **öylesine kusursuzsa?**

Diğer üçü, garip, biraz da şaşkın gözlerle, anlamamış gibi, nedeni yeteriyle açıklandığı halde böylesine vahşice bir şeyi kendilerinin asla yapamayacaklarını üstü kapalı bir şekilde belirtmek istermiş gibi, baktılar ona.

Sonra, yaşamı öylesine çetin olan Zamanı öldürmek ve öylesine yavaş akan Yaşam'ı hızlandırmak için yeni şişeler getirtildi.

XLIII

KİBAR NİŞANCI

Ormandan geçiyorlardı, atış alanına yakın bir yerde arabayı durdurdu, "Birkaç el atış yapıp vakit **öldüreyim**" dedi. Vakit denen, zaman denen canavarı öldürmek, herkesin yaptığı da bu değil mi? en yaygın, en yasal şey . —Ve kolunu kibarca uzattı o sevgili, o tatlı ve o lanet karısına, nice zevkleri ve belki de dehasının büyük bir bölümünü borçlu olduğu o gizemli karısına.

Attığı kurşunların çoğu karavanaydı, hatta biri de tavana saplandı; çekici yaratık çılgınca gülüp kocasının acemiliğiyle alay ederken, adam birden karısına döndü: "Şu küçük kuklayı görüyor musunuz, şurdaki, sağdaki, burnu havada, kibirle duran kuklayı, işte onu, sevgili meleğim, **sizin yerinize koyuyorum**" dedi. Gözlerini kapayıp tetiği çekti. Kuklanın kafası uçmuştu.

Sonra, o sevgili, o tatlı, o lanet karısına, o zorunlu ve acımasız esin perisine doğru eğilip elini saygıyla öperken sözünü tamamladı: "Binlerce teşekkür sevgili meleğim, ustalığımı size borçluyum!"

XLIV

YEMEK VE BULUTLAR

Küçük, çılgın sevgilim akşam yemeğini hazırlarken, ben de, yemek salonunun açık penceresinden Tanrının buğularla kurduğu devingen mimarileri, elle tutulmaz incelikteki olağanüstü yapımları seyrediyor ve bakarken, içimden: "—Bütün bu doğaüstü şeyler, güzel sevgilimin, yeşil gözlü küçük, çılgın canavarın gözleri kadar güzel nerdeyse." diyordum.

Ve birden zorlu bir yumruk indi sırtıma ve ardından, boğuk, sevimli bir ses, isterik ve sarhoş sesi gibi kısık bir ses, küçük sevgili-

min sesi duyuldu: "Yemeğini hâlâ yemeyecek misin, seni... bulut tüccarı?"

XLX

ATIŞ ALANI VE MEZARLIK

–Mezarlık manzaralı, kır kahvesi.—" Garip bir tabela diye söylendi gezginimiz, -ama susatıyor insanı! Meyhaneci, Horace ve Epicure'ün şair öğrencilerini iyi değerlendirmiş doğrusu. Eski Mısırlıların o derin inceliğini de biliyor belki, bütün yemekli ve içkili eğlence şölenlerinde bir iskelet, en azından yaşamın kısalığına değgin bir simge bulundururlardı.

Girdi, mezarlara karşı oturup bir bardak bira içti, ve yavaş yavaş bir yaprak sigarası tüttürdü. Karşısındaki diz boyu otlar, güneşin gür ışığı sanki gel diye çağırıyordu onu, düşgücünün çağrısına kapılıp merdivenleri indi.

Dışardaki sıcaklık ve ışık gerçekten çıldırtıyordu insanı, güneş kendinden geçip, yıkımla beslenmiş olağanüstü güzel çiçeklerin halısına boylu boyunca uzanmıştı sanki. Havayı, –sonsuzca küçüklerin yaşamını, – büyük bir uğultu dolduruyor ve bu uğultuya, sessiz bir senfoni sırasında şampanya şişeleri patlıyormuş gibi, yandaki atış alanından düzenli aralıklarla gelen silah sesleri karışıyordu.

Beynini kızdıran güneş altında ve ölümün kızgın kokular saçan havasında, bir mezarda otururken, usul bir sesin fısıldadığını duydu. Ve ses şunları söylüyordu: "Sizin de, nişan tahtalarınızın da, silahlarınızın da canı cehenneme yaygaracı canlılar, burda dinlenenlere aldırdığınız yok! Ne saçma heveslerinizi, ne garip amaçlarınız var sabırsız yaratıklar, ölümün bu kutsal tapınağına öldürme sanatını öğrenmeye gelmişsiniz! Birinci gelmek, hedefi vurmak ne kolay, bir bilseniz, her şey yalan, ölüm gerçek, bunu bir bilseydiniz, işgüzar canlılar, burda uyuyanları rahatsız etmezdiniz. Hedefi, kahrolası yaşamın gerçek tek hedefini sizlerden yıllar önce, biz çoktan vurduk!"

XLVI
YİTİK TAÇ

"Kimi görüyorum, vay vay! böyle bir yerde? Siz ki tanrısal içkiler içer, tanrısal yemekler yersiniz! Gerçekten de şaşmamak elde değil.

–Atlardan ve arabalardan ne kadar çok korktuğumu bilirsiniz dostum. Az önce telaşla bulvardan geçiyordum, önüme koskoca bir çamur yığını çıktı ve ölüm her yandan doludizgin üstüme geliyordu, tacım ansızın düşüp çirkefe gömüldü. Cesaret edip de alamadım, kemiklerim kırılacağına kutsal tacımdan olayım, her şeyin bir hayırlısı var dedim. Şimdi de, böyle, gerçek kimliğimden uzak, canımın istediği gibi dolaşıp bayağı şeyler yapabiliyor, sade ölümlüler gibi kendimi zevk ve eğlenceye kaptırıyorum. Ve gördüğünüz gibi sonunda size benzedim!

–Bari ilan verseydiniz tacınızı bulmak için, polise bildirseydiniz.

–Vallahi onu da yapmadım. Burda keyfim yerinde. Sizden başka beni tanıyan da yok. Saygınlık da canıma yetmişti zaten. Hem işin zevkli yanı da var, bakarsın kötü bir şair bulup başına takar tacımı. Birini sevindirmek ne zevk! Başında o taçla X'i, Z'yi bir düşünün! Ha, ha! ne kadar garip olurdu!"

XLII
BAYAN AMELİYAT BIÇAĞI

Mahallenin ucuna gelmiştim ki, sokak lambasının ışığı altında bir kol usulca koluma girdi ve bir ses kulağıma şunları söyledi: "Doktorsunuz değil mi bayım?"

Baktım; boylu boslu, iri gözlü, yapılı bir kızdı, hafifçe allık sürünmüştü, saçları ve başlığının bağları rüzgarda dalgalanıyordu.

"–Hayır; doktor değilim. İzin verin yoluma devam edeyim– Evet, evet doktorsunuz. Halinizden belli. Bize gidelim. Hoşnut kalacaksınız benden, hadi! –Seve seve gelirdim, ama daha sonra, **doktordan sonra,** hay allah!... Kolu hâlâ kolumda, kahkahalarla güldü: –Sizi gidi

sizi, ne şakacı doktorsunuz, böylesini çok tanıdım. Hadi gidelim."

Gizeme tutkunumdur, içimde hep çözebileceğim umudu vardır. Önüme çıkan bu yol arkadaşının, daha doğrusu bu ani bilmecenin ellerine teslim ettim kendimi.

Evi betimlemiyorum; eski fransız şairlerinin çoğunda rastlayacağınız şeyler. Ancak burda Regnier'nin bile atladığı bazı ayrıntılar var, duvarlara iki, üç ünlü doktorun resimleri asılmış.

Kral gibi ağırlandım! Yanan kocaman bir ocak, sıcak şarap, yaprak sigaraları; bütün bu güzel şeyleri bana sunarken kendi de bir yaprak sigarası yaktı eğlenceli yaratık: "Evinizde gibi rahat ediniz, dostum. Böylece hastaneyi ve o tatlı gençlik yıllarınızı anımsamış olursunuz. Sahi, bu saçları nerede ağarttınız, birkaç yıl öncesine kadar, L hastanesinde doktorken hiç de böyle değildiniz. Anımsıyorum da, ciddi ameliyatlara yardımcı doktor olarak hep siz girerdiniz. Ne hekimdi, kesmeyi, yontmayı, budamayı pek severdi. Ameliyat gereçlerini, ipliği, süngeri siz verirdiniz ona. Ameliyat bittiğinde ise, saate bakıp çalımla "Beyler, beş dakkada halloldu bu iş!" derdi. Her yere girip çıkarım ben, o Beyleri iyi tanırım.

Bir süre sonra, benimle sen diyerek konuşmaya başlayıp aynı nakaratı yineledi: "Doktorsunuz değil mi, şekerim?"

Bozuk plak gibi yinelenip duran bu söz kafamı attırdı, sıçrayıp kalktım, öfkeyle bağırdım: "Hayır doktor değilim."

–O halde cerrahsınız?

–Hayır, hayır, ama kafanı kesmek için cerrah olmak isterdim, hay anasını....

–Az bekle, göstereyim, deyip bir çekmeceyi açtı, bir demet kağıt çıkardı, zamanın ünlü doktorlarının, Voltaire rıhtımında uzun yıllar asılı o resimlerdendi bunlar, Maurin'in taşbasmaları.

"Bak! şunu tanıdın mı?

–Evet! bay X, adı zaten altında yazılı kendisini de tanırım.

–Yanılmamışım! Bak! bu da Z.., derste doktor X'ten söz ederken: "o canavar ruhunda da yüzünün karanlığını taşır!" derdi. Öteki

aynı konuda onun gibi düşünmediği için söylerdi bütün bunları! Ne kadar gülerlerdi buna okulda o yıllar! Anımsıyorsun değil mi? –Bak, işte şu da K.., hastanede muayene ettiği isyancıları hükümete gammazlayan adam. Başkaldırı yıllarıydı o yıllar. Nasıl şey, bu kadar güzel bir erkek böylesine ödlek olsun? Şimdi de sıra gedi N'ye, ünlü ingiliz doktor; Parise gelmişti, bu olanağı kaçırmayıp tanıştım. Kız gibi bir hali var değil mi?"

Bir paket daha vardı masanın üstünde, kınnapla bağlı, tam bakacaktım, araya girdi: "Bekle biraz; bunlar yardımcı doktorlar, şu pakettekiler ise hastanenin asıl hekimleri" dedi. Paketi açıp resimleri yelpaze gibi masanın üstüne yaydı, hayli fotoğraf, bunların yüzleri çok daha genç.

"Yeniden görüştüğümüzde resmini verirsin değil mi tatlım?"

-Ama, diye karşı koydum konuşma sırası bana gelince, onun gibi ben de saplantılarından dönmeyenlerdendim, –niçin beni doktor sanıp duruyorsun?

–Çünkü kadınlara karşı çok kibar ve çok iyi bir erkeksin!

–İlginç bir yargı! diye söylendim içimden.

–Hiç yanılmam; nicelerini tanıdım. Çok severim o doktor beyleri, hasta olmadığım halde zaman zaman giderim, yalnızca görmeye. Bazıları soğuk davranır: "Hiçbir şeyiniz yok!" derler. Ama bazıları da kırıtıp **cilve** yaptığım için beni hemen anlarlar.

–Ya anlamazlarsa..?

–Boş ver! O zaman da onları **boşuna** rahatsız ettiğim için şöminenin üstüne on frank koyup uzaklaşırım. -Ne iyi insanlar, ne şeker şeydir onlar!- Pitié hastanesinde ufak tefek, genç bir doktor buldum, melek kadar güzeldi çocukcağız, öylesine halim selim, öylesine çalışkan! Arkadaşlarından duydum, meteliksizin tekiymiş, ailesi de, yoksul oldukları için, tek kuruş gönderemiyormuş. Bu sözler daha bir yüreklendirdi beni. Neden olmasın, çok çok genç sayılmasam da güzel bir kadınım. Dedim ki: "Evime gel, sık sık gel. Rahatsız etmem seni; paraya gereksinimim yok." Bilirsin, bütün bunları öyle

nobranca söylemedim, bir şeyi anlatmanın bir yığın yolu vardır; o sevimli çocuğu incitir miyim hiç! İçimde ona söyleyemediğim garip bir arzu mu vardı? –İstediğim yanıma doktor çantasıyla, ameliyat gömleğiyle gelmesiydi, gömlekte biraz da kan olsa daha da iyi!"

Öylesine safca söyledi bunları, duyarlı birinin aşık olduğu tiyatro oyuncusuna: "sevgilim, oynadığın o ünlü oyundaki elbiseyle görmek isterdim seni." demesi gibi.

Israrla sordum: "Bu özel tutkun ne zaman, nasıl başladı, anımsıyor musun?"

Hayli çabadan sonra meramımı anladı, üzgün, çok üzgün bir halde, anımsayabildiğim kadar, gözlerini benden çevirerek: "Bilmiyorum, hiç bilmiyorum" yanıtını verdi.

Büyük bir kentte, gezinmenin ve çevreye bakmanın ne olduğunu bilirsiniz, bu tür garipliklerle elbette karşılaşırsınız. Yaşam nice masum canavarlarla dolup taşıyor. –Tanrım! sen ki Yaratıcı'sın, Efendimizsin; Yasa ve Özgürlük senin yapıtın; buyuran kral, bağışlayan yargıçsın; nice gerekçelerin, nice nedenlerin var kendine göre, bir bıçağın ağzındaki şifa gibi, kalbim inansın diye, kötülükten, iğrenç şeylerden zevk alma duygusunu ruhuma belki de sen koydun; acı Tanrım, bütün deli erkeklere, bütün deli kadınlara acı! Ey Yaratıcı! delilerin niçin var olduğunu nasıl oluştuklarını nasıl **yapıldığını,** nasıl **yapılamayacaklarını** bilen sen tek Varlık'a göre, dünyamızda canavarlar olabilir mi?

XLVIII
ANY WHERE OUT OF THE WORLD
DÜNYANIN DIŞINDA, NERE OLURSA OLSUN

Her hastanın yatak değiştirme tutkusuna kapıldığı bir hastanedir bu yaşam. Kimi sobanın karşısında acı çekmek ister, kimi pencere kıyısında iyileşeceğini sanır.

Bana gelince, galiba nerde yoksam ancak orda rahat edebilirim, ruhumla sürekli tartıştığım sorunlardan biridir şu evden eve taşınma

çilesi.

"Söyle ruhum, zavallı soğumuş ruhum, Lizbonne'da oturmaya ne dersin? Kertenkele gibi sıcağın keyfini çıkarırsın. Kent su kıyısında; mermerden yapılmış gibi, ve insanları yeşilliğe karşı öyle bir kinliler ki bütün ağaçları sökmüşler. Tam zevkine uygun bir manzara; ışıkla ve madenle, ve ışıkla madeni yansıtsın diye suyla yapılmış bir manzara!"

Ruhum yanıt vermiyor.

"Madem seni ancak devinimli görüntüler dinlendiriyor, Hollanda'ya, göğün kutsallaştırdığı o ülkeye yerleşelim, ne dersin? müzelerine hayran olduğun bu ülke belki gönlüne hoş gelir. Rotterdam'ı mı istersin yoksa? gemi direklerinin ormanlarını, evlerin eteğine demir atınış tekneleri seversin, bilirim."

Ruhum sessiz.

"Belki de Batavia yüzünü güldürür? Tropikal güzellikle evlenmiş bir Avrupanın ruhunu orda bulabiliriz."

Çıt çıkmıyor ruhumdan - Ölü mü ne?

"Bu kadar mı köreldin ruhum, ancak kendi acından zevk alıyorsun? O halde ölümle benzeşen ülkelere doğru kaçalım. -Bizim keyfimize kalmış, zavallı ruhum! Denklerimizi hazırlayıp Torneo'ya gidelim. Hadi söyle, dilersen daha uzağa, Baltığın ta ucuna kaçalım; yaşamın en uzak köşesine, kutba da yerleşebiliriz. Güneş orda dünyaya yanlamasına değer, ışığın ve gecenin usul seçenekleri çeşniyi yok ederek yarın hiçlik sayılan tekdüzeliği çoğaltır. Yoğun karanlıklarla uzun uzun yunabiliriz orda ve zaman zaman, bizi şenlendirmek için, sabahın solgun ışıkları, Cehennem fişeklerinin yansımalarını andıran pembe demetlerini sunar.

Ruhum sonunda patlayıp bilgece bağırdı bana: "Nere olursa olsun! nere olursa olsun! yeter ki bu dünyanın dışında olsun!"

XLIX

YOKSULLARI DÖVELİM!

On beş gün odama kapanmıştım ve çevremde hep, o zamanlar

(on altı, on yedi yıl önce) moda olan betikler vardı; halkı bir günde mutlu, bilge ve zengin kılan betikler demek istiyorum. Ben de bir güzel sindirmiştim -yani yalayıp yutmuştum, bütün o -mutluluk tecimenlerinin, -halka köleleşmeyi önerenlerin, tüm yoksulları tahtlarını yitirmiş krallar olduklarına inandıranların harıl harıl yazdıklarını. Söylememe gerek yok, o sıralar ben de aptallığın kıyısında dolaşan, beyni sulanmışlardan biriydim.

Ancak, kafamın derinliklerinde, sanki, yenile kapattığım betiklerdeki bütün o kocakarı reçetelerinden üstün bir şeyler, karanlık bir tohum yeşerir gibiydi. Ama henüz suyunun suyu diyebileceğim pek belirsiz bir düşündü bu.

Dışarı çıktım, boğazım kurumuştu. Okunan şeyler ne kadar kötüyse insan o kadar hava almak ve serinlemek gereksinimi duyuyor.

Tam bir meyhaneye girerken bir dilenci şapkasını uzattı, öylesine acıklı bakıyordu ki, ruhun maddeyi kıpırdatması, bir ipnotizmacının üzümü gözleriyle olgunlaştırması mümkün olsa, o bakış da öyle tahtları devirirdi.

Aynı anda çok iyi bildiğim bir sesin kulağımda fısıltısını duydum; İyilik Meleğinin ya da yanımdan hiç ayrılmayan İyilik İblisinin sesiydi bu. Socrates'in bir İyilik İblisi vardı, niçin benim de bir İyilik Meleğim olmayacakmış, niçin Socrates gibi ben de seçkin Lelut'nün ya da uyanık Baillarger'nin imzaladığı bir çılgınlık diplomasını edinme onuruna sahip olamayacak mışım?

Socrates'ın İblisiyle benimki arasında şöyle bir fark var, Socrates'in İblisi ancak onu savunmak, uyarmak ve bazı şeyleri yapmasına engel olmak için ortaya çıkarken, benimki öğüt vermek, dediğini yaptırmak ve beni sözlerine inandırmak lütfunda bulunur. Zavallı Socrates'ın İblisi yasaklar koyardı, benimki ise yapılanı onaylayan bir eylem İblisi, Savaş İblisi.

Ve fısıldayan sesi şunları söylüyordu: "Şu dilenci var ya, başkalarıyla eşit güce sahiptir ve bunu da kanıtlar, özgürlüğü hak eden bir insandır, ve özgürlüğü kazanmasını da bilir."

Hemen sıçradım dilencimin üstüne. Bir yumrukla gözünü öyle bir moraıttım ki bir saniye içinde balon gibi şişti. İki dişini dökerken benim de tırnağım kırıldı. Doğuştan zayıf yapılı olduğum ve boksa da az çalıştığım için o yaşlıyı çabucak yere serecek kadar güçlü bulmuyordum kendimi. Bu nedenle, bir elimle ceketinin yakasına yapışırken öteki elimle de gırtlağını sıkıp başını şiddetle duvara vurmaya başladım. Şunu hemen söyleyeyim, çevreye önceden göz atıp kolaçan etmiş, bu ıssız dış mahallede polis falan olmadığını görmüştüm. Daha sonra o cılız altmışlık dilencinin sırtına, kürek kemiğini kırmaya yetecek kadar güçlü bir tekme yapıştırdım, yerdeki koca bir dalı kapıp, ahçıların eti yumuşatmak için dövdükleri gibi ara vermeden sürekli vurdum, vurdum.

Birden, -bu ne hikmettir! kuramının gerçekleştiğini gören filozofun kıvancı gibi, bu ne kıvançtır! - o kadit kemik yığınının bana döndüğünü, öylesine bozuk bir makinadan hiç ummadığım bir güçle doğrulduğunu, ve bana göre **iyiye işaret** sayılan kin dolu bir bakışla, tiridi çıkmış serserinin üstüme atıldığını, gözlerimi şişirdiğini, dört dişimi kırdığını ve aynı ağaç dalıyla beni bir güzel dövüp hamurumu çıkardığını gördüm. -Güçlü yöntemimle onu iyileştirmiş, onuruna, yaşama kavuşturmuştum.

O zaman, bu kavganın artık bitmesi gerektiğini belirtmek için, "tamam" anlamında bir işaret yaptım, Stoacı bir filozofun hoşnut haliyle yerden kalktım ve ona: **"Şimdi benimle eşit oldunuz,** bayım: lütfen cüzdanımdaki parayı paylaşıp onurlandırın beni; ve şunu da unutmayın. İnsanları gerçekten seviyorsanız, sizden bir sadaka istendiğinde bütün dilenci meslekdaşlarınıza siz de sırtınızda **üzülerek** denediğim kuramı uygulayın" dedim.

Kuramımı anladığını söyleyip öğütlerime uyacağına yemin etti.

KÖPEKCEĞİZLER

Joseph Stevens'e

Buffon'a duyduğum hayranlıktan hiç kızarmadı yüzüm, çağımın

genç yazarları önünde bile;ama bugün Buffon'un, o görkemli doğa'nın ressamı, onun ruhunu yardıma çağıracak değilim. Hayır.

Daha çok Stern'e seslenip ona şunları söylemek isterdim: "Duygulu, eşsiz maskara köpekceğizleri, zavallı köpekleri dile getiren bir şarkı esinlemek için ya gökten in, ya da Elysée kırlarından bana doğru çık! Dön, seni hep senden sonrakilerin belleğine taşıyan o ünlü eşeğinin sırtında; ve hele de eşeğin, dudaklarına narince asılmış olan şanlı onur madalyasını da getirmeyi unutmasın!"

Git başımdan bilgiç peri! Eteğini sakınan yaşlı karılarla işim yok. Özden, kentli, yaşamı bilen periye sesleniyorum ben, gelip yardım etsin bana, köpekceğizler için, yoksulun ve şairin dışında herkesin vebadan kaçarcasına, bitten kaçarcasına kaçtığı o zavallı, kir, pas içindeki köpekler için bir şarkı yazabileyim. O köpekler ki yalnız yoksulun dostudurlar ve yalnız şair bakar onlara kardeş bir gözle.

Eksik olsun kendini pek güzel sanan, kendini beğenmiş o dört ayaklı budala, cins köpek, danimarka'sı, kingcharles'ı, fino'suyla, sevileceğinden emin, eve her gelen konuğun gizlice bacaklarına ya da kucağına zıplar, çocuk gibi gürültücü, yosma gibi budala, bazan da hizmetçi kız gibi huysuz ve nobrandır! Hele de şu tazı denen titrek, aylak dört ayaklı yılanlar, ne burunlarında bir dostu izleyecek kadar koku alma gücü, ne yassı kafalarında domino oynayacak kadar bir zeka vardır!

Bütün bu yorucu asalaklar kulübelerinde dursun!

Özenle hazırlanmış, tabanı yünlerle, pamuklarla döşenmiş kulübelerine dönsünler! Ben, kirli, pasaklı köpeğin, yoksul köpeğin, kulübesiz köpeğin, sokak köpeğinin, soytarı köpeğin şarkısını söylüyorum, en iyi anne olan, zekanın gerçek efendisi olan yaşam koşullarıyla yetişmiş bir yoksul, bir çingene, kılıksız bir soytarı gibi burunları çok iyi koku alır onların!

Koca kentlerin kıvrıla kıvrıla akan küçük su birikintilerinde başıboş dolaşan yalnız köpeklerin, terkedilmiş insana gözlerini zekice kırpıştırarak: "Beni de yanına al, iki yoksulluktan belki kendimize

göre bir mutluluk yaratırız" diyen köpeklerin, horlanan köpeklerin şarkısını söylüyorum.

Kuşkusuz kendisinin de sonradan unuttuğu, yalnız benim ve belki sainte-Beuve'ün, bugün bile anımsadığımız ölümsüz bir betiğinde, bir zamanlar Nestor Roqueplan **"Köpekler nereye gider?"** demişti.

Siz pek az şeye dikkat eden insanlar, söyleyin, nereye gidiyor köpekler? İşlerine gidiyorlar.

İş görüşmesi yapacaklar. Sevgilileriyle buluşacaklar. Sis içinde, kar içinde, çamur içinde, kızgın sıcak altında, sel gibi yağmur altında, gidiyorlar, geliyorlar, arabalar altından geçiyorlar, belki pireler canlarını yaktığı için, belki sevişmek için, yaşamın gereksinimlerini karşılamak için ya da bir görevi yerine getirmek için.

Bazıları kentin dış mahallelerindeki bir yıkıntıda uyuyup, her gün, aynı saatte, armağanlarını istemek için Krallık Sarayı'nın mutfak kapısı önüne gelirler; ötekiler, budala erkeklerin artık istemediği boş yüreklerini hayvanlara sunan evde kalmış altmışlık kızların verdiği yemeği bölüşmek için beş fersahı aşkın yerden sürüler halinde koşarlar.

Bazıları da kaçak zenci kölelere benzer, sevda başına vurup, kimi günlerde, kente gelmek, hakkıyla süslenmese de, tarzı tavrıyla kurumlu, halinden hoşnut güzel bir dişi köpeğin çevresinde bir saat kadar fır dönmek için, bulunduğu yeri terkeder.

Hepsi de dosdoğru gelip yaklaşır, deftersiz kitapsız, çantasız falan.

Tembel Belçika'yı bilir misiniz? Ve benim gibi siz de hayran oldunuz mu, kasabın, manavın, fırıncının arabasına koşulmuş, atlarla yarışmaktan öylesine hoşnut, kurumlu, yiğitçe havlayan o köpeklere?

İşte bunlardan ikisi ve daha uygar bir düzen içinde. Cambaz evde yok, izninizle içeri girelim. Tahtaları boyalı, tentesiz bir yatak, ezik tahta kurusu lekeleriyle dolu kirli örtüler yerlerde sürünüyor ve iki hasır sandalye, dökme demirden bir soba, bir iki bozuk çalgı. Fela-

ket eşyalar! Ama lütfen, içerdeki şu akıllı iki varlığa bir bakın, üstlerinde gösterişli giysiler, ama çıktı çıkacak, halk ozanları ya da askerler gibi giyinmişler ve bir büyücü dikkatiyle, ortasında uzun bir kepçenin, duvarların yapılıp bittiğini gösteren direkler gibi dikildiği soba üstünde kaynaya kaynaya tiritleşen **adsız yapıt**'ı gözetliyorlar.

Bu gayretli oyuncular karınlarını şöyle termelenmiş iyi bir çorbayla doyurmadan niçin yola çıksınlar? Elbette karınlarını iyice doyurmalılar, her gün karşılarındaki o kayıtsız seyirciler yetmiyormuş gibi, bir de, hem kazançtan en büyük payı alıp, hem de dört oyuncunun yiyeceği yemeği tek başına yiyen yönetmenin haksızlıklarına da katlanıyorlar.

Kaç kez gülümseyerek, yüreğimde sıcak bir sevgiyle seyrettim bütün bu dört ayaklı filozofları, saygılı, sahibine candan bağlı köleleri. İnsanların **mutluluğuyla** pek ilgilenen cumhuriyetin, köpeklerin **onuru**'yla ilgilenecek zamanı olsaydı, cumhuriyet sözlüklerinde onları, o sadık köpekleri **yarı resmi devlet görevlileri** olarak tanıtması gerekirdi.

Ve kaç kez düşünüp durmuşumdur belki de bir yerlerde (kimbilir, olur ya?) köpeklerin bizlere yaptığı iyiliği yiğitçe, sabırla ve emekle ödemek için, kimsesiz köpeklerin, zavallı köpeklerin, kirli paslı ve hazin köpeklerin de bir cenneti vardı diye. Swedenbourg türk ve hollanda çoban köpeklerinin birer cenneti olduğunu söylüyor.

Virgile ve Théocrite'in çobanları şarkı karşılığında, iri bir peynir kalıbı, usta elinden çıkma bir kaval ve memeleri süt dolu bir keçi umuyorlardı.

Zavallı köpeklerin şarkısını söyleyen şair de karşılık olarak, renk renk, ama renkleri solgun güzel bir yelek aldı, güz güneşlerini, olgun kadınların güzelliğini ve Saint-Martin yazlarını düşündüren. Villa-Herkosa sokağındaki meyhanede o gün bulunanların hiç biri unutmaz, nasıl bir büyük coşkuyla ressamın yeleğini çıkarıp şaire verdiğini, zavallı köpekleri dile getirmenin de gerekli olduğuna yürekter inanmıştı.

Ressam gibi, eşsiz bir italyan kralı da, o cömert çağlarda değerli bir şiir ya da ilginç bir taşlama söyleyen tanrısal Aretin'e ya kabzası değerli taşlarla donanmış bir hançer ya da prenslerin giydiği bir harmani verirdi.

Ressamın yeleğini ne zaman giyse şair, zavallı köpekleri, filozof köpekleri, Saint-Martin yazlarını ve olgun kadınların güzelliğini düşünmeden edemez.

PARİS SIKINTISI ÜSTÜNE AÇIKLAMALAR

YABANCI

Baudelaire birçok yazılarında, şiirlerinde, annesine yazdığı mektuplarda, günlüklerinde kendini dünyaya yabancı duyumsadığını dile getirir.

SANATÇININ GÜNAH ÇIKARMA DUASI

Kötülük Çiçekleri'ndeki **Sisli Gök, Güz Şarkısı** ve **Güz Sone'si** şiirleriyle karşılaştırın.

İKİ ODA

Kötülük Çiçekleri'ndeki **Çalar Saat** şiiriyle karşılaştırın. Hava perisi **Sylphide** her iki şiirde de geçer.

HERKES KENDİ CANAVARIYLA

Kötülük Çiçekleri'ndeki **Çingeneler Yolculukta** şiiriyle karşılaştırın.

KÖPEK VE ŞİŞE

Soyunmuş Yüreğim'deki LXIII ile karşılaştırın

GECENİN SAAT BİRİNDE

Günün Sonu şiiriyle karşılaştırın.

KALABALIKLAR

Kalabalık, Baudelaire'in çok işlediği temalardan biridir. Kalabalıkla yıkanmak imgesine düzyazılmış diğer şiirlerde de rastlayacaksınız.

ÇALAR SAAT

Çalar Saat şiiriyle karşılaştırın.

SAÇLARDAKİ YARIMKÜRE

Alıp Götüren Koku şiiriyle karşılaştırın.

YOLCULUĞA ÇAĞRI

Kötülük Çiçekleri'ndeki aynı adı taşıyan şiirle karşılaştırın.

Batı'nın Doğu diyarı: Baudelaire'in özlemini duyduğu ülke, örneğin İtalya gibi bir güney ülkesi değil, kuzeydeki bir ülke, yani Hollanda. O zamanlarda Hollanda'ya Batının, Avrupa'nın Çini gözüyle bakılıyordu.

Vals'e Çağrı: Weber'in piyano için bestelediği ünlü rondoya gönderim yapılıyor.

Siyah Lale: Hollanda'nın simgesi.

GÜZEL DOROTHEE

Cafrine'liler: Güney Afrikalılar.

İP

Baudelaire öyküyü ressam Manet'ye adıyor. Manet'nin **Kirazlı Çocuk** adlı bir tablosu var. O halde öykünün kahramanının da bu tabloya modellik eden çocuk olması gerekir.

BACCHUS'ÜN ASASI

Baudelaire ve Listzt 1861'de tanıştılar. Buadelaire **Yapay Cennet**'i Liszt'e, Listz de Çingeneler ve Macaristan'da Çigan Müziği

adlı incelemesini Baudelaire'e ithaf etti. Bu düzyazılmış şiir böyle doğdu.

ESRİKLEŞİN

Şarabın ruhu şiiriyle karşılaştırın.

NE ÇABUK

Önceki Yaşam, İnsan ve Deniz, Semper Eadem şiirleriyle karşılaştırın.

LİMAN

Füzeler XI ve **FüzelerXXII** ile karşılaştırın.

KİBAR NİŞANCI

Füzeler XVII ile karşılaştırın.

ATIŞ ALANI VE MEZARLIK

Bu düzyazılmış şiirin, son tümcesiyle **Yoksulların Ölümü** şiirinin ikinci dizesini karşılaştırın.

YİTİK TAÇ

Füzeler XVII ile karşılaştırın.

DÜNYANIN DIŞINDA NERE OLURSA OLSUN

Kötülük Çiçekleri'ndeki **Yolculuğa Çağrı** şiiri ve **Paris Sıkıntısın**'ındaki **Yolculuğa Çağrı, Yalnızlık,** ve **Tasarılar** parçalarıyla karşılaştırın.

YOKSULLARI DÖVELİM

Lelut ve Baillarger: Çağın iki ünlü ruh doktoru. **Lelut**'nün **Sokrate'ın İblisi** adlı bir yapıtı var ve bu yapıtta yazar, Sokrate, Tasse, Pascal, Rousseau ve Swedenborg gibi düşünürlerin çılgınlıklarını sa-

vunur.

KÖPEKCEĞİZLER

Baudelaire Brüksel'deyken daha çok hayvan resimleriyle ünlü ressam Joseph Stevens'le her karşılaşmasında yeleğin güzelliğini över, Stevens sonunda yeleğini çıkarıp Baudelaire'e armağan eder, karşılık olarak da Baudelaire'den yoksulların köpeklerine değgin bir şiir ya da yazı yazmasını ister. Bu düzyazılmış şiir böyle doğar.

BAUDELAIRE KRONOLOJİSİ

1797: Ozanın babası François Baudelaire ilk evliliğini yaptı.

1805: Üvey kardeşi Claude Alphonse Baudelaire doğdu.

1819: İlk karısından boşanan François Baudelaire, Caroline Archimbaud Dufaye'le evlendi.

1821: *9 Nisan:* Paris'te, Saint-Germain Bulvarı'nın köşebaşında, Hautefeuille Sokağı'ndaki bir evde Charles-Pierre Baudelaire doğdu. Bulvarın yapımı sırasında yıkılan bu evin yerinde şimdi Hachette var.

1827: Ozanın babası, eski Senato Büro Şefi François Baudelaire öldü.

1828: *8 Kasım:* Dul bayan Baudelaire, tabur komutanı Jacques Aupick'le ikinci evliliğini yaptı. Bu evlilik küçük Baudelaire'in yüreğine acının ilk tohumlarını ekti. Üvey babası Aupick'ten hep nefret etti.

1833: Albay Aupick, Lyon Garnizonu'na atandı, Baudelaire Lyon Krallık Koleji'ne yatılı verildi.

1836: Louis-le-Grand Koleji'ne girdi.

1837: Ortaöğretim bitirme sınavları nedeniyle yapılan latince şiir yazma yarışmasında Baudelaire başarı ödülü aldı.

1839: *Ağustos:* Lise bitirme sınavlarını verdi. Sevdiği ozanlardan Marceline Valmore *Pauvres Fleurs* (Zavallı Çiçekler) adlı şiir kitabını yayınladı.

1840: Ailenin onu yerleştirdiği Lévèque et Bailli Pansiyonu'nda

şair Gustave Le Vavasseur ve şair Ernest Prarond ile tanıştı. İlerde kendisine güzel şiirler esinleyecek olan, Louchette takma adlı, Quartier Latin'in küçük orospusu Sarah ile bu sıralarda ilişki kurdu. Musset'nin *Poésies Complètes*'i (Bütün şiirler), Saint-Beuve'ün *Poésies Complètes*'i (Bütün Şiirler) ve Hugo'nun *les Rayons et les Ombres*'u (Işıklar ve Gölgeler) yayınlandı.

1841: *1 Ocak: Le Corsaire*'de (Korsan) Baudelaire ve Le Vavasseur'ün ortaklaşa yazdıkları bir şarkı yayınlandı. Şarkı Casimir Delavaing ve Jacques Ancelot'yu yeriyordu.

9 Haziran: Baudelaire'in çok bağımsız yaşamı aileyi endişelendiriyordu. Aile, ozanın bir süre Paris'ten uzaklaşmasını uygun buldu. Bir Hindistan yolculuğu yapması için vapura bindirildi.

19 Eylül: Maurice Adası'nda Bay ve Bayan Adolphe Autard de Bragard'lara konuk oldu. Ozanın bu yolculuk sırasında yazdığı *Sömürgeli Bir Kadın*'a (A une Dame créole) şiirinin esin perisi ev sahibesi Bayan de Bragard'dır.

1842: Hindistan'a gitmeyi reddeden Baudelaire, Réunion Adası'nda gemiden inip Fransa'ya döndü. Mart ayında bütün bir yaşam boyunca ozanı etkileyecek olan ve *Kötülük Çiçekleri*'ndeki dizelerin pek çoğunun esin kaynağı, tiyatro oyuncusu melez Jeanne Duval'le tanıştı.

9 Nisan: Rüştüne erdiği için, babasından kalan mirasın sahibi oldu, Saint-Lois'ye yerleşti. *Les Cariatides* ile Théodore de Banville'in yıldızı parladı. Marceline Valmore'un *Şiirler* betiği yayınlandı.

1843: Takma adı Auguste Dozan olan A. Argonne'un, G. Le Vavasseur'ün ve Ernest Prarond'un adlarıyla *Dizeler* basıldı. Jules Mouquet bu betiğin ikinci bölümündeki şiirlerin bazılarının Baudelaire'e ait olduğunu kanıtlamıştır. Baudelaire'in ayrıca, bu dönemlerde yazılan, el yazmasının büyük bölümü Prarond'un kaleminden çıkma, şiir halindeki bir tiyatro oyununa da katkısı oldu.

Mayıs: Pimodan Oteli'ne yerleşti, burada, Théophil Gautier ve Balzac ile tanıştı. Ozana ilerde *Paradis artificiels*'i esinleyecek olan Afyoncular Kulübü de bu oteldeydi. Marceline Valmore'un *Bouquets*

et Prières'i (Demetler ve Dualar) ve Sainte-Beuve'ün *Livre d'Amour*'u (Aşk Betiği) yayınlandı.

1844: *2 Mart:* Baudelaire'in de katıldığı ortak yapıt *Mystères galants des Théatres de Paris* çıktı.

31 Mart: Artist'de Gérard de Nerval'in beş sonesi yayınlandı.

Temmuz: Baudelaire'in başıboş yaşamından ve babasından kalan parayı saçıp savurmasından ürken annesi, oğlunun hacir altına alınması için dava açtı.

21 Eylül: Mahkeme Baudelaire'in hacir altına alınmasını kararlaştırdı ve Neuilly noteri Ancelli'i ozanın mirasını yönetmeye memur etti. Kendisini hacir altına sokan Aile Konseyi'ni ömrü boyu lanetleyen Baudelaire sonunda onları haklı bulmuştur.

1 Aralık: Artist, Privat d'Anglemont imzasıyla, kuşkusuz Baudelaire'in kaleminden çıkma *A Madame du Barry* sonesini yayınladı.

1845: Ocak-Mayıs-Ağustos: Artist' de üç sone yayınlandı: *A Ivonne Pen-Moore, Avril* ve *A une Belle Dévote.* Bunların ikisinde Privat d'Anglemont'un adı vardı, üçüncüsü ise imzasızdı. O zamanlar dergiyi yöneten Arsène Houssaye, *İtirafları*'nda şunları yazar: *"İki genç geldi bana, biri Privat d'Anglemont'du. Yayınlamam için getirdikleri soneler, belli Baudelaire'in kaleminden çıkmaydı. Ama Privat gözümün önünde bunlardan ikisinin altına imzasını atınca diyecek söz bulamadım."*

30 Haziran: Mirasını yöneten noter Ancelle'e bir mektupta, malını mülkünü Jeanne Duval'e bırakıp, eserlerini Banville'e emanet ettiğini ve kendini öldüreceğini yazdı. Vendôm'a geldi ve bir süre ailesiyle birlikte kaldı. İlişkileri yeniden bozuldu. Paris'e döndü, Lafitte Sokağı'ndaki bir otele yerleşti.

6 Haziran: Gautier'nin *Bütün Şiirleri* yayınlandı.

Kasım: Alphonse Borghers Edgar Poe'yu ilk kez fransız okuruna tanıttı.

1846: Şubat: Esprit public'de *Baudelaire*'in imzasıyla *Le Jeun Enchanteur* öyküsü yayınlandı. W. T. Bandy'nin yaptığı yeni bir inceleme, bu öykünün Baudelaire'in olmadığını, bir ingiliz öyküsünün

çevirisi olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Mayıs: 1846 Salonu adlı broşür satışa çıktı.

15 Ekim: Forgues'ün, *Revue des Deux Mondes*'da, Edgar Poe üstüne uzun ve titiz incelemesi yayınlandı.

13 Aralık: Sömürgeli Bir Kadın'a şiirini, *Artist, Yerli Kadın*'a adıyla yayınladı.

1847: *Ocak: Bulletin de la Société des Gens de Lettres*'de *Fanfarlo* yayınlandı. Balzac'ın etkisini taşıyan bu küçük başyapıtında ozan, Samuel Cramer'nin kişiliğinde kendi portresini çizer.

27 Ocak: Democratie pacifique'de Poe'nun *Kara Kedisi* yayınlanır. Baudelaire'in Poe'ya ilgisi ilk kez böyle başlar.

1848: *24 Şubat:* Devrim sırasında barikatlar üstünde koşup duran Baudelaire çok öfkelidir, general Aupick'i kurşuna dizmeye gidiyorum der. *Salut Public*'de devrimi ve insanlığı savunan yazılar yazar.

10 Nisan-6 Mayıs: Baudelaire ılımlı bir cumhuriyetçi olan *Tribune national*'ın yazı işleri yazmanı oldu, öte yandan da, başkaldıranlar safında, Haziran ayaklanmalarına katılıyordu.

13 Nisan: Üvey babası Aupick İstanbul'a elçi atandı.

15 Temmuz: La Liberté de penser Baudelaire'in ilk Poe çevirisini yayınladı.

20 Ekim: Représant de l'Indre'in baş yazarı oldu. Ancak, günce'nin tutumuyla çelişik yazılar yazarak bu tutucu organın ortaklarını ve diğer yazarlarını rezil etti.

Kasım: Echo des Marchnds de vin'de *Le Vin de l'Assasin* şiiri yayınlandı.

1850: *Haziran: Şarabın Ruhu* ve *Châtiment de l'Orgueil, le Magasin des Familles*'de çıktı. Dergide bu şiirlerin *Les Limbes* adı altında toplanan şiirlerden oluştuğu belirtiliyordu.

1851: Aynı dergide, *Les Limbes* başlığı altında ozanın on bir şiiri daha yayınlandı.

1852: *Mart-Nisan: Revue de Paris'de Edgar Allain Poe, Yaşamı ve Yapıtları* başlığı altında, Poe üstüne yapılmış uzun bir incelemesi yayınlandı.

9 Aralık: Bayan Sabatier'ye ilk imzasız mektubunu ve bu mektuba iliştirilmiş *Pek Neşeli Kadına* şiirini gönderdi. Ozan, sanat salonlarında sık sık görünen bu sanatsever güzel kadının aşıklarındandı. Ona romantik olarak tutkundu.

1853: *Artist*'de Poe'dan yaptığı *Corbeau* (Karga) çevirisini yayınladı.

3 ve 9 Mayıs: Bayan Apollonie Sabatier'ye gönderdiği imzasız mektubunda *Dönüşümlü* ve *Confession* şiirleri de vardı.

1854: *28 Ocak:* Yazdığı *Ivronge* adlı tiyatro oyununun Théatre de la Gaité'de sahneye konmasını sağlamak amacıyla uzun bir mektup yazdı ve oyunun amacını açıkladı.

7 Şubat ve 3 Mayıs: Apollonie Sabatier'ye imzasız mektuplar ve bunlara iliştirilmiş şiirler: *Flambeau Vivant, Aube sprituelle, Que diras-tu ce soir, Hymne.*

25 Temmuz: le Pays dergisinde Poe'dan yaptığı öykü çevirilerini yayınlamaya başladı.

1855: *26 Ocak:* Gérard de Nerval Vieille-Lanterne sokağındaki bir elektrik direğine asılmış olarak bulundu.

26 Mayıs-12 Ağustos: le Pays ve *le Portefeuille* dergilerinde *1855 Evrensel Sergisi* üstüne yazılmış üç yazısı yayınlandı.

1 Haziran: Revue des deux Mondes dergisi ozanın on sekiz şiirini yayınladı. Bu şiirleri ilk kez *Les Fleurs du Mal* başlığıyla sunuluyordu. Bu adı bulan romancı dostu Hippolyte Babou idi. Zira Baudelaire daha önce hep *Lesbiennes* ve *Limbes* adları üstünde duruyordu.

14 ve 19 Mayıs: George Sand'a iki mektup yazıp ondan, Porte-Saint Martin'de Marie Daubrun'e bir rol verilmesine yardımcı olmasını istedi.

1856: Banville, Baudelaire'in metresi Marie Daubrun'le yaşamaya başladı. Bu birlikte yaşam 1857 Martı'na dek sürdü.

30 Aralık: Poulet-Malassis gözüpek, işini iyi bilen, değerleri seçmesini bilen bir yayıncıydı. Bir anlaşma yaparak *Les Fleurs du Mal*'in ve 1868'de Curisosies esthétiques adıyla yayınlanacak olan *Bric-á-Brac esthétique*'in yayın haklarını satın aldı, ve yayıncı Poulet

Malassis ile Baudelaire arasında ömür boyu sürecek bir dostluk başladı.

1857: *28 Nisan:* Üvey babası Aupick öldü.

25 Haziran: Fleurs de Mal çıktı.

5 Temmuz: Gustave Bourdin, *le Figaro*'da yapıta saldırdı, kitaba yargı makamları el koydu.

11 Temmuz: Baudelaire, Malassis'ye bir mektup yazıp, betiğin Paris'te satılan tüm nüshalarına el konduğunu, yayınevindekilerin saklanması gerektiğini bildirdi.

14 Temmuz: Edouard Thierry, *Moniteur*'de yapıtı göklere çıkaran bir eleştiri yazdı.

1 Ağustos: Bayan Sabatier'ye yazdığı mektupta yargıçların ismini bildiriyor, betiğin aklanması için ondan bazı girişimlerde bulunmasını istiyordu. Bir yandan da dergilerde betiğini savunan yazılar yayınlatıyordu.

20 Ağustos: Dava başladı. Savcı aynı yıl *Madame Bovary*'ye kamu davası açan Ernest Pinard'dı, savunmayı ise Fransa'nın en iyi avukatlarından Chaix d'Est-Ange yapıyordu. Sonunda yazar ve yayıncılar para cezasına çarptırıldı ve altı şiirin de betikten çıkarılması kararlaştırıldı.

24 Ağustos: le Présent ozanın ilk kez, düzyazılmış şiirlerinden altısını yayınladı. *(Poémes nocturnes).*

30 Ağustos: Romantik aşk fiziksel birleşmeyle noktalandı. Bayan Sabatier kendini Baudelaire'e verdi, sonuç fiyasko. Fiziksel ilişki bir günde bitti ama, bu iki insan ölünceye dek birbirleriyle dost kaldılar.

1 Ekim-15 Ekim: le Présent'da Bazı yerli ve yabancı karikatürler üstüne yapılmış incelemesi yayınlandı.

1858. — *30 Eylül: Revue contemporaine*'de *Paradis artificiels*'in birinci bölümü, *Afyon* yayınlandı.

1859. —*Ocak - Şubat:* Honfleurs'de, *Fleurs du Mal*'in en uzun şiirlerinden, *Yolculuk*'u yazdı.

13 Mart: Artist Dergisi Baudelaire'den Théophile Gautier üstüne bir inceleme yapmasını istedi. Ozanın Gautier üzerine yazdığı yazı-

lar daha sonra bir bütün halinde sunuldu. Bunlara, sürgündeki Victor Hugo'nun Baudelaire'e, *Fleurs du Mal*'e değgin yazdığı mektup da eklenmişti. Mektupta Hugo *Fleuıs du Mal* için: *"Kötülük Çiçekleri*'niz yıldızlar gibi parlayıp ışık ve kıvılcımlar saçıyor" diyordu.

5 Nisan: Jeanne Duval'e inme indi, hastaneye yattı.

20 Nisan: Revue française Edgar Poe'nun *Philosophy of Composition*'ından çevirme *la Genèse d'un Poème*'ini ve 1853'de çıkmış olan ünlü *Corbeau*'yu yayınladı. Poe'nun bu yazdıkları yalnız Poe yönünden değil, çağdaş şiirsel duyarlılığın evrimi yönünden de büyük önem taşıyordu. Baudelaire ve Mallarmé'nin ilk taslağını çizdikleri ve daha sonra geliştirdikleri saf şiir kuramının ilk bildirisi kaynağını burdan alır.

Haziran ve Temmuz: Revue française, 1959 Salonu'nu yayınlar.

Kasım: Revue Internationale, Eureka'nın çevirisini yayınlamaya başlar, ancak, bu yayın Baudelaire'le dergi yönetmeni arasındaki hırgürler yüzünden yarım kalır. Zaten bir süre sonra da bu dergi çıkmaz olur.

1860. — *1 Ocak:* Poulet - Malassis, Baudelaire ile *Fleurs du Mal*'in, *les Paradis artificiels*'in, *Opinions littéraires*'in ve *Curiosités esthetiques*'in ikinci baskısı konusunda yeni bir anlaşma yaptı.

15 ve 31 Ocak: Revue contemporain, Paradis artificiels'in ikinci bölümünü *Afyonkeş* adıyla yayınladı.

17 Şubat: Müzisyen Wagner'e, o'na hayranlığını dile getiren bir mektup yazdı.

Mayıs sonu: Poulet-Malassis *Paradis artificiels*'i betik halinde yayınladı.

1861. — *9 Şubat: Fleurs du Mal*'in ikinci baskısı.

1 Nisan: Revue européenne'de, *Richard Wagner et Tannhaüser á Paris* adlı büyük inceleme yayınlandı. —Aynı gün Baudelaire annesine *Soyunmuş Yüreğim* (Mon couer mis à nu) başlığıyla güncelerini yazmayı düşündüğünü söylüyordu. Yarı özgeçmiş, yarı eleştirel nitelikteki bu değerli notların günümüze kalmasını Malassis'ye borçluyuz.

24 Mayıs: Baudelaire çıkmış ve çıkacak olan bütün yapıtlarının yayın hakkını Poulet-Malassis ve de Broise'a sattı.

1 Kasım: Revue fantaisiste'de, düzyazı biçiminde yazılmış dokuz şiiri yayınlandı.

Aralık: Fransız Akademisi'nde iki yer boşalmıştı. Baudelaire adaylığını koydu. Küçük, büyük, bütün basında kıyamet koptu. Başta Sainte-Beuve, bütün dostları adaylığını geri almasını önerdiler. Ozan 10 Şubat'da adaylıktan çekildi. Bu olay Alfred de Vigny ile dostluklarının başlangıcı oldu.

1862. — *23 Ocak:* Baudelaire'in *Fusées*'de yazdığı şu satırlarla karşılaşıyoruz: "Kıvançla ve dehşetle eğittim isterimi [...] bugün 23 Ocak 1862, çok güzel bir uyarı aldım ve üstümde budalalık rüzgarının kanat vuruşunu duydum."

14 Nisan: Fontainbleu'de, yargıç üvey kardeşi Claude - Alphonse Baudelaire öldü. Baudelaire, üvey babasını olduğu kadar, bu üvey kardeşini de hiç sevmemişti. Aralarındaki tek ortak yan ölüm biçimleridir. Nitekim ilerde Baudelaire de abisi gibi inme'yle yaşamını yitirecek.

12 Kasım: Alacaklılarından birinin açtığı dava sonucu, ozanın yayıncısı Malassis tutuklandı.

1863. — *13 Ocak: Baudelaire, Fleurs du Mal*'in ve *Petits Poemes en prose*'un yayın haklarını, Hetzel'e sattı.

13 Ağustos: Ressam Eugène Delacroix Pariste öldü. Baudelaire, *l' Opinion national*'de ressam hakkında güzel bir inceleme yayınladı.

26 ve *29 Kasım 3 Aralık: Figaro,* Baudelaire'in Constantin Guys'ün dehasını ve sanatta çağdaşlık üstüne düşüncelerini sergilediği *Peintre de la Vie moderne*'i yayınladı. — Michel Levy, *Eureka* çevirisini satışa sundu.

1864. — *7-14 Şubat:* le Figaro'da, ilk kez, altı şiir olarak *le Spleen de Paris* yayınlandı.

24 Nisan Yurttaşlarının anlayışsızlıklarından, iki de bir kapısını çalan alacaklılardan gına getirip, Paris'i terkederek Brüksel'e yerleşmeye karar verdi.

Mayıs ve Haziran: Brüksel'de, ressam Delacroix, şair ve romancı Théophil Gautier ve *Paradis artificiels* üstüne beş konferans verdi. Umduğu ilgiyi bulamayan Baudelaire Belçikayı yeren notlarını yazmaya başladı. Aslında bu notlar burjuva ve Voltaire'ci bir Fransanın karikatürünü çizer.

2 Haziran - 25 Aralık: Yedi düzyazılmış şiiri (poème en prose) yayınlandı.

1865. — *1 Şubat:* Mallarmé, *Artist*'de, *Symphonie littéraire*'i yayınladı, yazının ikinci bölümü Baudelaire üstüneydi. *Indépendance belge*'de Jules Vanin'in Baudelaire'i öfkelendiren bir yazısı çıktı. Ozan bu yazıya karşı bir cevap hazırladı ama gönderınedi.

16, 30 Kasım, 23 Aralık: Verlaine *Art*'da Baudelaire'i övdü, bu övgü ozanı hoşnut kılmaktan çok telaşlandırdı. Belçikadan yazdığı bir mektubunda şunları söyler: "Bu gençler köpekçe bir korku salıyorlar yüreğime. Gölge etmesinler başka ihsan istemem."

1866. — Baudelaire annesine ve dostu Asselineau'ya yazdığı mektuplarda her gün gittikçe artan ağrılardan yakınır, ne yapması gerektiğini danışır.

15 Mart: Felicien Rops'la birlikte, Namur'deki Saint-Loups kilisesini gezerken ozana inme iner, ve düşer.

27 Haziran: Brüksel'de tedavi gören Baudelaire'in endişe verici durumunu öğrenen Hugo, Banville'e yazdığı mektupta duyduğu üzüntü ve umutsuzluğu dile getirir.

2 Temmuz: Yarı inmeli Baudelaire konuşamaz ama bilinci yerindedir. Annesi oğlunu Parise getirip doktor Duval'in hastanesine yatırır. Banville, Leconte de Lisle, Nadar, Sainte-Beuve sık sık ziyaretine gelir. Bayan Paul Meurice ona çok sevdiği Wagner'i çalar.

1867. — *31 Ağustos:* Uzun bir can çekişmeden sonra annesinin kollarında öldü. Aynı gün *Revue nationale, Petits Poémes en prose*'ların son bölümünü yayınlamaya başladı.

2 Eylül: Montparnasse mezarlığına, yaşamı boyunca nefret ettiği üvey babası, general Aupick'in yanına gömüldü.

İ Ç İ N D E K İ L E R

BAUDELAIRE'İN YAŞAMI, SANATI VE TÜRK ŞİİRİNE ETKİLERİ 5
BAUDELAIRE'İN SANATI 53
TÜRK YAZININDA BAUDELAIRE 69

BAUDELAIRE'İN ŞİİR VE SANAT ÜSTÜNE YAZILARI 99

FÜZELER (GÜNCELER) 131

SOYUNMUŞ YÜREĞİM (GÜNCELER) 149

KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ 181
Okur'a 182
Hayır Duası 185
Albatros 189
Yükseliş 190
İletişimler 191
Sayrı Peri 192
Satılık Peri 193
Kötü Keşiş 194
Düşman 195
Kör Şeytan 196
Önceki Yaşam 197
Çingeneler Yolculuk'ta 198
İnsan ve Deniz 199
Güzellik 200
Ülkü 201
Devanası 202
Takılar 203
Güzelliğe İlahi 205
Alıp Götüren Koku 207
Sed Non Sataita 208
Soğuk Görkem 209

De Profondis Clamavi 210
Vampir 211
Lethe 212
Bir Cesedin Yanında Yatar Gibi 213
Kabirde Azap 214
Kedi 215
Balkon 216
Cinli 218
Karanlıklar 219
Koku 220
Çerçeve 221
Portre 222
Semper Eadem 223
Bütünüyle 224
Yalnız Ruhum Bu Akşam Neler Diyeceksin? 225
Canlı Meşale 226
Pek Neşeli Kadına 227
Dönüşümlü 230
Akşamın Uyumu 232
Puslu Gök 233
Yolculuğa Çağrı 234
Onulmaz 236
Söyleşi 239
Güz Şarkısı 240
Sömürgeli Bir Kadına 242
Yeniden Gelen 243
Güz Sonesi 244
Ay'ın Hüznü 245
Baykuşlar 246
Pipo 247
Cenaze 248
Kıvançlı Ölü 249
Kaçık Çan 250
Sıkıntı 251
Saplantı 252
Hiçliğin Tadı 253
Hüznün Simyası 254
Korkunç ve Sevimli 255

Kendini Cezalandıran Kişi 256
Çaresiz 258
Çalar Saat 260
Körler 261
Geçen Kadına 262
Sisler ve Yağmurlar 263
Şarabın Ruhu 264
Aşıkların Şarabı 265
Yıkım 266
Lesbos 267
Lanetlenmiş Kadınlar 270
Kan Çeşmesi 275
Vampirin Değişimleri 276
Ermiş Pierre'in İsa'yı Yadsıyışı 277
Habil İle Kabil 279
Şeytana Övgü 281
Aşıkların Ölümü 284
Yoksulların Ölümü 285
Gün Sonu 286
Bir Putperestin Yakarışı 287
Kapak 288
Üzgün Türkü 289
Uyaran 290
Buradan Çok Uzakta 291
Romantik Güneşin Batışı 292
Burgaç 293
İçe Kapanış 294
Hükümlü Bir Kitap İçin Yazıt 295
KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ ÜSTÜNE AÇIKLAMALAR 296

PARİS SIKINTISI (DÜZYAZILMIŞ KÜÇÜK ŞİİRLER) 301
Yabancı 302
Yaşlı Kadının Umutsuzluğu 302
Sanatçının Günah Çıkarma Duası 303
Bir Şakacı 304
İki Oda 304
Herkes Kendi Canavarıyla 306
Deli ve Venüs 307

Köpek ve Şişe 308
Kötü Camcı 308
Gecenin Saat Birinde 311
Vahşi Kadın ve Küçük Kapatma 312
Kalabalıklar 314
Dul Kadınlar 315
Yaşlı Soytarı 317
Pasta 320
Saat 321
Saçlarındaki Yarımküre 322
Yolculuğa Çağrı 323
Yoksulun Oyuncağı 325
Perilerin Armağanları 327
Günah Eğilimleri ya da Eros, Plutus ve Utku 329
Akşamla Günbatımı 332
Yalnızlık 333
Tasarılar 334
Güzel Dorothee 336
Yoksulların Gözleri 337
Yiğitçe Ölüm 339
Kalp Para 343
Cömert Kumarcı 344
İp 347
Eğilimler 350
Bacchus'ün Asası 353
Esrikleşin 354
Ne Çabuk! 355
Pencereler 356
Resim Yapma Arzusu 356
Ayın İyilikleri 357
Hangi Benedicta Gerçek 358
Cins Bir At 359
Ayna 360
Liman 360
Metreslerin Portreleri 361
Kibar Nişancı 365
Yemek ve Bulutlar 365
Atış Alanı ve Mezarlık 366

Yitik Taç 367
Bayan Ameliyat Bıçağı 367
Any Where Out Of The World
Dünyanın Dışında, Nere Olursa Olsun 370
Yoksulları Dövelim 371
Köpekceğizler 373

PARİS SIKINTISI ÜSTÜNE AÇIKLAMALAR 378

BAUDELAIRE KRONOLOJİSİ 382

Baudelaire dünya ve Türk şiirini en geniş şekilde etkilemiş ve etkilemekte olan bir şair. Modern şiir onunla başlar. Ondan söz ederken Rimbaud "şairlerin Tanrısı", Yahya Kemal, "gelmiş geçmiş şairlerin en büyüğü" der.

Elinizdeki yapıt ülkemizde Baudelaire'le ilgili günümüze dek yayınlanmış çalışmaların en kapsamlısı. Kitapta büyük şairin *Paris Sıkıntısı* (düzyazılmış şiirler), *Füzeler* (günceler), *Soyunmuş Yüreğim* (günceler), *Genç Bir Şaire Öğütler* adlı yapıtlarının tamamı, *Kötülük Çiçekleri*'nin (şiirler) önemli bir bölümü, şiir ve sanat üzerine yazıları ve Baudelaire'in yaşamı, sanatı ve Türk şiirine etkilerine değgin ayrıntılı bir araştırma yer alıyor.

ISBN 975-7837-49-0

KDV DAHİL
9000003